

שינונון

לזיכוי הרבים

אבקש בכל שגיאה שתמצו תשלחו לי התיקון
כדי לזכות גם את האחרים בחומר נקי יותר
כתובתי: מעלו דפנה 133/3 ירושלים. ירושלמי שמואל 0548456924

הספרי שלחן שמואל שיצאו לאור:

- חופה וקידושין ל שינונון
- מקוואות עם תמונות צבעוניות של המקוואות.
- איסור והיתר (שני כרכים) ל שינונון.
- הלכות דרך ארץ (שני כרכים).
- מילה וגרות
- חושן משפט - ב: הלכות טוען ונטען.
- תפילה וברכות (שני כרכים).
- חושן משפט - א: דיינים ועדות.
- חושן משפט - א: הלוואות.

הספר מעמיד את השו"ע במרכז:

כשמצד אחד מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא והראשונים (מהבית יוסף), ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות.
מצד שני מביא בעפני הלכה את האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף כולל פתחי תשובה) עד אחרוני דורנו
והכל בצורה קלה להבנה ולזכירה

ניתן להשיג את הספרים אצל המחבר

054-8456-923 | 02-5811-133 S2079395@GMAIL.COM

ניתן לראות דוגמיות הספרים שיצאו לאור באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il> או לקבל ב - EMAIL על ידי שליחת בקשה.

דין אשה שנשבית ואיזו היא נקראת חללה

- א:** שבויה שנשבית מעל גיל ג' ל-1 אסורה לכהן מפני שהיא ספק זונה (כתובות כב.).
- שבויה שנישאת לישראל ונמצאת בתולה, האם תהיה מותרת לכהן לאחר שתאלמן:
- ב"ש – אפשר שמותרת.
- והט"ז – אסורה, שמא רק העראה בה הגוי.
- ת' נו"ב – אין לחוש להעראה שהגויים פרוצים וגומרים הבאה. אלא הטעם שאסורה שעדות הבעל שבתולה היא נוגע בעדות.
- מהר"ם אלשקר: נשים שבדקו אותה ונמצאת בתולה
- לא מהני. לפי ש –
- אין הנשים נאמנות כיו"ב.
- יש לחוש להעראה.
- יש לחוש לביאה שלא כדרכה.
- יש לחוש שבעל בהטהיה.
- כהנים של ימנו בספק זונה
- רשד"ם – לפי הירב"ש שכהנים של ימנו ספק כוהנים, יש להתיר בספק זונה (ס"ו: שמא אינו כהן, ושמא אינה זונה).
- שער המלך – הוי"ו ס"ו בשני גופים שאין להתיר. ועוד

אבן העזר: סיכומים – הלכות אישות

בעלה מותרת לכהן זה.
ג. ב"ש: אם לא ידוע שהיתה שבויה רק הכהן יודע שטהורה – מותר לשאתה.
ד. ברכ"י: כהן נשוי שהעיד על השבויה ואח"כ מתה אשתו – מותר לשאת את השבויה.
ה. נודע שהיתה שבויה אף לא נודע שהוא כהן : שער אפרים – ילך למקום שלא יודעים שהיתה שבויה ותאמר נשבת וטהורה אני - וישאנה. כ"ד ברכ"י.
יד אהרן – כיון שכאן ידעו ששבויה היתה אין לה תקנה.
ז: אמרה נשבת וטהורה אני – נאמנת, הפה שאסר הוא היתר. ואם יש עדים שנשבת – אינה נאמנת (כתובות כב.).
אבל כשיש רק ע"א שנשבת – נאמנת (רמב"ם).
• **האם צ"ל תכ"ד שטהורה היא**
א. באשת איש היתה וגרושה אני יש מחלקות (קנב"ו) בסתם – אף לאחר זמן נאמן. בשם י"א – צ"ל תכ"ד.
ב. נתיבות שלום: לענין שבויה לכו"ע מהני אף לאחר זמן (לאפוקי ה"ה).
ה: ע"א אומר טהורה וע"א אומר טמאה – ה"ז מותרת (כתובות כג.).
הגה: וי"א שאם היא אומרת שטמאה היא וע"א מעיד שטהורה – טמאה.
אבל לא נגד ב' עדים שאומרים שהיא טהורה (הג' אלפסי).
ב"ש: וטמאה היא (בע"א) - ולא חיישינן שעיניה נתנה באחר וטהורה היא, כיון שהגויים פרוצים רגלים לדבר שנאנסה.
ז: אמרה נשבת וטהורה אני והתירו להינשא, ואח"כ באו עדים שנשבת – יכולה להינשא לכתחילה (כתובות כב. כג.).
הגה: ואם נישאת בפני ב"ד ולא מיחו בה – ה"ז כאילו התירוה הב"ד (רד"ך).
מנ: ואם באו אח"כ שני עדים שנטמאת – תצא, אבל ע"א – אינו כלום (כתובות שם).
ז: אמרה נשבת וטהורה אני ויש לי גם עדים – מתירים אותה ולא ממתינים לעדים.
ואפילו יצא קול שיש עדי טומאה – מתירים אותה כל שלא באו עדי טומאה (כתובות כג.).
ת: האב שאמר 'נישבת ביתי ופדיתה' – אינו נאמן לאוסרה, בין גדולה או קטנה (קידושין סד.).
הגה: ה"ה אם אמר שנבעלה בעילת איסור – אינו נאמן (רשב"א).
• **אינו נאמן**
ח"מ – מ"מ מצרפים אותו לעד נוסף לפוסלה.
ב"ש – אינו מצטרף לעד אחר.
י: עיר שנכבשה ע"י כרקום (כתובות כז.).
(שם): סתירה, שני תירוצים: רב מרי, ר' יצחק –

ששבויה לא חשיב ספק אלא ודאי.
• **מנ:** אם יש ע"א שלא נתייחדה עם גוי – כשרה לכהונה, אפילו שפחה או קרוב (שם כז. עיר שנכבשה כרכום).
שתי שבויות מעידות זו על זו (כג.).
• **ברכ"י:** דווקא עבד ושפחה שאין להם יחוס אבל גזלן דאורייתא לא נאמן.
• **דין בנה או ביתה לעדות זו:**
לפי הרמב"ם שפסק 'קרוב נאמן'
ח"מ – כשרים. ב"ש – נאמנים רק במסל"ת.
ולפי הרא"ש – רק במסל"ת.
• **הגה:** ואפילו חמש נשים נאמנות בעדות זו (הג' אלפסי).
ב"ש – שאין חשש שבאות לקלקלה, שהרי בלי עדותם מקולקלת ועומדת.
• **מנ:** קטן מסל"ת – נאמן (רמב"ם רא"ש).
ויש מי שכתב – שנאמן אף בלא מסל"ת (הר"ן ה"ה).
כתירוץ שני של רב פפא (שם כז.), ובסעיף ב).
מעשה באחד שנשבה הוא ואמו ובנה מסל"ת שלא נאנסה והתירוה (כז.).
ב"ש – ומיירי בבנה הגדול וקמ"ל שאף בגדול צריך מסל"ת.
ב: אין אדם מעיד באשתו (כז.).
• **הרא"ש** – אף לא במסל"ת.
• **ב"ש** – אישה שנשבת ואף אחד לא יודע חוץ מבעלה ואומרת טהורה אני – אם בעלה יודע שטהורה היא מותרת לו.
• **מנ:** וכן שפחתה לא מעידה לה אא"כ במסל"ת (כרב פפא כז.), אבל שפחת בעלה מעידה לה.
הגה: גוי פסול לעדות זו ואפילו מסל"ת (רא"ש).
יש מקילים במסל"ת (ה"ה, ריא"ז – כמו בעדות אישה).
וה"ה לעד מפי עד שיש להתיר כמו בעדות אישה (ב"י).
• **הגה:** גוי מסל"ת:
צד"ר (רשב"א) – נאמן רק להקל ולא להחמיר.
מרכי"ר (ר"ת) – אף לאסור.
• **ב"ש:** קשה, בעדות אישה (יז/לז) פסק שגוי נאמן במסל"ת אף לאסור?
א. כאן בשבויה הקלו ללכת אחר המתירים.
ב. כאן שיש רק גוי אחד מעיד שנטמאה – אינו נאמן, והוי כאילו לא העיד, משא"כ שם שנשארה בחזקת א"א.
ג. **ת"נו"ב:** בשבויה שיש חזקת טהרה אין גוי מסל"ת נאמן לאוסרה, אבל שם שהיא בחזקת אשת איש נאמן הגוי אף לאוסרה.
ג: כהן שהעיד על שבויה שהיא טהורה לא ישאנה שמא עניו נתן בה. ואם פדאה ישאנה (כתובות לו:).
• **סיכום:** **מתי כהן שהעיד מותר לשאתה**
א. **ברכ"י:** שני כהנים שהעידו שהיא טהורה, יכול אחד מהם לשאתה.
ב. העיד כהן שהיא טהורה והותרה לבעלה, אחר מות

ד. אישה שנדרה להמיר וחזרה בה – מותרת לבעלה (מהרי"ק).

• **כנסת יחזקאל:** כהן שהמיר דתו עם אישה אחת, ועשו קידושין ע"פ חוקי הגויים ונולד להם בת, ונישאה הבת עם כהן – בדיעבד יש להתירה כיון שאביה הכהן אמר שלא זינתה אשתו.

יא3: **מנ:** ובזמן שיד הגויים תקיפה אף על ממונות נאסרת (תו"ס – לבעלה כהן).

• **שליטי גיבורים:** בימנו שאין העולם מטין הדין ומקפידים על הזנות – מקרי יד ישראל תקיפה (ומותרת).

אר והרש"ך – חולק.

• **הגה:** דווקא שנחבשה, אבל נתייחדה עם הגויים אפילו חייבת להם לא נאסרה (תו"ס ע"ז כג.). **מיהו** נתייחדה לשם זנות יש להחמיר (מהרי"ק).

• **לא נאסרה, טעמו:**

לפי התו"ס – כיון שאינה מסורה בידם.

לפי המרדכי – כיון שלא שהתה זמן רב.

רא"ש – לא נאסרת אא"כ מסורה בידם ושהתה זמן רב.

יב: איזו חללה – כל שנולדה מפסולה כהונה (קידושין עז.). ואף זרעה חללים.

והיא התחללה משהערה בה (יבמות נג: אחר המערה ואחד הגומר).

והוא שיהיה בן ט¹ והיא בת ג¹ (נידה מד:).

• **ב"מ"כ:** אישה שהכל מרננים אחריה שמזנה תחת בעלה הכהן, אף שבניה כשרים (רוב בעילות אחר הבעל) מ"מ חוששים לה משום זונה, ואם נתעברה אח"כ בניה ספק חללים.

כ"פ הרמ"א (ד/טו).

• **ב"ש(רמב"ם):** כהן הבא על גרושה או זונה אף בלא נישואין חללה.

• **מנ:** אבל כהן שרק **קידש** אחת מאיסורי כהונה – לא חללה, אבל **בנישואין** חללה (יבמות נו:).

מנישואין אף שלא נבעלה אסורה לכהן (רמב"ם, דכיון שנכנסה לרשות הבעל נפסלה – ה"ה).

• **כשיש עדים שלא נבעלה:**

הט"ז(רמב"ם) – לחומרה והבנים ספק חללים.

ב"ש(תו"ס) – ודאי חללים.

הר"א ששון – אינה מתחללת.

יג: והכהן עצמו לא נתחלל (קידושין עז.).

יד: כהן שבא על העריות או יבמה לשוק עשאה זונה, אבל הוולד מביאה ראשונה אינו חלל. חזר ובא עליה הוולד חלל (קידושין עז:).

אבל הבא על הגיורת והמשוחררת – אפילו נתעברה מביאה ראשונה הוולד חלל (יבמות סא:).

טו: כהן הבא על הנדה – הוולד כשר.

טז: חלל שנשא כשרה הוולד חלל, עד שהבת תשא

לרמב"ם תו"ס – כרבי יצחק, כל הנשים אסורות ודוקא בגדוד של אותה מלכות שי שלהם זמן לבעול, אבל גדוד של מלכות אחרת מותרות.

רי"ף והרא"ש – הלכה כרב מרי, שבכל גוונא י שפנאי לבעול והנשים אסורות. **כ"פ** המחבר בשם ו"ח.

• **מנ:** ואם אפשר להמלט או יש מחבואה בעיר, כל אישה שאמרה טהורה אני – נאמנת (שם).

כ"פ הרמב"ם – וצריכה לומר טהורה אני.

לאפוקי הר"ן, דמסתמא כולן טהורות אף שלא אמרה.

• **מנ:** ואם אפשר להמלט מהעיר ולא ירגישו בה מצלת על כל העיר (רמב"ם ותו"ס לאפוקי רמב"ן ורשב"א דס"ל שאינה מצלת).

ואם שבו נשים ונעשו ברשותן, אף שרצו אחריהן והצילום – אסורות (רמב"ם).

יא1: אישה שנחבשה ע"י גויים: ע"י ממון – מותרת לכהן, ע"י נפשות – אסורה (כתובות כו:).

• **הגה:** דווקא שחייבים לגויים, שאז הם מפחדים להפסיד ממון, אם תפסוה כדי שיפדו אותה (שלא מפסידים מכיסם) אסורה אף על ממונות (ע"ז כג – כתירוץ השני).

ע"ז(כג): סתירה –

רבינא – לכתחילה לא תתייחד, בדיעבד שנחבשה על ידם מותרת.

כ"פ הרא"ש – שאף שנחבשה ע"מ שיפדוה מותרת.

ליתרוץ אחר – שאני נחבשה שמתיראים להפסיד ממון (אבל תפסוה ע"מ שיפדוה אסורה). **כ"פ** רבנו אלחנן.

כ"פ הרמ"א.

• **הגה:** ע"י נפשות אסורה – י"א אף על בעלה ישראל אסורה דחיישין שמא נתרצית שלא יהרגוה.

כ"פ רש"י, תו"ס. **כ"פ** הרא"ש.

לראב"ל הרמב"ם – אסורה רק לבעלה כהן ולא לישראל. **כ"פ** המחבר.

• **הגה:** אף לבעלה אסורה – מתי מותרת ?

א. כשנחבשה בגלל בעלה – מותרת לבעלה ישראל (הגמ"י). אא"כ נגמר דינו להריגה (שם כחזקיה).

ב. כל מקום שסבורה לחיות ע"י פדיון – אינה נאסרת לבעלה ישראל (מהרא"י).

ג. בשעת זעם והרג רב (דלא מהני הריצוי שלה) מותרת לבעל הישראל (מהרי"ל).

הגה: נחבשה ע"י גויים אם ישראל נכנסים ויוצאים מותרת (הגמ"י).

יא2: **הגה:** כשהמירה דתה

א. כשהמירו הבעל והאישה – מותרת ולא חיישין שזינתה (רשב"א).

ב. ואם אשתו המירה לבד אסורה אף לבעלה ישראל (רשב"א).

ג. המירה בשעת גזרה מחמת אונס וחזרה כשעבר האונס – מותרת לבעלה אף כהן (ת' הרא"ש).

אבן העזר: סיכומים – הלכות אישות

ישראל כשר (קידושין עז).

יז: גוי ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר אלא שפגום לכהונה (יבמות מה. כריב"ל).

יזו: הוולד פגום לכהונה – הרא"ש.

לאפוקי הרמב"ם והרי"ף – שהוולד אף כשר לכהונה.

יח: כהן שנשא גרושה שכבר מעוברת – הוולד אינו חלל אף שאמו נתחללה (רמב"ם).

יט: כהן הבא על חלוצה – היא וולדה חללים מדרבנן. אבל הבא על השניות מד"ס – היא זרעה כשרים.

• **4 מקרים של חלל מדרבנן**

א. כהן שנשא חלוצה

ב. בריח הגט.

ג. ממאנת שקיבלה גט.

ד. חרש שנשא פקחת או הפוך ונתגרשה ונישאת לכהן.

כ: כהן שנשא ספק זונה, ספק גרושה – ההיא וולדה

ספק חללים, ומטילים עליהם חומרות כהנים.

אבל חלל ודאי דינו כזר לכל דבריו (רמב"ם).

• **כהן שנשא ספק חלוצה**

טו: – הוולד הוא ספק חלל ונותנים עליו חומרי כהן.

ע"פ הרמב"ם והמחבר – הוא כהן כשר.

ז: **זרע של גרים** (קידושין עז).

רבי יהודה – רק כשהאבא גר זרעו גר.

ר"אב"ה – רק כששניהם גרים זרעם גרים.

רבי יוסי – אף גר שנשא גיורת זרעו ישראל.

ג"מ(עח): להלכה –

רב המנוא – כרבי יוסי, אלא שהחמיר כראב"ה.

ר"נ – הלכה כראב"ה, ואם כבר נישאת לכהן לא תצא

כרבי יוסי.

כב: כהנת מותרת לפסולי כהונה (קידושין עד).

ב"ש – מ"מ גרושה יש לה איסור להינשא לכהן (כיון

שמכשילה אותו).

ח

בכל ספק הולד הולך אחר הזכר

א: כל מקום שיש קידושין ואין עבירה – הוולד אחר הזכר (קידושין יו).

ג: גר משוחרר שנשא ישראלית – הולד ישראלי (טור).

ישראלי שנשא גיורת או משוחררת – הוולד ישראלי.

ד: כל שיש עבירה הוולד אחר הפגום.

ט

איזו אישה נקראת קטלנית

א: אישה שנישאת ומתו בעליה (יבמות סד).

רשב"ג – לשלישי תינשא לרביעי לא תינשא.

ר"ב – לשני תינשא לשלישי לא תינשא.

• **טעם איסור באישה קטלנית** (שם):

רבי מרדכי – מעיין (התשמיש) גורם. **כ"פ** הרמ"א.

ר"ב אשי – מזל גורם. **כ"פ** רי"ף רמב"ם והמחבר.

• **נ"מ בין הטעמים:**

א. מת בעלה אחר אירוסין או נפל מהדקל ומת (למ"ד מעיין – מותרת. למ"ד מזל – אסורה).

ב. **ברכ"י**: שתי אחיות שמתו בעליהן, האם משפחה זו נחשבת קטלנית ואסורות להינשא?

למ"ד מעיין גורם – חיישין.

למ"ד מזל גורם – לא חיישין.

• **עבר וכנס:**

רמב"ם – לא תצא ואפילו רק נתקדשה יכול לכונסה (שאינו רק משום נחוש ופחד).

הרא"ש – תצא, חמירא סכנתה מאיסורא.

• **אישה מוצלחת במשא ומתן.**

הרא"ש: מזל גורם – כיון שהפרנסה תלויה בבעל ונגזר עליה עניות ולא בעליה מתים.

ת' נ"ב – לפ"ז אם האישה מצלחת גם אחר מיתת בעלה במשא ומתן, אף למ"ד מזל גורם לא נאסרת.

• **הגה:** וי"א שאם לא מתו במיתת עצמם אלא נהרגו – לא מקרי קטלנית (רמב"ן).

• **ב"י**: ולא נראה, לפי שמהרי"ק ס"ל שמעיין גורם, ואנן קי"ל שמזל גורם, ולכן אין להקל.

מ"מ ממילא מקיל או"ז שאין לחשוש לזה בימנו.

• **הגה:** אישה שנתגרשה ב"פ

י"א (רש"י) – גם אסורה. **י"א** (הגמ"י) – אין בכל כלום.

• **ת' רדב"ז**: בעלה הראשון מת, בעלה השני גרשה על זמן ומת תוך הזמן:

אם הגט היה מעכשיו ולאחר ל' יום – מקרי מיתה אחרי גירושין ולא נאסרת.

ואם הגט לאחר ל' יום – הוא מיתה לפני גט ואסורה.

• **קולות באישה קטלנית**

א. **ת' מאהבה**: אם א' מהבעלים מת בגיל זקנה (מעל

ה. ראנ"ח: אישה צעירה שאם לא נתיר לה תצא לתרבות רעה.
 • נישאת לשלישי ונתגרשה – לעניין כתובה:
רמב"ם – יש לה כתובה, שאין כאן טענת שהוא רק חשש בעלמא.
רא"ש – אם לא הכיר בה אין לה כתובה כיון שהוא חשש סכנה הוי מקח טעות.
ב: איש שמתו שתי נשיו – אין חשש (הרא"ש).

70) לא נחשבת קטלנית. כ"פ ברכ".
 ב. קהילת יעקב: סניפים לצרף להקל - לפסוק כרשב"ג שבעל שלישי מותר.
 - אם שהתה עם אחד הבנים שנים רבות וילדו ילדים והצליחו.
 - ת' נו"ב: אם האישה מצליחה אחר מות בעלה, משמע שלא מזלה גרם.
 ג. תה"ד, רא"ש: אם מת מחמת מכת מדינה (גבר וכיו"ב).
 ד. ראנ"ח(רא"ם): במקום מצוה כגון יבום יש להקל.
 מ"מ הרד"ך וח"צ – אוסרים אף במקום יבום.

איזו גרושה מותרת לחזור לבעלה

לחרש מותרת לחזור לבעלה.
ג: המוציא אשתו משום שם רע או שהיא נדרנית – לא יחזיר (גיטין מה:).
 • לא יחזיר:
(שם): צריך לומר שמוציאה משום שם רע - טעם הדבר ל"ק – שלא יבוא לקלקה.
ל"ב – כדי להתריע הפרוצות אומר כן שישמעו, מיהו אף שלא אמר לא יחזיר שקנסו האישה.
להלכה:
ל"הרי"ף – כל"ק, שרק כשאמר לה לא יכול להחזירה. כ"פ הרא"ש – שהרי באיילונית לא שייף טעם להתריע.
רמב"ם – כל"ב, ולכן אף שלא א"ל לא יחזיר (ה"ה) – דס"ל של"ב נוסף על ל"ק לחומרא.
 • הר"ם אלשיך: דווקא שאמר כן בשעת גירושין, אבל אמר קודם – יכול להחזירה. כ"כ כנה"ג.
 • מרנ: אם עבר והחזיר – לא יוציא (יבמות יב:).
ד: המוציא אשתו מפני שרואה דם מחמת תשמיש – לא יחזיר עולמית (נידה יב:).
ז: המוציא אשתו משום שנדר להוציאה – יכול להחזירה (גיטין מה:). שאין חשש לקלוקלה.

א: המגרש את אשתו וזינתה – מותר להחזירה (סוטה יח: כל שתבעל ולא היתה אסורה לו – לא מתנה עמה).
הרי"ף – טעמו "והיתה לאיש אחר" ולא המזנה.
אבל אפילו נתקדשה לאחר וגרשה או מתה – אסור להחזירה (יבמות יא:).
 • ברכ": אישה שנתגרשה בגט שכשר מהתורה ופסול מדרבנן, והלכה וזינתה – נראה שמותרת לחזור לו.
 • הגה: אם זינתה בהיותה פנויה או אפילו היתה מיוחדת לו ואח"כ נישאת לאחר ונתגרשה – מותרת לחזור לבעל הראשון (ת' הרא"ש).
 • הגה: אפילו נתגרשה ממנו רק מחמת קול ונתקדשה לאחר ונתגרשה אסורה לחזור לראשון (ת' הרא"ש).
ב: חרש שגירש ברמיזה ונתקדשה לאחר וגרשה – אסורה לחזור לראשון (רמב"ם).
 • ה"ה: טעמו שתיקנו חכמים נישואין לחרש, ולא יפה כוחו מפיק שגרש שלא יוכל להחזיר.
 ולפ"ז שוטה שלא תקנו לו נישואין אף שגירשה ונשאה לפקח מותרת לחזור לו.
 • מרנ: אבל אשת פיקח שנתגרשה ונישאת לחרש ונתגרשה – מותרת לחזור לבעלה הפיקח (רמב"ם).
ה"ה: טעמו – שנישואי חרש מדרבנן ואין בכוחו להרע כוחו הפיקח.
ח"מ – ה"ה קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה ונשאת

אשה הנחשדת על אשת איש

ואפ אם עבר הנחשד ונשאה – תצא ממנו בגט, אפילו היו לנחשד ממנה כמה בנים (רמב"ם).
 • פת"ש(ברכ"י): אם זינתה גם עם אחר, האם נאסרה גם לבעל השני (כיון שיוצאת מבעלה מחמת בועל

1א: הנחשד על אשת איש אחר קינוי וסתירה הואיל ונאסרה על בעלה נאסרה על הבעל עולמית (סוטה כז:).

ראשון):

לפי הירושלמי – כיון שיוצאת מחמת הראשון לא נאסרה לשני.

ולפי הבבלי – כיון שהיא מזידה גם לשני נאסרה. וקו"ל כהבבלי.

• אנס אשת כהן, האם נאסרת עליו (שהרי באשת ישראל לא היתה נאסרת על בעלה ולא לא נאסרת לבועל):

ב"ש – כיון שנאסרה על בעלה הכהן נאסרה גם על הבועל. כ"כ ישועות יעקב.

ח"מ – מסתפק.

וברכ"י – לא נאסרה על הבועל.

• ברכ"י (ת' מוצל מאש): מי שהלך בעלה למדינת הים וזינתה ברצון, ואח"כ שנתברר שבעלה מת קודם שזינתה, אף שנתכוונו לעבירה מותרת לבועל.

והראיה כתובות (ט). חיילות ב"ד כותבים גט על תנאי. הרי אף שבשעת מעשה לא ידע דוד שמת אוריה לא נאסרה עליו.

• ת' ברית אברהם: אשת איש שזינתה ולא יודעת ממי – אסורה לכל העולם.

2א: אבל בלי קינוי, שמצא בה דבר מכוער והוציאה בעלה לא תינשא לנחשד:

יבמות (כ"ד): משנה – הנטען על אשת איש והוציאה בעלה, אע"פ שכנס הנחשד יוציא.

אמר רב: מיירי בעדים. וסתירה לשיטת רבי שאף בעדי כיעור תצא.

ומסקינן שהילכתא – פשרה בין רב לרבי(שם).

• שיטת הראשונים:

צהרי"פ – המשנה איירי להוציא מהנטען, אבל מהבעל אין להוציא רק בעדי טומאה (וממילא תצא גם מהנטען).

אבל כשאין רק עדי כיעור אין להוציא מהבעל, אבל אם הוציאה הבעל תצא מהנטען רק ב'ג' תנאים:

א. הוי עדי כיעור.

ב. קלא דלא פסיק.

ג. אין לה בנים מהנטען.

דקי"ל כרבי שאף בעדי כיעור מוציאים מיד הנטען (לאפוקי רב שגם להוציא מהנטען צריך עדי טומאה).

כ"פ רמב"ם, בה"ג, ר"י ר"ת. כ"פ המחבר.

שאלתות ע"פ הר"מ – הסוגיה עוסקת בין בבעל בין בנטען (שדינא שוה):

ורב ס"ל שעדי כיעור כעדי טומאה.

ולכן:

כשיש עדי כיעור – תצא מהבעל ומהנטען אף שהיו לה בנים.

בלא עדי כיעור – תצא רק בקלא דלא פסיק ואין לה בנים.

שאלתות ע"פ הרא"ש (שבעל והנטען דינא שוה)

כשיש עדי טומאה – בכל גוונא תצא.

כשיש רק עדי כיעור – תצא רק בקלא דלא פסיק ואין

לה בנים.

והרמ"א עשה פשרה

בעדי טומאה – תצא בכל גוונא בין מהבעל בין מהנטען. בעדי כיעור:

מהבעל תצא – רק בג' תנאים (עדי כיעור, קלא דלא פסיק, בלא בנים).

מהנטען תצא:

כשיש לה בנים – צריך שני תנאים (עדי כיעור

וקלא דלא פסיק).

כשאין לה בנים – מספיק תנאי אחד (עדי

כיעור או קלא דלא פסיק).

• מרן: עניני כיעור (יבמות) כ"ד: רוכל יוצא אישה (חוגרת).

אן שהיו יוצאים ממקום אפל (רמב"ם ע"פ הירושלמי).

אן שראוה מנשק ע"פ חלוקה או נכנסו בזאח"ז והגיפו הדלתות (רמב"ם).

לא תינשא לנטען, ואם נשאה והיו לו בנים ממנה לא תצא (שם) – בד"א כשאין לו בנים ממנה.

וה"מ כשריננו העיר עליה ועל הנטען יום ומחצה, אבל אם היו לו או לה אויבים שמוציאים הקול, או שפסק הקול או לה היה קול – לא תצא מהנטען אף שאין לו בנים (מהסוגיה שם).

• עמדו ברחוב בחצות הלילה:

הגאונים והרמ"ה – ה"ז כיעור כמו יוצאים ממקום אפל.

ורש"ל רעק"א – אינו כיעור.

• **3א:** הגה: שני עדי כיעור מצטרפים אף שראו מקרים שונים (מרדכי, לאפוקי הר"ן – דס"ל דדמי לנפשות שלא מצטרפים).

ע"א בדבר מכוער אינו כלום (ת' מהר"ם).

• הרמ"א (ד"ד): ראו בה דבר מכוער וילדה ליב"ח – חיישין לוולד אף בלא קול.

ב: הוציאה בעלה בעדי כיעור ונשאת לאחר ונתגרשה – אסור להינשא לנטען, ואם נישאת לא תצא אף שאין לה בנים (יבמות כ"ד:).

ואם היו עדי טומאה – תצא אף שיש לה בנים (שם).

ג: כל מקום שאמרו תצא – תצא בלא כתובות (רמב"ם).

ד: דין דרישה וחקירה בעדי שנים (מחלוקת סוף יבמות).

• דרישה וחקירה באשת איש שזינתה:

תו"ס, רא"ש סמ"ג (ר"ת) – צריכה דרישה וחקירה.

ודעת רמב"ן ורשב"א – א"צ שבימנו אין דיני נפשות.

• כנה"ג: טענה שהיתה ישנה כשבא עליה – אינה נאמנת. ות' ח"צ – שינה הוי אמתלא.

מעין חיים: אם יש ספק אם זינתה נאמנת לומר דהיתה ישנה והוי אונס.

הגה: אין לקבל עדויות אלו אלא בפני האישה ובעלה

אבן העזר: סיכומים – הלכות אישות

- ו:** גוי ועבד שבאו על בת ישראל ונתגייר לא יכנס, ואם כנס לא יוציא (רמב"ם).
- ז:** אותם שאמרו לא לכנס אף באותו מבוי לא ידורו (ת' הרא"ש).
- ח:** התרו בו שלא יכנס ועבר וכנס – יוציא (ת' הרא"ש).
- ב"ח:** אבל הנטען על השפחה (שאין איסור רק לזות שפתיים) אם עבר על ההתראה וכנס לא יוצא.
- מ"מ ח"מ וב"ש – חולקים,** אף בשפחה יוציא.

- רא"ש).
- ב"ש(רש"ל) –** אף בדיעבד שקיבלו עדות שלא בפניהם לא מהני.
- ה:** הנטען משפחה או גויה ונשתחררה או התגיירה – לא יכנס ואם כנס לא יוציא (יבמות כ"ד:).
- טעמו:**
- רש"י –** משום לזות שפתיים שיאמרו אמת היה הקול.
- רשב"א –** שלא יאמרו שנתגיירה בשבילו.
- נמ"י:** אף שבודאי בא עליה אם כנס לא יוציא, שאף שנתגיירה בשבילו מגוירת.
- הגה:** אם אח"כ גרשה ורוצה להחזיר (האם מקירי כבתחילה) – אסור להחזירה, אא"כ יש לו בנים ממנה (רשב"א ירושלמי).

יב

עדי גט וכן עדים שהעידו מיתת הבעל אם רשאים לישא האשה ההיא

- והתו"ס והגמ"י –** בעל נפש ירחק מזה. **כ"פ הרמ"א.**
- ב:** אישה שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה החכם ובעלה גרשה – לא ישאנה, ואם כנס לא יוציא (יבמות כה:).
- ג:** ואם נשיאו לאחר שנתגרשו – מותרת לישא אחד מהם (כו:).
- ד:** וכולם שהיו נשואים בשעת העדות ואח"כ מתו או נתגרשו נשיהם, אם הנשים הרגילו הגירושין – מותרות (נמ"י).
- הגה:** ואם היו נשותיהם חולות – לא ישאו (נמ"י).
- מרי:** והן מותרות לבניהם (שם).

- א:** המביא גט ממדינת הים שצ"ל 'בפני נחתם...' (שאז הגט מקוים), וכן ע"א שהעיד לאישה שמת בעלה – לא ישאנה משום חשד. ואם כנס לא יוציא (יבמות כה:).
- אבל כשאין צ"ל** (כגון המביא בא"י) מותר לישאנה (שם כה:).
- דב"ז:** המביא גט ממדינת הים ואמר 'בפני נחתם...' ויש עדים לקיים הגט (שאז אצ"ל):
- אם** קיימו הגט לפני שאמר – מותרת לשליח.
- אבל אם** אמר לא מהני הקיום, ואף אם יקח הגט ויחזור ויתן לה אחר קיום לא מהני.
- מרי:** אבל שני עדים שמעידים שמת בעלה – מותר לאחד מהם. כ"פ הרי"ף.

יג

גרופה או אלמנה צריכה להמתין צ' יום טרם שתנשא, ושלא ישא מינקת חבירו ומעוברת חבירו:

- (תו"ס שם).
- ב"ש –** אבל כשיש שני יבמים ומת אחד מותרת אף תוך 90 יום. כ"כ המחבר.
- ג:** פנויה שנתעברה מראובן, ונשאה שמעון וגרשה – אסורה לחזור לראובן אלא אחר 90 יום (אף שברור שלא נתעברה משמעון) – ת' הרא"ש.
- ב"ש –** מ"מ אצ"ל כ"ד חודשי ההנקה, שהרי שניהם מודים שהעובר ממנו.
- ד:** המחזיר גרושתו א"צ להמתין (סמ"ק).
- ה:** גר וגירות הנשואים שהתגיירו, וכן בשפחה – צריכות להמתין (יבמות מה. רמב"ם).
- ב"ש:** אבל גירות פנויה א"צ להמתין, שבזנות א"צ להמתין (שאישה מזנה מתהפכת).

- א:** נתגרשה או נתאלמנה – לא תינשא ולא תתארס עד אחד 90 יום, להבחין בין זרעו של ראשון לשני (יבמות מא:).
- טעם ההמתנה (מב):**
- שמואל** להבדיל בין זרע ראשון לשני.
- רבא –** גזרה שמא ישא אח אחותו.
- מרי:** מאמתי מונים לגט (יבמות מב:).
- רב –** משעת נתינה. כ"פ הרא"ש והרמ"א.
- שמואל –** משעת כתיבה. כ"פ רמב"ם רי"ף והמחבר.
- מרי:** גזרת חכמים אף שהוא או היא אינם ראויים לילד צריך להמתין (מאורסת, קטנה) – יבמות(מב:).
- הגה:** אבל מותרת לעשות שידוכין רק שלא יכנס לביתה (רא"ש).
- ב:** אף יבמה הממתנת ליבם ומת היבם צריך להמתין

ו: הרמב"ם – עונש על שעבר על דברי חז"ל. ולפ"ז אף שעברו ג"ח מנדים אותו.

לש"פ – מנדים עד שיגרש, ולפ"ז אם עברו ג"ח אין מנדים אותו.

עוד נ"מ: אם ברח –

לפי הרמב"ם – הבריה היא לכפר על האיסור. א"כ ה"ה עבר וכנס בריחה מכפרת.

לפי ש"פ – הבריה מגלה שאינו רוצה לכנס מיד, וא"כ אם כבר כנס מנדים אותו.

• **הגה**: דווקא עבר במזיד, אבל קדשה בשוגג – א"צ לגרש רק מפרישים אותם (מהרי"ו).

וי"א (תה"ד) – אף בשוגג מחייבים אותו לגרש.

ונראה שבכהן נוהגים להקל בשוגג, לסמוך על הרמב"ם (בנימין זאב).

הגה: לא כפוהו עד שעברו ג"ח – שוב אין כופין (מרדכי).

ד"מ – ה"מ לש"פ, אבל לרמב"ם שנידוי הוא עונש, אף אחר ג"ח מנדים אותו.

• **מנן**: קידש וברח – אין מנדים אותו (שהבריה מצילה מנידוי) (שם לז).

הגה: ולכתחילה מיעצים לו לברוח (טור בשם הרב יחיאל).

מנן: וי"א שצריך לברוח למרחק של ג"ח (הרא"ש).

ואין נראה כן מש"פ (בד"ה).

ב"ש: לפי הרמב"ם א"צ הרחקה לג"ח, כיון שההרחקה באה לכפר על איסורו וכיפרה.

יא: המתנת כ"ד ימי ההנקה

לא ישא ולא יקדש מעוברת או מנקת חברו (האלמנה) (יבמות מד). עד שימלאו לולד כ"ד חודש (מג. רב ושמואל).

טעמו (שם): משום דחסה או משום דחלב מעכר.

רמב"ם – הביא טעם דחסה.

הרמ"ה – חלק עליו, טעמו שהחלב מעכר ולא יהיה אוכל ללולד.

• ח"מ, ב"ש: הגמרא מדמה לדין המתנה, **משמע** שאף שלא שייך שתעבר צריכה להמתין ואף בסריס.

ב"ש: במעוברת אף שיש צימוק דדים (שלא יכולה להניק) – אסור, לחשוש לטעם הרמב"ם שמא דחסה, אבל במנקת שיש לה צימוק דדים מותר להינשא מיד.

• באה"ט: אלמנה עם ג' ילדים ועתה מעוברת, וצויה בעלה לבן דודה שהוא עשיר שישא אותה אחר מותו לתקנת הילדים. אחר מותו אין רצונו להמתין כ"ד חודש: ת' שבוי – מתיר להנשא מיד. וכנסת יחזקאל – אסור.

• חודש העיבור:

הגמ"ר – תמתין כ"ה חודש. והגמ"י – כ"ד חודש.

והרמ"א: לכתחילה יש לחוש (תה"ד).

• פת"ש: קולות בחודש העיבור

נמ"י – כשאנה מניקה בפועל יש להקל.

ז: הממאנת א"צ להמתין ג"ח (יבמות לד).

המזנה וכן אנוסה ומפותה וכן שבויה האם צריך להמתין (שם לד).

צ"ר יהודה – צריכה להמתין. כ"פ הרא"ש והרמ"א.

צ"ר יוסי – מותרת מיד. כ"פ הרי"ף רמב"ם והמחבר.

• **הגה**: אישה שנאנסה תחת בעלה ועדיין לא נבעלה לבעלה – צ"ל ג"ח.

• מנחת פיתים: ואם נאנסה כשהיא בתולה – א"צ להמתין שהרי אין אישה מתעברת בביאה ראשונה. ואם כבר בא עליה בעלה פ"א ואח"כ נאנסה צריכה להמתין (שמבעלה אינה מתעברת שזו ביאה ראשונה, ובאונס כבר לא הוי ביאה ראשונה) – ראייה מנתחלפו להם הנשים (יבמות לג).

ז: פילגש המיוחדת לאיש ורוצה להנשא לאחר – צריכה להמתין (ריב"ש הר"ן).

ב"ש – טעמו, כיון שקרובה לאישות.

ח: מי שנישאת בטעות והוציאה ב"ד. אם היתה קטנה שאינה ראויה לילד – אצ"ל שדבר שלא מצוי לא גזרו (יבמות לג: נתחלפו נשותיהם בכניסה לחופה).

ט: אישה שנתגרשה ויצא קול פיסול על הגט והצריכה גט אחר מפני הלעז (תו"ס גיטין צ). :

י"א (ר"י, רא"ש ורשב"א) – מונים מגט שני.

וי"א (ר"ת, וה"ה) – מונים מגט ראשון.

• **הגה**: ויש לחוש להמתין לגט שני.

• ת' מהר"ם: טעות בגט בשם ולכן כתבו גט שני ורק אחר שנה נתנו לה, ויש חשש לביטול השידוך אם תמתין ג"ח מגט שני – יש להקל להמתין משעת כתיבת גט שני ותינשא מיד –

א. דעת הרי"ף והרמב"ם – מונים משעת כתיבה ולא משעת נתינה.

ב. דעת ר"ת שמונים מגט ראשון.

כ. צידד תח"ס, וטעמו שטעות בשם הוא דבר שאינו מצוי, וכמו החליפו נשותיהם שהקלו.

אבל ח"מ וב"ש – אין להקל רק בפיסול דרבנן אבל לא בפסול דאורייתא.

• **הגה**: אף שנתגרשה מחמת קול קידושין בעלמא – צ"ל (רא"שד).

ב"ש (רשב"א) – ואם לא היתה צריכה גט כלל, רק שהוא גירשה מעצמו – אצ"ל כלל (כיון שלא הי הקול שנתקדשה).

י: קדש תוך ג"ח וברת (יבמות לז).

ח"א – מנדים אותו. וה"א – בריחתו הואילה לו.

• כשלא ברח:

רמב"ם – רק מנדים אותו להענישו, אבל לא כופים לגרש אלא מפרישים אותם.

ראב"ד – מנדים אותו עד שיגרש. כ"פ הרמ"א.

כ"כ רא"ש, מהרי"ו ותה"ד.

• ב"ש: טעם הנידוי:

גמלתו בחיי בעלה, או שאינה חולבת שיש לה צימוק דדים, או פסק חלבה בחיי בעלה, או שנתנה בנה למנקת ג' בחיי בעלה – מותרת להינשא (רא"ש).

• סיכום: מקרים שאף מעוברת ומניקה מותרת להינשא תוך כ"ד חודש

א. הר"ש הזקן: גרושה מנקת יש להתיר, ורק באלמנה יש לאסור (מ"מ השו"ע לא פסק כמותו).
הב"ח – מותר רק כשהוולד עדיין לא מכירה (תוך 50 יום) והיא אינה רוצה להניקו.
נו"ב – כשלא התחילה להניק מותר אחר ג' חודשים ללדתו.

ת' אמונת שמואל – גם אלמנה שהיא עשירה או ענייה שאין לה ממילא מזונות – מותרת.

ב. מעוברת ומניקה מחמת זנות:

מרדכי (ר' מרדכי טורמשא) – יש להקל.

מהר"י מינץ – דווקא במופקרת ביותר. כ"פ הרמ"א.

ג. שוב: במדינות שלוקחים וולד המזונות לעבודת כוכבים.

ד. ב"ש: כששניהם מודים שנתעברה ממנו מותר להם להינשא מיד.

נו"ב – אף אם מתחילה הכחיש ואח"כ הודה.

ה"ה כשלא ברור אם הוא בנו כיון שהוא ספק בנו יספק בביצים וחלב לוולד לכן מותר להינשא מיד.

ה. חת"ס: בחשש שמגוי נתעברה יש להקל באמתלא.

ו. כשמת בנה יש להתיר.

ז. הגמ"ר (ר"י הזקן): נשבעה המנקת וכנס אל יוציא. כ"פ הרמ"א.

ח. הרא"ש: גמלתו בחיי בעלה מותרת.

ט. סמ"ג (ת' הגאונים): פרשה מלהניק ג' חודשים בחיי בעלה באלמנה, ונתנה אותו למנקת – מותרת. כ"פ השו"ע.

הרמ"א – ה"ה פירשה מלהניקו ג' חודשים קודם גירושה.

י. ח"צ: כשאסרו לה הרופאים להניק בנה כיון שהחלב ארסי, מותרת להינשא מיד.

שוב"י – ה"ה נתעברה תוך שנה להנקתה שחלבה נעשה ארסי.

יב: עבר ונשא תוך הזמן מנדים אותו ויוציא בגט אפילו הוא כהן (יבמות לו: מב.).

• נשא וברח:

רמב"ם – אין מנדים אותו, שהבריחה מכפרת לו וא"צ לגרש.

הרא"ש – אם כנס לא מהני בריחה ומנדים אותו עד שיגרש (שהברחה מהני רק שקידשה שלא יכנוס, ולא כשכנסה).

• מרן: ואם רק קידשה – אין כופין להוציא ולא יכנוס עד אחר כ"ד חודש.

כ"פ ר"י מאורלינש. כ"פ הרמב"ם והר"ן.

והתוס' והרא"ש – אין לחלק ואף רק קידשה צריך

ישועות יעקב – כשנתנה בנה למנקת יש להקל.

תח"ס – בשבוע האחרון של חודש העיבור יש להקל (שכבר עברו שנתיים של שנת חמה).

• דין גרושה

הר"ש הזקן – גרושה מנקת מותרת להינשא מיד שהרי אינה חייבת להניק בנו.

אבל ר"ת – גם גרושה צריכה להמתין כ"ד חודש. כ"פ המחבר.

• גליא מסכת: בימנו שיש הסכמה בגירושין, אם קבעו שהאישה חייבת להניק – דין הגרושה כאלמנה לכו"ע, וכן הפוך אם הטילו על הבעל ההנקה יכולה להינשא מיד (כשיש לבעל האפשרויות).

• דין מעוברת מזנות:

הגמ"ר (הגמ"ר) – מותרת להינשא מיד, שדוקא בגרושה אסורה לפי שבעלה הקודם יכול לכפותה להניק בנה כל זמן שלא נשיאה לאחר. אבל בזנות שאין אב וממילא אין מי שיכפה – מותרת מיד. כ"פ הרמ"א.

מ"מ חכמי דורו – אסורה, שהרי ב"ד כופה להניק במקום האב.

• הגה: ויש להקל במופקרת כדי שיהא בעלה שומרה (מהר"י מינץ).

• ב"ש: מעוברת לזנונים שהוא והיא מודה שהוולד ממנו – מותרים להינשא מיד ולא חיישינן שזינתה גם עם אחר.

ת' נו"ב – ואף שמתחילה הכחיש ואח"כ הודה יש להקל להתירם, כיון שיש כאן אמתלא שהתבייש להודות.

• מעוברת מגוי האם צריכה להמתין

נו"ב – אצ"ל, שדוקא מעוברת חברו צריכה להמתין.

רע"ק וב"מ – אף מגוי צ"ל ואין לדייק 'מעוברת חברו', ועוד משום חיות הולד.

יא:2 דוגמאות שאסורה

נתנה בנה למינקת או גמלתו – לא תינשא (כתובות ס:).
אפילו נשבעה המנקת שלא תחזור בה לא מהני (רש"י ורא"ש).

הגה: עברה ונישאה אין כופין להוציא מאחר שנשבעה המנקת (הגמ"ר).

מרן: אפילו נשבעה לאדם גדול כגון אלו ההולכים בחצר המלך (הרא"ש, ול"ד לריש גלותא).

• מקור ברור: אישה שמנקת בן חברתה – מותרת להינשא שהגזרה רק על מנקת בנה.

פני יהושע: אפילו נתנה בנה למנקת – ואף שלא התחילה להניק כלל אחר מות בעלה אסור. כ"פ ח"צ.
אומנם בשעת הדחק גדול שעברו 15 חודשים וקבעו זמן נישואים – יש להתיר בדוחק.

ת' ח"צ: אישה שחלבה ארסי ומתו ג' בניה שהניקה אותם ואסרו עליה הרופאים להניק, ונתנה בנה למנקת – מותר לה להינשא. כ"פ שוב"י.

דוגמאות שמותרת

• מרן: מת בנה – מותרת להינשא מיד (כתובות ס:).

אבן העזר: סיכומים – הלכות אישות

לגרש. כ"פ הרמ"א.

יג: אלמנה שהיתה מניקה בנה יכול לדרוש שכת (רשב"א).

יד: הדין בגרושה (ראה סי"א).

י"א (הר"ש ורשב"א) – דווקא שהנקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה הולד, אבל קודם זמן זה מותרת להינשא. **וי"א** (ריב"ש והוא שיטת התוס') – שבאלמנה (ב"י – ה"ה בגרושה) אף שלא הניקה כלל צריכה להמתין כ"ד חודש.

• **ת' נ"ב:** ואם לא התחילה להניק כלל יש להקל בגרושה בצירוף עוד צדדים (כגון שמתחייב האב לפרנסת בנו).

- **אלמנה עשירה** (שהעשירה אין חייבת להניק בנה כמ"ש סימן פ) שונתה בנה למנקת: **אמונת שמואל** – מותרת להינשא מיד כמו גרושה (ע"פ הר"ש שגרושה אינה חייבת להניק). **אבל הב"ש** – אין להקל. **א.** הקולא נאמרה רק בגרושה ולא באלמנה. **ב.** גרושה שאני שאבי הולד קיים וידאג לו, משא"כ באלמנה. **ג.** והראיה מריש גלותא שאני, ששם ההיתר משום פרסום ולא משום עשירות.

טו

איסור ערוה דאורייתא ודרבנן:

כז: אחות אשתו אסורה מהתורה אף אחר גירוש אשתו, אבל אם אשתו מתה מותר באחותה (יבמות מג.).

כג: שני חורגים הגדלים ביחד – מותר כ"א באשת חברו לאחר מיתת בעלה ולא חיישין למראית עין (סוטה מג.).

טז

איסור עובדת כוכבים ושפחה

דאורייתא לפי ש – **א.** רק ז' עממים יש איסור דאורייתא. **ב.** בגיטין לא שייך 'לא תתחתן בהם', רק אחר שיתגיירו (כל"ב דרבא). • **מ"ר:** המיוחד לון גויה בזנות – חייב משום נשג"ז (ע"ז לו:). **שפחה** אסורה מדרבנן (רמב"ם לאפוקי אונקלוס שאיסורו מהתורה 'לא תהיה קדשה').

א: ישראל שבעל גויה דרך אישות

ע"ז(לז): גזרו על בנותיהם

דרך אישות – אסורה מהתורה 'לא תתחתן בהם' דרך זנות – אסור מדרבנן.

להלכה:

רמב"ם – הבא על גויה דרך אישות לוקה מהתורה. **דס"ל** שבגיטין ל"ש ז' עממים או שאר גוים אסור מהתורה (כר"ש יבמות עו. וכל"ק דרבא שגם בגיטין שייך לא תתחתן).

והטור – רק ז' עממים ורק אחר שנתגיירו יש איסור

יז

היתר אשת איש שמת בעלה ואומרת: גרשתי, ודיני הערוה, ודין נשאת באיסור ובטעות:

דינה כאשת איש ואסורה להנשא לאחר (כנה"ג). **כ"כ ברכ"י** – בעל שמת ואח"כ חי אשתו אסורה לשוק (ראיה מגילה ז: קם רבה שחיטה לר"ז ולמחר החייהו). **כ"כ פת"ש** – ראיה מהירושלמי: נתן גט לאשתו מעכשיו אם לא יחזור תוך יב"ח ומת תוך יב"ח – אינה מותרת שמא יעשו לו נס ויחיה. **משמע** שאם חי – אינו גט שעין אשת איש היא.

א: אשת איש בכלל עריות ואין קידושין תוספים בה, מ"מ בספק אשת איש קידושין תוספים בה. וה"ה לפסולי גיטין דרבנן – צריך גט משניהם (רמב"ם).

• **מהרא"י:** אשת אליהו הנביא וריב"ל (שעלו לשמים) – מותרות.

• אישה שנפטרה ודאי ואח"כ חייטה ע"י נביא – עדיין

ג.ואף שהיתה קטטה בניהם (כיון שרצה להמיר), אין שייך שמשקרת, וגם בדדמי לא שייך בגירושין ופת"ש – ועדיין אין ההיתר ברור.

ב2: קדשה אחר שלא בפני בעלה – אינה מקודשת כיון שמעיצה (גיטין פט:).

כ"פ הרי"ף רמב"ם והרא"ש: לא נאמנת ואין שום חשש.

רמב"ן והר"ן – יש לחוש לחומרה להצריכה גט.

• **מנן:** כל שבעלה בעיר הוא בפניו ונאמנת (הרא"ש).

הגה: - וי"ח, דבעינן בפני בעלה ממש (מהרי"ק).

כ"כ הגר"א בשם כל הפוסקים.

• **מנן:** כשיש מסייע לה מעיזה ולא נאמנת (גיטין סד:).

ב3: ואם **נישאת** לאחר שלא בפני בעלה, אף כשיבוא ותאמר גרשתי – אינה נאמנת, שכיון שכבר העיזה לא תעשה עצמה זונה (הרא"ש).

יש מי שאומר (הטור) – ל"ד נשיאת אלא אפילו רק נתקדשה שלא בפניו ואומרת גרשתי – אינה נאמנת.

• **מנן:** וי"א שאם היתה קטטה או שתובעת כתובתה – אינה נאמנת לומר גרשתי אפילו בפניו (תו"ס רא"ש).

הגה: כשנאמנת האם גובה כתובה

י"א (רמב"ן מהרי"ק) – אף נוטלת כתובתה.

וי"א (ר"ן נמ"י) – לא נוטלת כתובתה.

• **סיכום:** מתי אינה נאמנת.

א. קטנה ברשות אביה לא שייך 'אינה מעיזה' ולכן אינה נאמנת (רש"ך).

ב. אם המקדש (השני) כהן ליכא לממר גרשתי אינה נאמנת (מהר"א ששון, נוב).

ג. נתקדשה לשני כיון שסברה קידושי ראשון לא תפסו – אינה נאמנת (רש"ך, ראנ"ח).

ד. היתה מקודשת לאחד ונתגרשה ממנו ונישאת לזה, ועכשיו קיבלה שוב קידושין מהראשון – לא נאמנת שנתגרשה מזה, שהרי אסורה לחזור לראשון (מחזיר גרושתו) – כנה"ג.

ה. או"ח: בזה"ז דנפיש חוצפא ופריצותא.

ח"מ וב"ש: אף בדיעבד שנתקדשה בפני בעלה תצא.

ו. הרא"ש: כשנישאת לאחר שלא בפני בעלה, אף שאמרה אח"כ לפני בעלה "גרשתי" – אינה נאמנת, דכיון שנישאת מעיזה שלא תעשה עצמה זונה כ"פ השו"ע.

והטור – הה"ר רק נתקדשה.

כ"פ השו"ע – יש מי שמחמיר.

ז. הרא"ש: היתה קטטה בניהם או שתובעת כתובתה – אינה נאמנת. כ"פ השו"ע סי"א.

ח. **ת' מנחת שי:** גרשתי למפרע (לפני שנה) אינה נאמנת, לפי "שאין אישה מעיזה בפני בעלה" וזה כבר מזמן אינו בעלה, ומעיזה להקדים זמן הגירושין. אלא רק נאמנת שגירשה לפני יום יומים.

ג: אישה שהלך בעלה למדינת הים והעידו שמת, אפילו ע"א, אפילו עבד שפחה וקרוב, אפילו עד מפי עד

• **אשת קרא**

רא"מ – הוי אשת איש גמורה (שקידושיהם קידושין). כ"ד הר"ש.

והרדב"ז – אינה אשת איש לפי שעדי קידושין שלהם פסולים.

ב1: אשת איש שקיבלה קידושין מאחר לפני בעלה – ה"ז מקודשת לשני, דהוי כאילו א"ל 'גרשתי' שנאמנת (גיטין פט:).

• **נאמנת**

כ"פ רמב"ם – נאמנת לכל דבר הן להינשא לשני והן ליטול כתובתה מראשון.

כ"ד רמב"ן ורשב"א.

הר"ן – נאמנת לחומרה שצריכה גט משני, אבל אינה מותרת לשני.

כ"ד הראב"ד – אף לא ליטול כתובתה.

תו"ס – נאמנת להינשא לשני אבל לא ליטול כתובתה.

• **ת' רעק"א:** ואם קיבלה קידושין מכהן – ל"א דהוי אומרת 'גרשתי' שהרי גרושה אסורה לכהן (ולכן אינה מקודשת לשני).

• **רמב"ם:** כשהבעל מכחישה אז היא נאמנת, אבל אם הבעל מודה שגירשה – אינה נאמנת כיון שהוא מסייע מעיזה.

כשהיא התחילה לומר גרשתי ואח"כ הבעל סייעה מה דעת הרמב"ם?

ח"מ – יש להסתפק (שמא כיון שהוא מודה אינה נאמנת).

ב"ש – אינה נאמנת, דכיון שהוא מודה חיישין שנתן לה גט פסול שרוצה לקלקלה.

באה"ט וב"מ – נאמנת כיון שהיא התחילה, ולא ידעה שבעלה יודה לה.

• **התחילה לומר גרשתי** שלא בפני בעלה, וכשבא בעלה המשיכה לומר גרשתי:

רשב"א – נאמנת, כיון שאמרה בפניו.

מת' הריב"ש – משמע שחולק

• **הגה:** וי"א בזה"ז שרבתה החוצפה – אינה נאמנת רק לחומרה (או"ח).

• **ב"מ:** ואם יש אומדנות המוכיחות שאומרת אמת – נאמנת.

כ"כ כיו"ב גליא מסכת: אישה שהגיעה עם עגלון לעיר, לאחר שעה הגיע בעלה, צעקה בפניו כבר גרשתי למה את רודף אחרי. צעק בעלה שלא גרשה חטף התיק מידה וברח.

טענה האישה שהגט היה בתיק, וסיבת הגירושין בגלל שרצה להמיר ועכשיו חזר בו.

שלחו לעירה לבדוק אבל הרב מסדר הגט נפטר, אשת הרב ואמרה שאמת שהלך בעלה לסדר לגט להם. מה שינה?

תשובה: מותרת להינשא לשוק בלי פקפקו –

א. כיון שבעלה ברח הוי שעה.

ב. יש אומדנות שאומרת אמת.

אבן העזר: סיכומים – הלכות אישות

- נאמנים (יבמות קכב).

• טעם הדבר:

א. יבמות(פח): כיון שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחילה, לפי שמדייקת ונישאת.

ב. יבמות(קטו): מילתא דעבידא לגלויי לא משקר.

• נאמנת ע"א באישה דאורייתא/דרבנן.

נמ"י(רא"ה ורשב"א) – דאורייתא, לפי שמדייקת ועוד מילתא דעבידא לגלויי.

תו"ס רש"י – מדרבנן.

• נאמנות עבד: הרי סתם עבדים גזלנים, א"כ פסולים מחמת עבירות?

ח"מ – אפשר שישראל בעל עבירה גרע מעבד בעל עבירה.

ב"ש – מיירי בעבד כשר.

אישה דייקא

• ת' רעק"א: אישה שנישאת בלא גביית עדות בב"ד וילדה ואח"כ נפטרה, ובאו ילדיה לטרה עצמם, והנה עתה הגיע עדות ע"א ששמע מאחי בעלה הראשון קודם שנישאת שהתאבל על אחיו.

מצד אחד – קשה להתיר.

א. ע"א נאמן כיון שהאישה דייקא, אבל כאן לגבי ילדים לא שייך דייקא (כיון שמתה).

ב. אף אם היתה חיה, כיון שנישאת בלא עדות ראינו שאינה מדייקת.

אך מאידך:

א. אף שמעיד אחר מיתתה יש להקל, כיון שהחמרת עליה בסופה מסתמא דקדקה ויתכן ששמעה עדות ולכן נישאה.

ב. כיון שיש שעת דחק על הילדים הוי עיגון.

• ת' רעק"א: הלך בעלה למדינת הים וזינתה תחתיו ואח"כ בא ע"א שמת.

אולי הטעם דייקא לא שייך כאן שהרי ממילא אסורה לבעלה.

מ"מ יש להתירה שכן מקרי דייקא משום בניה.

כ"כ נ"ב – משום שלא תצטרך לצאת אם תינשא לאחר.

• האם ע"א נאמן על הקטנה שמת בעלה?

נ"ב – אף בקטנה נאמן, אף שלא שייך טעם דייקא, מ"מ העד חושש שתגדל תברר ולא לא משקר.

כ"ד ב"מ – שאף בקטנה שייך דייקא ע"י קרוביה.

ת' חמדת שלמה – מסתפק.

• מהרי"ט: ע"א שאמר שמת וגם יש לו כתב מחכמים שמת – מותרת אף בלא הכתב.

• רשד"ם: קרוב נאמן – א"י בנה ובתה ושפחתה.

עד מפי עד

- ב"ש: עד מפי עד נאמן אף לחומרא שהוא חי.

מ"מ ראנ"ח – רק לקולא.

- כנה"ג: אפ עד מפי עד עד מאה נאמן.

- הרמ"א(ח) ע"פ מהרי"ו: וא"צ לשאול העד המקורי אף

שהוא כאן.

- שארית יוסף: אף ששכח מיהו העד הראשון נאמן.

- ת' רעק"א: אף שמת הראשון נאמן עד מפי עד.

• מרנ: פסולי עדות: הפסולים מדרבנן – כשרים, והפסולים מהתורה – פסולים (יבמות כה).

ואם מסל"ת אף פסולי דאורייתא – כשרים (הרי"ף).

• באה"ט: עד הנוגע בדבר, כגון ששלחו אותו לחפש מה קרה לבעל, ואם יביא ראיה יקבל 100 זוז, ואם לאו יקבל 50 זוז. והביא ראיה מגוי מסל"ת:

מהריב"ל – יש להסתפק, שהרי נוגע בדבר.

ת' נ"ב – יש להתיר, שהרי בן בעלה כשר להעיד אע"פ שנוגע בעדות שרוצה לירש אביו.

מ"מ למעשה יש להחמיר כמהריב"ל.

• ת' נ"ב: ג' שהעידו ונמצא אחד מהם פסול מהתורה עדות השאר קיימת. שהרי טעם פסול רשע שמא משקר, וא"כ אם ידענו שהשאר לא משקרים לא נפסלו.

ובת' רעק"א – מסתפק בהיתר.

• ישועות יעקב: בעדות רגילה אמרינן 'דבר ולא חצי דבר' (שאם על עד העיד חצי דבר לא מצטרפים) – בעדות אישה מצטרפים, שהרי אין חשש שמשקרים.

• מרנ: גוי מסל"ת נאמן (הרי"ף).

ט"ז: גוי היודע בטיב יהודים (איך מתירים האישה) – לא מהני מסל"ת, אא"כ מספר דבר מתוך דבר שמת (ואף בישראל רשע הדין כן).

• מרנ: וכן ישראל מומר נאמן במסל"ת (הרי"ף).

הגה: אם יצא קול בהרה שמת – אין להתירה (רמב"ן תה"ד).

ד: הכל נאמנים להעידה חוץ מחמש נשים: חמותה, בת חמותה, צרתה, יבמתה ובית בעלה (ק"ז).

• הגה: חמותה הבאה לאחר זמן (שם גמרא ולא איפשטא).

רי"ף והרמב"ם – לה הזכירו זה, דס"ל שלא חיישינן, שהקילו בעדות אישה. וכן המחבר לא הזכיר זה.

צה"ה והטור – חיישינן לחומרא. כ"פ הרמ"א.

ח"מ: כיון שלא נוהגים היום לייבם אפשר לסמוך על הב"י שיכולה להעיד. כ"כ רעק"א.

• ח"מ(שליטי גיבורים): אבל הזכרים כה"ג (חמיה, בן חמותה) כשרים להעיד.

• צרתה לשעבר:

כ"מ – מת בעלה של זו ושניאת לאחר, אלו חמש נשים (מבעלה הקודם) מעידות לה.

אבל מהרמב"ם – משמע שאין צרתה לשעבר (שעכשיו נישאה לאחר) מעידה לה.

מחלוקת בדעת הרמב"ם:

ב"ש – אפשר דמיירי שצרתה נישאה לאחר והיא נשארה עם בעלה, לכן צרתה אינה מעידה לה, שמא רוצה לקלקלה על בעלה. אבל התגרשו שנהן ונישאו לאחרים מעידות זו לזו.

והמהר"ח – אף שנפרדו לא מעידות.

• כנה"ג: חמש נשים אינן נאמנות אף במסל"ת.

• ח"מ: החשוד על העריות אף שפסול לקידושין וגטין כשר לעדות אישה שבעלה מת. כ"כ מראות הצובאות והט"ז – מסתפק.

• בית הלל: קראים שבזה"ז דינן כגויים שנאמנים במסל"ת.

ז: 'הרגתיו' – תינשא, דפליגין דיבורא (יבמות כה).
ה"ה גוי מסל"ת שאמר הרגתיו – תינשא (הגמ"ר).

ז: אמר בשם פלוני שמת בעלה ובא אותו פלוני והכחיש – לא נאמנת (רמב"ן והר"ן).

הגה: ואין לב"ד לשלוח לברר אצל פלוני אף שהוא בעיר, אלא סומכים על העד השני (מהרי"ו).

• רשב"א: כל שיש ע"א לא תינשא אלא ע"פ ב"ד.
ב"י – ואם לא עמדה בפני ב"ד אין בדברי העד כלום.

• בא עד ראשון והכחיש – אינה נאמנת
ח"מ – ואף שנישאת תצא.

קהילת יעקב – אחר שהתירוה לא נאמן הראשון. דכיון שהתירוה הוי חזקת היתר ואין ע"א נאמן נגד חזקה.

• אמרה בשם שפחה, ואח"כ באה השפחה והכחישה:
ח"מ – יש להסתפק, שהרי האישה כשרה ממנה.
ת' שאירת יוסף – השפחה אינה נאמנת.
קהילת יעקב – השפחה נאמנת.

• ח"מ וב"ש: שני עדים שאמרו בשם ע"א, ובא העד והכחישם – אינו נאמן נגד שנים.

ט: עד אומר מת ועד אומר נהרג – ה"ז תינשא (יבמות קיז: והרא"ש).

• באה"ט: דוגמאות להכחשה
- מחלוקת בין העדים מאיזה מדינה הרוצחים – לא הוי הכחשה.
- הכהו על זרועותיו או על לבו – לא הוי הכחשה.
- מחלוקת באיזה מקום נהרג – לא הוי הכחשה.
- א' אומר נהרג ואחד אומר טבע בים – לא הוי הכחשה.
- אחד אומר היה לו סימן מעל עינו ואחד אומר מתחת עינו, כל שלא מוכח שמעידים על אדם אחד – לא הוי הכחשה. שאפשר שכ"א מעיד על אדם אחר (משאת בנימין).

י: מעשה בצלמון ששמעו 'אני מת' והלכו ולא מצאו שם אדם – והתירו אשתו (יבמות קכב.).

ואם שמעו בשדה ובחורבה (שיש חשש לשדים) – אין משיאין אשתו, דחיישין ששד היה (שם לפי גאון שאין אנו בקיאים בצל צילו).

• ואם הכירוהו בטביעת עין של קול
שוב"י – יש להתירה. קהילת יעקב – אין להתירה.

יא: מצאו כתוב בשטר 'מת פלוני בן פלוני' – תינשא אשתו (מחלוקת בירושלמי):

הרא"ש – לא הכריע.

ריטב"א [הרי"ף] – תינשא. כ"ד הרמב"ם והגמ"ר.

כ"כ שאר האחרונים – שהרי חששו אף ל'תמות נפש עם פלשתים'.

• ח"מ: ואם יבמה – שחוששת שמא ימות בעלה של זו ותתייבם לבנה, ונמצאת כלתה.

ולפ"ז אם אינה ראויה להתייבם (כגון שהיא ערוה לייבם) – מותרת להעיד.

והב"ש – אין להקל.

ה: אפילו אמר שמעתי מאישה ששמעה מעבד – נאמן (רמב"ם).

הגה: אפילו אמר סתם שמעתי ולא אמר ממי שמע – נאמן ומותרת, ואל חיישין ששמע מפסול (בנימין זאב).

ב"י – כשאמר סתם 'שמעתי' לא הוי קול הברה ונאמן. כ"מ מהרמב"ם.

אבל מהרי"ט – מחלק, אם שמע מאדם פרטי – נאמן, אבל שמע שיחות אנשים שמת פלוני – הוי רק קול הברה שאינו נאמן.

• מהרי"ל: העיד ששמע שטבע בנהר או במלחמה ולא אמר קברתיו – תולים להקל, שאם היה כאן היה מברר שמת ודאי.

אבל ראנ"ח – דחה סברת מהרי"ל בשתי ידיים. מ"מ באיסור דרבנן, כגון טבע במים שאין להם סוף – יש להקל.

• מרנ: אמר ראיתי שמת פלוני – מבררים איך מת אם מעיד בדבר ברור, ואם העיד בדבר שרובן למיתה – אין משיאין אשתו (רמב"ם).

• ח"מ: אף באישה שאמרה מת בעלה צריך לשאול אותה איך מת.

אבל ב"מ – רק בעדים אחרים צריך לשאול, אבל האישה עצמה שאמרה מת בעלה א"צ לשאול.

ה: הגה: אפילו שמע מקוננות שמזכירים אותו בין המתים – אין לך עדות גדולה מזו (ה"ה בשם הרשב"א).

וע"כ יש למחות בנשים שלא יספידו כל שאשתו אסורה (ב"י).

וכן אסור לאשתו ללבוש שחורים (ריב"ש).

וכן אין לב"ד לתת שטר עדות של העדים כל זמן שלא התירוה מפני ב"ד טועים (ת' הרא"ש).

• שב"י: וכן יש למנוע מבניו לומר קדיש.

ז: אנוסים שבשעת גזרה ראו עדות לאישה שבעלה מת, ועכשיו חזרו בתושבה. אף שלא חזרו מיד ואכלו נבלות – כשרים, דהוי תחילתו (כשהיה אנוס) בכשרות וסופו (עכשיו שחזר) בכשרות.

מ"מ על מה שראו בעת רשתם ואכלו נבלות – לא יכולים להעיד (ת' הרא"ש).

• והמהריב"ל: אף רשע גמור (שחזר בתשובה) א"צ תחילתו בכשרות בעדות אישה.

• הגה: רקים ופוחזים הממירים שחזרו בתשובה אבל לא גמורה – אין לסמוך א"כ מסל"ת. והכל לפי ראות עיני הדיינים (מהרא"י).

• ואף שאינו מקוים

כ"כ הרמב"ן והרשב"א – וא"צ לקיים החתימות, שעדים שבשטר כמי שנחקרה עדותם.
כ"כ ה"ה[רמב"ם].

רשב"א[רמב"ם]. מהר"ם לובלין – צריך לקיים החתימות

• **ת' חו"י**: דוד בן אשר מנצברג שנסע יחד עם אביו לפורטוגל ונאבד זכרם, לאחר 110 שנים בא לפני ב"ד שטר מקוים שחתום בו 'דוד בן אשר ז"ל מנצברג הרני כפרת משכבו' – אין להתיר אשת אשר, שלא התיר הרמב"ם בשטר דווקא כשכתוב בפירוש שמת.

• **כתב המגיע בדואר ממרחקים שמת פלוני**
ת' פני אריה – אין להקל, ורק כשמגיע הכתב ביד עד הקילו, אבל בדואר כיון שאין עשוי להתגלות מי כתבו – אין להתיר.

ות' חת"ס – יש להקל.

• **מרן**: לרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל.

• **כתב גוי מסל"ת**:

ה"ה – לא נאמן (לבוש – דהוי תרי קולי: כתב, מסל"ת).
ב"י – נאמן.

ב"מ: אף לה"ה אם מסל"ת בקישור דברים – נאמן.

• **ישועות יעקב**: אדם שנלקח לצבא הקרי"ה ונהרג שם, ובא כתב מהשלטון שנהרג – יש להתיר אשתו בצירוף אומדנות שנהרג.

כ"כ תח"ס – אף בלא אומדנות.

ואם ראו בספר הערכי שפלוני נכתב בין במתים פשוט שאשתו מותרת, שלא כתובים שקר.

ואף אם לא ראה רק שלחו לו העתק מספר הערכי (כעיו תעודת פטירה) – מהני.

• **הגה**: ואם יצא קול שפלוני טבע בנים שאין לה סוף, ואח"כ הגיע כתב שמת – אין להתיר, שחוששים שכתב זה מפני הקול שיצא (תה"ד).

• **ב"ש**: אף עד שאמר ע"פ אמרין שמא מחמת הקול שטבע אומר כן.

• **אם יצא קול שנהרג ובא ע"א שנהרג**

ב"י(רב אחד) – חיישין שאמר כן מחמת הקול והוא עצמו לא ראה שנהרג.

והב"י עצמו – דווקא כששמעו שטבע במים שאין לה סוף שרובן למיתה חיישין שאומר משום הקול, אבל נהרג – נאמן. כ"כ הט"ז.

יב: מי שנשתתק וכתב שמת פלוני, בודקים אותו כמו לגיטין, ואם דעת ומכוונות אשת ומותרת (גיטין עא).

יג: עד מפי עד נאמן – דווקא שעד ראשון בן דעת, אבל אם הוא חש"ו – לא נאמן (רמב"ם).

שמע מקטן שאומר 'באנו מהספד פלוני, וכן וכן רבנן היו שם' – נאמן (יבמות קכא).

הגה: דווקא שהעידו לאלתר שעכשיו קברוהו, אבל אחר זמן אינם נאמנים (מהרי"ל).

יד: גוי המתכוון להעיד – פסול, ורק מסל"ת נאמן (משנה קכא).

• ג"מ: מתכוון להעיד

ארי"א"ש – שמתכוון להתיר אינו נאמן (שאמר התירו אשתו) אבל מתכוון להעיד כשר.

ותכ"א – אף מתכוון להעיד פסול, ורק מסל"ת נאמן, כגון 'מאן איכא בי חיואי מת בי חיוא'.

כ"כ"פ הרמב"ם והמחבר – גוי מסל"ת שאמר מת פלוני כמה נאה היה – נאמן.

• **האם צריך במסל"ת קישור דברים**

ריב"ש – א"צ, ואף שאמר 'מת פלוני' כמספר, דינו מסל"ת. ומ"שד הרמב"ם 'כמה נאה היה' אינו אלא לרווחא.

כ"פ רמ"א סתם.

וכן הב"י הביא דברי הר"י טאיטצק ומורו הר"י בי רב שהתירו גוי מסל"ת אף בלא קישור דברים.

אבל הר"ן – צריך קישור דברים. **כ"פ הרמ"א** יש מחמירים.

• **גוי מסל"ת שלא בפני ב"ד**

נמ"י – כל שבא לב"ד לא מקרי מסל"ת ואינו נאמן. ורק ישראל שבא לב"ד ואמר שהגוי מסל"ת שמת פלוני נאמן.

ת' הרא"ש – אף שבא לב"ד נאמן כיון שמסל"ת.

רעק"א(נמ"י): ואם אמר הגוי אמרו לאשתו שמת בעלה – לא מקרי מסל"ת.

יד2: גוי שמתכוון לדבר אחר באמריית שנהרג, כגון לאיים עליו – אינו נאמן (יבמות קכא).

• **באה"ט(משפט צדק)**: השבאים שאמרו 'הרגנו את פלוני' – אינן נאמנים, שמאיימים להרוג אם לא יפדו את השבויים.

• **מרן**: שמע מערכאות של עכו"ם שהרגו את פלוני – אינן נאמנים (שמתפארים) – גיטין (כח).

• **עשויים לשקר**

כ"כ"פ הרמב"ם – דדוקא כשאומרים שנהג על ידם (שאז מתפארים), אבל נהרג ע"י אחרים – נאמנים.

כ"פ המחבר.

אבל הרא"ש – אף שמעידים שהרגוהו ערכאות אחרים לא נאמנים. **כ"פ הרמ"א** בשם ו"א.

• **הגה**: אבל שאר גוים (שאינם ערכאות) שאומרים במסל"ת שנהרג בערכאות – נאמנים (מהרא"י).

טו1: גוי שאמר במסל"ת, אף ששאלוהו אח"כ עד שיפרש כל המאורע "ה"ז נאמן (יבמות קכב. מעשה עם הפונדקית).

כ"כ"פ הר"ף רמב"ם ורא"ש – כל שהגוי התחיל במסל"ת אף שאח"כ שאלוהו – הוי מסל"ת.

• **ח"מ**: אף שבתחילת דבריו לא הי המפסיק להתירה, וע"י השאלות יכולים להתרה – כשר.

• **הגה**: אבל אם שאלוהו תחילה ואמר שמת – אינו מסל"ת (נמ"י).

ב"ש: ואם שאלוהו על עיר שהיתה במצור ואמר מת פלוני – הוי מסל"ת.

היהודי (יבמות קכב. אבא יודן איש צידן, כ"פ הרמב"ם)
 • ב"ש: לפי הרמב"ם בעיני תרתי: אנו יודעים שאיש פלוני יצא מכאן, הגוי אומר שיצא עמו מכאן.
לאפוקי הרא"ש – שדי שאנו יודעים שפלוני יצא עמו מכאן.

• מ"א ו"א שצ"ל 'קברתי' –

מקורו סתירה: (קכב.) 'שמת בדרך וקברתי'. ואילו (קכא:) שכיב יוחאי ולא אמר קברתי?

רמב"ם – צ"ל 'קברתי' כ"פ הרי"ף רז"ה וכן"פ המחבר בשם י"א.

טור – אצ"ל קברתי. וכן סתם המחבר.

• הגה (ה"ה): טעם הרמב"ם כיון שלא מכיר המת צ"ל קברתי, אבל מ"ש ביוחאי (קכא:) מיירי שמכירו ולכן אצ"ל קברתי.

• מ"א: עדות על קבוצת אנשים

יצאו עשרה אנשים ממקום למקום והם אסורים בקולר – ואמר גוי מסל"ת 'עשרה אנשים שיצאו ממקום למקום והם נושאים כו"כ' – משיאים נשותיהם (יבמות קכב. קולר של בנ"א).

[לפי הרמב"ם צריך ג' סימנים –

א. שאמר מספר בנ"א.

ב. שהלכו ממקום למקום.

ג. שהיו אסורים בקולר או נושאים כו"כ.]

י"ח: יצחק ריש גלותא הלך מקורטבא לאספמא ומת, שלחו משם יצחק ריש גלותא בן אחותו של רב ביבי מת' מחלוקת ב (יבמות קטו:).

א"ב – חיישינן לעוד יצחק ריש גלותא.

ר"ב – לא חיישינן.

מ"א: והוא שלא הוחזקו שני יצחק (רש"י), או שהוחזקו ויודעים שהאחר קיים (ה"ה).

• לפי הרי"ף – אף שיש חד טיבותא שרי: לא הוחזקו שני יצחק, או שאין שיירות מצויות.

• הגה: איזה פרטים צריך להזכיר:

ו"א (ריב"ש) – דווקא שמזכיר שם עירו שאל"כ לא מהני. ויש מקילים.

ו"א (הרא"ש) – שדי שיזכיר שמו ל שם אביו, א ושמו ל שם עירו.

ובמקום שי שאומדנות יש להקל אף בלא שם עירו (מהרי"ק).

• ו"ח: כשלא מעיד על שם עירו בודאי אין להתיר, ורק כשיש הוכחות שזה בעלה של זו, כגון שידעו שהלך למקום פלוני והעידו שנהרג באותו מקום, או שמוכח שמעיד על בעלה של זו – נאמן.

• באה"ט: כשיש סימנים נוספים

– אמר 'ראובן היהודי מתייבמת כוונתו לראובן מעירו של הגוי (רשד"ם).

– שמו ושם משפחתו – מהני (ריב"ש).

– שאל גוי מסל"ת ליהודי 'אתה מעיר פלונית', א"ל – כן. א"ל – הרגו את פלוני – הוא כמזכיר עירו (ראנ"ח).

• באה"ט: מקרים של מסל"ת אף ששאלוהו

– אם לא שאלו בבירור על פלוני, אלא הזכיר עניני מסחר והזכיר בדבריו שפלוני בחזקת שהוא קיים, וא"ל הגוי – פלוני מת, הוי מסל"ת (כנה"ג).

– שאל הגוי מהיכן באת? א"ל על עסקי מיתת פלוני – הוי מסל"ת (רשד"ם).

• הגה: שאלו לגוי על פלוני ואמר גוי אחר שמת – מקרי מסל"ת, אף שהיה אצל הגוי הראשון כששאלוהו (מהרא"י).

וכן אם חיפשו אחר יהודי בעיר אחת, ובא גוי מסל"ת ואמר שמת – נאמן (ת' מהר"מ).

• ב"ש(ב"י): ישראל ששאל ישראל אחר והגוי ענה שמת – הוי מסל"ת.

• הגה: היו מדברים על יהודי, ובא גוי ושאל על מה אתם מדברים, ואמרו לו יהודי פלוני האם חי, ואמר שמת – לא הוי מסל"ת (ריב"ש).

• גוי ששאל גוי לא בפני ישראל ואמר שמת

לפי הר"ן – לא מקרי מסל"ת. כ"פ הב"ש.

תה"ד – הוי מסל"ת. כ"פ הרמ"א.

טו: הגה – ספק מסל"ת לחומרא, דהוי ספק דאורייתא. וכן במקום שיש מחלוקת בדינים אלו הולכים לחומרא (ריב"ש).

• מ"מ(מהר"ם מזרחי) – הולכים לקולא. כ"פ ב"ש וט"ז.

• פת"ש: יהודי שאל גוי והגוי לא ידע שהוא יהודי, מחלוקת: תה"ד – מתיר. הר"ן – אוסר.

• הגה: ישראל שאל לגוי וא"ל שמת, והגיד אומדנות המוכיחות שמת, אף שאסור להינשא אם נישאת ע"פ חכם לא תצא (מהרא"י לאפוקי הרמב"ם דס"ל שתצא).

• והרדב"ז – פסק שתצא (כהרמב"ם), ואף בניה ספק ממזרים.

• אומדנות המוכיחות

ת' נ"ב: רוצח שהודה מעצמו שרצח נאמן, שאל"כ למה יחייב עצמו חנם.

ומהריב"ל – אינו נאמן, שמא מפחד מיסורים ובחר מות מחיים. כ"פ רש"ך, רשד"ם וראנ"ח.

הר"מ מלובלין: ואם הודה אחר יסורים אינו נאמן.

טז: גוי מסל"ת מפי גוי מסל"ת – נאמן (מהרי"ק, תה"ד והר"ן לאפוקי ריב"ש דס"ל שאינו נאמן).

הגה: גוי אחרון שלא אמר שהראשון אמר מסל"ת, מחלוקת:

ר"ת – נאמן, כיון שהאחרון מסל"ת. וכן מהרמב"ם. כ"פ הרמ"א.

הר"ן – לא נאמן עד שיאמר שגם הראשון אמר מסל"ת.

כ"פ הרמ"א בשם ויש חולקים.

יז: יהודי שנתלווה עם הגוי

יצא הגוי וישראל מעמנו ובא הגוי ואמר איש שיצא מכאן מת – משיאין את אשתו, אף שהגוי לא הכיר את

יט: ישראל שאמר: יהודי שהיה עמנו מת וכו' צורתו

וסימניו (לא מובהקים) – אין להתיר עד שיכירו שהוא פלוני ויכירו שמו ושם עירו (רמב"ם ורא"ש).

אבל אמר יצא עמנו מעיר פלוני ומת – בודקים אם לא יצא אלא פלוני – אשתו מותרת (רמב"ם ורא"ש).

הגה: ה"ה גוי מסל"ת (ד"מ, וכ"מ מהרמב"ם).

כ: מי שערער על אישה שזקוקה ליבם (שיש אח לבעלה) ואח"כ בא לב"ד והעיד שמת היבם זמן רב – נאמן ומותרת לשוק (הר"ן והגמ"י).

כא: אין בודקים עדי נשים בדו"ח (יבמות קכב:).

• טעמו שלא יהיו נשים עגונות (רמב"ם), או משום שהאישה דייקא (גמ').

מנ: ואפילו הוכחשו בבדיקות – כשרים (הר"ן)

ב"ש – מ"מ אם הוכחשו בחקירות – פסולים.

הגה: ואסור לדרוש ולחקור הרבה אא"כ יש חשש הערמה (ת' הרמב"ם).

כב: ראו אחד צועק מרחוק שהוא פלוני בן פלוני ממקום פלוני נשכו נחש והוא מת, הלכו לשם ומצאוהו שנשתנה ולא הכירוהו – משיאים אשתו (משנה קכב. משאין ע"פ בת קול).

• **מראות הצובאות:** ודוקא שהלכו ומצאוהו מת, אבל לא הלכו – אין להתיר, שהרי יש תרופה לנשיכת נחש.

כד1: זיהוי המת ע"פ: פדחתו, חוטמו ופרצוף פניו (לחיים). ואם ניטל אחד מאלו לא מהני זיהוי (יבמות קכ:).

ב"ש – ומהני טביעת העין בפנים (אף בלא סימנים).

• **זיהוי ע"פ סימני כליו וגופו:**

יבמות(קכ): מזה ששומא אינה סימן, משמע שאין להתיר ע"פ סימנים. למימרא דסימנים לאו דאורייתא? **ל"ק** – אמר רבא כו"ע **סימנים דאורייתא** ושומא שאני (שומא מצויה בבן גילו, אן שומא עשויה להשתנות).

ל"ב – אמר רבא כו"ע **סימנים דרבנן** ושומא יש מחלוקת אם היא סימן מובהק (משמע שסימן מובהק בגופו מהני).

(שם): לל"ק שסימנים דאורייתא למה לא מהני סימנים בגופו/בגדיו?

בגופו – מיירי שהוא ארוך דלא מקרי סימנים.

בכליו – לא מהני סימנים דחיישין לשאלה. **א"נ** כליו בחיורי וסומקי דאינם סימנים.

[**כלומר:** בסימני כליו

לפי תירוצ ראשון (חיישין לשאלה) – אף בסימן מובהק חיישין לשאלה, אלא בכלים שאין משאילים.

לפי תירוצ שני (חיורי וסומקי) – בסימנים מובהקים מהני.]

להלכה: סימנים בכליו

נמ"י ורא"ן – בסימן מובהק בכליו לא חיישין לשאלה, כתירוצ שני.

והר"ף – אף בסימנים מובהקים לא מעידים, אף

שקי"ל סימנים דאורייתא (כל"ק) חיישין לשאלה.

להלכה: סימנים בגופו.

ר"ף רמב"ם ורא"ש: לחומרה, שסימנים דרבנן ואין להתיר. **כ"פ** המחבר

• **הגר"א:** המחבר פסק לחומרה מכל צד –

לגבי כלים – כל"ק שסימנים דאורייתא וחיישין לשאלה.

לגבי גופו – כל"ב שסימנים דרבנן ולא מהני.

• **מנ:** אבל סימנים **מובהקים ביותר** בגופו – מעידים (ב"י, והראיה: שבשומא לא מהני כיון שאינו מובהק, משמע סימן מובהק מעידים).

הגה: מובהק ביותר כגון חסר ויתר או שינוי באבריו (ת' הרא"ש).

• **חשש שאלה בארנקי** (כלים שאין דרכם להשאל)

ח"מ: **מהב"י** משמע שחיישין לשאלה אף בארנקי.

וממהרא"י משמע שלא חיישין.

ב"ש – אא"כ יש סימן מובהק בארנקי שאז לכו"ע מהני.

• **ארקני וכיו"ב שנמצא סמוך למת:**

ב"ש – מיירי שהארנקי בכיסו אבל מונח לידו אינו סימן.

ומראות הצובאות – אם נמצא קרוב לגופו עד אמה – הוי סימן. וכן טבעת בידו וידו לא מחוברת לגופו אלא סמוך לו – יש להקל.

• **ת' נו"ב:** מי שטבע במים שאין להם סוף (שאשת ואסורה רק מדרבנן) י שלהקל בסימנים שבכלים, כיון ש-

- ספק דרבנן לקולא.

- אין לה חזקת א'.

- חזקה כליו שעליו שלו הם.

• **מנ:** שומא שבגופו – אינו סימן (שם).

• אם העידו על מקום מדויק של השומא (מקום מסוים באיבר מסוים):

הרד"ב – הוי סימן. **מ"ב** – לא הוי סימן.

• **מנ:** סימן מובהק ביותר בגופו – הוי סימן.

ח"צ: סימן בינוני בגופו יש להתיר אם באותו מקום אין שיירות מצויות וידוע לנו שבעלה של זו הי השם.

כד2: **הגה:** אפילו 100 סימנים שאינם מובהקים אינם כלום אפילו לא מצטרף לשאר אומדנות מוכיחות.

גבשושית גדולה על חוטמו, או חוטמו עקומה הרבה – הוי סימן מובהק.

אבל שנים גדולות הרבה – לא הוי סימן מובהק (מהרא"י).

כל סימן דמהני כשישראל מעיד, מהני נמי בגוי מסל"ת (ת' מהר"מ, מהר"מ פדואה **לאפוקי** תה"ד(או"ז) - כיון שמשל"ת אינו מעיין טוב).

• **ת' מ"ב, ט"ז:** דווקא סימנים גרועים לא מצטרפים אבל בנויים מצטרפים לסימן מובהק.

וח"מ – חולק.

• **מהר"ל מפראג:** אם נמצאו בו סמנים אמצעיים בגופו

⊥ סימנים מובהקים בכליו – יש להקל ממ"נ:

אם הלכה כל"ק – שסימנים דאורייתא אלא שחוששים לשאלה, נסמוך על סימני גופו, שהרי סימנים דאורייתא.

לפי הרי"ף – אף שלא ראינו שתפח חיישין שמא תפח ונשתנה. כ"כ ריטב"א, רשב"א והר"ן.

מהרמב"ם משמע – רק כשראינו שתפח אחר שעלה ליבשה, שאל"כ מעידים.

• **הגה:** אם שהה אחר שהעלוהו, אף שלא עבר ג"י **משמת** – אין מעידים.

כ"כ רמב"ן והרשב"א – אף שלא שהה ג"י במים, כיון שהעלוהו ושהה תופח.

לאפוקי ריב"ש – שדקדק שרק אחר ג"י מהמיתה אז נפסד, אלא שהמים מנעוהו, ולכן מיד שעלה תופח.

• **העלוהו מהים ועדיין גלי הים עוברים עליו.**

הרב בצלאל – כיון שגלי הים עדיין עוברים עליו לא מניחים לו להשתנות. כ"ד מהרי"ט וקונטרס עגונות.

אבל מהרח"ש – אין להתיר, שדוקא בתוך המים צמית. **האחרונים** (ת' פני משה, פרח שושן): נוטים להקל

פת"ש – ודוקא בים שמעלים גלים אבל בנהרות אין לסמוך. מ"מ אם הפנים במים יש להקל.

• **מרו:** ובתנאי שלא היה בו מכה (יבמות קעא.).

• **ישועות יעקב:** והריף השמיט זה. **משמע** דמיא מרזי מכה דווקא לאחר ג"י (וכמו ביבשה) אבל תוך ג"י לא. ולכן אף כשיש מכה מעידים תוך ג"י מעידים.

כ"מ מהרמב"ם.

כ"פ להקל – הנו"ב.

לאפוקי מראות הצובאות – שאף תוך ג"י אין מעידים. כ"ד הב"י.

• **רח"ש:** ספק היה בו מכה – מעידים (ס"ו: שמא לא היה בו מכה, ושמה הלכה כהר"ף שאף במכה מעידים תוך ג"י).

והוסיף פרח שושן – אף שהיה בו ודאי מכה וספק מחיים או אחר מיתה (שאז לא מרזי מכה) יש להקל מס"ס.

• **היכן היתה המכה:**

ח"מ – בכל מקום.

מהרשד"ם – דווקא בגוף אבל בפניו אין המים משנים.

דרישה – דווקא בפניו.

• **מכה לאחר מיתה**

ח"מ – אחר מיתה מיא לא מרזו מכה (שאז לא מכאיב לו).

ומ"ב – חולק, אין לחלק.

• **מהר"י נחמיאש:** דווקא שנזרק למים חי, אבל נזרק מת ל"א מיא מרזו מכה. כ"פ הרח"ש.

• **הגה:** ספק שהה – אזלין לחומרא (ריב"ש וכדעת הרשב"א).

ח"מ: ואף כשמת ביבשה מקילים בספק עבור ג"י! כאן שהעלוהו מהמים שהשהה זמן קצר הולכים בספק לחומרא.

• **הגה:** וכל זה שמעיד בטביעת עין, אבל ע"י סימנים מובהקים מעידים אפילו שהה יותר (טור וב"י).

כז: מצאוהו הרוג ומכירים אותו ובטביעת עין אך לא יודעים מתי נהרג:

ואם הלכה כל"ב – שסימנים דרבנן, הרי לא חוששים לשאלה, נסמוך על סימנים שבכליו שהרי הם מובהקים. **והב"ש** – חולק.

איזה סימנים הוי מובהקים

- **הרד"ך:** רושם שנשאר באצבעו מחמת חולי ונשארה אצבעו עקומה – הוי סימן מובהק.

- **מ"ב:** צלקת – אינו סימן מובהק.

- **מ"ב:** נקב מפולש בשן אף שלא ציין איזה שן הוי סימן מובהק, לפי שאינו מצוי.

- **מ"ב:** צוואר עקום הוי סימן מובהק.

כזה: מה אין מעידים אא"כ פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים דווקא כשיש שם רק ראש, אבל אם כל גופו שלם יכולים להכירו בטביעת עין (ר"ת).

וחלקו עליו (רשב"א, רא"ה והריטב"א).

כז: אין מעידים אלא תוך ג' ימים למיתתו, אבל אח"כ לא, מפני שפרצוף פניו משתנה (יבמות קכ.).

וי"א (ר"ת) – שאם אין מכה בפניו אף אח"כ מהני.

• **ת' נו"ב:** ובימות הגשמים וקור עז מעידים אף אחר ג"י, שודאי נקרש ואינו מניחו לתפוח. כ"כ ראב"ן וב"ש.

ובמראות הצובאות – חולק. כ"ד ח"מ.

• **אם רואים אחר ג"י שלא נשתנה:**

קונטרס עגונות (מהרי"ט) – מקבילים עדותם.

מראות הצובאות – מהרי"ט מיירי **בספק** תוך ג' ימים, ולכן אם לא נשתנה מסתמא הוא תוך ג"י, אבל אם **ידוע** שהוא אחר ג"י לא מעידים.

• **מראות הצובאות ונו"ב:** ג"י לא מונים מעל"ת אלא ימים.

• **מרו:** ה"מ ביבשה, אבל טבע במים והשליכוהו ליבשה מעידים אף אחר כמה ימים שהיה במים אם הכירוהו מיד שעלה ולא היה בו מכה, שאין משתנה במים אלא לאחר זמן מרובה (יבמות קכא.).

• **כנסת יחזקאל:** אף הנקבר לא מתפח לפי שהאוויר גורם להתנפח. וצ"ע.

מ"מ פת"ש – נעלם ממנו מדרש, שתוקף האבלות עד ג"י שאז צורת הפרצוף ניכרת.

• **נהרג ביבשה והשליכוהו לים**

ב"ש(מהרשד"ם) – דינו כטבע בים.

אבל פת"ש – מסתפק בזה.

• **מרו:** והוא שיראוהו מיד שעלה מהימים, וגם לא היה בו מכה (יבמות קכא.).

• **כמה זמן אחר שהעלוהו צריך שיראוהו** (נמ"י).

מהגמרא – משמע מיד.

גרסת הרמב"ם – שעה/י"ב שעות.

סמ"ג – כ"ד שעות.

דעת ר"ת – אם אין בו מכה אף אחר כמה ימים.

• **דעת המחבר והרמ"א**

ב"ש – תוך שעה כהרמב"ם.

מראות הצובאות – מיד שכתב 'שיראוהו מיד כשעלה'.

• **אם שהה אחר עלייתו מהמים אבל לא תפח**

י"א (תו"ס ור"ת) – תולים שנהרג תוך ג"י ומתירים אשתו. כ"פ הרא"ש.
וי"א (הר"ן והרשב"א) – אין להקל.

קולות:

רשד"ם: כשמצאוהו שלם ולא נחבל בפניו אף בספק תוך ג' ימים יש להקל לכו"ע (ולהסתמך על ר"ת שבשלם מעידים אף אחר ג").

באה"ט: וכן בספק נשתהה אחר שעלה מהמים והוא שלם יש להתיר מס"ס (שמא הוא תוך שעה, ושמא הלכה כר"ת שמי שלא ראה הטביעה יכול להעיד גם אח"כ, כמ"ש הרמ"א – כח).

רשד"ם: ואם ראוהו נפוח לכו"ע אין מעידים.
ת' נ"ב: אם בנוסף לטביעת עין יש גם סימנים שאינם מובהקים – יש להתיר אף לאוסרים (רשב"א).

• **מרנ:** מיהו יצא קול שנהרג ואחר ג' ימים מצאוהו והכירוהו – מותרת לכו"ע (נמ"י בשם הרא"ה).
ופירש הב"ח – יש להקל ממ"נ:

אם הקול אמת שהוא מת – הרי הוא תוך ג"י ואשתו מותרת.

ואם אינו אמת – בספק תוך ג' ימים יש להקל כהי"א (תו"ס).

כת: נשתהה ג"י אחר שמת, או נשתהה אחר שעלה מהמים:

ר"ת – אם הוא שלם מעידים עליו אף אח"כ בטביעת עין. **כ"פ** המחבר בשם וי"א

והרי"ף: ריטב"א ונמ"י – אין מעידים. **כ"פ** המחבר.
והרא"ש – עדים שראו הטביעה לא נאמנים בטביעת עין אלא בסימנים, ואם לא ראו הטביעה נאמנים (תוך הזמן נאמנים בטביעת עין או סימנים שאינם מובהקים. אחר הזמן – רק בסימנים מובהקים).

והרמ"א – פסק כחומרות הרא"ש¹ ר"ת: טביעת עין מהני רק שלא ראה הטביעה וגם הוא שלם.

• **באה"ט:** לפי הרא"ש שני עדים שראו הטביעה ומכירים בטביעת עין – מעידים שלא חיישין בדדמי בשני עדים.

לאפוקי הרי"ף שאף בשני עדים אמרין בדדמי.

• **אם רק שמע שטבע:**

ב"ש – אף שרק שמע דינו כראה.

מהר"א ששון (כל הפסוקים) – מעידים.

כת: נפל לגוב של אריות – אין מעידים עליו, לחפירה של נחשים מעידים עליו (יבמות קכא).

• **נפל לגוב של אריות** ואח"כ מצאו שם עצמות

ב"ח – מעידים עליו, דאמרין 'כאן נמצא כאן היה'.

והב"ש – אין מעידים עליו, דחיישין שהוא אחר כמו בסל"ב נפל לים והעלוהו ולא הכירוהו שאסורה אשתו.

אבל קהילת יעקב – כהב"ח, שאני ים שחיישין לאחר, ששם שיירות מצויות. משאכ"כ.

ל: נפל לתוך כבשן האש או ליורה רותחת של יין ושמן

– מעידים עליו (קכא).

ואפ' לתוך יורה מלאה מים (רשב"א [רש"י ירושלמי]).
ואם נשחט בו שני סימנים או רוב סימנים אפילו ברח – מעידים עליו (קכ).

לא: ראוהו צלוב והעוף אוכל ממנו, אע"פ שדקרוהו או ירו בו – אין מעידים עליו. אא"כ העוף אוכל ממנו במקום שהנשמה תלויה בו (יבמות קכ).

• **אם העוף אוכל ממנו במקום שנעשה טריפה:**

נמ"י – מעידים. **ב"ח** – מעידים לאחר יב"ח.

ח"מ – אף אחר יב"ח אין מעידים.

• **ת' נ"ב:** דווקא שראוהו צלוב והלכו משם, אבל אם ראוהו אח"כ שעדיין צלוב – ודאי מעידים, שרוב צלובים למיתה.

• **דין גוסס אחר ג"י:**

ב"ש – מעידים עליו. **האחרונים** – אין מעידים.

לב: נפל למים שאין להם סוף – אשתו אסורה (קכא).

• **הט"ז:** מעשה בימות הקרים שקפאו הימים (במים שאין להם סוף) והלך שם אדם ונפל במקום פתוח – **והתיר** המהרש"א אשתו, דדמי למים שיש להם סוף לפי שא"א לילך משם.

ות' נ"ב – מפקפק בזה.

• **באה"ט** (בנימין זאב): אם היה קשור בספינה בשרשראות של ברזל וטבעה הספינה – מעידים עליו.

• **רעק"א:** נפל למים שאין להם סוף והעידו אפילו אחד מחמש נשים שראוהו שמת – נאמנת.

• **ת' הרדב"ז:** אם יש לו חולי נפילה ואז שוהה בעלפנו שעה, ונפל למים בשעת עלפון – אין להתיר.

א. שמא כשנפל התעורר מעלפנו מחמת המים.

ב. הרי אדם שטבע במים שאין להם סוף אף שהוא במרחק כמה ימים מהיבשה – אשתו אסורה, וה"ה כאן.

• **כמה זמן הוא כדי שתצא נפשו:** לומדים מרבי נחוניא חופר שיחין (שם קכא):

ריב"ש – ג' שעות (מהר"ש – תחילת שעה שלישית. ות' חת"ס – סוף ג' שעות).

המבי"ט – ג' שעות קלות, כל שעה 20 דקות (כמ"ש התו"ס). נמצא אחר שעה.

כנה"ג: ואם העד לא לפנינו מניחים ששהה עליו עד תצא נפשו.

• **מרנ:** קשרוהו ברגליו ושלשלוהו למים והעלו בידם רק רגלו. מהארכובה ולמעלה – משאין אשתו (קכא).

ודוקא אחר יב"ח (רמב"ן).

אבל נפל למים והשליכו מצודות והעלו רגל מהארכובה ולמעלה – אין משיאים אשתו שמא רגל של אחר הוא (רשב"א לאפוקי רמב"ם שמתיר אשתו).

ואם היה בו סימן מובהק ברגלו מותר, וזה מה שמתיר הרמב"ם.

הגה: אפילו סימן מובהק בבגדיו מהני, הואיל וראוהו שטבע בבגדים לאו (מהר"ם פדואה).

• **ת' נ"ב:** וטביעת עין בבגדיו מהני, ועדיף מטביעת

לז: עיר שהקיפוה כרקום, וספינה המטרפת בים והיוצא לדין – הרי הם בחזקת חיים.

ואפילו מי שהוא בעיר **שכבשו** כרקום או ספינה שטבעה בים והיוצא להרג – חומרי חיים ומתים (גיטין כח:).

• **(שם):** מחלוקת האם בב"ד של ישראל או של גויים. **להלכה:**

הרי"ף – כת"ק, בב"ד של ישראל ספק, של גויים ודאי מת.

רמב"ם – כל"ב, בב"ד של גויים ספק, בב"ד של ישראל ודאי מת.

רמ"ה והרשב"א: כיון דלא איפסקא הוי ספק בכל גוונא.

לז: ע"א שהעיד שמת והתירוה להינשא, ואח"כ בא עד אחר ואמר שלא מת – לא תצא מהתרה, שעד ראשון דינו כשנים (יבמות קיז:).

הגה: מיהו לכתחילה לא תינשא משום לזות שפתיים (כתובות כב:). כ"פ הרא"ש.

• **ואילו** הרמב"ם לא הזכיר זה (בד"ה – דס"ל כתיורין רבא שם ולא כאביי). **כ"ד המחבר.**

• **מנח:** אבל בא השני לפני שהתירוה אף שנישאת תצא דהוי ספק (רש"י שם).

• **קהילת יעקב:** דווקא כשהשני מכחיש לגמרי הראשון, אבל אם רק דוחה ראיית הראשון (כגון מה שהכיר בטביעת עין היה לאחר ג"י) – אינו נאמן.

• **מנח:** ב' אומרות מת וב' אומרות לא מת – לא תינשא, ואם נישאת לאחד מעדיה לא תצא (כתובות כב:).

• **א' אומר מת וא' אומר לא מת:** **רמב"ם** – אף בכה"ג אם נישאת לאחד מעדיה לא תצא.

אבל רמב"ן רשב"א והר"ן – דווקא תרי ותרי לא תצא, אבל בא' מעדיה תצא, דחיישין שמא ענייה נתנה באחר.

כ"פ המחבר בשם י"א.

ר"ח – אף בתרי ותרי תצא, ורק אם יש ב' עדים נוספים לזה שנשאה לא תצא.

• **הגה:** כשנישאת ע"פ אישה, ואח"כ באו ב' נשים שלא מת שתצא – אם גם היא אומרת שמת הוי תרי ותרי ולא תצא (נמ"י ורש"י).

אבל הבעל שנשאה אינו נאמן על עצמו (נמ"י).

לז: דוקא שהמתירים ממין האוסרים (נשים ונשים) אבל אם המתיר עד כשר והאוסרות ב' נשים, אם התירוה לא תצא דהוי פלגא ופלגא (יבמות קיז: פירוש שני ברבי נחמיה).

כ"פ הרמב"ם.

אבל הרמב"ן – אף שהתירוה תצא דהוי כשתי כיתי עדים המכחישות שתצא, א"כ נישאת לאחד מעדיה.

מנח: ואם נישאת לאחד מעדיה לא תצא (רמב"ם כ"פ כתובה כב:).

הגוף שעשוי להשתנות, משא"כ בבגדים.

לג: ע"א שאומר מת במלחמה מהו (יבמות קטו).

הרי"ף: ע"א נאמן דווקא כשלא שיין בדדמי. ולכן טבע במים – דווקא כשהעלוהו והכירוהו מיד. במלחמה – כשאמר קברתיו.

כ"פ רמב"ם – ע"א שאומר ראיתיו מת במלחמה, במפולת או טבע בים הגדול ומת – אם אמר קברתיו נאמן. ואם לא אמר – לא תנשא, נישאת לא תצא.

• **ח"מ:** לא תצא – דווקא ששהה עליו כדי שתצא נפשו, אבל ראה רק הנפילה אף שנישאת תצא.

• **קברתיו** **ח"מ** – ל"ד אלא כל שאין חשש דאמר בדדמי, ולכן במים צריך שיראה מיד שעלה, ואצ"ל קברתיו.

ת' נו"ב – גם במים צ"ל קברתיו, שבמים יש חשש נוסף שמא נתעלף ויחשוב שהוא מת.

• **מרדכי:** אם אמר בשעת מלחמה 'הכרתיו היטב בטביעת עין' – נאמן דלא גרע ממת על מיטתו שנאמן.

• **ב"ש:** ואף שראה ההריגה נאמן בטביעת עין ולא חיישין לדדמי.

אבל ח"מ – אם ראה ההריגה צ"ל קברתיו דחיישין לדדמי.

• **גוי מסל"ת במלחמה** האם צ"ל קברתיו.

הר"ן – צ"ל.

ר' שמחה – אצ"ל לומר, כיון שאין מתכוון לעדות אין חשש לדדמי.

לד: טבע במים שאין להם סוף, אם נישאת לא תצא (יבמות קכא: שמעה אשתו של ר"נ והלכה ונישאת).

הגה: עבר ונישאת בעבריינות, שלא ע"פ חכם – תצא (הגמ"ר בשם מהר"ם).

• **אחרונים:** כשטבע במים שאין להם סוף אף שאסורה להינשא, יצאה מאיסור דאורייתא.

• **צ"צ:** ע"פ חכם – דווקא מפורסם בהוראה.

ת' ברית אברהם – דווקא שהתיר בפירוש שאל"כ תצא. **ופת"ש** – זה אינו, שהרי ר"נ אמר 'אכלוהו דגים' והלכה את ונישאת ולא הוציאוה.

• **הגה:** דווקא שהעידו שטבע ממש במים שאין להם סוף, אבל העידו שהספינה נשברה, או שהעידו שטבע ולא שהו כדי שתצא נפשו – אף שנישאת תצא (רמב"ן).

מ"מ האחרונים [רמב"ם] – אף שלא שהה לא תצא, אף שאין להקל נגד הרמב"ן מ"מ אפשר לצרף לסניף להקל.

• **מנח:** אף גוי מסל"ת שטבע – אם נישאת לא תצא (קכא: טבע חסא).

חכם שהורה להשיאה לכתחילה במים שאין להם סוף מנדים אותו (קכא: אגמה דסמקי).

לה: י"א שאם נפל למים שאין להם סוף – אף שלא תינשא גובה כתובתה (מרדכי ורשב"א **לאפוקי** ב"ש [רמב"ם]) – כיון שאסורה להינשא לא נוטלת כתובתה).

אבן העזר: סיכומים – הלכות אישות

לפי א – ק"ו, נוטלת אף התוספת. כ"פ הטור.
לפי ב – מדרש כתובה, רק עיקר כתובה.
כ"פ רמב"ם והמחבר.
● משפט צדק: ולכן אם תפסה יכולה לומר קי"ל כהטור.
● מרת: ואם נתייבמה נכנס היבם לנחלה על פיה (ג"מ נדרוש הפסוקים).
● רדב"ז: אישה פרוצה שאומרת שמת בעלה במקום פלוני ושם יש עדים – יש להמתין עד שנברר באותו מקום (שמא אינה חוששת לקלקולה). אבל אישה צנועה או כשא"א לברר מתירים מיד.
● פת"ש (מהר"י עשיל אשכנזי): עני המחזר על הפתחים וחלה ונפטר ונמצאו בכיסו מעות. לפני הקבורה באה אישה ואומרת שזה בעלה.
מתירים אותה להינשא – שהרי אמרה שמת בעלה.
את הממון – לא נותנים לה כיון שלא ברור לנו שזה בעלה. ול"ד לכתובה שמקבלת, שהרי מתירים לה להינשא.
● נפל למים שאין להם סוף שאם נישאת לא תצא – מה דין כתובתה?
רשב"א, הגמ"ר – אם נישאת גובה כתובתה כ"פ המחבר (יז/לה).
רמב"ם וראב"ד – לא גובה שהרי אסורה להינשא.
● הגה: ואפילו שוטה שאמרה מת בעלה נאמנת, ובלבד שיודעת טיב נישואין (ר"י מ קטז: 'אחת זו ואחת זו תינשא').
● מרת: אמרה מת בעלי התירוני – מתירין אותה ונוטלת כתובתה בשבועה. ואם אמרה מת בעלי תנו לי כתובה – אף להינשא לא מתירים (ק"ז. א"ר נחמן).
ח"מ – משמע שאם כבר נישאת נוטלת כתובתה שהרי אין יותר חשד.
הגה: וי"א אפילו הביאה עד שמת בעלה לא מהני כה"ג, דאמרינן שע"ד כתובה באה (נמ"י בשם הריטב"א).
ח"מ – תימה מניין לריטב"א חומרה זו, וגם הב"י תמה עליו לכן לא כתבו בשו"ע.
מד: אמרה (שם ק"ז):
מת בעלי התירוני להינשא ותנו כתובתה – מתירין אותה ונותנים לה כתובתה.
מת בעלי תנו כתובתי והתירוני להינשא – מתירין אותה ולא נותנים לה כתובתה (רמב"ם).
וי"א שבשניהם – אין מתירים אותה ולא נותנים כתובתה.
המקור (ק"ז:): שני שאלות באת"ל, בתיקו.
רמב"ם – בשאלה ראשונה גורס את"ל וכן הלכה שמתירים אותה ונותנים כתובתה.
שאלה שניה נשארה בתיקו, ולכן מתירים אותה ולא נותנים כתובתה.
אבל הרא"ש – לא גרס את"ל ושניהם נשארה בתיקו. וספק דאורייתא לחומרא לא מתירים אותה.
כ"פ המחבר בשם וי"א.
והרי"ף – שאלה ראשונה מתירים לכתובה כהרמב"ם.

לאפוקי הרמב"ן – שרק ב' כנגד ב' מהני נישאת לאחד מעדיה, אבל א' נגד א' וכ"ש א' נגד ב' לא מהני נישאת לאחד מעדיה.
● הגה: גויים מסל"ת דינם כשאר עדים פסולים (ולכן אם יש הכחשה בניהם אסורה), ואם אינו מסל"ת אינו כלום (מרדכי).
● גוי מסל"ת לאסור
ת' רד"ך (רשב"א) – גוי מסל"ת נאמן רק להיתר ולא לאסור.
מרדכי – נאמן אף לאסור. כ"פ הרמ"א.
● ב"ש: אף שבשבויה הקל הרמ"א (ז/ב) שגוי מסל"ת אינו נאמן לאסור? שאני שבויה שהקלו.
לח: היא או אישה אחרת שאומרות שמת ואח"כ בא עד כשר ואמר שלא מת:
רמב"ם – לא תינשא ואם נישאת תצא (אף שהתירוה תצא – ה"ה).
נמ"י – אם התירוה ע"פ אישה שוב לא תצא.
רמב"ן – אם אישה אחרת אמרה שמת והתירוה לא תצא, אבל אם היא אמרה שמת תצא.
כ"פ המחבר בשם וי"א
הגה: באו מתחילה ב' נשים והתירוה ואח"כ בא ע"א – לא תצא אף לרמב"ם (ה"ה).
לט: הנשאת ע"פ ע"א לא תינשא אלא ברשות ב"ד (רמב"ן).
● ואם נישאת שלא ע"פ ב"ד ובא עד אחר שלא מת רמב"ן, ריב"ש – תצא.
צה"ר, רד"ך – לא תצא. כ"פ המחבר בשם י"א.
הגה: ב"ד המתירה צ"ל ג' כשרים ולא קרובים (ע"פ הרשב"א).
מז: סתירה בין העדים: בעדים פסולים הולכים אחר רוב דעות (רבי נחמיה יבמות ק"ז:).
מא: שנים מעידים ששמעו כ"א מפי עד שפלוגי מת ועד אחד מפי ע"א שלא מת – מותרת (ה"ר"ן).
● ח"מ: אבל שנים ששמו מאחד – דינם כע"א.
מב: שנים נגד שנים – תצא, אא"כ נישאת לאחד מעדיה (כתובות כב:).
● ב"ש: אבל בשבויה אם התירוה ואח"כ באו ב' עדים שנשבית – תינשא אף לכתחילה, שהדברים לא סותרים.
מג: אישה עצמה נאמנת לומר שמת בעלה (כשאין מלחמה בעולם) ותנשא או תיתבם (יבמות ק"ד:).
ונותנים לה כתובתה (קטז: חזרו ב"ה להורות כב"ש).
מ"ט?
א. מטעם ק"ו אם מתירים ערוה החמורה לא נתיר ממון הקל.
ב. מטעם מדרש כתובה.
נ"מ: אם נוטלת גם תוספת כתובה –

הר"ן(רא"ם) – אף שאין חשש לדדמי, חיישין שמשקרת, לפי שאין דרך להמתין במלחמה, ולכן אמרה שמת על מיטתו נאמן (ששם היא ממתנה).

טעם נוסף – כיון שבטוחה שמת משקרת ואומרת בדדמי.

נ"מ בין הטעמים: במפולת או נשכו נחש ומת שאין דרך לברוח.

לטעם הראשון – נאמנת כיון שכאן דרך להמתין.

לטעם השני – לא נאמנת לפי שרובן למיתה ותאמר בדדמי שמת.

• **מרו:** אמר מת על מיטתו – נאמנת (שם אמר רבא).

פירש הר"ן: דלא שייך בדדמי רק כשפוחדת לשהות שם בגלל הסכנה, אבל בביתו אין פחד לכן ודאי ראתה שמת.

הגה: ה"ה אומרת מת רחוק מהמלחמה נאמנת, דלא שייך בדדמי, אפילו הלך סמוך למערכות המלחמה לקנות שלל - נאמנת (מרדכי).

מ"ט: החזיקה היא מלחמה (קיד: ולא איפשטא).

רמב"ם – לא תינשא, ואם נישאת לא תצא.

הרא"ש – לחומרה שאף שנשיאת תצא, כנ"ד הרי"ף כ"פ הרמ"א.

• **ב"ש:** ואם אמרה מת וקברתיו נאמנת אף לרמב"ם, כיון שיש לה מיגו (שלא היתה אומרת שיש ממלחמה).

• **ח"מ:** לא תצא – זוהי דעת הרמב"ם שבכל שאלה שבגמרא שלא נפשטה לא תצא. אבל לדעת הרא"ש – אפשר שתצא.

נ"ל: **ע"א אומר שמת במלחמה** או במפולת – אם אמר קברתיו תינשא ואם לאו לא תינשא ואם נישאת לא תצא (יבמות קטו: ולא איפשטא).

כ"פ הרמב"ם לאפוקי המרדכי שפסק לחומרא.

• **רש"י:** אם נהרגו הרבה אנשים 60+ דינו כמלחמה.

רח"ש: ל"ד קברתיו, כל שטלטלט ממקום למקום סגי.

• **כשבאו ליסטים על השיירה:**

מהריב"ל – נאמן אף בלא קברתיו.

מהר"ם – דינו כמלחמה ואינו נאמן בלא קברתיו.

• **הגה:** **שנים עדים במלחמה:**

הרי"ף – גם צ"ל קברתיו.

הרא"ש – אצ"ל קברתיו שלא חיישין בשני עדים לדדמי. **כ"פ הרמ"א.**

• **באה"ט(ב"י):** דווקא שאמרו השנים **ראינו** שמת, אבל 'שמענו שמת' צ"ל קברנוהו.

• **הגה:** וי"א אפילו ע"א שאמר שראובן מת והכירו **היטב** בטביעת עין – נאמן, דהוי כמו קברתיו (מרדכי).

וח"מ – חולק, 'הכרתי היטב' לא מהני במקום קברתיו. וכ"ד הריב"ש והר"ן.

• **הגה:** גם גוי מסל"ת שמת במלחמה צ"ל קברתיו (הרן).

ויש מקילים אף בלא קברתיו, שלא שייך בדדמי במסל"ת (מרדכי).

שאלה שניה כהרא"ש שלא מתירים.

• **מראות הצובאות:** תנו כתובתה והתירוני אין לה כתובה. ואם יש ע"א שמעיד שמת תיטול גם כתובה.

מה: שתי צרות, זו אומרת מת בעלי – תינשא, זו אומרת לא מת בעלי – לא תינשא (ק"ח).

אפילו נישאת זו תחילה (והיינו אומרים שאומרת אמת שאל"כ לא היתה נישאת) קמ"ל שצרתה אסורה (ירושלמי רמב"ם).

מ"ו: אישה שאמרה שמת בעלה – תינשא וצרתה אסורה (ק"ז).

מח"ל: נאמנת אישה בקטטה:

היתה קטטה בינה לבין בעלה ואמרה שמת בעלה – אינה נאמנת, אע"פ ששולם בעולם (קיד:).

ה"ד קטטה? שאמרה בעבר לבעלה גרשתי בפני פלוני ופלוני והתברר ששיקרה (קטז).

הגה: אפילו אמרה קברתיו – לא נאמנת בקטטה, שחיישין שגם בזה משקרת (ה"ה).

• **(שם):** מ"ט לא נאמנת בקטטה?

ר' חנינא – משום דמשקרא. כ"פ ב"ש[רמב"ם והשו"ע]

ר' בר אשי – משום דאמרי בדדמי.

הרא"ש: להלכה לחומרא בכ"ג אינה נאמנת (אף שהתחיל הוא בקטטה). כנ"ד הרי"ף.

• **הגה:** ה"ה אם המיר בעלה והניחה עגונה (ששונאת אותו - אינה נאמן לומר שמת (הג' אלפסי).

ב"ש – זוהי דעת הג' אלפסי (י"א), אבל הג' אלפסי עצמו פוסק שנאמנת.

כ"כ ח"מ – וכ"ד הר"ן לחלוק על הרמ"א.

• **מ"ו:** ע"א בקטטה מהו – תיקו (קטז:).

וילנא פסק הרמב"ם שאינו נאמנת, שמא שכרה אותו, אבל נישאת לא תצא. כ"פ המחבר.

• **אם בא העד לבדו בקטטה:**

הרא"ם – מה שחשש הרמב"ם ששכרה אותו דווקא כשאמרה היא שמת בעלה, ואח"כ בא העד המסייע, אבל כשבא לבדו נאמן אף בקטטה.

כ"פ הב"ש – שהרי ש"פ לא חששו ששכרה אותו בקטטה. כ"כ כנסת יחזקאל, מהריק"ש.

אבל ח"מ – אין להקל בלא ראייה.

• **ב"ש:** אמר העד קברתיו בקטטה

לפי רמב"ם והמחבר – גם בקברתיו חוששים שמשקר.

אבל לש"פ – שהטעם דדמי, בקברתיו אין דדמי.

מח"ל: אין האישה נאמנת במלחמה לומר שמת בעלה, דאמרה בדדמי(קיד:).

• **כשאמרה קברתיו:**

רמב"ם – נאמנת (רמב"ם).

וי"א שאם אמרה קברתיו נאמנת, שאין לדדמי (רשב"א).

• **ב"ש:** טעמו של הרמב"ם שאף בקברתיו אינה נאמנת:

וח"מ – למעשה אין להקל. כ"כ ד"מ.

נא: אמרה 'מת תחת מפולת' או בשילוח נחשים – אינה נאמנת (שסומכת דעתה שמת ודאי) – קיד:

• **רי"ן:** שילוח נחשים – דווקא ברוב ב"א, אבל אם רק לבעלה נחש הנחש – נאמנת.

הגה: ולכן אם אמרה קברתיו או מת על מיטתו נאמנת (רשב"א לאפוקי רמב"ם דלא מהני קברתין במלחמה).

נב: עישנו עלנו בית או מערה ומת – אינה נאמנת (קטו.).

נג: היתה שנת רעבון ומת ברעב – אינה נאמנת. **אפילו** אמרה מת על מיטתו, עד תאמר קברתיו (קיד:).

• **נמ"י:** טעמו, שאף ברעב יראה להמתין מחמת הערב.

נד: נפלו עלינו ליסטים ונהרג – נאמנת שכלי זיינה עליה (קטו.).

• **כלי זיינה:**

רש"י – שלא הורגים אותה אלא באים עליה.

תוס' – לפי שאינה בעלת מלחמות.

נ"מ: אישה זקנה.

• **ב"ש(תוס'):** אבל במלחמה גדולה אינה נאמנת שיראה להמתין, כיון שזורקים חצים בלא הבחנה.

נה: היה דבר בעולם ואמרה שמת בדבר – שני לשונות (קיד:).

רמב"ם – כל"ב לקולא שנאמנת.

רי"ן והטור – כל"ק לחומרא. **כ"פ הרמ"א**.

• **ה"ה:** אמרה מת על מיטתו – נאמנת כמו במלחמה.

יח - א

קידושין תוספים בחייבי לאוין וחייבי עשה (יבמות צב: כחכמים לאפוקי ר"ע)

יט

סוקלין על חזקה שהיא בחזקת ערווה

א: מי שהוחזקה כערוה לו ובא עליה סולקין על החזקתו (קידושין פ.).

ב: איש ואישה שבאו ממדינת הים ואמרו שהם בעל ואישה והוחזקו בעיר ל' יום – הבא עליה נהרג (רמב"ם).

• **ב"ח:** דווקא באשת איש צריך חזקה ל' יום, אבל אמר זו אחותי – אף שבא עליה מיד חייב.

אבל ח"מ והט"ז – אין לחלק, בכ"ג צריך ל' יום.

• **ת' שוב"י:** פנוי ופנויה שהגיעו מפריז ובדרך החזיקן עצמם כאח ואחות, ועכשיו הרה לו והם טוענים שאינם אח ואחות, ואמרו כן בדרך כדי שיוכלו להתייחד, ועכשיו רוצה לישאנה :

אין להתיר

נז: אמרו לה מת בעלך ונישאת ואח"כ בא בעלה – תצא מזה ומזה וכו' (פז:).

• **אסורה לחזור לראשון**

הרא"ש – שמא יאמרו גרש ראשון ונשא שני וחזר ראשון ושנא גרושתו.

רי"ף רמב"ם – משום קנס.

נ"מ:

א. אם רק נתקדשה " לכו"ע מותרת לחזור לראשון [לרא"ש – יאמרו קידושי שני טעות היו. ולרמב"ם – אין קנס כיון שאל עברה איסור]

כ"פ המחבר בסנ"ח.

ב. **נתיבמה לאחי בעלה**

לרא"ש – מותרת לחזור לראשון, שאין חשש למחזיר גרושתו (שהרי ברור שהי הטעות)..

לרמב"ם – אסורה הואיל ונישאת באיסור.

נח: אם רק נתקדשה לשני ובא בעלה – א"צ גט משני ומותרת לראשון (יבמות צב:).

הגה: נתן לה המשדוך טבעת וחשבה שלא היו קידושין ונישאת לאחר – תצא מזה ומזה וכו', דהו"ל למידק.

אבל אם היתה אנוסה גמורה או טעו ב"ד והורו לה להינשא (כמו מיכל בת שאול) מותרת לבעלה (רשב"א).

• **נתקדשה מותר לחזור לבעלה** – ואם נתן השני גט :

רש"ך – אסורה לראשון, שיאמר מחזיר גרושתו.

רשד"ם – מותרת.

א. מבחינת מעוברת חברו – אין בעיה.

ב. אבל מבחינת שהוחזקו כאח ואחות יותר מ' יום – אין להתיר, ואף אמתלא לא מהני כיון שהוחזקו.

ועוד שאמתלא למלאות תאוותם לא מהני.

• **ת' חת"ס:** איש ואישה ובנים שהוחזקו כולם כמשפחה אחת. אחר שגדל הבן נשא אחות אביו וטוען האב שאינו בנו אלא בן אשתו שנתעברה מאחר לפני הנישואין, וכדי שלא תתבייש קראו על שם אביו (כשעלה לתורה):

אין להתיר

א. המנהג לקרות לבן החורג ע"ש אביו זהו רק כשאין לו בנים אחרים, משאכ"כ שישלו בנים אחרים(מהר"ם).

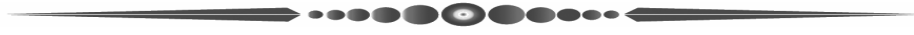
ולכן לא מהני כיון שיש לו חזקה.

ב. ואין להתיר מצד שהאב נאמן לומר שאינו בנו:

אבן העזר: סיכומים – הלכות אישות

- (1). אינו נאמן רק כשאומר על נוכרי שאינו בנו ולא בנו
שאינו בנו (ריא"ז).
(2). נאמן רק על בן הבכור שאינו בכור (בה"ג).
(3). כשהוחזק ע"י האב שהוא בנו אינו נאמן.

שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה

א: הכניסה לחופה בלא קידושין (קידושין ה. – מחלוקת ר"ה ואב"י).
ב: תו"ס, רמב"ן – אינה מקודשת (ולא כר"ה).
הר"ח – ספק מקודשת. כ"פ המחבר בשם ו"א.
ג: משנתקדשה דינה כאשת איש לייב על הבא עליה ולגט (רמב"ם).
פרישה: מ"מ אינה אשתו לענין מזונות, ירושה ושיטמא לה.
ד: אישה מתקדשת ב'ג' דרכים (קידושין ב.).
וחכמים אסרו לקדש בביאה (שם יב: רב מגיד) אבל מקודשת.
המקדש בשוק (בכסף וטור) או מקדש בלא שידוך – רב מלקה (שם כ"פ הרמב"ם).
הגה: ו"א שרב לא מלקה רק על המקדש בביאה (שם נהרדעאי, כ"פ הרא"ש).
פ"ת ש: לקדש בלילה
הרא"ם – כמו שבגט פסול כן בקידושין.
כ"כ תה"ד, רדב"ז ומהר"י מינץ.
פרח ששון – מותר, ל"ד לגט שההקש לגיטין רק בשטר ולא בכסף.
כ"פ רב פעלים וילקוט יוסף.

א: אין האישה נחשבת א' אלא ע"י קידושין כראוי, אבל בא עליה דרך זנות – אינו כלום (רמב"ם).
בא עליה דרך זנות:
רמב"ם – לוקה משום 'לא תהיה קדשה'.
צ"אב"ד – אין מלקות, שאין קדשה אלא מזומנת ומופקרת לכל.
מרן: ואפילו בא עליה לשם אישות בינו לבינה – אינה אשתו (רמב"ם).
ואפ' אם יחדה לו כיון שבושה לטבול – כופין להוציאה (הרא"ש – פנויה משרתת בבית ראובן).
הגה: אבל אם מייחד אליו וטובלת:
י"א(ראב"ד) – שמותרת, שזו פילגש האמורה בתורה (שפילגש א"צ קידושין וכתובה).
וי"א(רמב"ם רא"ש) – אסור ולוקים ע"ז, דזה מקרי 'קדשה' ולא פילגש (שארין פילגש אלא למלך).
הגה: גוי שנשא גויה או מומר שנשא מומרת בחוקותיהם ונתגייירו – אין חשש לקידושין כלל (ריב"ש).
נישואין אזרחיים:
אוהל אברהם, מערכי לב – יש לחוש לאישות וצריך גט.
דרכי נועם, מהר"ם שיק – א"צ גט.
אגרות משה: לכתחילה אם אפשר יתן גט, ואם א"א מותרת אף בלא גט.

כיצד לשון הקידושין ושיאמר הוא ויתן הוא

• א"ל טלי קידושין מע"ג הקרקע.
ת' רש"ך – הו' ספק.
המקנה – הו' ודאי מקודשת.
מהרי"ל – אינה מקודשת כלל.
גט פשוט – מחלק, קידושי כסף מקודשת, קידושי שטר הו' ספק.
אמרה שלא הבינה לשון הקידושין.

שאר לשונות	לשון מקודשת	
ח"מ	מקודשת	אינה מקודשת
ב"ש	ספק	ספק שמא משקר

ב: בשאר לשונות – צריכה להבין א"כ דברו בענייני קידושין (הר"ן וה"ה).
אבל האיש לא נאמן לומר שלא כיוון לשם קידושין (רא"ש).
הגה: במקום דלא הו' קידושין אף שיחזור ויאמר לה לשון המועיל – לא מהני, אלא צריך ליטול הכסף ולחזור

א: נותן לה ש"פ ואומר לה וכו' (קידושין ה:).
הגה: וצ"ל 'כדת משה וישראל' (כלבו).
ונוהגים לקדש בטבעת (זוהר).
מרן: לשונות שבקידושין (שם ו.).
מרן: נתן לה בשתיקה. אם היו עסוקים באותו עניין – מקודשת (ו.).
קידש בדבר המחובר לקרקע
תו"ס, רשב"א והר"ן: כשר, אבל קידש בשטר מחובר לקרקע פסול כמו בגיטין. אבל כסף שלא שייך בגיטין אף במחובר לקרקע מקודשת.
ועוד שבקידושין אין נפסל מחמת מחוסר קציצה (שהרי אף שנתן לאחר מקודשת, שא"צ נתינה לידה).
קידש בכלי פחות מש"פ
חופה הרשב"א – הו' ספק, שמא דינו כשבועת מודה במקצת שכלי א"צ ש"פ. כ"כ נתיבות.
קצה"ח – אינה מקודשת.

- ו**: נתנה לו כסף ואמרה 'הרני מקודשת לך' – אינה מקודשת (ה:).
- **ב"ש**: אם האדם חשוב והיו עסוקים בענייני קידושין ואמרה ונתנה – מקודשת לפי ש – א. אדם חשוב הוא כנתן הוא. ב. עסוקים בענייני קידושין הוא כאילו אמר הוא. מ"מ באה"ט – אינה מקודשת, ומה שעסוקים בענייני קידושין הוא כאילו אמר הוא – זהו דווקא כששותקים, אבל כאן שאמרה היא גרע טפי.
- סיכום:**
א. אמר הבעל התקדשי לי
אם נתן הבעל – ודאי מקודשת (כדינו ה:).
נתנה היא: לפי הר"ן – מקודשת, בה"ג – ספק.
ב. אמרה האישה
נתן הבעל – אם היו עסוקים מקודשת, ואם לאו ספק
מקודשת (הרא"ש).
נתנה האישה – אינה מקודשת (ה:).
- ז**: ובאדם חשוב אע"פ שנתנה היא כיון שאמר התקדשי לי בהנאה זו שקיבלתי ממך – מקודשת (ז:).
- מי נקרא אדם חשוב
רש"א"ש – סתם אדם נקרא חשוב וחיישין לקידושין.
רשב"א – סתם אדם אינו חשוב.
- ולקדשה ולומר כראוי (רשב"א).
- מהרי"ל: נתן לה לשם פקדון ואח"כ א"ל את מקודשת וכו', ואמרה 'הן' – מקודשת.
- ז**: א"ל 'הרי את מקודשת' ולא אמר 'לי' – אינה מקודשת (ה: שאין ידיים מוכיחות).
- צכ"פ הר"ן – ודאי אינה מקודשת שאין ידיים מוכיחות. כ"ד הרא"ש.
- רמב"ן – הוא ספק מקודשת. כ"פ הרמ"א להחמיר.
- מרו: ואם היה מדבר עמה בענייני קידושין – מקודשת, דהוי ידיים המוכיחות (רא"ש).
- ה**: י"א שאם כשנתן הכסף אמר 'הרני נותנו לך בתורת קידושין' – הוי כאומר 'לי' יום (ריב"ש).
- הגה: צ"ל לומר לשון עתיד, שאל"כ לא הוי קידושין (ת"ר"י דוראן).
- ו**: 'הרני אישך' – אינו כלום דכתיב 'כי יקח' ולא שיקח עצמו לאישה (ה:).
- אפילו היה מדבר בענייני קידושין אינו כלום (רא"ש).
- מהר"ש: אפילו קדשה בשטר שכתוב בו 'הרי את מקודשת ל' יום כיון שאמר בע"פ 'הרני אישך' אינה מקודשת.
- הגה: נתן לאביה כסף ואמר 'הרי אתה חמי' – אין בכך כלום (כיון של"א 'בתך מקודשת ל' יום) – הג' אלפסי.

כח

המקדש בגזל בפקדון או במלוה ובאיסור הנאה דאורייתא ודרבנן

- למה מקודשת רק מדרבנן הרי כשנתן לה הוי שינוי רשות (כמ"ש ה"ה)?
- ח"מ – מיירי שקדשה בגזל שלה דלא הוי שינוי רשות. ב"ש – מיירי שקיבל עליו אחריות, ולכן אף שקדשה בזה לא הוי שינוי רשות.
- נחלת צבי – נתן לה לפני ייאוש, ורק אח"כ נתייאשו, וא"כ הוי שינוי רשות ואח"כ ייאוש שקונה רק מדרבנן.
- קהילת יעקב – מיירי שקדשה בהנאת תשמיש לזמן קצוב, דלא הוי שינוי רשות.
- ב**: קדשה בגזל שלה וא"ל 'הרי את מקודשת ל' יום: אם לא קדם בניהם שידוכים ונטלתו בשתיקה – אינה מקודשת.
- אבל שידך תחילה או שאמרה הן – מקודשת (קידושין יג. חטף וורשכי).
- קהילת יעקב: בזה"ז שמחזירים כל גניבה אף אחר ייאוש ושינוי רשות (לפי דינא דמלכותא) – אינה מקודשת, שיכולה לומר שלי תפסתי.
- הגה: וצריך לשלם לה גזלותיה (הרן בשם ירושלמי לאפוקי רש"י).
- קהילת יעקב: מיהו הרשב"א וש"פ ס"ל כיון שאמרה
- א**: המקדש בגזל, אם נתייאשו הבעלים – מקודשת, ואם לאו – אינה מקודשת (נב: חטף זוזי מחבריה וזרק לה').
- ח"מ: ואם בשעת הקידושין עדיין לא נודע שנתייאשו אף שאח"כ נודע שנתייאשו קודם קידושין – הוי כייאוש שלא מדעת דלא הוי ייאוש.
- ות"נ ב – חולק, ל"ד לייאוש שלא מדעת שהייאוש היה רק אח"כ, אבל כאן הייאוש היה כבר משעת קידושין רק שנודע אח"כ שהיה ייאוש בשעת קידושין.
- ח"מ: ואף שייאוש בלא שינוי רשות לא קונה, כאן שהוא ביד האישה הוי שינוי רשות (ה"ה).
- ב"ש: ואם בשעת קידושין לא היה יאוש אף שנתייאש אח"כ – אינה מקודשת.
- הגה: קדשה בגזל או גניבת גוי – מקודשת, שהרי א"צ להחזיר רק משום קידוש ה' (מהרי"ו).
- גניבת הגוי:
לרש"י – אסור מדרבנן, משום חילול ה'.
לרמב"ם – אסור מהתורה.
- הגה: קדשה בגזל אחר ייאוש לבד – מקודשת מדרבנן (רי"ו).

ה' או ששידך ודאי מחלה.

• **מרו:** אבל אחר שבאו לידה אמר התקדשי לי בו – אף שאמרה הן לא מהני, ואף ששידך (שם).

הגה: ואינה נאמנת לומר שמתחילה קיבלה לשם קידושין (הר"ן בשם רשב"א).

ג1: החזיר חוב שהיה אצלו וא"ל כנסי סלע זו שאני חייב לך והתקדשי לי בו –

אם היו בניהם שידוכין או אמרה הן – מקודשת.

ואם לאו – אינה מקודשת (שם יג. והוסיף הרמב"ם אף ששידך תחילה מקודשת).

אבל אחר שכבר נתנה לה – לא מהני (שם).

סיכום:

א. קדשה בגזל אחרים אחר ייאוש מקודשת (נב).

ב. קדשה בגזל הגוי – מקודשת שהרי אין חיוב להחזיר רק משום חילול ה' (מהרי"ו – רמ"א).

ג. קדשה בגזל לאחר ייאוש בלא שינוי רשות – מקודשת מדרבנן (רי"ו – רמ"א).

ד: אמר 'כנסי פקדון זה' וחזר ואמר הרי את מקודשת לי ושתקה.

בשעת מתן מעות – מקודשת, לאחר מתן מעות אינה מקודשת אלא אם אמרה 'הן' (יב).

[**ז"א** כשהיה פקדון כבר וא"ל התקדשי לי בו צריכה לומר 'הן' אבל שתיקה אינה מקודשת].

• **הגה:** אף בשעת מתן מעות דוקא שקיבלה בידה, אבל זרק לה ושתקה – אינה מקודשת הואיל שלא נתרצית תחילה (הרמ"ה).

אינה מקודשת

ב"ח – דווקא שניערה הקידושין מחיקה והלכה לה.

ריב"ש – אף שלא ניערה, כל שגילתה דעתה שלא נוח לה אינה מקודשת. כ"כ ח"מ וב"ש.

ה: א"ל התקדשי לי בחפץ זה, א"ל הרי אינו ש"פ, א"ל התקדשי יש ב' 4 זוזי שיש בו – ה"ז ספק מקודשת (שם יב: ציפתא דאסא, ואסינא 'חושו לזה').

צ"כ פ"ה הרי"ף והרא"ש – צריכה גט מפסק.

אבל הרמב"ם – אינו כלום (רק חיישין שבמדי ש"פ). דשתיקה לאחר מתן אינו כלום.

הגה: ואף שלא חזר וא"ל התקדשי לי בו מקודשת מספק (הג' אלפסי).

• **הגה:** אישה שחטפה מאיש מעות ולא רצתה להחזיר, א"ל התקדשי לי בו, ושתקה – אינה מקודשת, דהוי שתיקה לאחר מתן מעות (מהר"ם פדואה).

ו: א"ל התקדשי לי בפקדון או שאלה שבידך ונמצא שאבד, אם נשאר ש"פ – מקודשת (קידושין מז).

ודוקא שלא ידעה סכום הפקדון ומתרצה להתקדש בין רב או מועט. אבל ידעה הסכום ונמצא שנגנב חלקו – אף שנשאר ש"פ אינה מקודשת (הרא"ש).

• **ב"ח**, פרישה ח"מ: ואם היא חייבת אם יגנב (כגון שאלה או שומר שכר) אף שידעה סכום החפץ –

מקודשת, שהרי חייבת במה שנגנב.

מיהו הב"ש – אינו מכורח, שמא אין רצונה להתקדש במה שחייבת לשלם. כ"ד הט"ז.

ז: היה לו מלוה אצלה וא"ל התקדשי לי במלוה שיש אצליך – אינה מקודשת (מז).

אפילו עדיין המעות בידה (רש"י).

הגה: אפילו החזיר לה שט"ח ויש בו ש"פ אינה מקודשת, שדעתה על המלוה ולא על הנייר (רמב"ם).

ויש מחמירים (הר"ן).

• **מרו:** וכן כשהיא חייבת לו שכר פעולה והגיע זמן השכירות – אינה מקודשת (מח. כחכמים).

ח: א"ל התקדשי לי בשט"ח שיש לי עליך ונתן לה שט"ח – אם יש בנייר ש"פ מקודשת (מח).

ט: המקדש בהנאת הרווחת מלוה – מקודשת ואסור לעשות כן משום הערמת ריבית (קידושין ו).

פירוש הנאת מלוה:

צ"כ הרמב"ם – שהלוה לה **עכשיו 200** זוז וא"ל הרי את מקודשת לי בהנאת הרווחת זמן הפרעון (צריך שיתן לה עכשיו משהו). כ"פ המחבר ס"ט.

צ"כ הרש"י – היתה מלוה אצלה ועכשיו מריווח זמן הפרעון, שהרי מוכנה לתת פרוטה לאדם שישכנע אותו שירויח זמן הפרעון.

כ"פ הרי"ף רא"ש.

כ"פ המחברי. **והביא בשם י"א דעת הרמב"ם.**

[שהמחבר חשש לשתי הדעות]

הגה: ויש לחוש לשתי הסברות שאם קדשה אחר צריכה גט משניהם (כלבו בשם הרמ"ה).

היתה חייבת לאחרים, ובא זה ונתן פרוטה למלוה לדחות הפרעון וקדשה בזה – מקודשת (תוס').

יא: המקדש במלוה שיש עליה משכון (שהמשכון אצלו) – ה"ז מקודשת (יט).

האם צריך להחזיר המשכון

צ"כ הר"ן **רמב"ם** – צריך להחזיר המשכון, שהרי נהנית מהמשכון.

והתוס' – אף שלא החזיר המשכון מקודשת.

כ"פ החבר בשם וי"א.

יב: היה לו משכון מחוב של אחרים וקידשה בו – מקודשת, לפי שבע"ח יש לו קניין בגוף המשכון (ח).

משכון מחוב של אחרים

צ"כ הר"ן – אף משכון שבשעת הלוואה.

כ"כ הר"ן, ה"ה [רמב"ם והרמב"ן] והמחבר.

רא"ש – דווקא משכון שלא בשעת הלוואה.

כ"פ הרמ"א בשם וי"א.

• **ב"ש:** וצריך להודיעה שהמשכון אינו שלו, שאל"כ יכולה לומר 'אין רצוני להתקדש בדבר שאינו שלי'.

• **הגה:** דווקא משכון מישראל, אבל משכון מגוי – אינה מקודשת שהרי לא שייך 'ולך תהיה צדקה' (מרדכי בשם ראבי"ה).

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

עדים – צריכה גט מספק, שמא בעל לשם קידושין (כתובות עד. כר"א)

הגה: ה"ה קידש בפחות מש"פ ובעל סתם צריכה גט מספק (שם).

יז: הנכנס לבית חברו ולקח כלי או אוכל וקידש בו אישה. אף אם א"ל בעה"ב 'היה לך לתת לה דבר טוב יותר' – אינה מקודשת, שלא א"ל כן אלא שלא יתבייש (נב:).

ואם קדשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד (כגון תמרה) – מקודשת מספק (רמב"ם).

הגה: אורח שיושב אצל בעה"ב ונוטל חלקו וקידש בו – מקודשת (הג' אלפסי).

• **באה"ט:** קשה, הרי באו"ח (קע) אסור לאורח ליטול ממה שלפניו וליתן לבנו של בעה"ב? **וי"ל** – דווקא לבנו לא יתן שמקפיד בעה"ב, אבל לתת לאורח אחר שרי.

מ"מ הט"ז – הוי רק ספק מקודשת.

ועי"ל – שנוטל **חלקו** ומקש בו ולא מה שלפניו.

יח: חלק הסחורה שלא מדעת שותפו וקידש בחלקו – אינה מקודשת, שלא יכול לחלוק שלא מדעת חברו. אבל דבר שהוא שווה בכל וא"צ שומא – מקודשת (שם נב: ההוא אריסי דקדיש במוזא דשמכי).

• **ח"מ:** ואם בא אח"כ השותף ונתרצה בחלוקה, אם הקידושין קיימים מקודשת מכאן ולהבא.

יט: לקדש בחפץ שאול

בעה"ט: **י"א** – שאינה מקודשת (דהרי למתנה ע"מ להחזיר מיד נתן שאינה מקודשת).

וי"א – שמקודשת (דדמי לשאלה ל' יום בהנאת השימוש).

✓והרא"ש – מקודשת אם הודיע לבעל החפץ שרוצה לקדש בחפצו.

• **ב"ש:** לפי הרא"ש – אם לא הודיעו אינה מקודשת אא"כ יתקיימו ד' תנאים:

א. שואל לזמן (שלא יכול לתובעו מיד).

ב. נתן לו רשות להשאיל לאחרים.

ג. צריך להודיע לאישה שהחפץ שאול.

ד. שיהא הנאה ש"פ.

• **הגה:** שאל טבעת מהאישה שיש לה בעל וקידש בו – חוששים לקידושין (שמא הטבעת של האישה) – רשב"א.

כ: אבל הנותן מתנה לחברו ע"ל להחזיר והלך המקבל וקידש בו אישה – ה"ז מקודשת (הרא"ש).

כא: המקדש באיסורי הנאה

איסור דאורייתא גמור (חמת דאורייתא ושעות דאורייתא) – אינה מקודשת (קידושין נו:).

איסור דרבנן

פסחים (ז.) המקדש משש שעות ומעלה אפילו חיטי

מיהו אם מכר המשכון לחברו וחברו קידש בו – מקודשת (מהרי"ו).

• **ח"מ:** ממהרי"ו בת' משמע שאף במשכון של גוי מקודשת (דלא כהמרדכי), שהרי יכול להשתמט מהגוי דהוי רק הפקעת הלוואת הגוי. **וא"כ** קשה על הרמ"א שפסק כשניהם (מרדכי ומהרי"ו)?

יג: היה לו חוב ביד אחרים וקידשה בו: רמ"א – מקודשת, וחכ"א – אינה מקודשת (מז:):

המלוה בע"פ פליגי – שהקנה במעמד שלושתם:

חכמים ס"ל – שמעמד שלושתם רק בפקדון ולא במלוה ולכן אינה מקודשת.

✓ר"מ ס"ל – שאף במלוה ולכן מקודשת.

במלוה בשטר פליגי – שהקנה לה השטר בכתובה ומסירה. ובשיטת שמואל שאם מכר שט"ח לחברו יכול לחזור ולמחול.

ר"מ ס"ל – שלא יכול למחול ולכן מקודשת

✓וחכמים ס"ל – שיכול למחול ואינה מקודשת. מ"מ מקודשת מספק שמא הנייר ש"פ במדי.

והמחבר פסק:

המלוה בע"פ במעמד שלושתם – מקודשת.

ויש חולקים, אינה מקודשת, שאף במעמד שלושתם ס"ל לשמואל שיכול למחול.

במלוה בשטר – אף בכתיבה ומסירה אינה מקודשת. מ"מ חיישין שמא הנייר ש"פ במדי.

יד: המקדש במלוה ופרוטה מקודשת (מו:).

טו: התקדשי לי בשכר מלאכה זו שאעשה עמך ועשה: **בשכיר** – אינה מקודשת (מח. כיון שישנה לשכירות מתחילה עד סוף והוי מקדש במלוה).

באומן –

✓רי"ף רמב"ם – אינה מקודשת, לפי שאין אומן קונה בשבח כלי. **כ"פ** החבר בסתם

ר"י רא"ש – מקודשת לפי שאומן קונה בשבח כלי.

כ"פ המחבר בשם וי"א.

• **הגה:** ואם הוסיף נופך משלו (שנתן ש"פ לצורך המלאכה משלו) – מקודשת (שם).

ב"ש: דווקא שהוסיף לכלי דבר ממשי, אבל נתן מעות גם הם נעשו מלוה.

• **הגה:** ואם הכלי עדיין אצלו וקדשה בשכרו – לכו"ע מקודשת, דהו"ל כמלוה שיש עליו משכון (רי"ו).

• **שיש עליו משכון**

רי"ו – כשתפס הכלי כמשכון על שכרו הוי משכון.

כ"פ הרמ"א.

רמב"ן – לא הוי משכון אא"כ בא לידו מתחילה בתורת משכון, וכאן בא לידו לתקנו.

• **הגה:** עשה מלאכה אצל אחר ונתחייב לו פרוטה, הו"ל כמלוה ביד אחרים (דמהני במעמד שלושתם ומקודשת) – ד"מ (מרדכי).

טז: המקדש במלוה שאינה מקודשת ובעל סתם בפני

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

קורדניא (חמץ נוקשה) – אין חוששין לקידושין.

• שיטת הראשונים:

רש"י – אף תרי דרבנן (תחילת שעה שישית שהוא מדרבנן, וחמץ נוקשה שהוא מדרבנן) – אינה מקודשת.

צ"ת – חד דאורייתא (סוף שעה שישית) אינה מקודשת אבל שני דרבנן מקודשת.

צ"פ המחבר:

דרבנן לגמרי (תרי דרבנן) – מקודשת.

אבל שעות דאורייתא וחמץ דרבנן או הפוך – אינה מקודשת.

• **הגה:** קהל שתיקנו שלא לקדש אלא בפני עשרה (שאל"כ לא יהיו קידושים) עבר וקידש שלא בפני עשרה עכ"ז חיישין לקידושין וצריכה גט (מהרי"ק).

• קידש אישה חולה שמותרת באיסורי הנאה:

מל"מ: **מרש"י** משמע – שמקודשת כיון שלה מותר.

אבל מת' הריטב"א משמע – שאינה מקודשת, כיון שלמקדש היו איסורי הנאה. כ"פ הרדב"ז.

• **הגה:** אישה שנדרה הנאה מאדם אחד ועברה ונתקדשה לו – אינה מקודשת, דהוי קדשה באיסור הנאה שאינה מקודשת. ודוקא שקידשה בכסף אבל קידשה בשטר מקודשת (רשב"א).

ב"ש – והמעין בסוף ת' הרשב"א יראה דהוי רק ספק מקודשת לחומרא.

כב: מכר איסורי הנאה וקידש בדמיהם – מקודשת שאין הדמים נתפסים באיסור (קידושין נו:).

ואם מכרם לישראל שלא ידע הלוקח שהם איסורי הנאה – ספק מקודשת (דהוי מקח טעות) – הרא"ש. **בד"א** בשאר איסורי הנאה, אבל ע"ז ספק מקודשת.

כג: בכור בזה"ז אם קידשו בו הכהן 0 ספק מקודשת (הרא"ש).

שאין מקדשין בפחות משה פרוטה, ואם צריך שומא

שומא.

• **קהילת יעקב:** וכל זה שהאישה רואה את האבן יש לה מקום לטעות ולא סמכה דעתה, אבל כשאינה רואה מתרצה בכל שהוא, ולכן אין בעיה.

ולכן יש כלות שמכסות פניהן ואז אפילו קדשה באבן טובה מקודשת, כמ"ש הרשב"א והרמ"א.

• **הגה:** ואם קדשה בטבעת עם אבן, או טבעת כסף ונמצא נחושת – יש לחשוש לקידושין (רשב"ץ).

ואפ שאמרו העדים תחת החופה שהוא של כסף ונמצא נחושת יש להחמיר בגט (ת' מימוני).

ולכן נהגו לשאול העדים אם הטבעת ש"פ כדי שתדע שמקדשה בפרוטה (או"ח).

• **מהרי"ט:** אם הכלה היו פניה מכוסות ולא ראו העדים רק לאחר קידושין – אינה מקודשת כלל, דהוי מקדש שלא בפני עדים.

וקהילת יעקב – ודאי מקודשת, שהרי יודעים העדים שזו נתקדשה, ואח"כ כשראו בפניה יכולים להעיד שרחל נתקדשה.

ג: קדשה לא בכסף (אלא בחפץ או אוכל) אף שאינו ש"פ – ה"ז ספק מקודשת, שמא ש"פ במדי (יב. כשמואל).

צ"פ הרי"ף רא"ש ורמב"ם – כשמואל.

אבל בה"ג – לא פסק כשמואל.

וי"א (רמב"ם) – שאם קידש בתבשיל שאינו מתקיים עד שיגיע לשם – אמרין.

ד: מקודשת מספק – ולכן אם קידשה אחר קידושים גמורים – יגרש ראשון וישא שני, ולא בפוך שלא יאמרו מחזיר גרושתו (טור, כמו בגיטין סט:).

א: אין מקדשים בפחות מש"פ (קידושין יב:).

מיהו אם קידש בחפץ סתם (שאל"ל 'בכל דהו') א"צ שומא לפני קידושין, ואם ש"פ מקודשת.

ואפ שא"ל התקדשי לי בחפץ זה ששוה 50 זוז ולא שמו תחילה, מקודשת אם שוה 50, ול"א דלא סמכא דעתה (הכל קידושין ז:).

• **ב"ש:** אבל קידש באבנים טובות צריך לשום בשעת קידושין, דלא סמכה דעתה, שאל"כ אינה מקודשת.

• **ת' הרדב"ז:** זרק לה פחות מש"פ ועד שהגיע אליה התייקר וש"פ – מקודשת, שהולכים לפי המקבל והרי קיבלה ש"פ.

• **הג' מל"מ:** קידש אישה באתרוג שלא ש"פ, אבל בחג ש"פ:

ברכ"י – אינה מקודשת.

פת"ש – תלוי במחלוקת ח"צ*מהר"ם מינץ במי שפסל אתרוג חברו:

לפי מהר"ם מינץ – משלם דמי אתרוג בימי החול ולכן אינה מקודשת.

לפי ח"צ – משלם אתרוג כפי ששוה בימי החג, ולכן מקודשת.

ב: המקדש באבנים טובות (שאין בקיאים בשומתם)

י"א (הרא"ש) – אם אמר שוויים צריך שומה, שאל"כ לא סמכה דעתה שבאמת שוים כר.

וי"א (ר"ת) – אף שלא אמר שוויים צריך שומה. ולכן נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן.

• **ודעת הרמב"ם:** לחלק – אבנים טובות שהאישה מחמדתן אף שאמר שוויים א"צ שומה. דכיון שמתאוה להם גמרה ומקנה נפשה. אבל שאר דברים – צריך

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

ראשו ראשון הכל מצטרף (שהרי כבר נגמרו הקידושין כבר בתחילה) (שם מו):
ה"ה א"ל 'בזו ובזו' ואח"כ קיבלה ואכלה מצטרפים (הרמ"ה).

ויש מי שחולק (הר"י) – שאף שקיבלה אותם אחר גמר דבריו לא מצטרפים כיון שחילקו (בזו, ובזו).

ז: התקדשי לי חצייר בחצי פרוטה וכו' (ז: תיקו. וכהרא"ש – הכל בתיקו לאפוקי הרמב"ם דס"ל שבאת"ל ודאי מקודשת).

ח: התקדשי לי לחצי – מקודשת (פירוש שרצה לישא עוד אישה). אבל חצייר מקודשת לי – אינה מקודשת (ז:).

ט: קדשה בפחות מש"פ, אף ששלח לה סבלונות אח"כ אינה מקודשת, דע"מ קידושין ראשוני שלח (נ:).

אבל קידש בפחות מש"פ ואח"כ בא עליה סתם בפני עדים – צריכה גט, שודאי בעל לשם קידושין (כתובות עג:).

הגה: ה"ה קטן שקידש וגדל אצלה – צריכה גט, שודאי כשגדל בעל לשם קידושין (ת' הרא"ש).

ודוקא קידש קטן או בפחות מש"פ שידועים שאין קידושין, אבל במקום שיש לטעות – יש לקדש מחדש (ת' מימוני).

• ח"מ: ואם גם השני קדשה בפחות מש"פ, אחד מגרש ושני נושא בין ראשון או שני (כמו מו/ו יצא עליה קול משנים).

ב"ש – ואם השני קידש באותו חפץ מותרת לראשון ממ"נ וא"צ גט משני.

• הגה: דווקא שלא בא עליה השני קודם שגירשה הראשון, שאל"כ אסורה לשניהם (מהרי"ק).

ואם ילדה משני קודם שגרשה הראשון – הוולד כשר (הרמ"ה – דנהי דחיישין לקידוש ראשון היינו להצריכה גט לחומרה, אבל לא לפסול הוולד).

• ח"מ: זוהי דעת הרמ"ה שפסק כר"י שטעמו של שמואל חומרה בעלמא לכן הוולד כשר.
אבל לרמב"ם – שאינו רק חומרה, לכן – אם ודאי ש"פ במדי – הוולד ממזר ודאי.
ואם פסק ש"פ במדי – הוולד ספר ממזר.
אבל ה"ש – ר"פ ס"ל כהרמ"ה שהוולד כשר.

ה: א"ל התקדשי לי בתמרה זו, התקדשי לי בזו – אם יש באחת מהן ש"פ – מקודשת (שלא מצטרפים) ואם לאו ספק מקודשת (שמא ש"פ במדי).
א"ל התקדשי לי בזו ובזו – מצטרפים.

ואם א"ל התקדשי לי בזו וכל אחד שקיבלה אכלה – צריך שיהא באחרונה ש"פ (שהרי אין קידושין אלא לבסוף הנתינה) – (קידושין מו).

ו: אמר רבא: א"ל 'התקדשי לי באלו', אל שאכלה

לב

כיצד האשה מתקדשת בשטר

יש מי שאומר שצריך שיזכיר בשטר שמות האיש והאישה כמו בגט (רשב"א).

הגה: כתבו ע"ג מחובר לקרקע או על איסורי הנאה :
י"א(רש"י) – שפסול. ו"א(רשב"א) – שכשר.
ח"מ: ואף הרשב"א חזר בו וא"כ לכו"ע אינה מקודשת.

א: בשטר כיצד: כותב לה בנייר הרי את מקודשת לי ונותנו לה בפני עדים (ט:).

וצריך לכתוב לשמה – שאל"כ אינה מקודשת (ט:).
כתב שלא לדעתה ואח"כ הסכימה – ספק מקודשת (ט: מחלוקת. הרא"ש – לחומרה ספק מקודשת).

לד

ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה

רא"ש – מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין.
• מנחם: ומברך לפני שיקדש ועובר לעשייתו (רי"ף רמב"ם).

ב: מברך ברכת אירוסין על הכוס, תחילה הגפן ואח"כ ברכת אירוסין. ואם אין יין או שכר מברך אותה בפ"ע (רמב"ם).

ג: לא בירך ברכת האירוסין בשעה שקידש לא יברך אח"כ בשעת הנישואין (ר' שרירא גון, רמב"ם רא"ש).

א: כל המקדש אישה מברך אקב"ו על העריות ואסור לנו (כתובות ז:).

• מי מברך?
רמב"ם – או החתן או השליח.
ר' שר שלום – רק בשליח. כ"פ הרמ"א.

• מנחם: התיר לנו את הנשואות לנו (ר"ח) ע"י חופה בקידושין (העיטור).

• החתימה:
רמב"ם – מקדש ישראל.

ד: ברכת אירוסין צריכה עשרה לכתחילה (רא"ש).

הגה: וי"א שמברכים בשעת נישואין (ר' ניסים גאון, מרדכי).

וי"א (ריב"ש) שחוזר ומברך תחת החופה כדי שיהיו קידושין סמוכים לברכה.

לה

דיני שליחות לקדושין

זוהרא"ש – בשניהם א"צ מינוי, ול"ד לגיטין כיון שבא להתיירה יש להחמיר. משא"כ בקידושין שזכות הוא לה (שהרי מודה בקידושין) יש להקל.

כ"פ הרמ"א בשם י"א.

• **סיכום:** מינוי שליחות בקידושין

מרנ: לשליחות הבעל א"צ מינוי בפני עדים אבל שליחות האישה צריכה בפני עדים. וי"א שצריך.

הגה: וי"א ששאף שלחיות האישה א"צ בפני עדים ויש להחמיר.

• **הגה:** אם השליח והאישה מודים שנתקדשה בפני עדים כראוי (רק שאינם כאן) – יש להקל, מ"מ אם אחר קידשה חוששים לגט מהשני.

ואפ שיש חזקה 'שליח עושה שליחותו' היינו לחומרא ולא לקולא (ריב"ש).

• **הגה:** אם אין עדים במינוי השליחות, והמשלח כופר שעשאו שליח (מרדכי):

י"א (יעב"ץ) – כיון שא"צ מינוי בעדים, אם כופר המשלח הוי ספר מקודשת/מגורשת לחומרא, שהרי יצא שליחות מתחת ידו.

וי"א (ראבי"ה) – אינה מקודשת כלל (שאינן בידה דבר המוכיח).

ה: יש מי שאומר (הרא"ש) – הבה שגילה דעתו שחפץ בפלונית, ואמר לחברו לשדכו לו והלך וקידשה לו – מקודשת (אפילו בלא מינוי שליחות).

ויש מי שאומר (הרמב"ן) – אב ששידל בנו שרוצה לקדש לו ושתק הבה וקידשה לו – מקודשת, דמחמת בוש לא עשה הבה לאב שליחו.

אבל אדם אחר אם שתק לא עשאו שליח.

• **המקור** ארצויי ארציה (קידושין מה):

הרא"ש – גילה הבה דעתו לאב שחפץ בפלונית, וזכין לאדם שלא בפניו והוי כאילו עשה האב שליח.

ולפ"ז אף שגילה דעתו לשדכן – מקודשת.

אבל הרמב"ן – האב שידל את בנו ושתק הבה – הוי מקודשת, דהוי כאילו עשה הבה לאב שליח.

ודוקא באב שמתבייש למנות אביו שליחו, אבל אדם אחר לא.

ז: הכל כשרים לשליחות קידושין חוץ מחש"ו, שאינם בני דעת וגוי ועבד (גיטין כג: ה"ה לקידושין - רמב"ם).

• **הגה:** שליח ממנה שליח

✓ **הקדוש מרדוש** – אין יכול למנות שליח שני, ול"ד

א: האיש מקדש בו בו שלוחו (קידושין מא.).

ואפילו לקדש אישה שאינו מכירה יכול ע"י שליח (כמו גיטין סד. ששלח לשיח ומת השליח – רמב"ם).

מ"מ מצוה בו יותר משלוחו, שמא ימצא בה ערות דבר (שם).

ב: שליח נעשה עד לקידושין, לפיכך אם היו שני שליחים – א"צ עדים אחרים (מג. למסקנה).

• **כשיש כפירת ממון** (שטוענת שלא קיבלה הכסף).

(מג.): בממונות התקינו שהשלוחים צריכים להשבע שנתנו הפרעון למלוה, וא"כ השלוחים נוגעים בעדות ואינם עוד עדים.

אך בירושלמי: יש מחלוקת שאם קידושי כסף נאמנים השליחים כעדים (ר' אבין – לא נאמנים. ר' יוסי – נאמנים). ואמר רבא – רב עשה לשיח עד.

מחלוקת בהלכה:

זר' יוחנן הכהן – אם יש כפירת ממון (שלא קיבלה הכסף) אינה מקודשת, אבל אם מודה שקיבלה אלא שטוענת לשם פקדון – השלוחים נאמנים ומקודשת.

הר"ן והרשב"א – בקידושי כסף בכה"ג אינה מקודשת, שהרי נוגעים בדבר.

בה"ג והרמב"ם – בכל גוונא נאמנים, שהרי רבא אחרי המחלוקת פסק ששליח נעשה עד.

זר' יו: כיון שיש מחלוקת כשאין הכחשה מקודשת מספק.

ג: מינוי שליח לקדש אישה

גיטין(סג): מינוי שליח קבלה של אישה לקבל גיטה צ"ל בפני עדים.

מינוי שליח בקידושין

זרמב"ם – כמו בגיטין, שליח הבעל לקדשה א"צ עדים (ובלבד ששניהם מודים) אבל שליח האישה לקבל קידושה צריך מינוי בעדים.

והראב"ד – גם שליח הבעל צריך לפני עדים. ול"ד לגירושין ששליח הבעל א"צ בפני עדים, כיון ששם הגט ביד השליח מוכיח שהוא שליח הבעל.

כ"פ המחבר בשם וי"א.

ב"ש: לפ"ז אם מקדשה בשטר א"צ עדים כיון שהשטר בידו.

אבל באה"ט – חולק, בכ"ג צריך מינוי שליחות בפני עדים. וכ"מ מהראב"ד.

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

ואח"כ נתגרשו – אין חשש שקידשן לאחר שיתגרשו (שם).

• **הגה:** ואם באו הקרובות ואמרו שלא נתקדשו: **וְתו"ס** – עיקר האיסור משום קנס שאמר לשליח לקדש סתם ולא פירט.

ולכן אף שאמרו הקרובות שלא נתקדשו – קנסו אותו ולא יעזור אמירתן.

אבל הרמב"ן – אינו מדין קנס אלא מדינא, ולכן אסור בנשים שיש להן קרובות. ולכן אם אמרו שלא נתקדשו ע"א נאמן באיסורים.

נ"מ נוספת: עבר וקידש אישה

לפי התו"ס – מותרת כיון שהוא רק קנס.

לפי הרמב"ן – אסורה, כיון שאסור מדינא.

• **הגה:** **ו"א** (ריב"ש) שאף אם ציוה לשליח לקדש לא **אישה פלונית** ומת נאסרת בקרובות אישה זו חזקה שליח עושה שליחותו.

ויש חלוקים (ד"מ לפי התו"ס) – כיון שהוא רק קנס, וכאן לא שייך קנס שהרי ציוה לקדש פלונית.

והח"מ: תו"ס לא חולק על הריב"ש, ולכונ"ע אסור בקרובותיה (לאפוקי ד"מ בדעת התו"ס).

יב: עשה שליח וביטל השליחות קודם קידושין – ה"ז בטל, **ואם** אין יודעים אם בטל קודם הקידושין או אח"כ ה"ז ספק (רמב"ם מקידושין נט).

טו: **ויכוח** בין השליח והאישה למי נתקדשה (ירושלמי).

לא הוחזק השליח בעדים:

הוא אומר לעצמי קידשתי והיא אומרת למשלח – השליח אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו. היא אסורה בקרובות הראשון והראשון מותר בקרובותיה. אמרה איני יודעת למי נתקדשתי – חזקה לשני.

הוחזק בשליח בעדים:

הוא אומר לעצמי והיא אומרת למשלח – חזקה נתקדש למשלח. אמרה איני יודעת – שניהם נותנים גט ואם ירצו אחד נותן גט ושני כונס.

הגה: **ו"ח** (הרא"ש) – אם השליח אומר שחזר בו מהשליחות אף שהוחזק בעדים – אינה מקודשת לראשון.

לגיטין ששם יש גט בידו ויכול לגרשה בע"כ, משא"כ בקידושין שצריך דעתה והווי מילי דלא נמסרים לשליח. **כ"פ** הרמ"א בשם ו"א.

והמרדכי – אם מסר קידושין לקדש לו אישה יכול למנות שליח אחר, אבל א"ל באיזה כסף שתצצה – לא יכול למנות שליח אחר.

כ"פ הרמ"א בשם ו"א.

ושליטי גיבורים – רק כשהשטר הקידושין בידו יכול למנות שליח אחר, אבל אם כסף קידושין בידו לא יכול למנות, שהרי אין קפידא אם יחליף המעות.

• **הגה:** השולח כתב ע"י גוי לחברו ישראל וממנה אותו שליח לקדש לו אישה:

י"א (רי"ו) – דינו כמו גט (קמא/א): מרן – יכול (הרא"ש). והרמ"א – אין מינוי שליחות בכתב (גאונים) **ו"א** (ב"י) – בקידושין לכונ"ע מקודשת מדאורייתא.

ז: השליח ששינה מה שאמרו לו – אינה מקודשת (קידושין נ. רמב"ם).

ט: העושה שליח לקדש לו את פלונית, והלך השליח וקדשה לעצמו – מה שעשה עשוי אלא שנהג מנהג רמאות (קידושין נח).

ודוקא שקידשה השני במעות שלו, שאל"כ הווי גזל ואינה מקודשת (מרדכי).

ואפ שא"ל שבא לקדשה **לפלוני**, ואח"כ א"ל הרי את מקודשת **לי** – מקודשת לו. ובתנאי שהבינה האישה שמקדש אותו לו. אבל טעה השליח ואמר **לי** אין בה מיחוש (רא"ש).

ויש מחמיר (מרדכי) – בטעה להצריכה גט לחומרה.

• **ת' נו"ב:** אף אם השליח אמר לשליח אחר לקדש לו – מקודשת לשליח, ול"א אין שליח לדבר עבירה. שהעבירה היא שלא עשה שליחות המשלח אף שלא היה מקדשה לעצמו, ושוב מה שקידשה לעצמו לא מוסיף חטא.

י: לא רצתה להתקדש למשלח, וקידשה השליח לעצמו – אינו נקרא רמאי (נט).

יא: האומר לשליח צא וקדש לי אישה ומת השליח – חזקה שליח עושה שליחותו, וכיון שלא יודע מי קידש אסור בכל השנים שיש להם קרובות שהם ערווה עליו (נזיר יא).

ואם באותה שעה שמינהו שליח היו הקרובות נשואות

ח: אישה נעשית שליח לקבל קידושי חברתה אף שנעשית לה צרה (נ. נב).

לו

לז

כל דיני קדושי קטנה

• מקבלת קידושה, הרי אין שליחות לקטן?
ראב"ד - לא מדין שליחות הוא אלא הוי כאומר תן ככר לכלבי ותתקדש לך ביתי.
כ"כ הרמב"ן - ואף בשטר מהני.
והר"ן - בשטר לא מהני, כיון שאין הנאה לאב בשטר.
והרא"ש - מדין שליחות הוא, מה שקי"ל אין שליחות לקטן דווקא לזכות לאחרים, אבל לזכות לעצמה יש לקטן שליחות.
ז: אם מקדש הקטנה יאמר: 'הרי את מקודשת לי', ואם מקדשה בשטר כותב **ביתך** מקודשת ל' יום ובע"פ יאמר 'הרי את מקודשת לי' (הר"ן).
ואם שינה לא מעכב (ריב"ש).
ח: מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה (מא).
הגה: וי"א שנהגים היום לקדש הקטנות מפני שאנו בגלות וכו' (תוס').
ט: שליח שקידש בתו לראובן והוא קדשה לשמעון - צריך גט משניהם (עח).
י: וכן אם מינה שליח אחר ולא ביטל הראשון וקדשו שניהם - צריך גט משניהם (הרמ"ה - אף שמדינא שליחות ראשון בטלה, יש לחוש לגט משניהם, כיון שספק אם בטל הראשון או לא).
יא: קטנה או נערה **שנתקדשה** שלא לדעת אביה (קידושין מד):
רב ושמואל - צריכה גט (שמא נתרצה האב) ומיאון (שמא לא נתרצה האב לפרסם שקידושין תוספים באחותה).
רבינא ועולא - אינו כלום, ואפילו שידכה אביה קודם. כ"פ הגאונים והר"ף.
 • **נערה שנשיאת** שלא לדעת אביה (מה).
ר"ה - מקודשת. **ר' ירמיה ועולא** - אינה מקודשת.
 • **אם נתרצה האב כששמע שנתקדשה**
והר"ף - אינה מקודשת אף שנתרצה.
כ"כ הרמב"ם והמחבר.
והרא"ש והרמ"ה - מקודשת משעת שמיעה.
כ"פ המחבר בשם וי"א.
 • **אם כששמע האב שתק ורק אח"כ נתרצה**.
והרמ"ה - מקודשת, דהוכיח סופו על תחילתו שנתרצה.
מרדכי - אינה מקודשת. **כ"פ הרמ"א בשם וי"א**.
יא: אם חזרה בו קודם שנתרצה האב - נתבטלו הקידושין (מו. כרב).
הגה: וי"א שאם שמע האב ושתק הוי כנתרצה ושוב אין יכולה לחזור בה (מרדכי).
והב"ש: לדעת **התוס'** אפילו אחר שנתרצה האב יכולה להתחרט כיון שלא קידש האב עצמו. כ"ד הרמב"ם.
יב: קטנה שנתקדשה למי שגילה האב דעתו שהי החפץ לקדשה - חיישין שמא נתרצה (הרמ"ה).

א: האב מקדש ביתו קטנה או נערה אף שלא לדעתה וקידושה לאביה (רמב"ם).
ואם נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין האב זכאי בכל (קידושה מעשה ידיה) עד שתתבגר, משא"כ אם השיאה (כתובות מג).
ואפילו חרשת או שוטה שקידשה אביה - ה"ז אשת איש גמורה (יבמות קיב).
ואם היתה בת ג' מתקדשת בביאה ע"ד אביה אבל פחות מכאן אינה מקודשת (טור מנידה נד).
 • **הגה**: וי"א שאין קידושין תוספים בנפל, ולכן אם קידש אח"כ אחותה צריכה גט (או"ז).
 • **פת"ש**: הכניסה אביה לחופה פחות מ ג' :
רש"י רמב"ם - אין חופה לפחות מ ג' (כיון שאינה ראויה לביאה).
רשב"א - יש לה חופה (כמו חופת נידה).
ג: השיאה אביה ונתגרשה או נתאלמנה - שוב אין לאביה רשות בה אע"פ שהיא קטנה, אבל רק קידשה עדיין היא ברשות האב (כתובות מג).
ד: נתקדשה קודם שתבגר שלא לדעת אביה - אינה מקודשת (קידושין מד).
ה: קדשה אביה בבוקר וקדשה עצמה בערב ביום שנשלם 6 חודשי הנערות, ובדקה ונמצאת בוגרת - קידושי האב אינם כלום (קידושין עט. כרב).
שם(עט): תני חדא - הרי היא בוגרת, תניא אידך - חיישין לקידושי שניהם?
ל"ק: במכחשת אותו לכו"ע דינה כבוגרת. בלא מכחישה אותו - מחלוקת רב' שמואל והלכה כרב שדינה כבוגרת (כלומר להלכה בכ"ג דינה כבוגרת).
 • **מרו**: יש מי שאומר (הרא"ש) - שאפילו אינה מכחישות דינה כבוגרת. **ויש** מי שאומר (הרמ"ה) - דווקא במכחישתו שאל"כ צריכה גט משניהם.
ו: אם קידשה אביה תוך 6 חודשים והיא קדשה עצמה ונמצאו לה סימנים - הו ספק וצריכה גט משניהם (שם).
ז: כשם שיכול האב לקדש בתו כך יכול לקדשה ע"י שליח (שם מא).
 • **לקדשה ע"י עצמה**:
אר"נ: אומר אדם לביתו קטנה צאי קבלי קידושך.
והראיה לפי רבי יוסי ברבי יהודה: אמה עבריה מעות ראשונים לא נתנו לקידושין, ועכ"ז אם רוצה לקדשה משאיר ש"פ בעבודה שצריכה לעבוד אצלו ומקדשה בו. ואף שהאב לא קיבל כלום.
כ"כ הרמב"ם ורשב"א - אף שלא קי"ל כרבי יוסי ברבי יהודה מ"מ בסברא זו לא חולקים, ולכן **קטנה יכולה לקבל קידושה**.
ואבל הר"ף - השמיט, דס"ל דלא קי"ל כרבי יוסי, שאין קטנה יכולה לקבל קידושה. **כ"פ הרמ"א**.
 • **הגה**: כדי לצאת מהמחלוקת יחזיק האב ביד הקטנה בשעת שמקבלת קידושה (כלבו, תה"ד).

יג: נתקדשה לדעת אביה ונישאת שלא לדעתו (מה):

כשהאב אינו כאן:

רב – מקודשת. ר"ב אסי – אינה מקודשת.

כשהאב אינו כאן:

ר"ה – אינה מקודשת, ומה ששתק סימן שהוא כועס ולא מסכים.

רבי ירמיה – מקודשת כיון ששתק סימן דנח"ל.

• מרי: נתקדשה ע"ד אביה ונישאת שלא על דעתו ומתה – אינו יורשה (שם: מודה רב שאם מתה אינו יורשה).

• ואם קדשה אביה ומת האב ורוצה החתן לישאנה כיון שיש לה ירושה גדולה והיא חולה.

מרדכי (רבתי) – לא יכול לכנסה (כיון שקידושה דאורייתא ונישואיה דרבנן). ואפילו יעבור וישאנה היו נישואי קטנה שאינו כלום ולא ירשנה. כ"פ הרמ"א. ור"ת – אחר יב"ח יכול לשאתה, שהרי האב יכול למחות עד יב"ח ולא יותר.

ב"ש: אף שהרמ"א פסק כהמרדכי, מ"מ משמע מדבריו דס"ל כר"ת ולא כרבתי. ויכול לישאנה אחר יב"ח.

יד: קטנה שהלך אביה למדינת הים וקידשה עצמה:

ר"ב ג – היו נישואין, שאף שלא מת האב אלא הלך יכולים אחיה ואמה לקדשה.

ת"ס ורא"ש – לא תיקנו קידושין לאחיה רק כשמת המת, מ"מ אינו בזנות אצלה כיון שהיה בדרך נישואין כ"פ המחבר בשם וי"א.

• והת"ס (רבנו מנחם): אסור לקיימה שמא אביה קדשה במדינת הים. אבל ר"ת – לא חשש לזה.

• הגה: אפילו בא האב ומיחה – אין לאוסרה עליו ואין ביאתו ביאת זנות. ויכול לעכבה אצלו עד שתגדל אצלו. מיהו אם קדשה אחר צריכה גט משניהם (ריב"ש).

ויש מחמירים עוד (מרדכי) – שאף שקדשה עצמה כשאביה במדינת הים יש לחוש שאם ישמע יתרצה והיו ספק מקודשת.

יד: גירש אשת וציוה לה לפני עדים שתטפל בבנותיו ואמר:

להשיאן ולהגדילן – אף שהשיאה אותן קטנות מהני.

להגדילן ולהשיאן – אינו כלום (ריב"ש).

טו: המקדש ביתו סתם או א"ל אחת מבנותיך מקודשות לי – הבוגרות אינה בכלל והקטנות בספק (סד).

ואם הגדולה נתנה רשות לאביה לקדשה לפלוני, מסתמא קיבל עבורה, מ"מ אף הקטנות לא יצאו מספק (ריב"ש).

טז: אם שידך אחת מבנותיו ואח"כ א"ל 'ביתך מקודשת לי' יום:

ר"ת אמר ג' דברים... – המשודכת מקודשת, משום שארית ישראל לא יעשו עוולה' לא יקדש מי שמוטלת

עליו (קטנות) ויעבור על האיסור.

והת"ס (ר' מנחם מייני) – ר"ת חזר בו.

• השאלה ממה חזר ר"ת?

ר"ה – חזר בו מהכל, ולכן כולן בספק.

כ"כ רמב"ן רשב"א ור"ן – להחמיר.

מהת"ס והרא"ש – משמע שמדין זה לא חזר בו, ולכן המשודכת מקודשת.

• אם היו עסוקים באות וענין

הר"ן – היו כמפרש והמשודכת מקודשת.

ראב"ל מרדכי – כולן בספק, דהוי קידושין שלא נמסרו לביאה.

יז, יח: שתי כיתי בנות משתי נשים (קידושין סד. וכרבי יוסי).

יט: יש לו 5 בנים ולחברו 5 בנות, וא"ל אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני – כל בת צריכה גט מכל הבנים. מת אחד מהבנים צריכות 4 גיטין ועוד חליצה מאחד הבנים (נד).

כ: קידשתי בתי ואיני יודע למי – אסורה לכל העולם עד שיאמר נודע לי (סד). 'את ביתי נתתי – אסרה, לאיש זה – התיירה).

אפילו לא נודע למי קידש עד שבגרה, מותרת לו (רמב"ם).

הגה: קידשתי ואיני זוכר למי, והחתן עומד לידו. אף שאמר אח"כ לזה קידשתי – אינו נאמן שהרי לא הכירו קודם (ת"ס).

כא: קידשתי ואיני זוכר למי, ובא אחד ואמר אני קידשתי – נאמן (סג).

הגה: דווקא כשאומר כן בפני האב שמתירא לשקר (רי"ו).

כב: שני אומרים שקידשוה – צריכה גט משניהם. ואם רצו אחד נותן גט ושני כנס (סג).

הגה: וצריך לקדש שנית כיון שהאחר גרשה (רשב"א).

כג: בא א' וכנסה, ובא אח"כ אחר ואומר אני קידשתי קודם – אינו נאמן לאוסרה על הראשון (שם סג).

וי"א (רשב"א) – שאפילו לא כנסה ממש, רק התיירה לכנס דינה ככנסה (כמו בשבויה).

• ח"מ: אבל אם הביא ב' עדים שקדשה קודם, אף שהאב מכחיש – נאמן לאוסרה לבעל ולבעול (כ"כ רי"ו).

כ"ד: אמרה נתקדשתי ואיני יודעת למי, ובא אחד ואמר אני קידשתי – אינו נאמן לכנסה (סג). מפני שהיא מחפה עליו (משא"כ אצל האב שאינו מחפה עליו ולכן ירא לשקר).

אבל נאמן להצריכה גט, ואם כנסה אינו מוציא (רמב"ם).

הגה: ואם יש ע"א שהוא קדשה – נאמן לכנסה אף לכתחילה (הר"ן).

כו: האב שאמר: קדשתי וגרשתי (קבלתי גיטה) כשהיא קטנה והרי היא קטנה – נאמן. אבל אם היא

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

גדולה – אינו נאמן (ד.ס).

ידוקא שאמר תכ"ד, אבל הוחזקה כבר מקודשת שוב לא יכול לומר שקבלתי גיטה (הר"ן).

כז: אמר שקידשה ואח"כ קידשה לאחר ואומר שעדי קידושין ראשונים היו פסולים מהתורה – נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (רשב"א).

• האם צריך תכ"ד?

לב"ו – נאמן אף אחר כ"ד. כ"ד המחבר.

לאבל הרמ"א – דווקא תכ"ד.

• ט"ז: אף שב 'קדשתיה וגרשתיה' צריך תכ"ד! שאני הכא שאף אחד כ"ד נאמן כיון שנותן אמתלא לדבריו הראשונים.

המקדש על תנאי וכל דיני תנאי

ב: כל תנאי צ"ל ד' דברים:

א. כפול.

ב. הן קודם ללאו

ג. תנאי קודם למעשה

ד. התנאי בדבר שאפשר לקיימו.

ואם חסר אחד מהם כאילו לא היה תנאי ומקודשת (קידושין סא. גיטין עה.).

ג: כל האומר ע"מ או מעכשיו א"צ לכפול התנאי ולא להקדים תנאי למעשה (רמב"ם).

וש חולקים (ר"ח) – בכל גזונא צריך כל התנאים.

הגה: וי"א (הגמ"ר) שאם אמר סתם שמתנה כתנאי בני גד – הוי תנאי גמור.

ה: התנה בשעת קידושין שלא יהא לה שאר כסות – תנאו קיים, אבל עונה – תנאו בטל (כתובות נו.).

ו: נתן לה פרוטה וא"ל התקדשי לי בזה ע"מ שאתן לך מנה – מקודשת למפרע כשיתן (ס. וכו"ה שמקודשת למפרע).

ולכן אף שקיבלה קידושין מאחר, אם הראשון קיים תנאו מקודשת למפרע (שם).

ז: ואם לא א"ל ע"מ אלא אם אתן לך תוך ל' יום תהא מקודשת לי – אין הקידושין חלים רק אחר שיתן. נ"מ אם קיבלה קידושין מאחר (טור).

ח, ט: אמר ע"מ שירצה אבא (קידושין סג.).

צרמב"ם – צריך שיאמר בפירוש שרוצה, שאם שתק או מת וכ"ש אם מחה – אינה מקודשת.

הרא"ש – צריך שישתוק (וכ"ש כשאמר כן) אבל מחה אינה מקודשת.

אמר ע"מ שלא ימחה:

צרמב"ם – צריך שימחה בפירוש שאל"כ אם שתק או מת וכ"ש שהסכים – מקודשת.

רא"ש – כמו הרמב"ם, אלא שבשתק ספק מקודשת כיון שיכול למחות אח"כ.

סיכום:

מצב	מחה	אמר כן	רמב"ם
מת	שתק	מח	רמב"ם
V	V	X	V

X	X	X	V	רא"ש
V	V	X	V	לא ימחה: רמב"ם
V	ספק	X	V	רא"ש

יב: האומר לאישה התקדשי לי בפרטה ע"מ שאעשה עמך כפועל או אדבר אתך לשלטון, אם יש עדים שעשה מקודשת (קידושין משנה סג.).

ואם לא נתן פרוטה – אינה מקודשת, שישנה לשכירות מתחילה עד סוף והו"ל מקדש במלוה (קידושין סג. אר"ל).

ית: ע"מ שאראך מנה – אינה מקודשת עד שיראה מנה לשו (שם ס.).

ואפילו ישלו בעיסקא (שותפות) אינה מקודשת עד שיחלקו (ס.).

כ"ד: ע"מ שאני עשיר ונמצא עני וכו' (קידושין מח.).

ואף שאמרה היה בלבי להתקדש – אינה מקודשת (שם).

אבל כנסה סתם ואמר סבור הייתי שהיא כהנת – מקודשת (סב.).

• תח"ס: וכל שגילה דעתו פעם שהוא עשיר ונמצא עני – אינה מקודשת, ואצ"ל כן בשעת קידושין.

שליטי גיבורים: אל התקדשי לי במנה ונמצא שנים – מקודשת שבכלל מאתיים מנה. כ"פ ב"ש.

כה-כז: ע"מ שאני קריינא,,, שאני שונה, שאני תנאה, שאני תלמיד, שאני גיבור חכם... (שם מט.).

לד: המקדש וחזר בו תכ"ד – אינה חזרה (נדרים פז.).

לה: המקדש את האישה על תנאי וביטל התנאי אחר כמה ימים – מקודשת (רמב"ם).

וכן אם בעל סתם – צריכה גט שמא בטל תנאו (כתובות עב:).

לו: (הכל הטור בשם הרב רבנו): "א"ל התקדשי לי בפרטה ע"מ שאתן לך מנה, ועכשיו לא רוצה לקיים תנאו לעולם – קידושיו בטלים.

מ"מ בעל נפש לא ישאנה בלא גט, שמא אח"כ ירצה לקיים תנאו.

ושם פב: לענין קידושין רמב"ם פסק דהוי ספק.)
אבל א"ל הרי את מקודשת ע"מ שתהיי מותרת לפלוני
 – מקודשת ודאי כיון שהתנה בדבר שא"ל לקיימו ואסור
 לפלוני (רמב"ם).
הגה: אם אחד טוען שקיים התנאי
 י"א (הר"ן) – כל תנאי שהוא בקום עשה אין נאמן
 שעשה, בשבת וא"ת – נאמן.
 וי"א (רמב"ן) – אפילו בקום עשה נאמן אם אין כנגדו
 מכחישו.

ואם אמר שעדיין רוצה לקיים תנאו – כותבים עליו
 אגרת מרד אחר יב"ח.
ואם מת קודם שקיים תנאו – א"צ חליצה.
ואם מחלה התנאי בחיי המקדש – חלו הקידושין.
וכל זה שלא כנסה, אבל כנסה מקודשת מיד, לפי
 שבשעת כניסה מוחל התנאי.
לח: תנאי שהוא לטובתו (ע"מ שאין בר מומים) יכול
 לבטלו והוי מקודשת. **אבל** תנאי שהוא לטובתה (שאתן
 לך 200) אף שיכול לבטל התנאי מ"מ אינה מקודשת
 (שלא נתקדשה אלא ע"מ שיתן 200) – הרא"ש.
לט: הרי את מקודשת לי **חוץ** מפלוני (שתהיה מותרת
 לפלוני) – ה"ז מקודשת מספק (גיטין פב. לענין גיטין).

אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים

לחזור אף תכ"ד (מהר"ם).
 • **ט"ז וב"ש:** משמע שכל שרצתה להתקדש אלא שלא
 רצתה באופן זריקה – מקודשת.
 • **הגה:** דיבר איתה בענייני קידושין, ואח"כ לקח ידה
 בכוח שלא ברצונה וקידשה, והיא לא זרקה הקידושין –
 מקודשת כיון שלא זרקה (הגמ"ר).
וח"מ – מקודשת מספק.
 • **ב"ש:** אבל אם לא דיבר איתה בענייני קידושין וזרק
 לה, אף שלא זרקה חזרה – אינה מקודשת (הרמ"ה).
כ"פ הרמ"א (כח"ד).
 • **הגה:** היה חייב לה מעות וא"ל תן לי מעותי, כשנתן
 א"ל הרי את מקודשת, וזרקה המעות – אינה מקודשת
 (הרא"ש).
ב"ש – ואם לא זרקה המעות אף שחייב לה מקודשת
 (כ"כ הרמ"א כח"ג – הר"ן).
ב: המקדש בע"א אין חוששים לקידושיו אפילו שניהם
 מודים (קידושין סה). כ"פ רי"ף רא"ש ורמב"ם.
ואפילו קדשה בשני עדים זה שלא בפני זה – אינה
 מקודשת.
הגה: ויש מחמירים (סמ"ג והיראים) – אפילו בע"א אם
 שניהם מודים, אבל אחד מכחיש אין לחוש.
ובמקום עיגון ודוחק יש להקל (רשב"ץ).
 • **רשב"ץ:** דווקא ע"א חוששים, אבל עדות נשים לכו"ע
 אין לחשוש.
 • **ספר המקנה** (ב"י): זה שלא בפני זה אינה מקודשת –
 כיון שלא כיוונו יחד לקידושין. משמע שאם שניהם
 מודים שכוונו לקידושין – מקודשת.
 • **הגה:** וע"א בהכחשה אינו כלום ואינה מקודשת
 (תשב"ץ).
 • **ת' נו"ב:** ע"א מספר שנער לקח טבעת ושאל לריבה
 האם מוכנה להתקדש לו, ותושיט ידה ונתן לה וא"ל הרי

א: אין האישה מתקדשת אלא לדעתה (קידושין ב.).
 • **קידושין בעל כורחה** ב"ב(מח):
תלויה וקדיש: **אמימר** אמר – קידושיו קידושין.
אמר בר רב אשי אמר – לא הוי קידושין, הוא עשה
 שלא כהוגן (שכפאה לקידושין) עשו לו חכמים שלא
 כהוגן והפקיעו קידושין ממנו.
 • **קידושין בעל כורחו של האיש**
אמימר – קידושיו קידושין כדין תורה [שרק באישה
 הפקיעו קידושיו כיון שלא יכולה להתגרש. אבל הוא יכול
 לגרשה בע"כ – ה"ה].
הרי"ף – אין קידושיו קידושין. כ"פ המחבר בשם וי"א.
המחבר: ולא הוי מקודשת מספק.
 • **ב"ש:** כפו האיש מקודשת כיון שיכול לגרשה בע"כ –
 ולפ"ז אחר חרם רבנו גרשום שלא יכול לגרשה בע"כ
 דין האיש כדין האישה.
וי"ל שלא תיקן ר"ג בכה"ג.
 • **רש"י:** ואם מסר מודעא שהולך לקדש באונס –
 קידושין בטלים.
 • **פת"ש:** קשה, הרי הקנסות בשידוכין גומרים לחתן
 שרוצה לחזור בו לקדש באונס?
וי"ל שבשידוכין הוא עשה שלא כהוגן שמפרק בשידוך
 מקודשת אף שקידש באונס.
 • **פת"ש(ת' חת"ס):** משודך שרוצה לחזור בו (שאין לו
 לשלם הקנס) יכולים לכפותו שיכנס, שהרי ח"מ וב"ש
 ס"ל שבאנסוהו לקנות הוי קניין וג"כ הוא קונה אותה.
 ועוד כיון שהוא עשה שלא כהוגן נוהגים בו שלא כהוגן.
מ"מ לא טוב לכפותו שאל"כ לא יחיו בשלום.
 • **הגה:** אמרה תחילה 'קדשני' וזרק לה קידושין לתוך
 חקה וא"ל הרי את מקודשת לי. וניערה תכ"ד להשליך
 הקידושין – הוי מקודשת. כיון שאמרה תחילה קדשני,
 שתחילה קיבלה לשם קידושין ואח"כ חזרה בה שא"א

את עדיי אינה מקודשת?).

הגה: ולכן אף שייחד עדים יכולים גם האחרים שראו הקידושין להעיד לפי שא"צ הזמנה (ריב"ש).

• **פת"ש (ריטב"א)** – מ"מ לכתחילה ראוי ליחד עדים כיון שיש בקהל קרובים שלא יפסל והעדו.

• **פת"ש:** רב שסידר קידושין וצירף שני עדים לעדות הקידושין והיו עוד אנשים בחופה. לאחר זמן נתברר שאחד העדים פסול.

תח"ס – א"צ קידושין נוספים רק לחומרה יקדש בהסתר.

א. כיון שיש ידיעה גמורה וברורה שנתקדשה וברכו ברכות, ולפי הריב"ש אף אחרים מצטרפים לעדות.

ב. שאר העדים לא נפסלו מחמת הקרוב, כיון שלפי הרא"ש העדות בטלה רק כשבאים להעיד, אבל בשעת קידושין שעדיין לא מעידים השאר כשרים.

ג. אף שלפי הרי"ף והרמב"ם ראיית הקרוב לבד פוסלת שאר העדים, ה"מ לעניין ממונות אבל בקידושין שתחילת עשייתן צריך עדים לא יכול הזמנת הרב את העדים הפסולים לפסול השאר כיון שדעת הבעל רק עדות הכשרים.

ותח"ו – חופה לפני קהל סגי בשמיעה לבד, אף שלא ראו הקידושין.

מ"מ ביחוד עדים פסולים בטלו שאר העדים, ולכן מספק יקדשנה שנית.

• **הגה:** צריכים העדים לראות **הנתינה ממש**, אבל לא ראו, אף ששמעו שא"ל 'התקדשי ל' יום ואח"כ יצא מתחת ידה - אינה מקודשת, ולא מהני אומדנות והוכחות (הרשב"א).

• **ב"ש:** לאפוקי המרדכי דס"ל שאף שלא ראו הנתינה אם ראו המוכיח יכול להעיד, והראיה 'הן עדי יחוד הן עדי ביאה' אף שלא ראו ממש.

והרשב"א – ס"ל שעדי ביאה שאני כיון שא"א בעניין אחר.

• **ת' חו"י:** מה שהרשב"א ס"ל שלא מהני, דווקא כשהיו עדים אחרי הגדר ושמעו שקידשה באתרוג, שיתכן **שלא קיבלה** האתרוג. אבל בחופה בקהל ועדה יודה דסגי בשמיעה אם יוצאת עם הטבעת (ונמצא שאין מחלוקת בים הרשב"א למרדכי).

• **הגה:** פשטה ידה דרך החור וקידשה לפני עדים אבל לא ראו אותה, והיא אומרת שלא שמעה שקידשה – נאמנת במיגו שהיתה יד אחרת (רשב"א).

• **ח"מ:** משמע שאם מודה ששמעה וקיבלה לשם קידושין – מקודשת, אף שלא ראתה העדים! כיון **שידעה שיש שם עדים**. כ"כ ה"ב"ש.

22: הגה: כל עדות שלא נחקרה בב"ד לא מקרי עדות (מרדכי). ולכן אם העדין מחוץ לב"ד יכולים לחזור בהם ולהעיד (רשב"א).

עדי קידושין א"צ דרישה וחקירה, אא"כ יש בו רמאות (כמו בעדות אישה שמת בעלה יבמות קכב:).

• **מקרים שצריך דרישה וחקירה אף בעדות קידושין:**

את מקודשת ל'. והנערה מכחישה שחשבה לשחוק ובנוסף לא שמעה מה שאמר הנער, ועוד שהנער לא הניח הטבעת בידה אלא הוליך והיא - האישה מותרת כיון שע"א בהכחשה אינו כלום.

• **ת' נו"ב:** צדדים להקל בע"א –

א. לפי הרמ"א יש להקל כשהמקדש הלך והיו שע"ה.

ב. כשיש הכחשה נגד העד.

ג. כשאין שניהם מודים.

ד. אם ספק אם אמר ל'.

ה. האישה טוענת שלא כיוונה לשם קידושין, או שלא הבינה מהו 'מקודשת'.

ו. העד לא ראה ממש נתינת הטבעת.

• **הגה:** כן אם קידש בפני שנים ואחד קרוב – היו מקדש ספני אחד (רי"ו).

• **למה הקרוב לא פוסל כל העדות?**

ח"מ – מיירי שהקרוב לא הצטרף לעדות בשעת ראייה (לפי הרא"ש). או שלא ידע שהוא קרוב (לפי הרי"ף).

ב"ש – מה שהקרוב פסול העדות ה"ד שב"ד לא יכול לפסוק ע"פ עדות זו. אבל בשעת קידושין עדיין לא נתבטלה העדות.

• **מהר"ם פדואה:** דווקא קרוב לא פוסל הכשר, אבל עד פסול – פוסל אף הכשר אף שלא ידע פיסולו. כ"כ באה"ט.

ג: צריך שהאיש והאישה יראו את העדים, ואף שהעדים ראו הקידושין כל שהם לא ראו את העדים – אינה מקודשת כלל (רשב"א).

הגה: ואפילו העדים שראו גם שמעו שמקבלת לשם קידושין – יכולה לומר צחקתי, כיון שלא היו עדים (רשב"א, ריב"ש).

דווקא שאמרה צחקתי, אבל אמרה שלא קיבלה כלום והעדים מעידים שקיבלה – מקודשת (מהר"ם פדואה).

• **ח"מ:** וזהו לדעת מהר"ם פדואה, אבל דעת ה"ב"י והרשב"א שכל שלא ראו את העדים אף שהוכחו ע"י העדים – אינה מקודשת, שאנו טוענים לה משטה.

רדב"ז: ואם ידעו הזוג שיש עדים שרואים אותם – מקודשת.

• **ב"ש:** אינה מקודשת כשלא ראו את העדים

מהרי"ט – אף שכוונתם היתה לשם קידושין, כיון שלא ראו העדים **הפקיעה התורה** הקידושין.

וח"מ – כיון שלא ראו העדים, **אנו סהדי** שלא קיבלה לשם קידושין.

נ"מ: אם הם ראו עדים אך היו פסולים, והם לא ידעו שיש עדים אחרים כשרים שרואים אותם ואינן נראים:

לפי מהרי"ט – אינה מקודשת לפי **שהתורה הפקיעה** הקידושין כיון שלא ראו את העדים הכשרים.

ולפי ח"מ – מקודשת, **דאנן סהדי** שכוונו לשם קידושין כיון שחשבו שכת ראשונה כשרה.

17: קידש בפני עדים מקודשת אף שלא אמר 'אתם עדים' (קידושין מג. אלא מעתה קידש בפנמי שנים ול"א

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

ת' רדב"ז – דווקא שראה העדות ולא רוצה להעיד רק בשכר, אבל אם מזמינים אותו לראות העדות מותר ליטול שכר.

מהריב"ל – וגם אז אם נוטל יותר מכפי דרכו יתכן שנפסל מהתורה.

הגה: 2: החשוד על העריות אף שאין עדים שבא על הערוה (כמ"ש התוס' לאפוקי רש"י) – פסולים לעדות בין לגירושין בין לקידושין (סנהדרין כו: כגרסת הרי"ף).

• **הגה:** המקדש בפני עדים האנוסים או שאר רשעים הפסולים מהתורה:

י"א (מהרי"ק בשם רש"י) – חיישין לקידושין שמא חזרו בתשובה.

יש מקילין (מהר"ם פדואה) – שדוקא אם אח"כ חזרו בתשובה יש לחשוש שהרהרו בתשובה, משא"כ אם לא חזרו.

מיהו האנוסים מחת יראה שא"א להם להימלט, ובצנעה שומרים המצות – כשרים (ריב"ש).

י"א שהמקדש בפסולי דרבנן וקידושין מדרבנן (כגון שקידש קטנה ע"י אחיה $\perp$ עדים פסולים מדרבנן) – אין חוששים לקידושיו כלל (רשב"ץ).

• **ת' רע"א:** המקדש בקידושי כסף לפני עדים קרובים:

א. מחלוקת בקידושי כסף בדעת הרמב"ם:

ה"ה – רק מדרבנן (שכל גזרה שוה רק מדרבנן) ש"ך – מהתורה.

ב. עד קרוב מצד האם:

רמב"ם – פסול מדרבנן. רמב"ן – פסול מהתורה.

ולכן: קידש בעדים קרובים

מצד האב – לכו"ע פסול מהתורה ואין לחשוש כלל.

מצד האם – בקידושי כסף: אינה מקודשת כמ"ש הרמ"א (תשב"ץ).

אבל למ"ד קידושי כסף דאורייתא – יש לחשוש.

א. הרמ"א (רשב"א): כשנראה הדבר מרומה.

ב. נמ"י: לאסור אישה על בעלה.

ג. נו"ב: מעדים על אישה נשואה שנישאה לאחר קודם נישואים אלו, שיש כאן דיני נפשות

ד. הרא"ם: אישה שמכחישה שנתקדשה.

• **הגה:** מצאו כתוב בשטר 'פלוני קידש פלונית' כל זמן שהשטר אינו מקוים אמרינן (הגמ"ר).

יש (מהרי"ק) שמחמיר בזה (ספק מקודשת).

• **והרשב"א** – אף שטר מקוים אינו כלום, שכל שטר שנעשה שלא מדעתה אינו כלום (ושמא נכתב שלא מדעתה).

הב"ש: המחלוקת כשאחד מבני הזוג מכחיש, אבל שניהם מודים לכו"ע מקודשת.

ה1: המקדש בפסולי עדים דאורייתא – אינה מקודשת (סנהדרין כו: בין לאפוקי בין לעילולא פסול כגרסת שהרי"ף).

ובפסולי דרבנן או ספק פסולי דאורייתא – הוי ספק מקודשת (רמב"ם).

ואם אחר קידשה – צריכה גט שניהם (ה"ה).

• **ת' רע"א:** העידו על העדים שגלחו בתער – עכ"ז הוי ספק מקודשת לפי ש –

א. אין עדות ברורה שגלחו ע"י ישראל ובמקום איסור.

ב. אין איסור השחתה חמור בעני האנשים.

• **ת' פני אריה:** אישה שנתקדשה בפני שנים ואח"כ באו עדים אחרים לפני הרב שעדי הקידושין חשודים על נשג"ז – אין לפסול עדי הקידושין לפי ש –

א. עדות עדים השניים נתקבלה רק בפני אחד (הרב).

ב. אין עדות ברורה שגלחו ע"י ישראל ובמקום איסור.

ג. הרי זה רק חשד.

• **ת' קהילת יעקב:** כהן שקידש גרושה בסיוע העדים שידעו שהיא גרושה – אין לפסול העדים והרי היא מקודשת – שהעדים עברו רק על 'לא תתן לפני עיור מכשול'.

• **הר"ן:** הנוטל שכר להעיד פסול מדרבנן.

מג

אין קידושין לקטן, ודיני קטן וקטנה אם הגדילו

א. נאסר בקרובותיה.

ב. לפי חר"ג אסור באישה אחרת.

ג. בימנו שעושים חופה וקידושין יחד הרי מתחייב שאר כסות ועונה.

כ"פ ת' נו"ב – ולכן אפילו גט א"צ.

• **מרנ:** ואם יש עדים שנתייחד עמה אחר שגדל – צריכה גט, דמסתמא בעל לשם קידושין (כתובות עג:).

• **ב"ש:** ואם דרה עמה כדרך אישות אחר שגדל

ריב"ש (הרא"ה) – הוי עדי ייחוד.

ריב"ש (גאונים) – לא הוי עדי ייחוד.

א: קטן שקידש אישה – אינה כלום, שלא תיקנו קידושין לקטן (יבמות קיב:).

• **המשיא בניו סמוך לפקדן** (יבמות סב:):

רמב"ם – פירוש אחר יג אבל קודם בעילות בעילת זנות.

רש"י ותוס' – חצי שנה קודם יג.

ב"ח – אם אביו משיאו מגיל יב.

• **ר"י ברזילי:** האב יכול לקדש בנו אם קודם יב שזכות הוא לו (שהרי לא מפסיד כלום).

ופת"ש – חולק, יש גם חובה:

היה קטן) אבל אח"כ אין חזקה שבעל.
ועוד כיון שאין לה חזקת א"א (שהרי היה קטן כשנשאה)
 ע"א (היא עצמה) נאמן שלא נבעלה.
מ"מ לא מלאני לבי להתיר.
 • מ"מ: אם קיימה משהגדיל כתובתה (מנה/מאתיים)
 קיימת, שע"מ כן קיימה (כתובות צ:).
הגה: לא כתב לה כתובה כשהיה קטן כותב לה מנה
 כשיגדל (ה' אלפסי).

• ת' נו"ב: קטן שהשיאו אביו לפני י"ב ואחר שנתיים
 נפטר הבן. שנה לפני מותו (כבן יג) עזב את אשתו
 והלך לאביו, ויש ספק אם היה בן יג כשעזב אשתו – יש
 להתירה בלא יבום שהרי –
יש ס"ס: שמא לא היה בן י"ג ולא הוי אשת איש. ואת"ל
 היה בן י"ג שמא לא בעל. וכן אומרת האישה שלא
 נבעלה.
 ואף שכנוסה היא בחזקת שנבעלה ה"מ תוך ל' יום (ואז

מד

קדושי חרש שוטה וקטן עריות וחייבי לאוין

והתו"ס – אינה מקודשת. כ"פ המחבר בשם י"א.
 • נו"ב: ודוקא איילונית גדולה דסבר וקביל, אבל קטנה
 שנמצאת איילונית הוי מקח טעות, כיון שלא יכל לברר.
ז: המקדש אחת משניות או איסורי לאוין, איסורי עשה
 – ה"ז מקודשת (רמב"ם).
 אבל המקדש יבמה לשוק – הוי ספק מקודשת (יבמות
 צב: כשמואל).
ט: ישראל מומר שקידש – מקודשת (יבמות מז:
 התגייר וחזר לסורו וקידש בת ישראל – קידושין
 קידושין).
 • שו"ת הרמ"א: אף ישראל שקידש משומדת קידושין
 קידושין.
מ"מ: אפילו זרעו של מומר מישראלית דינו כישראל
 (ה"ר").
י"א: מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש אישה –
 ספק מקודשת (גיטין מג:).
המקדש מי שחציה שפחה חציה בת חורין – צריכה גט
 (שם).

א: קידוש חרש וחרשת מדרבנן (יבמות קיב:).
 לפיכך אם בא פיקח ונשא אשת החרש ה"ז מקודשת
 לפיקח, ואם יתן גט מותרת לחזור לחרש (רמב"ם
 לאפוקי ראב"ד דס"ל שאסורה לחזור לחרש שלא יאמרו
 מחזיר גרושתו).
 • מ"מ: אשת חרש שזינתה מותרת לבעלה, שדומה
 ליבמה לשוק שזינתה שמותרת ליבם, אבל אם נישאת
 לאחר אסורה ליבם.
 • קטנה שהשיאה אביו וזינתה תחת בעלה:
לרמב"ם – אסורה לבעלה. לר"פ – מותרת שפיתוי
 קטנה אונס.
ב: שוטה אין לו קידושין (יבמות קיב:).
הגה: אבל דעתו צלולה אף שהיא דלה, או עתים חלים
 עתים שוטה – חוששים לקידושין (רי"ו).
ג: שיכור שקידש – קידושין קידושין אא"כ הגיע
 לשכרותו של לוט (רמב"ם).
ד: קידושי סריס – הוי קידושין (רמב"ם), שקידושין
 תופסים בחייבי לאוין.
דין איילונית:
לרמב"ם – הוי קידושין.

מה

שחוששין לסבלונות ולכתובה

(א). שלח סבלנות בלא עדים:
 לרש"י – חיישין. לתו"ס – לא חיישין.
 (ב). סבלנות שאולים:
 לרש"י – לא חיישין. לתו"ס – חיישין.
 (ג). שלח מתנות לקטנה אחר שמת אביה:
 לרש"י – אין חשש, שמספיק מיאון.
 ולתו"ס – יש חשש שאביה כבר קידשה.
 (ד). ואם האישה שלחה מתנות לאיש (מהרי"ט):
 לרש"י – אין חשש.

א: שלח סבלונות: (קידושין נ:).
מקום שנהגו לשלוח אחר אירוסין – חיישין שקידשה
 קודם.
מקום שלא נהגו לשלוח אחר קידושין – לא חיישין
ל' לתו"ס – פירושו כיון ששלח לה סבלנות חיישין
 שכבר קידשה קודם.
ולרש"י – חיישין שעכשיו מקדשה בסבלונות אלו.
 כ"פ המחבר בשם ו"א.
 • נ"מ בין רש"י לתו"ס:

ולכן מקדשה תחילה, אבל כשנשבעו אין חשש שתחזור בה ויפסיד המתנות ששלח.
אבל אם עשו רק קניין שישאו זא"ז עדיין חיישין (תה"ד).
(ז). אם שלח המתנות בשבת:
 לרש"י – אין חשש, לפי שאין מקדשים בשבת.
 לתו"ס – יש חשש.

לתו"ס – יש חשש (שלפני ששולחים מתנות, אף מהאישה, מקדשים תחילה).
(ה). אבי החתן שלח מתנות (ריב"ש):
 לרש"י – אין חשש.
 לתו"ס – יש חשש.
(ו). נשבעו שישאו זא"ז ואח"כ שלח מתנות – יש לסמוך
 שמסתמא סומך על השבועה ואינו מקדש אותה.
 הג' מעשה ניסים – שהטעם שחוששים לסבלונות לפי שהחתן חושש שמא הכלה תחזור בה ויפסיד המתנות

עדים המכחישים זה את זה בקדושין; או היא אומרת: נתקדשתי, וחזרה

אמתלא. כ"פ המחבר בשם וי"א
והטור – א"צ תכ"ד כיון שאינה סותרת דבריה.
 כ"פ המחבר בסתם (קנב"ו).

- **הגה:** דווקא שאמרה סתם נתקדשתי, אבל אמרה נתקדשתי **לפלוגי** – אינה נאמנת לומר שפנויה היא להפקיע עצמה מפלוגי (הר"ן והרא"ה).
- **מתי לא מהני אמתלא?**
 - שאל אותה ע"א ואמרה שמקודשת שוב לא מהני אמתלא (מהרי"ט).
 - דדוקא שאמרה בע"פ אבל עשתה מעשה (כגון לבשה בגדי נידותה) לא מהני אמתלא (מהרי"ל).
 - נשבעה שנתקדשה לא מהני אמתלא (מהריב"ל).
 - אמרה נתקדשה **לפלוגי** לא מהני אמתלא (הרמ"א).
- **ת' חו"י:** אישה שהלכה בכיסוי ראש בחזקת שנשואה לפלוגי והודית כן. ואח"כ טענה שעשתה כן בגלל ריצוי כסף אבל באמת בתולה היא.
השואל רצה להתירה: של"ד ללבשה בגדי נידותה, ששם הוא ביזוי משא"כ בכיסוי ראש שהוא ליופי לה.
ואין נראה להתיר:
 א. לפי הרמ"א כשאמרה **לפלוגי** אין מועיל אמתלא.
 ב. אמתלא בגלל ריצוי כסף לא מקרי אמתלא.
 ג. כיון שהודית בפני ע"א לא מהני אמתלא (מהרי"ט).
 ד. כיסוי ראש הוא יותר מעשה מלבשה בגדי נידותה, שבגדים י"ל שנזדמן לה ולבשה (חמדת שלמה).
 • **ת' נו"ב:** אמתלא לא מהני אלא כשנסתלק הגורם הראשון, אבל אם עדיין נשאר הגורם הראשון, כגון שאמרה שהיא מקודשת מפני אנשים לא מהוגנים, וחזרה ונתקדשה להם לאחד מאלו הלא מהוגנים – לא מהני אמתלא.
 • **מנחם:** עברה וקידשה עצמה (כשלא נתנה אמתלא) – צריכה גט מהשני, ואסורה לכל העולם עד שיבוא ארוסה (רמב"ם).
 • **ת' נו"ב:** אב שהבטיח לביתו נדוניה אם תתקדש

- א:** שנים אמרו ראינו שנתקדשה, ושנים אמרו שלא ראו – מקודשת שלא ראינו (אפילו גרים באותה חצר) ראייה (כתובות כב:).
 • **ב"ש:** ואפילו התקדשה לעדים שלא ראו – תצא, שלא ראינו אינה ראייה, אא"כ היו כולם במעמד אחד.
כנה"ג: שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה ואח"כ באו עוד, שנים ואמרו נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה – מותרת מס"ס: שמא לא נתקדשה ושמא נתגרשה.
ב: שני אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, ל"ש אם זרק לה קידושין ויש מחלוקת אם קרוב לו או לה, ל"ש אמרו מעולם לא הוי ספק – לא תצא ואם נישאת תצא. אא"כ נתקדשה לאחד מעדיה (כב:).
ג: עד אומר נתקדשה ועד אומר לא נתקדשה:
אם אומר שלא היו קידושין גלל – מותרת להינשא לכתחילה.
אבל ידוע שזרק לה (שאז גרע חזקת פנויה): ויש מחלוקת אם קרוב לו או לה – לא תינשא ואם נשאת לא תצא (תו"ס).
 • **ב"ש:** כיון שידוע לנו שזרק לה יצאה מחזקת פנויה. **משמע** שאם אין ידוע לנו שזרק לה רק מפי עדים – מעמידים אותה על חזקתה.
אבל הפרישה – אף שידוע מפייהם לא תינשא.
ד: אמרה נתקדשתי וחזרה ואמרה פנויה אני – אם חזרה תכ"ד או נתנה אמתלא לדבריה – נאמנת (כתובות כב:).
 • **פרישה:** וקשה בסימן (מט/ב) קדשה וחזר תכ"ד וא"ל המעות למתנה ולא לקידושין – לא מהני?
 וי"ל דשאני שם שעשה מעשה ואין דיבור מבטל מעשה, משאכ"כ דהוי דיבור ודיבור, ודיבור מבטל דיבור.
 • **כשאמרה א"א הייתי וגרשה אני** שנאמנת (כב:): האם צריך תכ"ד?
ר' יונה – דווקא תכ"ד, שאל"כ לא נאמנת אא"כ נתנה

שנתקדשה לפלוני אם מהני אמתלאה.
ב. קידושין הוי בפני ע"א.
וא"כ יש ס"ס להקל.

לפלוני, אחר זמן באה ואמרה שנתקדשה לפלוני כדי לקבל הנדוניה. ואח"כ אמרה שלא נתקדשה באמתלאה שאמרה כן כיון שרצתה לקבל הנדוניה – יש להתירה.
א. מלשון הרא"ה משמע שהוא מסתפק באמרה

מתי חוזרין הקדושין והסבלונות, ודיני קנסות

א: המקדש וחזרו בהם או מתו – אין כסף הקידושין (הטבעת) חוזרים.

שם(קמה):

רב פפא – אינו חוזר אא"כ חזרה היא שאז חוזר. ואמימר אמר – לא חוזר מחשש שיאמרו קידושין תוספים באחותה. כ"פ ר"ף רמב"ם.

• **מרו:** מתי כסוף הקידושין חוזר

א. קידושי טעות (כתובות עו:).

ב. ממאנת, שהרי ממילא מותר באחותה (רמב"ן).

ג. קידושין לע תנאי שלא נתקיים התנאי (הגמ"ר).

ד. בקידושי ספק כסף הקידושין חוזר (מרדכי – כיון שהגמרא הסתפקה אם כסף קידושין חוזר, לכן בספק קידושין הוי ס"ס).

והוסיף הרמ"א: אבל נישואין לכו"ע חוזר (מהרי"ל – שבנישואין אין חשש שיאמרו נישואי טעות הוי).

ג: השולח סבלנות לבית חמיו ואח"כ חזרו בהם או מתו – מה דין הסבלונות?

ב"ב(קמו): אכל בבית חמיו – אינם נגבים, לא אכל – נגבים.

שלח סבלנות מרובים – חוזר, מועטים אינו חוזר. (הא כיצד?):

השיטות:

הר"ן – אין מחלוקת, סיפא מפרש את הרישא: מ"ש אם אכל לא נגבה דווקא במועטים (שלא מתקיימים), אבל מרובים (שמתקיימים) חוזר.

והרמב"ם (לפי הר"י מיגאש) – יש מחלוקת וק"ל כסיפא: דברים מרובים פירוש מתקיימים – חוזר אף שלא אכל. דברים שלא מתקיימים אף שאכל אינו חוזר.

כלומר:

לפי הר"ן – אם לא אכל בכל גוונא הכל חוזר.

אם אכל – דברים המתקיימים – חוזר, לא מתקיימים – אינו חוזר. **כ"פ הרמ"א.**

לפי הרמב"ם – בכל גוונא דברים המתקיימים חוזר שאינם מתקיימים אינו חוזר.

וזה"פ המחבר: השולח לבית חמיו סבלנות בין מרובים בין מועטים בין אכל או שלא אכל – הכל חוזר, חוץ ממאכל ומשתה (שכלים).

וכן מעות, כלים מועטים ששלח לשימוש – אם

השתמשה בהם אינו חוזר אבל מה שמתקיים חוזר.
הגה: ויא" שאף מאכל ומשתה ודברים מועטים שאין חוזרים דווקא שאכל שם, אבל לא אכל – הכל חוזר (הר"ן).

ג: חזרה היא

חזרה היא הכל חוזר, אפילו מאכל ומשתה נותנת 2/3 המחיר (ב"ב קמו:).

אם היה מנהג שעושה סעודה למרעיו וחזרה בה משלמת דמי כל הסעודה (רמב"ם לאפוקי הראב"ד).

הגה: ודוקא ששלח סבלנות אחר קידושין, אבל קודם קידושין הכל חוזר, שודאי לא מחל, שהרי יכול לחזור בו (ריטב"א).

יש חולקים (מב"י מהרשב"א).

ד: אף כשאבי הכלה שלח סבלנות לחזר וחזר בו החתן – הכל חוזר (רשב"א).

ה: עשו שידוכין בקניין ושבועה והשלישו השטרות, ואח"כ המירה אחות המשודכת – יכול המשודך לחזור בו ופטור מהקניין והשבועה (רא"ש).

ה"ה נשתטית המשודכת (מהרי"ק).

ה"ה קלקל המשודך מעשיו – יכולה המשודכת לחזור בה ופטורה מהקניין והשבועה (רשב"א).

• **הגה:** וכ"ז קודם אירוסין אבל אחר אירוסין נסתחפה שדהו (מהרי"ק).

• **ט"ז:** ה"ה זינתה אחות המשודכת שהיתה אשת איש, ואפילו היתה פנויה אם הרתה מזנות הוי פגם גדול.

• **זינתה המשודכת עצמה:**

פת"ש: זינתה המשודכת עצמה אף שהיא פנויה יכול לבטל השידוך.

ת' חו"י: זינה הוא עם משודכתו וגילה שאינה בתולה, והודתה שזינתה גם עם אחר – יכול לבטל השידוך (ולא יכולה לומר הרי אף אתה קלקלת עמי).

ותח"ס – לא יכול לבטל השידוך, שהרי גם הוא קלקל שבא על הנדה.

ואם ידע שאינה בתולה (כגון אלמנה) אף ת' חו"י יודה שלא יכול לבטל השידוך.

ואם נתעברה מאחר אף שגם הוא בא עליה יכול לבטל. • **פת"ש:** אחר השידוכים נתברר לה שאח המשודך

21: הגה: דווקא שכבר כתבו השטרות, אבל אם רק קבלו בקניין ע"מ לכתוב שטרות קודם שנכתבו חזר אחד ומיחה שלא לכתוב השטר – הרשות בידו (הרא"ש).

• **ח"מ וב"ש:** ואז פטור גם מגוף השידוך מאחר שהקניין היה ע"מ לכתוב שטר.

ט"ז: אם כתבו ראשי פרקים הוי כאילו אמרו ע"מ לכתוב שטר – ויכול לחזור בו.

31: הגה: שני ששידכו בקנסות כרגיל, ואחד הלך לעיר אחרת ואומר לחברו שיבוא לעירו לקדש – השני יכול לחזור בו (רמב"ן וריב"ש).

ב"ש: ואם יצא מהעיר בלא אונס הוא חייב בקנס והשני פטור.

אילים שלא יוכל לחלוץ – יכולה לחזור בה.
השתמדה אחות המשודכת ולא ידע מזה – הוי מום שבגלוי שלא יכול לחזור בו.

• **באה"ט:** לפי התוס' דווקא באישה אמרין נסתחפה שדהו אבל האיש אינו שדה אשתו. ולכן אחי המשודך שהשתמד אפילו אחר אירוסין יכולה לחזור בה (ולא אומרים לה נסתחפה שדך).

11: אסמכתא בקנסות השידוכים:

מרן(רמב"ם): כדי שלא יהא אסמכתא - כתב שטר שחייב לחברו מנה אם יכנסו לחופה הרי הוא מוחל לו, וכן עושה צד השני, וכן נהגו חכמי ספרד.

הגה(תוס'): - בשידוכין אין אסמכתא לפי ש – א. כן נהגו כל העולם והוי כמו סיטומתא.

ב. בדין שיתחייב בקנסות כיון שמבייש חברו. כ"כ הרא"ש(ר"י הזקן).

נא

דברים שנקנו באמירה אם נתנו ליכתוב

ז. מרדכי: דווקא כשפוסק דברים על עצמו, אבל פסק על בנו שיעשה איזה דברים – אינה נקנה באמירה.

ב"ש: ואם לא קידשו מיד, אבל בשעת הקידושין הזכירו התנאים – נקנה.

2א: דברים אלו לא ניתנו להיכתב ואף שנכתבו לא גובה ממשועבדים (שם).

3א: הגה: כשנקנו הדברים או קנו מידו אפילו שמת האב החתן מוציא מיד היורשים (ריב"ש).

• **ב"ש:** כשקנו מידו:

בקניין ממש שחייב עצמו – גובה אפילו ממשועבדים.

קניין של אמירה – רק מבני חורין.

לא היה קניין ולא אמירה – לא גובה כלל.

הגה: וי"א שאין מנכין לבת מירושתה ממה שקיבלה בקידושין.

• **סמ"ע:** עשה שידוכין וחמיו חוזר בו, שאומר לאביו לא הבטחתי ואיתך לא דברתי: אר"ת – אפשר שיתן החתן לאביו הרשאה ואז חייב לסלק לאבי החתן.

4א: הגה: החתן צריך לשלם שכר שטר התנאים. ואם נכתב לכ"א שטר כ"א משלם לעצמו (נמ"י).

ומה שפסק צריך לתת קודם שיכנס לחופה (הג' אלפסי).

מי שנשבע לתת לחתנו נדוניה והוא מרגיל קטטה עם הבת ויש חשש שירגיל יותר אם יתן לו – א"צ לתת לו (מהרי"ק).

1א: שידכו וסיכמו כמה כ"א נותן ועמדו וקידשו – הן דברים הנקנים באמירה (כתובות קב: רב גידל).

וכן אם החתן והכלה סיכמו בניהם כמה כ"א נותן – נקנה באמירה (רמב"ם).

והוא שיהיו הדברים שסיכמו מצויים ברשותם (רמב"ם לאפוקי בעה"ט שתנאי בשעת קידושין מהני אף שלא בא לעולם).

ח"מ והט"ז – ודוקא בלשון מתנה, אבל בלשון חיוב מהני אף שלא בא לעולם.

• **באיזה תנאים נקנים באמירה:**

א. **צ"רמב"ם:** צריך שהדברים יהיו ברשתם.

ב. **צ"ירושלמי:** דווקא בנישואין ראשונים אבל שניים לא. כ"פ רי"ף רמב"ם רא"ש והמחבר.

צ"ריב"ש: דווקא כשההורים מתחייבים, אבל חתן וכלה שהתחייבו אחד לשני – נקנה אף בנישואים שניים.

ג. **צ"ירושלמי:** דווקא כשפסק האב, אבל פסקו שאר קרובים או אישה לביתה – אינה נקנה באמירה בלא קניין. כ"פ רי"ף רא"ש ורמב"ם.

ד. **צ"תוס' והרא"ש:** דווקא שעמדו וקידשו שמיד, אבל הפסיקו בדברים אחרים – לא נקנה באמירה.

ה. **צ"תוס':** אם קידשו ואח"כ סיכמו – לא נקנה באמירה.

ו. **צ"ריב"ש:** צריך שיתנו יחד, אבל אם כ"א אמר כמה יתן בלא תנאי – לא נקנה באמירה.

נב

הפוסק מעות לחתנו ואינו רוצה ליתן לו

אולם שו"ת שיבת ציון – עשיר ששידך בנדוניה גדולה וכשבאו לעשות נישואין אמר שהנדן אצל איש אחר ונאמין לו ונישאו. אח"כ באו בעלי חובות וטרפו מהעשיר כל רכשו ואין לו לשלם הנדן.
אין להתיר לחתן לגרש כלתו, לפי ש –
א. ת' פני אריה יחידאה ואין לסמוך עליו, ועוד שמל"מ מסתפק בזה.
ב. ת' פני אריה מיירי בארוסה ולא בנשואה.
ג. אין להקל נגד חר"ג בסברות מלבנו.
ות' חת"ס – אין להתיר לגרשה בע"כ, מ"מ מתירים לו לישא אישה אחרת.

א: הפוסק לחתנו ופשט לו הרגל (שאין לו או שלא יכול להוציא ממנו) אדמון אומר יכולה לומר אני לא פסקתי אלא אבא, או כנסו או פטור (כתובות קח:).
אבל פסקה היא על עצמה ואין לה – תשב עד שתלבין שיערה (קט). כמשנה ולא כברייתא).
כ"פ הרי"ף – שאם פסקה על עצמה לא יכולה לומר או כנסו או פטור. כ"פ הרמב"ם.
והרא"ש(י"א) – כברייתא שאף פסקה על עצמה יכולה לומר או כנסו או פטור.
• **מרן**: בד"א בגדולה, אבל קטנה אף שפסקה על עצמה כופים אותו לכנסו או לפטור (שם קט.).
• **ת' פני אריה**: כשפסקה על עצמה ואין לה לשלם יכול לגרשה בע"כ, דבכה"ג לא החרים ר"ג.

נה

דין הארוסה לענין מזונות וקבורה וירושה, ואם יש לה כתובה

פת"ש: ולפ"ז ה"ה בתולה שהיתה נידה –
לר"ן והרא"ש – כיון שחופה הוי אף יחוד שאינה ראוי לביאה, א"כ אם טבלה מותרת להיבעל בשבת, כיון שכבר קנאה בייחוד.
אבל לרמב"ם – אסור לשמש תחילה השבת כיון שלא היה יחוד הראוי לביאה.
• **האם חופה צריך עדים** (כמו בקידושין)
אור שמח – מסתפק אם מהני הודאת שניהם.
ברכת יוסף – א"צ עדים כיון שאינו חב לאחרים (שממילא אסורה לאחרים).
אבני מילואים – צריכה עדים.
• **תורת חסד**: א"א לעשות חופה על תנאי שיחולו רק לאחר ל' יום, שהרי לפי התוס' קידושין על תנאי מהני רק אם קידשה בכסף ולא בשטר, ה"ה חופה א"א לעשות על תנאי שלאחר ל' יום אין חופה.
ב: המאסר את האישה אף שבירך גם ברכת חתנים אינו חופה ועדיין היא ארוסה, שאין ברכת חתנים עושה נישואין (רמב"ם מכתובות ז: שמברכים ברכת חתנים רק בבית חתנים פירוש עם חופה).
ג: אירס וכנס ולא בירך ברכת חתנים – ה"ז נשואה גמורה וחוזר ומברך אחר כמים ימים, וצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה (רמב"ם).
ד: קטנה כל שלא נתארסה יש לה מזונות מאחיה (כתובות נג. כרב).
ולכן אם נתארסה הארוס חייב במזונותיה (נג: כהרי"ף שהשאלה אם יש לה מזונות **מהארוס**).
אבל בוגרת שממילא אין לה מזונות מהאחים, אף שנתארסה אין הארוס חייב במזונותיה עד שישאנה.

1א: ארוסה אסורה לבעלה מד"ס כ"ז שהיא בבית אביה (מסכת כלה: כלה בלא ברכה אסורה לבעל כנידה).
והבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת מרדות (ירושלמי).
הגה: ואף בייחוד אסורים, ולכם אם שניהם דרים יחד יברכו קודם ז' ברכות (מרדכי).
2א: אם קדשה בביאה הוי רק אירוסין ואסור לבוא עליה שנית (קידושין י'. ביאה קידושין עושה או נישואין. ולא נפשטה. ופסק הרמב"ם שאירוסים עושה).
• **הגה:** שיטות מה היא חופה:
לרמב"ם – צריך יחוד הראוי לביאה, בתוך בית סגור.
הר"ן והרא"ש – אף יחוד שלא ראוי לביאה.
או"ח(העיטור), **מרדכי וב"י** – חופה שפורסים על ראשם בשעת נישואין. וכן מנהג הספרדים.
תוס' – משתצא בהינומה, ואלמנה ביחוד.
• **מחלוקת** הרמב"ם * הרא"ש אם חיבת ביאת רונה או חיבת חופה קונה.
• **ירושלמי**: אלמנה לא מהני חופה, כיון שאינה בתולה אין חיבת בתולים ובעיני ביאה ממש.
ב"ש: ולכן –
לרמב"ם – שצריך בבתולה יחוד הראוי לביאה באלמנה צריך ביאה ממש. ולכן אסור לבעול אלמנה בתחילה בשבת.
ולפי הרא"ש והר"ן – אלמנה צריכה יחוד הראוי לביאה, ולכן אסור להתייחד עמה תחילה בשבת.
אומנם הח"מ – להר"ן אף באלמנה סגי ביחוד אף שלא ראוי לביאה.

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

כתובתה מב"ח, ואם לא כתב לא גובה כלל (רמב"ם מכתובות נד:).

הגה: וי"א (הרא"ש) – אף שלא כתב לה גובה עיקר כתובה ממשועבדים.

● **וח"מ** – עושה פשרה, כשלא כתב לא גובה כלל (כהרמב"ם), כשכתב גובה אף ממשועבדים (כהרא"ש).

ז: המאוס בתו הקטנה ונתאלמנה מן האירוסין כתובתה לאביה. אבל נושאה ונתאלמנה כתובתה לעצמה (כתובות מג:).

הגה: וי"א (הרא"ש) – שאין הארוס חייב במזונותיה על עיקר (כפרש"י שהשאלה האם יש לה מזונות מאחים).

ה: אשתו ארוסה שמתה לא מטמא לה (כתובות נג:). ואינו חייב בקבורתה (מז: קבורתה תחת כתובתה), וכיון שאינו יורשה לא חייב בקבורתה

הגה: ולפי מנהג ר"ת ותקנות שו"ם שאין הבעל יורש אשתו בשנה ראשונה ושניה – אף לא חייב בקבורתה.

● **כשמתה בשנה שניה שירש חצי נדונייתה**

ח"מ – הקבורה על שניהם (הבעל והאב)

ב"ש – הבעל משלם הכל שהרי קיבל חלק מהנדוניה.

ו: כתב כתובה לארוסה ומת או גירשה – גובה עיקרה

נו

כמה זמן נותנים לארוסה

וכן המאוס את הבעולה נותנים לה ל' יום מיום התביעה (שם – אלמנה נותנים לה ל' יום).

ד: קידש ביתו הקטנה ומת האב, והיתה חולנית ורצה לכונסה לזכות בירושתה – יכול לכונסה אחר יב"ח (מרדכי בשם ר"ת).

א: כמה זמן נותנים להתארגן לחתונה:

כ"ז שלא בגרה – מקבל יב"ח מיום **התביעה**.

בגרה – נותנין לה יב"ח מיום **הבגור** ולא פחות משלושים יום (כתובה נז:).

נט

המשיא בנו גדול בבית, קנאו

ב"ב קמד.

הכלה בתולה. 6. שיהא לאב בית אחר (רמב"ם).

א: המשיא בנו גדול בבית – קנה הבית, בכמה תנאים:

1. בנו הגדול. 2. נישואין ראשונים לבן. 3. לא השיא אחר לפניו. 4. לא שייר כלום בבית. 5. צריך שתהיה

ס

דיני שושבינות (ב"ב קמד:).

סא

חופה לענין מה קונה

רמב"ם והמחבר – כיון שלא נפשטה אזלין לחומרא והיא עדיין ארוסה.

וי"א (הרא"ש) – שדינה כנשואה לכל דבר פרט לתוספת כתובה. ששאלת הגמרא היא לגבי תוספת ולא לשאר דברים.

כ"פ המחבר בשם וי"א.

● **הג"א (רי"י):** ואם ידע החתן מראש שהיא נידה לכו"ע דינה כנשואה.

● **אם תחילה עשה חופה ואח"כ קידש, האם החופה קנתה?**

1א: כיון שהכניס ארוסתו לחופה הרי היא אשתו לכל דבר וגובה עיקר ותוספת כתובה (כתובות מח: לעולם ברשות האב עד שתכנס לחופה).

● **נכנסה לחופה ולא נבעלה מהו**, חיבת חופה קונה או חיבת ביאה קונה (כתובות נו:).

וצאת"ל חיבת חופה קונה, חופה הראויה לביאה בעינן? **תיקו**.

מרב: ולכן כל שנכנסה לחופה אף שלא נבעלה – קונה הכל.

מרב: ועניין חופת נידה:

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

(והרמב"ם מפרש 'כלה בלא ברכה' היינו בלא חופה).
הגה: נהגו שהחתן והלכה מתענים ביום החופה (מהר"י מינץ).

טעמו –

(א). דהוי יום סליחה שלהם ונמחל להם עוונותיהם.

(ב). שמא ישתכרו ולא תהיה דעתם מיושבת עליהם.

(ג). מהר"י ברונא: אין חופה שאין בה תיגרא, לפיכך מתענים לבטל הפורענות.

(ד). הרוקח(אגודה): כשם שבנ"י התענו ביום מתן תורה גם החתן מתנה, שהרי כל מנהגי חתן למוד ממעמד הר סיני.

(ה). לפי הזוהר נשמות הקרובים מגיעות לחופה, כדי שלא יראו צאצאיהם מלאים עבירות הם מתענים.

נ"מ בין הטעמים:

היתה חופה ביום האם צריך להשלים התענית?

לפי (א) – צריך להשלים. כ"פ הב"ח

לפי שאר הטעמים – א"צ להשלים.

• **הגה:** קידש וכנס ואח"כ התברר שהקידושין היו בטעות – צריך לחזור ולקדש אבל לא לברך (הגמ"ר).

והב"ח – ואם הקידושין לא היו כלל קידושין – צריך לחזור וגם לברך.

הגה: יש עושים חופה תחת השמים.

ב: כשר הדבר שלא תינשא עד שתטהר (רמב"ם).

הגה: ולא נהגו להמתין (הרא"ש), מ"מ טוב להודיע לחתן שכלתו נידה שאז מהני חופה(מרדכי בשם ר"י) כ"פ יב"א – מותר לקדשה מפני הפסד.

מל"מ – מהני, כ"מ מהרמב"ן.

מ"ב – לא מהני.

שערי המלך: ולא פליגי –

אם עשה חופה ואח"כ קידש בביאה – מהני, שחופה וקידושין בבאים בב"א.

אבל אם קידש (אח"כ) בכסף או שטר – החופה לא מהני.

• **ח"מ:** אם פריסה נידה באמצע חופה

הרא"ש – כיון שבתחילת חופה היתה טהורה כבר קנה.

מרדכי – כיון שפרסה נידה לפני סוף חופה לא קנה.

• **הר"ש גאון:** אף לדעת הרא"ש שחופת נידה קונה ה"מ לנידה שהיה לה זמן מוגבל, אבל אם אין חיבת חופה כלל – לא מקרי חופה.

ומעשה שנשא אישה ולא נתנה לו להתקרב אליה בצעקות כך שלא יכול לבעול, ועוד שלא היה לבעל גבורת אנשים – אין בעלה יורשה.

כ"פ הרמ"א – באישה חולנית חולת מות שלא ראוייה לביאה שאינה חופה.

אבל **שער המלך** – חולק, שהרי הרו"ן חולק דהוי חופה.

• **הגה:** יכתוב כתובה לפני החופה שתהיה ראוייה לביאה (רמב"ם), ולפי הרא"ש אף שלא כתב, מ"מ לכתחילה יכתוב לפני החופה.

אישה חולנית חולת מות אף שמכניסה לחופה במיטת חוליה כדי שיירשנה – אינה חובת כיון שאינה ראוייה לביאה כלל וגרע מנידה (ת' הרא"ש).

2א: **הגה:** כנסה לחופה ולא בירך ברכת חתנים הוי חופה ומברך אחר כמה ימים (רמב"ם והמחבר)

• **ב"ש:** היינו לדעת הרמב"ם שברכות אין מעכבות, אבל למ"ד 'כלה בלא ברכה כנידה' א"כ ברכות מעכבות

סב

מתי מברכין ברכת חתנים, ואם אוכלין בהרבה בתים:

כאחד, אבל צריך לעשות לכ"א ימי שמחה משלה (רמב"ם).

הגה: אין לעשות חופת ב' אחיות כאחד (סמ"ק בשם ס"ח).

ו"א (מרדכי) – אף חופת נוכריות אין לעשות כאחד משום איבה. ואין נזהרים בזה (ר"י מפר"ז).

ג: שני חתנים יחד מברכים ברכת חתנים אחת לשניהם (ת' הרא"ש, רשב"א – כמו שתי חבורות הראות זא"ז).

הגה: ו"א (הגמ"ר) – שאין לברך יחד משום עין הרע, וכן נוהגים לברך כ"א לעצמו, אבל אחר הסעודה אפשר לברך יחד.

ד: אין מברכים ברכת חתנים אלא בעשרה והחתן מן המניין, בין בשעת נישואין או אחר ברכת המזון (כתובות ח:).

א: צריך לברך ברכת חתנים בבית חתנים לפני נישואין (כתובות ז: ח).

ואם יש יין יברך על היין, ואם אין מברך על השכר (רמב"ם).

• **ב"ש:** לפני נישואין – ה"ד לדעת הרמב"ם שצריך יחוד הראוי לביאה, ואסור להתייחד בלא בכרות, אבל לפי הרא"ש – אפשר אח"כ.

אגרת הרמב"ם – שינה סדר הברכות לא מעכב.

• **ח"מ:** האם הכוס לעיכובה

לפי הרמב"ם – אינו מעכב. **ולפי** הרא"ש – מעכב.

• **באה"ט:** ברך ברכת נישואין לפני ברכת קידושין

הרא"ם – יחזור ויברך קידושין ונישואין מחדש.

ריב"ש – יברך רק ברכת קידושין.

ב: יכול לישא כמה נשים ולברך לכולם ברכת חתנים

אבן העזר: סיכומים – הלכות קידושין

מהני.

ו: אלמו שנשא אלמנה – מברכים רק יום אחד. אבל בחור שנשא אלמנה או אלמן שנשא בתולה מברכים כל ז'.

לענין שמחה (כתובה ז):

הנושא את הבתולה – שמח עמה כל ז'.

הנושא את הבעולה (אף שהוא בחור) – שמח ג"י וי"א ז' ימים.

י: חתן שיצא מחופתו אפילו כלתו עמו והולכים לאכול בבית אחר – אין מברכים (תו"ס מסוכה כה:).

ואם דעתו לחזור אח"כ לחופתו מברכים (רא"ש).

• **עיר שאין בה עשרה:**

רשב"א – מעכב ולא יכול לכונוס. כ"ד הב"י.

תה"ד ת' מימוני – אין ברכת חתנים מעכבת.

• **ח"מ:** ובשע"ה שאין להשיג מניין יש להקל וחוזר ומברך אחר כמים ימים.

• **לפי הרמב"ם** שאם עשה חופה בלא ברכות הוי נשואה, האם יכול לבוא עליה:

רדב"ז – מותר.

שיורי ברכה – אסורה, ומ"ש דינה כנושאה **גמורה** היינו לענין ירושה. וכ"ד הב"י.

• **מ"נ:** אבל כשמברך אחר ברכת המזון רק ברכת **אשר ברא** א"צ עשרה (הרא"ש לאפוקי הרמב"ן).

ת' נו"ב: אם סידר חופה וקידושים בלא עשרה בדיעבד

כופים החתן לעשות סעודה (אם הכלה רוצה) – הרב אפרים.

אין כונסים את הבתולה בשבת דהוי כקונה קניין בשבת (רמב"ם רא"ש).

מה דיבה ימצא באשה שתתגרש ושללא תדור הגרשה עמו בחצר

✓הרמ"א – מגורשת (שכתב עבר וגירשה ונישאת שוב אין נקרא עברין).

כ"פ ב"מ, גט פשוט, כנה"ג, ערוה"ש.

• **האם גם בחרשת יש חר"ג**

ת' נו"ב: שמא לא תיקנו לחרשת שלא ימנעו לשאתה (כמו שלא תקנו לה כתובה).

מ"מ מספק אסור לגרשה בע"כ.

• **הגה**: ואפילו ירצה לתת לה כתובה אין יכול לגרשה בע"כ (סמ"ק והרא"ש לאפוקי מרדכי).

• **מקרים שיכול לגרשה בע"כ**

א. העוברת על דת (קט"ו/ד).

ב. מחלוקת כשמסלק כתובתה

מהמרדכי משמע – שמותר, שלא אסר ר"ג לגרשה בע"כ רק כשאינו נותן לה כתובתה.

אבל הסמ"ק והרא"ש – אף שנתן כתובתה אסור לגרשה בע"כ. כ"פ הרמ"א.

ג. גרשה מדעתה ונמצא הגט פסול, ורוצה לגרשה עכשיו בע"כ בגט כשר.

✓הרמ"א(כלבו) – יכול לגרשה בע"כ

כנה"ג[מהרי"מ] – אם ידעה קודם שהיה פסול לא יכול לגרשה בע"כ

ד. **הרמ"א(קיצ"א)**: אישה נכפת או מום כיו"ב יכול לגרשה בע"כ (ת' הרא"ש).

ה. **הרמ"א(מהר"ם פדואה)**: במקום מצוה (כגון שלא ילדה י' שנים).

ו. **נו"ב מסתפק**: כשנתקדשה חרשת אם אפשר לגרשה בע"כ, וספקא לחומרא.

ז. **לפי הב"ש** – בכל גוונא מותר לגרשה בע"כ כיון שכבר עבר זמן החרם.

21: הגה: עבר וגרשה ונישאת שוב אין נקרא עברין (כלבו).

גרשה מדעתה ונמצא הגט פסול – יכול לגרשה עכשיו בגט כשר בע"כ (כלבו לאפוקי כנה"ג).

• **חכמת שלמה**: דווקא פסול מדרבנן אבל פסול מהתורה דלא הוי גט כלל, לא מקרי הסכימה להתגרש. ולכן עכשיו אין לגרשה בע"כ.

• **הגה**: נולדו בה מומים גדולים כגון נכפה – יכול לגרשה בע"כ (רא"ש).

ו"א שבמקום מצוה יכול לגרשה בע"כ או לישא אישה אחרת על אשתו (מהר"ם פדואה).

• **תפארת ישראל**: אישה שלא יכולה להיטהר מותר לגרשה בע"כ.

ח"מ: ואין להתיר לישא אחרת רק בהיתר 100 רבנים.

31: קטנה מגרשת אף שאין לה דעת גמורה, ואפילו היו קידושין דאורייתא (גיטין סד): קטנה היודעת לשמור

א: לא ישא אדם אישה ודעתו לגרשה, אא"כ הודיעה תחילה (יבמות לז:).

ב: לא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה (גיטין צ:).

• **ומשמשתו**

ח"מ – שבא עליה, שאל"כ אין איסור.

ב"ש – כשבא עליה אסור משום גרושת הלב (מתשע מידות). אבל כשלא בא עליה אסור משום לא תחרוש.

ג: לא יגרש אשתו ראשונה אא"כ מצא בה ערות דבר (גיטין צ:).

אבל הקדיחה תבשילו – לא ימהר לגרשה, ואם רק בגלל שמצא יפה הימנה לא יגרש כלל.

אבל בזיווג שני – יכול לגרשה, אבל כשמצא יפה הימנה אף זיווג שני לא יגרשנה (רמב"ם).

ד: אישה רעה בדעותיה (שמצערותו) מצוה לגרשה (יבמות סג: שמכינה לו לאכול ומקללתו).

ואם אינה צנועה מצוה לגרשה (גיטין צ. פפוס בן יהודה).

ה: אישה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה (גיטין צ:).

11: יכול לגרשה בע"כ (יבמות קיב: אישה יוצאת בין לרצונה בין שלא ברצונה).

• **פת"ש**: לפי הרא"ש לא יכול לגרשה בתנאי כשמגרשה בע"כ, כיון שבאותם זמנים אסורים להתייחד וא"כ מפסידה עונתה בע"כ (ברית אברהם).

• **הגה**: כשאין לו לשלם כתובתה האם יכול לגרשה.

ת' רשב"א, כ"מ מהרי"פ – לא יכול לגרשה.

כ"פ תשב"ץ ופר"ח.

✓בד"ה – יכול לגרשה וכתובתה תהיה עליו חוב, שזה אינו מתשובת הרשב"א. כ"כ הרא"ש וריב"ש.

וערוה"ש: נ"ל דל"פ –

כשיכול לחיות עמה אף ששונאה (בזיווג שני) או אישה רעה – לא יגרשנה עד שיהא לו לשלם כתובתה.

אבל בעלת מום גדול כמו נכפה וכ"ש פרוצה – יכול לגרשה אף כשאין לו לשלם כתובתה.

• **חכמת שלמה**: אף שיכול גרשה בלא כתובה, מ"מ מחויב לכתוב כתב חיוב וקיומים על הכתובה.

• **הגה**: וכ"ז מדינא, אבל ר"ג החרים שלא לגרש אישה בע"כ, אא"כ עברה על דת.

• **עבר וגירשה ע"י שליח**

ת' נו"ב: כיון שיש עבירה חמורה אין שליח לדבר עבירה ואינה מגורשת. לאפוקי הר"ח.

• **עבר הוא עצמו וגירשה בע"כ**

• **מֵרֵן:** כשלא יכול לגרשה מניחה ונושא אחרת ופטור משאר כסות ועונה רפואתה ופדיונה, רק שצריך להאכילה משלה (רמב"ם לאפוקי הרמ"ה)
הגה: וי"א שחייב במזונותיה ורפואתה (הרמ"ה ראב"ד והרשב"א).

41: עבר וגירש אשת שנעשתה שוטה (שיודעת לשמור גיטה)

✓ **רמב"ם** – מגורשת ואינו חייב לטפל בה
 ✓ **הר"ש** – אינה מגורשת. כ"ד ראביה ומהרי"ו.

• **ח"מ, ב"ש:** אחר חר"ג אינה מגורשת וחייב בכל חיובי ממון, דגם זה מקרי בע"כ.
ח"מ: ולפי הרמ"א אף חייב במזונותיה, דכיון שלא יכול לגרשה נסתחפה שדהו.

• **הגה:** עתים שוטה ועתים חלים שגרשה בעת חלומה אין חייב להחזירה (תו"ס לאפוקי הרשב"א).

ת: לזה הימנה ונתגרשה אינה נפרעת ממנו אלא ע"י שליח (כתובות כח).

הגה: ומותר לזון גרושתו ע"י שליח (הגמ"י).

גיטה מתגרשת).

וכן חרשת שנתקדשה כשהיתה פיקחת ונתחרשה, שהרי לא בעינן דעתה (יבמות קיב:).

• **מֵרֵן: דין גירוש שוטה**
 נשתטית אחר נישואין, אם אינה יודעת לשמור גיטה – אינה מתגרשת מהתורה.

ואם יודעת לשמור גיטה אך אינה יודעת לשמור עצמה – אסור לגרשה שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב: קיג:).

• **עֵתִים חֲלִים עֵתִים שוטה:**
רשב"א – אף כשהיא בריאה אין לגרשה, כיון שינהגו בה מנהג הפקר כשתהיה שוטה, אא"כ נשטית באקראי ונתרפאה. כ"ד מהרי"ו.

אבל התו"ס והמרדכי – אפשר לגרשה כשהיא בריאה.

כ"פ המחבר (קכאג).

כ"פ הרמ"א – שאם עבר וגירשה א"צ להחזירה.

קכ

שאין לכתוב הגט אם לא שמע מפי המגרש

כ"כ ב"י – מ"מ ראוי להחמיר.

• **ב"י:** בדיעבד שלא הקנה

בקולמוס – אין לחשוש. קלף ודיו – פסול.

• **פת"ש:** כתב גט על הקלף של הפקר לרש"י – כשר שהעיקר שלא יהא של אחרים.

לב"י – פסול, בעינן דווקא של הבעל

וכן עיקר.

• **פר"ח:** צריך שיהא הגט של הבעל ברגע הניתנה. לאפוקי הב"י שהבין בדעת הרא"ש שצ"ל של הבעל בשעת כתיבה.

• **פת"ש (שישועות יעקב):** לפי מרן (הרא"ש) א"צ להקנות הקולמוס, טעמו – שקלף והדיו הם מטלטלים ולא נקנים במעות, משא"כ קולמוס שהוא רק שימשו הוי שכירות שנקנה בכסף.

פת"ש: האם צריך להקנות בנוסף הגט לבעל אחר כתיבתו?

מהר"ם – צריך לקנות מחשש שאומן קונה בשבח כלי. **שו"ת מנחת עני** – א"צ, כיון שכותב הגט בשליחות הבעל שלוחו של אדם כמותו.

• **מֵרֵן:** הבעל נותן שכר הסופר (ב"ב קסז). מ"מ מפני תקנת האישה אישה משלמת והקנו חז"ל הגט לבעל (קסח).

ח"מ – ודוקא שכר הסופר הקנו לבעל אבל אם הקלף של האישה צריכה להקנות ממש לבעל.

פת"ש (גט פשוט) – וכן אם אחרים שלמו שכר הסופר צריך הקנאה לבעל.

א: הבעל או שלוחו צריך לכתוב הגט (טור, דכתיב 'וכתב למדינת הים, וקי"ל כר"א שעדי מסירה כרתי 'וכתב' פירושו כתיבה ממש).

• **ב"ש:** האם צריך מינוי שליחות גמורה בכתיבת הגט הרמ"ה – צריך שליחות גמורה דשלוחו של אדם כמותו לכתוב הגט.

תו"ס – א"צ שליחות, דאין חייב דווקא בעל לכתוב רק שיצווה לכתוב.

• **רע"ק:** לכתחילה לא יכתוב הבעל עצמו הגט, שמא יקלקל אותה שיאמר אח"כ שלא נכתב לשמה, וגם לא יאמר לסופר כיצד לכתוב, אלא יאמר סתם לכתוב.

• **האם צריך להקנות לבעל הדין והקלף.**
והרא"ש – בכל מצב צריך הסופר להקנות הקלף והדיו (ולכתחילה יקנה קודם כתובה).

רמב"ן – כשהבעל או האישה שילמו לסופר שכר הכתיבה הכל מוקנה לבעל.

הר"ן – אף כשהבעל משלם יש לחלק, כשהסופר קנה קלף ודיו – א"צ להקנות. כשהיה לו – צריך להקנות.

הרמ"ה – כשהקלף של הסופר גם יש לחלק אם ציוה הבעל לסופר לכתוב **ולתת** – הוי כאילו הקנה לבעל, כיון שהוא שליח הבעל

אבל כשמינה הסופר רק לכתוב ושליח אחר – צריך להקנות לבעל הקלף והדיו, שהסופר אינו שליח הבעל.

• **הגה:** וי"א (ר"ת לאפוקי הרא"ש) שאף הקולמוס ושאר כלי כתיבה צריך להקנות לבעל.

● גט מקושר: א"צ בפני ממש וסגי שידועהו.
 ● מרה: ובשעת הסכנה נותנים אע"פ שלא מכירים (גיטין 10).
 ת' ה"ח החדשות – אף שהבעל חי כל ששי לחוש שתשב עגונה הוי שעת סכנה, כגון ששלח הבעל גט ממדינת הים, אף שלא מכירים שהיא אשתו נותנים לה. אבל הנו"ב – רק כשהבעל מת.
ד: מרה: ציוי על כתיבה הגט.
 א. לא יכתבו ולא יחתמו עד שישמעו מהבעל (עא).
 ב. אמר לשנים תנו גט לאשתי או לשלושה כתבו ותנו גט לאשתי – הם יכתבו ויתנו ולא אחרים (שם).
 ג. אמר לב"ד תנו גט לאשתי – הם יכתבו ויתנו ולא יאמרו לאחרים, שמילי לא ממסרן לשליח (שם) כרבי יוסי לאפוקי ר"מ).
 ד. אפילו אמר לב"ד 'אמרו לסופר ויכתוב ולעדים לחתום' יכתבו ויחתמו הם (20). כרבי יוסי שלא כשמואל).
 ו'כ"פ הרי"ף והרא"ש – הלכה כרבי יוסי לגמרי (3-4) שלא כשמואל והגט בטל לגמרי.
 ו'הר"ן – ספק אם הלכה כשמואל, ולכן ספק מגורשת. כ"פ הרמ"א.
 ● ב"ש: אמר 'אמרו לסופר פלוני בשמי' (שעשאו שליח):
 לפי הר"ן הרא"ה – כשר, שלא פסל רבי יוסי אלא כשאמר סתם שהם יאמרו לסופר ויכתוב (שאז עלולים להחליף לסופר אחר).
 ולפי הרמב"ן – בטל מהתורה, שצריך הסופר לשמוע מפי הבעל.
ה: כתב בעל בכתב ידו לסופר שיכתוב גט לאשתו: שם(עא): א"ר כהנא חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבים ונותנים.
 ואילו (עב): לא מהני עד שישמע מפי הבעל לאפוקי רב כהנא.
 ו'ולכן ספקו תו"ס והרא"ש: לא מהני כתב ידו אלא צריך שישמע מפיו, בין שהוא פיקח או חרש (שלא כרב כהנא). כ"ד הרמב"ם.
 מה הדין כשנשתתק:
 ו'תו"ס ורא"ש – אף שנשתתק לא מהני מתוך הכתב. והרמב"ם – שנשתתק מהני מתוך הכתב, דלא בעי שישמעו קולו, שבזה אין מחלוקת שרב כהנא מיירי בנשתתק.
 כ"פ המחבר בשם ו"א.
 ● פת"ש: האחרונים התירו להלכה לסמוך על כתיבתו במקום עיגון אף בפיקח (מהר"ם בריסק).
ט: אמר 'כולכם חתמו' צריכים כולם לחתום (10):
 ה"ה אם מנה כולם או מקצת כולם צריכים לחתום (20).
 ו'כ"פ הרמב"ם – אף שמנה מקצתם הוי כמנה כולם. לאפוקי רש"י – שרק מי שמנה צריכים לחתום ולא

ב: גזל נייר וכתב הגט ונתנו – כשר, אף קודם ייאוש. לפי שיש כאן שינוי השם שאינו חוזר לבריייתו, ואף שימחוק הוי נייר שעשוי להזדייף, קודם נייר ועכשיו גט (בעה"ת).
 ● ס' תורת גיטין: אם נשאר בסוף הגט קלף גדול חלק (שלא נשתנה) – לא קנה הגזלן וכל הגט פסול למ"ד מחוסרי קציצה אף בתלוש.
 ה"ה גזל קלף שיכול להזדייף לא קנה, כיון שיכול לחזור לבריייתו (שהרי למחוק והוי כמו קודם).
 ● הגה: אבל גזל גט, כגון שגזלו מהסופר ולא שילם לו השכר – אינה מגורשת (ב"י).
 והט"ז – חולק, השכר שחייב לסופר הוי כחוב אצלו, שהרי אף אם יחזיר לו הגט החוב נשאר. ולכן קנה הבעל ומגורשת.
 וע"כ מספק לא יצאנו והוי ספק מגורשת.
ג: כתובים גט לאיש אע"פ שאין האישה עמו ובלבד שיהיו מכירים שם האיש והאישה (ב"ב קסז).
 ● שיהיו מכירים:
 ו'רמב"ם – העדים צריכים להכיר ולא הסופר.
 ו'רש"י – גם הסופר צריך להכירם. כ"כ ד"מ בשעת הרמב"ם.
 ● מרה: והכרה זו, אפילו ע"פ ע"א, אישה או קרוב (הרא"ש ע"פ ב"ב קסז. ר' ירמיה שהעיד שזו האישה).
 ● סיכום: אופני ההכרה
 א. ו'ע"פ ע"א אישה או קרוב (הרא"ש).
 ב. ו'כשהוחזק בעיר ל' יום (ב"ב קסז):
 ג. בשעת סכנה אף שאין מכירים (כתובות קכב).
 ● תורת גיטין: מה דמהני להכיר ע"פ ע"א דווקא כשמכירים הבעל אלא שלא יודעים שמו, אבל כשלא מכירים הבעל, כגון ששלח מכתב שיגרשו אשתו צריך ב' עדים שזה האיש וזו האישה.
 ● הגה: וצריך להכיר גם שם אביהם, מיהו מהני ע"פ עצמם (רמב"ם).
 ● ב"מ: איש ואישה שבאו משוטטים ונתרצו להתגרש, והראתה האישה כתובה שנכתב בה שם בעלה – אין לסמוך ע"ז שצריך הכרת שמם, ושטר כתובה אינה ראייה כיון שיוצאת מחתחת ידה, ואין תקנה אלא לשהות בעיר ל' יום.
 ● הכרת שם האב
 הרמ"א – על פיו (אף שלא הוחזק בעיר ל' יום). כ"פ ב"ש.
 ב"י – ע"פ מהני דווקא שהוחזק בעיר ל' יום.
 תורת גיטין – מחלק, כשמכירים אשתו סומכים ע"פ עצמו בשם אביו, אבל כשלא יודעים שזו אשתו שאז שם אביו הוא מדינא לסימן, צריכים עדות ע"ז.
 ו'פת" – מחלק, כשאין עוד שם כשמם בעיר מהני ע"פ עצמו, אבל כשהוחזק צריך עדים.
 ● מרה: אם הוחזקו שני יוסף בן שמעון באותו מקום אין מגרשים אלא במעמד חברו (ב"ב קסז).

השאר.

• צריכים כולם לחתום, משום מה? (שם יח):

ר' יוחנן – ב' משום עדים והשאר לקיים תנאו.

ר"ל ורבי"ל – כולם משום עדים.

נ"מ: שנים חתמו בו ביום והשאר אחר 10 ימים שלפי

רבי יוחנן כשר, ולר"ל פסול.

להלכה:

צ'הרי" והראש" והרמב"ם – כרבי יוחנן. כ"פ המחבר.

רשב"א(בה"ג) – כר"ל.

כ"פ המחבר בשם ו"א והרמ"א.

• מ"מ: והוא שיחתמו כ"א בפני כולם (גזרה אטו כולכם

חתמו משום עדים)

כ"פ תו"ס והראש"ש – שצריכם לחתום בפני כולם.

לאפוקי רשב"א ור"ן – א"צ לחתום בפני כולם רק שנים

ראשונים.

קכא

צריך להיות בדעתו מכתובה עד נתינה

מגורשת אף שלא הבריא לגמרי (ר"ה כח).

[לאפוקי האשה שוטה קיטו/ שאף בעיתים חלים הרשב"א מחמיר לא לגרש, שמא תחזור להיות שוטה וינהגו בה מנהג הפקר].

ד': שכיב מרע שמצוה לכתוב גט – צריך לדקדק שיהא

שפוי בשעת כתיבה ונתינה (תו"ס בשם ר"י).

• אבל בעה"ט – חולק מעיקרא, כיון שציוה השכ"מ לכתוב – כותבים, אפילו נשתתק וא"צ לבדוק שלא התקלקל, ול"ד לקורדייקוס שדעתו חלשה (שגשגה), משא"כ בשכיב מרע שדעתו צלולה עד נטילת נשמה.

• הגה: וא"צ בדיקה ג"פ אלא בודקים אותו קצת (ב"י).

• שכיב מרע שלא נבדק ונכתב על פי

בעה"ט: חלוק על התו"ס, שכ"מ כיון שציוה לכתוב כותבים אף שנשתתק וא"צ לבדוק, שרק בב"א שנשתתק שדעתו חלשה צריך בדיקה אבל שכ"מ שדעתו צלולה עד נטילת נשמה א"צ לבדוק.

ב"י – אף התו"ס כתב רק 'צריך להיזהר' משמע שבדיעבד כשר. ולכן בדיעבד שכתבו גט ע"פ ציוי השכ"מ ונתנו לה מגורשת.

• ב"ש: נשתתק השכ"מ

לפי הירושלמי – נשתתק שצריך בדיקה דווקא נשתתק מתוך בוריו, אבל נשתתק מתוך חוליו א"צ בדיקה, דאמרינן נשתתק מחמת חולשה, כ"ד בעה"ט.

אבל דעת רש"י והר"ן – אף שנשתתק מתוך חוליו (וכ"ש מתוך בוריו) צריך בדיקה.

ולכן: יש להחמיר אף בנשתתק מחמת חולי להצריך בדיקה.

• ב"ש: אם לא היה שפוי בשעת כתיבה:

לרמב"ם – פסול מדרבנן. לטור וש"ג – פסול מהתורה.

א': צריך שיהא בדעתו בשעת כתיבת הגט, לפי אחזו

רוח רעה בשעת שמצוה – אין כותבים (גיטין 20).

ואף לאחר שיבריא אין לכתוב על סמך מה שאמר כשהיה חולה (ב"י).

• הר"ן: ולא מהני בדיקה שדינו כשוטה גמור.

• מ"מ: וכן השיכור שהגיע לשכרותו של לוט אין כותבים (עירובין 36).

ואם לא הגיע לשכרותו של לוט – ה"ז ספק (רמב"ם).

[ויש גורסים ברמב"ם: ספק הגיע לשכרותו של לוט – ה"ז ספק].

• ב"ש: ואם אחר שציוה לכתוב נשתכר מותר לכתוב בעת שכרותו, שדינו כישן שמתעורר מעצמו (כמ"ש בגיטין ע).

מ"מ נוהגים למנוע הבעל מלשתות דברים המשכרים ביום הגט.

ב': היה בריא בעת שציוה ואחזו החולי – אין כותבים

בעוד בחוליו (גיטין ע: כרבי יוחנן).

ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא: אם רפואתו בידנו – ה"ז פסול, ואם לאו – ה"ז בטל (שם ע: ר"ל אומר – נותנים מיד כיון שרפואתו בידנו. משמע שרבי יוחנן החולק אף שרפואתו בידנו פסול, ואם אין רפואתו בידנו בטל).

• ח"מ וב"ש: יש החולקים על המחבר בחילוק שרפואתו בידנו או לא –

שהב"ח – ס"ל שבכל גוונא פסול רק מדרבנן כמ"ש הרמב"ם.

כ"כ גט פשוט – שאם פסול מהתורה השליחות בטלה איך אחר שיבריא יכולים לכתוב.

והטור – בכל גוונא פסול מהתורה.

ג': עתים חלים ועיתים שוטה, אם גירש כשהוא חלים

ה: נשתתק מתוך בוריו:

מי שנשתתק ושאלו אותו אם רוצה לכתוב גט והרכין בראשו, בודים אותו לסרוגין VVX, XXV (נשתתק - שם סז: בסרוגין - שם ע:).

הגה: וי"א שבדקים אותו ע"י פירות שאינם נמצאים בקיץ (שם רבי יהודה), ושואלים אותו בחורף אם רוצה שילקטו לו מהאילן פירות קיץ (תו"ס).

ו: חרש אילם שנשא אישה יכול לגרשה, כשם שכנס ברמיזה מוציא ברמיזה. אבל אם כשנס היה פיקח ונתחרש - אין מוציא עולמית (יבמות קיב:).

ז: דין הגוסס

רש"י - חשוב כמת.

ר"י - חשוב כחי ויכול לגרש. כ"ד הרא"ש רשב"א וש"פ.

הגה: וי"א דווקא גוסס שמדבר שאל"כ לא (סמ"ג מרדכי לאפוקי הב"י). ויש להחמיר

ח: שחטו בו רוב שניים, וכן המגיד שרמז לכתוב גט לאשתו - כותבים עד שתצא נשפו (גיטין ע:).

ה"ה נפל מהגג כל שהוא חי (הר"ן בשם תוספתא).

הגה: מיהו צריך בדיקה ג"פ כשנשתתק (הר"ן לאפוקי התו"ס).

קכב

אמר לכתוב הגט וטעה או נאבד (גיטין סג)

א2: לפיכך טוב להנהיג שיאמר הבעל לסופר ולעדים שהוא נותן להם רשות לכתוב כמה גיטין עד שיהא כשר בלי ספק לדעת הרב (הרא"ש).

הגה: וכן יאמר 'למי שאתה מראה אותו שיהא כשר ולך' אבל כשהבעל בעיר אין לסמוך ע"ז ויש לקבל ממנו רשות (שמא אין ברירה שזה הגט שהתכוון הבעל) - קונטרסים בשם ר' יחיאל.

וי"א (רשב"ץ): שכל שלא נחתם רק ע"א עדיין לא סיימו שליחותם. אבל נהגו להחמיר.

ב: א"ל כתבו וחתמו ותנו לשליח ויוליך לה, ונמצא הגט פסול - אין כותבים גט חדש בלא רשות הבעל. ואם כתוב הוא ספק מגורשת (שם סג: סילוקי סליק להו א"ד לטירחא דידהו חייש) - תיקו

מה השאלה:

רש"י - השאלה מה הדין אם נאבד מדי השליח, אבל נמצא פסול א"צ רשות הבעל. כ"פ הרמ"א

ראב"ל הרמב"ם - רק שנמצא פסול הוא ספקא אם צריך רשות הבעל, אבל נאבד פשוט שעשו כבר שליחותם.

כ"פ המחבר.

להלכה:

רש"י - שאלה שניה 'ויוליך לה' הוא באת"ל, ולכן בשאלה ראשונה 'כתבו ותנו לשליח' ואבד ממנו פשוט שעשו שליחותם, אבל השניה 'ויוליך לה' הוא ספק.

ראב"ל הב"י - כיון שלא נאמר בפירוש את"ל שניהם נשארו בספק.

הגה: וי"א שכל שנמצא פסול כותבים אחר בלא רשות (כרשי שהשאלה רק בנאבד ולא בנפסל).

א1: אמר וסופר או לעדים כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי ונמצא פסול או נאבד - יכולים לכתוב וחתום מחדש בלי רשות נוסף מהבעל שעדיין לא גמרו שליחותם ((סג: נפתא תפתה) ואף שנמצא פסול מדרבנן, כיון שהוא חרס בעלמא (רמב"ם).

• **פת"ש(תורת גיטין):** אבל אם מינה כ"א בתפקיד. סופר לכתוב, עדים לחתום שליח למסור לה הגט - ברגע שכתב הסופר נגמרה שליחותו, ואם נאבד צריך שוב רשות הבעל לכתוב גט חדש.

• **מרו:** ואם מסופקים בו מכמה חומרות שנהגו להחמיר - הרי עשו שליחותם וצריך רשות חדש מהבעל (הרא"ש, תו"ס(ר"י) והר"ן).

• **פת"ש(תורת גיטין):** גט שפסול מחמת ספק דאורייתא:

ש"ך - אפילו ספק דאורייתא, כיון שיתכן שהוא כשר הרי עשו שליחותם וצריך אישור נוסף מהבעל.

וקצה"ח - ודאי שספק דאורייתא חמור מפסול דרבנן ולא הוי גמר שליחות (שלא אמר להם למסור לה חרס בעלמא).

ונ"ל לישב דעת הש"ך -

אם הספק הוא בגמרא שהוא ספק לכל הדורות - ודאי ספק דאורייתא חמור מפסול דרבנן.

אבל אם הספק לחכם שבעיר, הוי חסרון ידיעה ושמא לחכם גדול יותר לא יהא ספק.

• **הגה:** ואם רוצים לכתוב גט נוסף ולתת לה שניהם מספק - א"צ רשות מהבעל (ממ"נ) - רשב"א.

והב"ש - אין לסמוך לתת שני גיטין אלא מדוחק, אלא טוב יותר לקבל שוב רשות מהבעל.

קכג

מי ראוי לכתוב הגט, ונכתב וניתן בשבת (כב, כג)

א: חש"ו פסול לכתוב גט (א"כ גדול עומד על גביהם).
וכן גוי פסול אף שגדול עומד על גביו כיון שכותב לדעתו.

וכן עבד פסול כיון שאינו בתורת גיטין (רמב"ם לאפוקי רמב"ן שעבד כשר דלא בעינן בני כריתות) – גיטין כג.

• **מרי:** והאישה כותבת גיטה (שם כב.) ובלבד שיתן לה הבעל רשות לכתוב (רמ"ה), ותקנה אות ובעל ויגרשנה בו (רש"י).

• **ב"ש:** מה שמצריך שיאמר לה הבעל לכתוב (הרמ"ה) כיון דס"ל שצריך שליחות בגט, ו'כתב' היינו שהבעל או שלוחו יכתבו וכר"א שעדי מסירה כרתי (וכתב כתיבה ממש היא).

אבל לר"מ ש'כתב' חוזר על חתימות, ולכן א"צ שליחות לכתובה רק שיהא לשמה, א"כ אף שלא צוה לה לכתוב – כשר. כ"ד התוס'.

[**נמצא:**

לפי הרמ"ה – צריך שליחות בכתובת הגט, ולכן צריך שהבעל יצווה לאישה לכתוב.

ולפי התוס' – א"צ שליחות בגט, ואף שלא צוה הבעל לכתוב יכול לגרשה בו אם תקנה לו הגט].

• **הגה:** לכתחילה לא יכתוב הבעל הגט בעצמו (שמא יתכוון לקלקלה בדקדוק הגט, וגם לא יצווה לסופר כיצד לכתוב, אלא יאמר לו סתם לכתוב – קונטרסים) וי"א להחמיר שקרוב לא יכתוב הגט שמא יבוא גם לחתום כעד (מהרי"ק).

[**מ"מ הב"י** – אין מקום לחומרה זו].

הגה: לכתחילה יכתוב הסופר ביד ימין, ולא יטיר יד ביד שמאל.

ב: ישראל מחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי (רמב"ם).
פר"ח – דווקא שכתב הגט אחר ב"פ אבל פעם ראשונה הגט כשר.

ג: כתבו אחד מחמשה (חש"ו גוי ועבד) אף שחתמו כשרים ונמסר בפני כשרים – אינו גט דבעינן לשמה (רמב"ם).

• **חש"ו שכתבו גט, מה דינו?**

גיטין (כג.) חש"ו אינם בני דעה נינהו?

אר"ה – כשגדול עומד על גביו.

אר"י א"ש – והוא ששיר מקום התורף.

שיטת הראשונים:

רמב"ם ר"פ – ר"ה ור"י לא חולקים ולא צריך תרתי: כתיבת טופס בלבד וגם גדול עומד על גביו.

ובדיעבד סגי שיור התורף בלבד.

ר"י – כל הסוגיה אליבא דר"מ שא"צ כתיבה לשמה, אבל לר"א אין חש"ו כותבים כלל, ואם כתב פסול.

כ"פ הרמ"א.

העיטור – סגי בחד או ששיר התורף אן גדול עומד על גביו.

סמ"ג וסה"ת – ר"י ור"ה חלוקים, וקו"ל כר"ה שצריך גדול עומד על גביו.

ד: ולכתחילה מותר לחש"ו לכתוב הטופס אפ גדול עומד על גביו, אבל גוי ועבד לא יכתוב (רמב"ם).

ה: **רמב"ם:** כתב גט בשבת ויוה"כ בשוגג – ה"ז מגורשת. אבל בזדון – נעשה הסופר משומד ואינו גט.

כתבו בזדון ביו"ט – לא נעשה הסופר משומד אלא רשע ולא נפסל, אבל עדים רשעים (שחתמו ביו"ט) פוסלים הגט.

ח"מ – ולכן אם לא חתמו עדים אלא נמסר בעדי מסירה – כשר.

• **הגה:** אין לגרש בלילה, ואם גירש פסול.

כ"כ תה"ד, מהרי"ל, מהר"י מינץ.

והמרדכי – מותר לגרש בלילה.

כ"פ הב"י להתיר בשעה לגרש בלילה.

ח"מ: הקפידא על הנתינה אבל הכתיבה וחתימה מותרת בלילה.

קכד

על מה נכתב הגט (גיטין יט – כב)

הגה: ולכתחילה יש לכותבו על קלף מתוקן לס"ת (מהר"י מרגליות). ואף אם נכתב על נייר – כשר.

ג: **לחתוך** אחר כתיבה בדבר התלוש:

רשב"ם – דווקא במחובר אסור לחתוך אחר כתיבה, אבל בתלוש מותר. כ"כ רש"י בעה"ט.

[והראיה כא: נחלקו בגט שנכתב על עלה בעציץ נקוב.

משמע באינו נקוב מותר].

אבל בה"ג – אף בתלוש פסול. כ"ד ר"ת רא"ש והר"ן.

א: כתב על איסורי הנאה – כשר (גיטין כ.).

תוס' – דווקא בדיעבד. **רמב"ם** – אף לכתחילה.

הגה: מיהו בדבר שצריך ביעור ושריפה – הגט בטל שנמצא אותיות פורחות באוויר (הר"ן).

ב: כותב גט אף על דבר שיכול להזדייף (יט. על עלה של זית). והוא שנותן לה בעדי מסירה (תוס').

ויתן לה העבד והפירה. אבל אם חתך ונתן – אינו גט (כא: מי שאינו מחוסר כתיבה ונתינה).

- **הגה:** בעלה של עציץ שאינו נקוב ונתן לה כל העציץ ✓טור – כיון שלר"ת אף בעלה עציץ שאינו נקוב לא יקטום. א"כ אף שיתן לה כל העציץ פסול, שמא יקטום. והרשב"א – דווקא בעציץ נקוב חיישין אבל באינו נקוב לא גזרינן. כ"פ הרמ"א בשם ו"א.
- **מ"נ:** אבל יכול לכותבו על חרס העציץ ויתן לה כל העציץ, שלא חיישין שישבור החרס ויתן לה (שם).
- והוא שיהיה העדי מסירה, כיון שחרס דבר המזדיין הוא וצריך עדי מסירה.
- **תלוש ולבסוף חבור:** הרמ"ה – פסול. ב"י – דווקא כשבטלו לקרקע.
- ה:** כתב הטופס במחבר תלוש וכתב התורף וחתמו – כשר.
- גיטין (כא:): כתבו במחבר תלוש וחתמו – כשר. ר"י – פסול. (ג"מ: ומיירי ששיר מקום התורף).
- ✓ר"ף רמב"ם והרא"ש – פסקו כת"ק שאם כתב הטופס תלוש וכתב התורף והחתימות – כשר.
- לאפוקי הרמ"ה – שפסק כר"י שצריך הכל בתלוש.
- **ח"מ:** חילוק מקרים בכתיבת הטופס
חש"ו אף לכתחילה כותבים הטופס, כיון שהוא דבא שלא שכיח כלל.
לכתוב הטופס במחבר – מותר רק בדיעבד, שכיון שלא שכיח אבל מצוי.
סופר לא יכתוב הטופס אף בדיעבד כיון שהוא שכיח.
- ז:** היה הגט חקוק על הטבלה וידוע שהטבלה שלה ואומרת שהקנתה לבעלה וגרשה בו – נאמנת (כ.).
- ט:** לא יתן לה עד שיתייבש הכתב וגם החתימות (בעה"ת).

- ומ"נ:** פסק – טוב לחתוך הנייר למידת הגט שלא יצטרך לחתוך ממנו אחר כתיבה (סדר כתיבת הגט).
- ואם טעה הסופר לאחר שכתב מקצתו יחתוך תחילה מה שכתב בטעות ואח"כ יכתוב הגט החדש (בעה"ת).
- הגה:** כתבו על נייר גדול וחתכו אחר כתיבה – פסול, ואם נחתך ממנו קצת לייפותו כשר (הרא"ש כדית בה"ג).
- כתבו על ספר שיש בו גם דברים אחרים ונתן לה הכל – כשר (העיטור).
- ח"מ: ואם כתב על קלף גדול לא יחתוך אל איתן לה הכל.
- ז:** ואין כותבים גט במחבר (כא:): ואפילו יתן לה המחבר.
- טעמו:
✓הרא"ש – דבעינן 'נתן בידה' דבר הניתן מיד ליד (תלוש). ולכן לא יעזור שיתן לה המחבר.
- והרשב"א (ירושלמי) – כתוב 'ספר' מה ספר תלוש אף גט תלוש.
- **מ"נ:** כתבו במחבר תלוש וחתמו – אינו גט.
- שם (כא:): – כשר.
- וה"מ לר"מ, ✓אבל לר"א שעדי מסירה כרתי א"כ עדי כתיבה לא מצילים ופסול.
- כ"פ המחבר – אף שיחתמו העדים אחר תלישה – אינו גט.
- **מ"נ:** כתבו על עלה בעציץ נקוב ונתן לה כל העציץ – פסול שמא יקטום (שם כרבא).

קנה

במה נכתב הגט, ותיקון הכתיבה והקלף

- מה הבעיה בקנה של ברזל:
ב"ש – שמא יבוא לחק ירכות.
לבוש – דהוי כתב ע"ג כתב, שתחילה חוקק דהוי כתיבה, ואח"כ נכנס בחק דיו.
- גט פשוט – חשש שינקב בקלף נקב מפולש.
- **הגה:** לא מקרי חק תוכות רק כשכל האות נשלם, אבל אם צריך עדיין לתקנו – כשר (תה"ד).
- והפ"ח – חולק, צריך הכל חק ירכות.
- **פת"ש:** נפל תחילה דיו ואח"כ השלימו לאות – כשר. אבל נכתב תחילה רק חלק מהאות והדיו השלימו לאות – פסול. לאפוקי פר"ח – שפוסל בכל גוונא.
- ז:** אותיות מוקפות גוויל
גיטין (כ:): ה"ז גיטך והנייר שביו שיטה לשיטה שלי מהו? תיפוק ליה דספר אמר רחמנא ולא כמה ספרים? ל"צ למעורה.

- ז:** כשחוקק הגט יחקוק בחק ירכות ולא חק תוכות (כ.).
- כתיבת הגט במכונת דפוס
ט"ז: הדפוס הוי כתיבה ממש, דמה לי דוחק העט על הנייר או הנייר על העט ולא הוי תוכות. מ"מ ראוי להחמיר שדומה קצת לחק תוכות.
- כ"פ הפר"ח – להכשיר.
- מ"מ ציץ אליעזר – אין להכשיר.
- א. הפוסקים עצמם לא התירו בצורה ברורה.
- ב. ה"מ למכונות דפוס שלהם, שמגלגלים המכונה בידיים, אבל במכונות שלנו שהמכונה הולכת מעצמה אין זה נקרא כתיבה (וכ"ש שבמחשב).
- **הגה:** לכתחילה לא יכתוב בקולמוס של ברזל שלא יבוא לידי חקיקה (סדר בגט).
- ומ"נ** (סכ"ב): להחמיר מלכתוב בקולמוס של כנף אלא רק בקנה.

ט: עם מם סתומה במקום פתוחה, אי יכול לגרור לפותחה דהוי חק תוכות (רא"ש).
י: נוהגים לשרטט (רב האי לאפוקי רשב"א). ועושים י"ב שורות (רא"ש).
הגה: ואם לא שירטט או לא עשה י"ב שורות כשר.
יד: לא יגלוש האותיות ימנה או שמאלה (סה"ת).
כ: גט שנקרע שתי וערב (קרע ב"ד) ה"ז בטל, אבל נקרע לא שתי וערב כשר (רמב"ם).
כג: רקם או ארג אותיות הגט – י"א שאינו כתב (הערוך מגיטין כ.).

תו"ס – מכאן שא"צ האותיות להיות מוקפות גוויל.
ראב"ל הרא"ש – נהגו להחמיר שיהיו מוקפות גוויל, ואם נדבקו יכול לגוררם, ול"ד לחק תוכות.
הגה: וי"א שפסול ואין להפריד האותיות מחשש חק תוכות (מהר"י מינץ).
יש מקילים בשע"ה (בעה"ת והרא"ש).
ולכן יגרור האותיות קודם חתימה ובציוי הבעל (מהר"ם פדואה).
ח: נפל דיו על אות ואינה ניכרת, אין יכול לתקנה דהוי חק תוכות (רא"ש).
הגה: ויש מחמירים אף שהאות ניכרת (מהרי"ק).

קבו

נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו

(מרפורק).
 וח"מ – יש להקל רק במקום עיגון והפר"ח – אף במקום עיגון אין להקל.
הגה: אם נוגע מה שלא צריך לגעת או הפך (ה,ק).
י"א (תה"ד) – פסול אפילו בדיעבד (לפי שאין צורת האות ניכרת).
ו"א (מהרי"ק) – אם תינוק קורא כשר במקום עיגון. ובטופס יש להכשיר אף בלא עיגון.
ולכתחילה אסור להפרידם (מהרי"ק).
כא: כתב 'ברביעי' עשרים יום לירח שבט', שדילג מילת /בשבת' ועוד שיום רביעי היה בכ"א ולא ב' כ' – הגט כשר (ת' הרא"ש), כיון ש – [מה שטעה בימי החודש – ל"א שהקדים הגט יום א' ופסול, אלא ט"ס שבימי החודש טועים ולא בימי השבוע וצ"ל כ"א. ומה שלא כתב 'בשבת' – לא פוסל, כי ברביעי אין לו פירוש אחר אלא לימי השבוע.]
הגה: ויש פוסלים (ריב"ש – לפי שאין טועים בימי החודש, אבל בימי השבוע לא פוסל).
כ"ד: לא האריך וי"ן או כתב יודי"ן מיותרים או החסיר – הגט פסול (רמב"ם).
 חוץ מב' יודי"ן הנוספות ב' דיתיהוויין' ו' דיצביין' שאינו אלא מנהג (ת' הרא"ש).
מט: חסר תיבה אחת מהטופס – לא נפסל בכך (ב"י לפי הרמב"ן).
הגה: וה"ה חסר אותיות יתרות שאין העניין משתנה – כשר, אבל העניין משתנה פסול (ריב"ש).
נ: אין לכתוב בגט שום תנאי (ת' הרשב"א).
הגה: אם צריך לתקן אותיות (שלא נוגעים או קצרים מידי) יתקן קודם שיכתוב 'כדת משה וישאל' (סדר הגט).
ולכל הפחות קודם חתימת העדים (מהר"ם פדואה).

א: כתבו בעברית ועדיו יוונית או הפוך – כשר (גיטין פז:).
ול"ד יוונית אלא בכל לשון אפילו כתב פרובינצאל (כתב רש"י) כשר (רשב"א).
אבל כתב מקצתו בלשון אחד ומקצתו בלשון אחר פסול (רמב"ם).
הגה: ויש מכשירים (ראב"ד).
ואף למי שפוסל מודה ללשון הוקדש וארמית שכשר (ד"ע).
ז: ביום ר"ח יכתוב 'ביום ראשון לירח ניסן' (הר"פ).
הגה: וי"א (מרדכי) – באחד לירח ניסן.
י: בשני ימי ר"ח (הר"פ): יאמר:
ביום הראשון – 'ביום שלושים לחדש ניסן שהוא ר"ח אייר'
ביום השני – באחד לירח ניסן.
הגה: ויש נמנעים לתת גט בר"ח מפני המחלוקת.
יז: כשיש שני אדרים:
באדר ראשון – 'לירח אדר ראשון'
באדר שני – 'לירח אדר שני'.
הגה: כתב סתם 'אדר'
 נדרים (סג): רמ"א – כוונתו לאדר שני. ר' יהודה אומר – אדר ראשון.
להלכה:
רא"ש ר"ן וש"פ – דינו כאדר ראשון כרבי יהודה.
רמב"ם – דינו כאדר שני כר"מ.
ופסק הרמ"א: כתב בגט סתם 'אדר' – באדר ראשון כשר, באדר שני פסול.
הגה: כתב למ"ד אלף מחוברים – י"א שכשר בטופס וי יש להקל במקום עיגון (ת' הרא"ש).
קוצו של יו"ד הנוגע בגוף האות – כשר (מהר"י

• ת' מ"ב: תיקון חיבורים ופירודים באותיות – בגוף האות – אין להתיר רק במקום עיגון. בין אותיות – יש להתיר לתקן אף שלא במקום עיגון קודם חתימת העדים.

• ת' מ"ב: תיקון חיבורים ופירודים באותיות – בגוף האות – אין להתיר רק במקום עיגון. בין אותיות – יש להתיר לתקן אף שלא במקום עיגון קודם חתימת העדים.

קכז

שצריך להזכיר הזמן בגט, ודין קדימה ואיחור

הקשה הרא"ש: ב"ב (קסז). כותבים גט לבעל אע"פ שאין אשתו עמו. נחשוש שיכתוב בניסן ויתן באייר והוי מקודם ופסול?
וי"ל – כיון שמוסרו בעדי מסירה מוציא קול (כיון שאינו גט שקרי).
כ"ד הרמב"ם – אף שהבעל עצמו יכול לגרש בגט מוקדם בעדי מסירה, כיון שאינו שקרי שמוציא קול. וצו"ל – כיון שיש לו תקנה ע"י שליח. כ"פ הר"י.
אבל הר"ן – לא מהני כלל ע"י שליח.
 • הגה: מיהו נהגו להחמיר לתת גט אחר (או"ח בשם הר"פ).
סתם גט היוצא מתחת ידי האישה אמרינן נכתב ביום הנתינה וא"צ ראייה, רק אם היה מושלך (תו"ס ב"מ יט. מצא גט אישה והבעל מודה - נותנו לאישה, וכשבאה לטרוף מביאה עדי מסירה).
 • גט מוקדם שקרי האם מהני ע"י שליח?
ברשב"א – יש סתירה.
גט פשוט – יש להתיר. ב"מ – אין להתיר.
ו: אמר לשנים לכתוב גט ולחתום ולתת לאשתו ונתאחר הדבר – יכתוב בגט זמן הכתיבה ומקום הכתיבה (רמב"ם).
ז: גט שאין בו זמן אלא כתב 'היום גרשתיה' כשר (ב"ב קעב).
ח: כתב בו זמן וחתך הזמן ונתנו לה:
גיטין (יז): חתך הזמן ונתנו לה מהו? לרמאי לא חיישינן.
וצרמב"ם – וכשר.
אבל רש"י – ולא תינשא בו לכתחילה. כ"כ רי"פ.
כ"פ המחבר 'יש פוסלים'.
ט: גט מאוחר
צו"ס (יז) – כשר ומגרשת בו מזמן המאוחר שכתוב בשטר [והראיה ב"ב קס. קסד. – גט מקושר שעשאו פשוט].
והראב"ד – כשר אבל מגורשת מיד (והבעל אוכל פירות עד הזמן המאוחר, דכיון שנכתב מדעתה מחלה – רשב"א רא"ש).
והרמב"ם – גט מאורח פסול.
כ"ד הר"ן והמחבר בשם 'ויש פוסלים'.
יג: כתב בתאריך: אלפים ודילג המאות וכתב השנים –

א: צריך להיות זמן בגט (גיטין יז).
 ולא תינשא בגט ללא זמן (פ"ו).
ב: גט מוקדם פסול. נכתב ביום ונחתם בלילה – פסול (יז).
ואפ שהיו עסוקים באותו ענין (יח. ל"ש אלא שאין עסוקים באותו ענין... אבל עסוקים כשר !)
וצ"כ הרמב"ם – מה שמתירים עסוקים דווקא בשאר שטרות ולא בגיטין.
והרא"ש תו"ס והרשב"א – אף בגיטין כשר.
 • מ"נ: וי"א כשנכתב ביום ונחתם בלילה (שאינו שקרי) – כשר בשע"ה (הרא"ש).
המקור (יח): אמר לעשרה כתבו גט לאשתי (שכולם חותמים משום עדים לפי ר"ל) וחתמו שנים באותו היום והשאר לעשרה ימים. אריב"ל כדאי הוא ר"ש (שבמשנה שמתיר גט מוקדם) לסמוך עליו בשע"ה.
כ"פ הרא"ש – נכתב ביום ונחתם בלילה כשר בשע"ה, אבל מוקדם ממש (שקרי) – שנכתב היום עם תאריך מוקדם) אין להתיר.
 [כלומר: גט מוקדם
מ"נ סתם – בכל גוונא פסול.
מ"נ בשם י"א (הרא"ש) – מוקדם שקרי פסול, שאינו שקרי כשר בשע"ה].
 • הגה: גט מוקדם אע"פ שפסול, אם קידשה אחר צריך גט מהשני (מהרא"י).
 • ב"ש: ואם נישאת בגט מוקדם.
המחבר (קנ"א) – לא תצא (רמב"ם) – שכל שפסול מדרבנן לא תצא.
והר"ן – אין לה בנים תצא.
הרא"ש – אף שיש לה בנים תצא. כ"ד הרי"ף
ד: השולח גט ממקום למקום אף שהקדים הזמן – כשר, כיון שיש לגט המגיע ממקום למקום קול (יח. גיטין הבאים ממדינת הים יש לה קול).
 • אבל הר"ן – אין להתיר ע"י שליח דווקא כשהלך הבעל למדינת הים, אבל כשהוא כאן אין להתיר גט מוקדם ע"י שליח. כ"ד רש"י.
 • פת"ש: אם הבעל עצמו הביא גט מוקדם ממדינת הים גט פשוט – אין להכשיר.
רדב"ז – יכול לגרשה כיון שיש קול. כ"כ יש"ש.
ה: גט שלא נמסר ביום הכתיבה מה תקנתו?

קב"ח

שצריך להזכיר בגט מקום דירת הבעל ואשה ועדים

א: אבל סה"ת – כותבים מקום שניהם (סופר ועדים) לעיכובא.

ב: כותבים שם עירו ושם עירה (גיטין לד: התקין ר"ג). אבל בימנו שאנו גולים ומטולטלים אין כותבים שם העיר (מה"ר ישראל). אבל כותב מקום עמידת האיש אם עומד במקום חתימת העדים, ואם אינו מצוי לא כותבים כלל (תו"ס לאפוקי הרא"ש שאין כותבים מקום העמידה אלא מקום הדירה).

ב1: הגה: מעיקרא א"צ לכתוב מקום הלידה שמא יטעה, ואם כתב ולא טעה כשר (הרמ"ה). הגה: שינה מקום עמידת הבעל: יש מכשירים (סמ"ג) – כיון שאין חובה לכותבו אם שינה אל פסל. יש פוסלים (סה"ת) – ובשעה יש להקל. אבל שינה מקום הדירה לכו"ע פסול ואפילו ונישאת תצא (פ. שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה).

א: צריך להזכיר בגט מקום עמידת העדים ואם הזכיר מקום אחר – פסול (שם פ. 'אלא סופר' והכוונה לעדים – רא"ש).

ב: דווקא ששינה מקום העדים פסול, אבל לא כתב כלל כשר.

• **מרו:** ואם נישאת תצא (פ): זו דר"מ אבל חכמים אומרים – הוולד כשר. מחלוקת ראשונים:

ותו"ס(ר"ת) – חכמים חולקים על ה'יה במזרח וכתב המערב' שלא תצא והוולד כשר, מ"מ לכתחילה לא תינשא.

כ"ד הרמב"ם ור"פ – כיון שפסול רק מדרבנן לא תצא. ור"ח – הלכה כר"מ, שאם שינה מקום העדים הוולד ממזר ולכן תצא, וחכמים חולקים רק על 'שלום מלכות'. 'אלא לאו סופר' (יט"ן פ.). והרא"ש – הכוונה לעדים, אבל סופר אין קפידא. כ"כ מרדכי וכנ"ד הרמב"ם.

קב"ח

דיני שם האיש והאשה, וחתימת הגט, ודין מומר המגרש

הגה: לכתחילה יכתוב שם ישראל וכל שום וחניכה שאית ליה (הר"ן).

ואם כתב שם גוי וכל שום וחניכה דאית ליה – פסול (ריב"ש).

• קיבל המשומד שם שאינו מיוחד לגויים: גט פשוט – יכול לגרש באותו השם. הט"ז – אין יכול, הטעם שאין כותבים שם גוי לא מפני שהוא שם גוי, אלא כיון שנקרא בשם זה כשהשתמד ובטל ממנו שם ישראל, ולכן אין להזכיר שמו שקיבל כשהשתמד.

• מומר שנשתקע ממנו שם ישראל: מהרי"ק והט"ז – עכ"ז כותבים שם ישראל. ב"ש וכו"ד הב"י – יגרש בשם הגוי. **1:** גר שכתב שם גיתו – כשר (הרמ"ה). אפילו נשתקע שם גיתו ממנו – כשר. **ב"י** – ול"ד למשומד שהחליף שמו אחר שנתחייב במצות, משא"כ בגר.

2: אין כותבים תארים (רב, נשיא וכו') מ"מ בדיעבד כשר (הרמ"ה).

א: כותבים שם האשה והאשה (גיטין לד:).

ואם יש להם שני שמות יכתבו השם הרגיל בו וכל שום דאית ליה (שם רובא דעלמא קרי לה מרים ומיעוט שרה).

הגה: וי"א(ר"ת) – שאין כותבים 'כל שום דאית למדינת הים אלא יכתוב שני השמות.

ב: כתב השם שאינו ידוע בו ביותר וכתב 'וכל שום דאית למדינת הים – פסול (רמב"ם). אבל כתב שני השמות בפירוש – כשר (ריב"ש).

ג: שינה שמו או שמה שם עירו ושם עירה – - הגט בטל (פ.).

ד: לכתחילה יכתוב של מקום הנתינה דמתקרי שם מקום הכתיבה. בדיעבד שכתב רק שם מקום הנתינה – כשר (שם לד:).

אבל כתב מקום הכתיבה דמתקרי מקום הנתינה – פסול.

ה: משומד אין לגרש בשם הגוי אלא בשם ישראל (תו"ס לד: בשם ר"ת). ואם כתב של הגוי דמתקרי שם ישראל – כשר (הר"ן).

נקרא יעקל לכן יכתוב יעקב יעקל שידעו שהכוונה ליעקב ולא אליקים.

טז: אם השם השני יוצא משם העברי (יהודה לאון) יכתוב יהודה דמתקרי לאון. ואם אינו דומה יכתוב המכונה (מהרי"ק).

הגה: וי"א שאם אחד מהשמות לעז תמיד יכתוב המכונה (הגמ"י).

• **מהרי" מניץ:** כשי שלו שני שמות ולכל שם כינוי יכתוב משה המכונה לימא דמתקרי יצחק המוכה לעבליג.

טז: **הגה:** וכינוי משפחה אין כותבים (סדר גיטין).

כינוי שהוא גנאי אין כותבים (ד"מ).

יז: אם השם השני הוא בלעז תרגום השם הראשון כותבים חיים דמתקרי בביאנט.

יח: נשתנה שמו מחמת חולי יכתוב שם החדש דמתקרי שם הקודם (מרדכי).

ודוקא שנקרא כן לפעמים בשם החדש, אבל אם אין נקרא בחדש כלל – יכתוב השם הקודם (קונטרסים).

ויש (הרב פרץ) – לתת שני גיטין כה"ג.

ואם כשעולה לס"ת וחותר בשטרות באותו השם הוא העיקרי (קונטרסים).

• **שינה שמו שלא מחמת חולי:**

מהרי"ק – לא מקדים השם החדש.

ת' הרמ"א – גם כאן מקדים.

גט פשוט – מחלק.

אם שינה שמו מחמת סיבה חזקה, שרוצה לברוח מבע"ח – קורים לו בשם החדש ואם לאו – לא.

• **הגה:** אב עד שיש לו ב' שמות יחתום בשני שמות בלא מתקרי (שפירט השמות בעדים רק תקנת העולם) – ד"ע.

נשתנה שמו ב"פ כותב שלישי תחילה ואח"כ שני ואח"כ ראשון, כל שם עם כינוי שלו (סדר הגט).

• **מתי כותבים שני גיטין:**

מומר שנשתקע ממנו שם היהודי יכתוב שני גיטין.

הגה (מר"י מניץ): ספק הוא כהן יכתוב שני גיטין.

מרב: מי שנשתה שמו מחמת חולי ואין קוראים לה בשם החדש כלל – יכתוב רק השם הקודם (קונטרסים).

ויש מי שמצריך שני גיטין (הרב פרץ).

יט: כשנותן שני גיטין לא יתנם בב"א אלא בזאח"ז דחיישין שתהיה דעתו על האחד שהוא פסול (ת' מהרי" ווילא).

• **והד"מ** נתן הטעם – שמא אין ברירה.

ולפי התו"ס – המגרש בשני גיטין כשרים פסול מהתורה, ד' ספר' כתיב ולא שני ספרים.

והב"ח – משום חציצה, שגט אחד יחצוץ ביו היד לגט השני.

מיהו תה"ד – משמע שיכול לתת שני גיטין בב"א.

• **מרב:** ולא נהגו לכתוב בגט כהן או לוי (בד"ה).

הגה: ויתן הגט שנראה כשר תחילה, ואח"כ השני

הגה: אבל כותבים כהן או לוי (אהרן שמתקרי אלעזר הכהן) – מהרי"ק.

ואם לא כתב כהן או לוי:

י"א (מהרא"י) – שפסול, מאחר שנוהגים לכתוב כן.

ויש מכשירים (ב"י) – ויש להקל בשע"ה.

ט: לא כתב שם אביו של האשה או הבעל – כשר (הרא"ש בת' לאפוקי מהרא"י שפסול).

הגה: ה"ה לא הזכיר שם כינוי שלו – כשר (מהרי"ו).

מרב: גר או שתוקי או אסופי – אין כותבים רק שמותיהם (ת' הרשב"א).

י: שינה שם האב פסול (הרא"ש), ואם נישאת לא תצא (או"ח בשם רש"י לאפוקי מהריב"ל שאף בדיעבד תצא).

ודוקא שהוחזק השם החדש בעיר.

ות' עבה"ג – אם בגט בא ע"י שליח ממרחקים יש להכשיר.

והצ"ח – אף הבא ממרחקים פסול.

• **מהרש"ל:** ואם כתב שם הסבא יש להכשיר בשעת עיגון, ובפרט עם עולה לס"ת בשם זה.

• **ת' נו"ב:** כתב בגט בת פלוני הכהן ולא היה כהן – הגט פסול, ומ"ש בת' הרא"ש מיירי בשאר שטרות.

וכ"ש אם שינה שמו שהוא כהן ואינו כן שהגט פסול.

• **גט פשוט:** כבת שם אמו במקום שם אביו:

אם השם מיוחד רק לנשים (שרה) יש להתיר. ואם השם לא מובהק לנשים (שמחה) אפשר שיש בזה לעז.

ואם כתב פלוני נכדו של פלוני – אף לכתחילה כשר.

הגה: כשכותב לבן המומר גט יכתוב שם אביו המומר (בדר גיטין), מ"מ כשחותם כעד ולא יזכיר של אביו.

יא: כשלא כתב כלל שם האיש והאשה – פסול ובניה ממזרים (הג"א בשם או"ז. והראיה מתו"ס(כ). שנתן ס"ת לאשתו לשם גט שאינו כלום).

• **ב"ש:** פסול אף שעדי מסירה מעידים שזה האיש וזה אשתו, דבעין מוכיח מתוכו וליכא מ"מ המרדכי – מכשיר.

• **פסול:**

ב"י(התו"ס) – פסול מהתורה.

מ"מ ב"ש – פסול מדרבנן, ואין ראיה מהתו"ס שהוא אליבא דר"מ, וצריך להיות מוכיח מתוכו.

יב: יש לו שם ביהודה ושם בגליל וגירש במקום שלישי – לכתחילה יכתוב כל השמות (תו"ס ירושלמי).

יד: מי שיש לו שני שמות יכתוב ראובן דמתקרי שמעון (לד:), ואם כתב 'ראובן שמעון' פסול (מהרי"ק לאפוקי תה"ד).

הגה: אא"כ נקרא בשני שמות יחד.

טו: יש לו שני שמות, והשני יוצא מהראשון (יצחק חנקין, יעקב יעקל) – א"צ לכתוב רק שמו (מרדכי).

אא"כ יש בעיר אחר ששמו כשמו אז יכתוב גם הקיצור (מהרא"י).

• **ב"ש(מהרש"ל):** יעקב יעקל – כיון שגם שם אליקים

קל

דיני עדי הגט וחתימתו ואם אינם יודעים לקרות או לחתום

א: העד חותם שמו ושם אביו 'עד' (גיטין לו. כדי שנוכל לזהות העדים – טור).

השמיט 'עד' אם שמו או שם אביו כשר (גיטין פז).

יב: כתב רק 'יוסף' בלא 'עד' – פסול.

• **השב"ץ:** כתב העד בטעות 'יוסף בן שמעון' במקום 'יוסף בן ראובן' וחזר וחתם תחתיו 'יוסף בן ראובן' – פסול, שחתימת הטעות אינה בעולם והו"ל מזויף מתוכו.

• **חתימת העדים כעין שחותמים בצ"ק:**

גיטין (לו.): התקין ר"ג שיהיו מפרשים העדים שמותיהם מפני תיקון העולם.

(שם): ובסימנא לא... שאני חכמים שהיו מפורסמים.

משמע שאין לחתום בסימנים, כעין קשקוש שבצ"ק.

• **להוסיף לפני חתימת העד 'נאום'**

ב"ש: בגט צריך לסיים 'עד' משום שגט נכתב בלשון הבעל, ולכן חותם 'עד' שמעיד שהבעל אמר כל זאת לפניו.

ולפ"ז: אם נכתב 'נאום' משמע שהעד אומר כל זאת ולא הבעל והוא פסול (קובץ העזר).

• **עדים שאין להחתימם לכתחילה:**

א. בן המומר (הרמ"א קכ"ז)

ב. קרוב שנתרחק שיש בו מחלוקת

ג. עדים קרובים לסופר (הרמ"א).

ד. עדים חשודים על העריות.

ה. עדים שיש בהם מומים.

ו. סופר לא יחתום עד (מ"ן).

יג: עדי הגט חותמים רק זה בפני זה שאל"כ פסול (גיטין י:).

הגה: ואם כבר חתמו שנים זה בפני זה א"צ שלישי לחתום בפניהם (ר"ח והתוס' לאפוקי רש"י).

יד: הגט בכתב אחד הלשונות והעדים בלשון אחר כשר (גיטין פז. כתבו עברית ועדיו יוונית).

ובלבד שיהיו מכירים העדים לשון הגט (רמב"ם).

טו: ע"א חתם ביוונית ועד שני חתם ברוסית – כשר (גיטין פז:).

טז: עדים שחותמים על הגט שלא יודעים לקרות, קוראים בפניהם והם חותמים. **ואם** אינם יודעים לחתום רושמים על הנייר ברוק והם כותבים על הרושם (יט:).

כא: לא יטלו עדי הגט יותר משכר בטלה (מרדכי).

א

צריך שיהיה כתיבתו וחתימתו לשמה

א: צריך לכתוב ולחתום לשם האיש והאישה שאל"כ אינו גט (גיטין כ"ד-כה).

ה: גט שנכתב שלא לשמה אף שהעביר עליו קולמוס לשמה – אינו גט (שם כ. כתב שם ה' וטעה והתכוון לכתוב יהודה... מחלוקת ר"י וחכמים).

כ"פ הרא"ש – כחכמים שאינו גט כלל. כ"ד רמב"ם והר"ן.

והרשב"א (ר"ח) – חוששים, שהרי חכמים רק אמרו שאינו מן המובחר. **כ"פ** המחבר בשם י"א

והרמ"ה – אינו גט, ואין קידושין תוספים בה, **מ"מ** נפסלה לכהונה. (ולמחבר – אף לא נפסלה לכהונה).

ו: אפילו נכתב לשמו ולא נחתם לשמו – אינו גט, אא"כ נתנו לה בעדי מסירה שאז פסול רק מדרבנן.

גיטין (ד): לר"א מספיק עדי מסירה, אבל אם חתמו

שלא לשמה הוי מזויף מתוכו ופסול (מדרבנן). **כ"פ המחבר** – אם היו גם עדי מסירה פסול מדרבנן. לא היו עדי מסירה פסול מהתורה.

והרמ"ה (י"א) – אף בעדי מסירה פסול לגמרי. **כ"פ המחבר** בשם וי"א.

ז: כיון שגט שלא נכתב לשמה בטל (כ"ד). צריך שהבעל יצוה לסופר ולעדים לכתוב ולחתום לשם (סמ"ג).

ט: **הגה:** אם התחיל לחתום מקצת שלא לשמה וסיים לשמה – כשר (תה"ד).

ב"ש – וצריך שיסיים לשמה קצת מהשם ל המילה 'בן' יעקב עד' אז כשר.

קלב

שצריך להזכיר שם האיש ואשתו, והמביא גט ונפל ממנו

ואם אין שיירות מצויות ולא הוחזקו שמות שווים – מחזירים בלא סימן אפילו עבר זמן כדי שיעבור שם אדם.
ויש שפסקו (שיטת הרמב"ם ג' חילוקים):
א. כשאין שיירות מצויות מחזירים אף שהוחזקו שמות שווים ואף לזמן מרובה.
ב. כששיירות מצויות – כשר רק כשלא שהה שם אדם.
ג. כששיירות מצויות וגם הוחזקו שמות שווים – חוששים

ז: אבד ממנו הגט ומצאו (גיטין כז.):
אם שיירות מצויות אן הוחזקו ב' ששמותיהם ושמות נשיהם שוות:
אם מצאו לאלתר (שראה שלא עבר שם אדם).
או יש לו סימן מובהק או טביעת עין.
או שמצאו בכלי שיש בו סימן.
או שמצאו בביתו בכליו.
כשר, שאל"כ חיישין שגט של אחר הוא.

קלג

צריך שימסור הגט בפני שני עדים כשרים

א. גיטין(לג): מבואר שעדי חתימה מצטרפים וה"ה שעדי מסירה מצטרפים.
ב. הרי"ף(תוספתא): ראו עדים שנתייחדה עמו אחר הגט. א' שחרית וא' ערבית – אין מצטרפים.
ב"י - דווקא לענין קידושין צריך שיראו בב"א אבל לשאר דיני אישות וגירושין דמי לדיני ממונות שמצטרפים.
ולפ"ז גם עדי מסבירה מצטרפים, ועכ"פ אין בטל (יתכן שפסול).
• הגה: נוהגים לקחת עדי החתימה לעדי המסירה שהכל יעשה בפניהם (מרדכי).
ב"ש - טעמו שלא יהא חשש לחצי דבר בעדות (חתימה, מסירה).
ב: צריך שגם החתימות יהיו יבשות בשעת המסירה (סמ"ג).
ג: רגילים לתת הגט בעשרה (קונטרסים).

א: מחלוקת אם עדי מסירה כרתי או עדי חתימה (ג, כא, פו): לר"מ – עדי חתימה כרתי. לר"א – עדי מסירה כרתי.
שיטת הפוסקים:
✓ר"ף רמב"ם – לכתחילה צריך שניהם (עדי חתימה ומסירה) בדיעבד באחד מהם סגי.
הרא"ש – בלא עדי מסירה אינו כלום. ועצה טובה קמ"ל שיהיו אף עדי חתימה.
מרנ: וי"א שאם נודע שניתן בלא עדי מסירה אף שיש בו עדי חתימה – פסול (הגאונים). מיהו סתמא כשיש עדי חתימה אמרינן שהיה בפני עדי מסירה וכשר (הרא"ש).
הגה: צריך שימסור לה בפני שני עדים יחד (ב"י).
• מסר הגט בפני ע"א וחזר ומסרו לה בפני עד נוסף:
ב"ח – לא מצטרפים, וצ"ע אם בטל או פסול.
והב"ש – ודאי לא בטל, אפשר שפסול. ושני ראיות שלא בטל:

קלד

צריך שיבטל הבעל כל מודעות

אנוס.
✓כ"פ הרמב"ם – שהבעל יכול לבטל הגט אף בלא אנוס.
אבל רמב"ן והרשב"א – אין יכול לבטל הגט בלא טענת אנוס, דכיון שחוזר ועושה שליחים לגרש אשתו אתי דיבור ומבטל דיבור.
והריב"ש – מחלק,
לפני כתיבה – לא יכול לא יכול לבטל, לפי שחוזר וממנה שליחים לגרש אשתו אתי דיבור ומבטל דיבור.

א: ערכין (כא): מי שמסר מודעא לפני שנים על הגט אף שכפוהו ונתן הגט – אינו גט עד שיאמר שמבטל המודעא.
ולכן צריך שיבטל כל המודעות קודם שיתן הגט, אף שלא עשה קניין על המודעא (רמב"ם).
הגה: אפילו מסר המוסר בפני ב' עדים זה שלא בפני זה, ובלבד שיהיו כשרים (ריב"ש).
מרנ: אף שלא מכירים אונסו הוי מודעא, דבגט ומתנה גילוי מילתא שאינו רוצה לתת, ואפילו היה שקר שהיה

אחר כתובה – יכול לבטל.

• האם גילוי דעת מבטל הגט:

ישנה סתירה בין הגמרות (ב"ב מ. גיטין לד.):

ב"ב(מ): מודעה בגט ומתנה א"צ שידעו האונס. ובגילו דעת בעלמא מבטל הגט.

ואילו גיטין(לד): מחלוקת אביי ורבא וקי"ל כאביי שגילו דעת לאו מילתא היא?

רשב"ם ורא"ש – כשהבעל טוען בפירוש שהוא אנוס – מהני גילוי דעת לבטל הגט (אף שלא ידענו אונסו). אבל כשברור שאינו אנוס – לא מהני גילוי דעת בגיטין.

והב"ח – גילוי דעת לאחר כתיבה לא מהני שאין בכוחו לבטל המעשה. אחר לפני הכתיבה מהני לבטל הגט.

ב: לשון ביטול מודעה:

✓רא"ש – מבטל מודעה ומודעי מודעה עד סוף כל מודעי הכל בטל.

כ"פ הרמ"א – מ"מ טוב לחוש לכל השיטות.

רמב"ם – דברים שמבטלים הגט יהיו בטלים.

רשב"א – בנוסף לביטול המודעות יפסול העדים שיעידו שמסר מודעה.

והשו"ע פסק כחומרות כולם.

• רמב"ם: לא יניחה שילך עד שיגיע הגט לידה שמא יחזור ויבטל הגט.

• ת' גליא מסכת: מסר הבעל מודעה ונשבע שלא יבטל המודעה, ואח"כ עבר על שבועתו וביטול המודעה וגרשה האם הגט גט?

קצת תלמידים – כיון שקי"ל כרבא (תמורה ד:): דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני א"כ אינו גט.

ול"ב – דהוי גט, השבועה שעבר אינו בגוף הגט, ודומה לנשבע שלא לבוא לעיר, ובא לעיר וגרשה – ודאי מגורשת.

• ת' מבי"ט: כשידוע לנו שהיה ודאי אנוס לא מהני ביטול מודעה עד שנדע בבירור שהאנוס עבר. אבל כשלא ידענו רק ע"פ דיבורו ביטול מודעה מהני.

• רדב"ז: בעל שביטל כל המודעות, אבל לא אמר שמבטל כל דבר הגורם כשיתקיימו יבטלו הגט וגירש, ואח"כ הביא עדים שמסר מודעה – הגט כשר וילדה כשרים, כיון שלפי הרא"ש מספיק לבטל מודעות ומותר לה להנשא, ממילא משמע שבדיעבד הגט כשר.

ג: נהגו להצריך ביטול מודעה אף במגרש מרצון (מרדכי לאפוקי הרא"ש והרמב"ם שמדינא א"צ).

הגה: ואם שכח לבטל – כשר (ד"מ בשם מהרי"ל). ונהגו לבטל מודעה בין קודם כתיבה ובין קודם נתינה (מרדכי).

ד: נשבע הבעל לתת גט

גיטין(מו): מעשה בצידין שאמר הבעל יאסרו פירות שבעולם אם לא אגרשך – הוי גט.

✓הר"פ – אבל נשבע (לאפוקי נדר) לגרש אשתו צריך שיתירו לו קודם שיגרש שלא יהא אנוס.

והסביר הרב נואר – בנדר תלה בדבר אחר ולכן לא הוי אנוס שהרי יכול לא לגרשה ולא לאכול פירות, משא"כ בשבועה שחייב לגרשה.

✓אך אם נתן משכונות שאם לא יגרשנה יפסיד המשכונות – לא מקרי אנוס שיכול לא לגרשה ולהספיד המשכונות.

• ת' נו"ב: גרש אשתו כדת, ואח"כ יצא ערעור שנשבע הבעל לאביו ברבים שלא יגרש אשתו בלי ידעתו ועכשיו עבר על שבועתו ולא מהני מעשיו 'אי עביד לא מהני' (תמורה ד:).

תשובה: יש להכשיר הגט –

א. מחלוקת מתי לא מהני

תו"ס והרא"ש – כשמחייב עצמו שבועה לא שייך 'אי עביד לא מהני'

לאפוקי המרדכי – אף בכה"ג שייך 'אי עביד לא מהני'.

ב. ואף לפי המרדכי –

(1). בגרושין הכלל 'אי עביד לא מהני' לא שייך כיון שראינו שהתורה אסרה לגרש אנוסה ועכ"ז אם עבר וגרשה חייב להחזירה, משמע דמהני גירושיה.

ולכן כאן אף שעבר וגירשה מגורשת.

(2). טעם שאם נשבע מעצמו ועבר ועשה – מהני.

התו"ס – מפני שבדה האיסור מעצמו.

והרא"ש – כיון שיכול להתיר שבועות, ל"ד לאיסור תורה שא"א להתירם.

נ"מ בין הטעמים: אם נשבע ע"ד רבים שאין לו התרה

לתו"ס – אי עביד מהני, כיון שבדה מלבו.

לרא"ש – לא מהני כיון שאין לו התורה.

ולפ"ז: י"ל שהמרדכי ס"ל דלא מהני דווקא כשנשבע ע"ד רבים שאין לו התרה (כהרא"ש). וא"כ בנדון דידן שרק נשבע ברבים שיש לו התרה אי עביד מהני. ולכן מהני גירושין.

ג. לאו כל כמניה דבעל שעבר על השבועה, דקי"ל אין אדם משים עצמו רשע, אלא ודאי הודיע לאביו, רק שעכשיו חזר בו בגט.

• רשב"ץ: אדם שבא לגרש אשתו, ודודו היה בוכה שהיה קשה בעניו. א"ל המגרש 'א"צ לבכות שאני מגרש בכוח', כששאלו הרב מה כוונתו אמר 'כיון שהיא לא רוצה גם הוא לא רוצה אותה' (משמע שמגרש מרצונו).

תשובה: לא הוי גט מעושה וכשר הוא

א. מ"ש לפני דודו לא מסר בפני ב' עדים כמוסר מודעה.

ב. לא אמר כן אלא לרצות דודו, ואדרבא נראה שרצה לגרש שהרי פייס דודו.

ג. מה שאמר לרב הרי מפרש כוונתו שאינו באונס.

ולכן הגט כשר.

• רדב"ז: קיבל עליו חרם 'בעולם הזה ובעולם הבא' אם לא יגרש אשתו, האם מותר להתיר לו כדי שיוכל לגרש בלא אונס?

י"א – שאפשר להתיר לו שיוכל לגרשה.

וי"א – שאין לחרם זה התרה.

להלכה: יגרשנה בלא התרה ויצא י"ח הנדר, ואח"כ

יחזור ויגרש מרצונו.

מ"מ פת"ש – לפי הרמ"א (יו"ד רכח/מה) לצורך מצוה יש להתיר אף חרם כזה.

• **הגה:** ה"ה מי שקיבל בקניין לגרש אשתו צריך למחול לו הקניין שיגרש בלא אונס (מהרא"י).

הגה: קיבל עליו קנס אם לא יגרש:

לא מקרי אונס, מאחר ותלה גיטה בדבר אחר שיכול לא לגרש ולשם הקנס (הרב נואר ומהרי"ק).

ויש מחמירים (רשב"א) – דהוי גט מעושה.

וטוב לחוש לכתחילה לפוטרו מהקנס (ריטב"א).

• **פת"ש (משכנות יעקב):** אין מחלוקת –

הרב נואר מיירי – שקיבל עליו הקנס ונשאר בדעתו לגרשה ויגרש מרצונו, לכן לא הוי אונס.

והרשב"א מיירי – שבשעת גירושין חזר בו ויגרש רק מחמת הקנס דאז הוי אונס.

• **הגה:** וי"א (רשב"ץ) – דלא מקרי אונס אלא מה שאונסים **אותו**, אבל אונסים אחר עד שיגרש זה – לא מקרי אונס.

ויש מחמירים (ב"י) באב ובנו.

• **רשב"ץ:** אם מאיימים על הבעל להפסיד ממונו אם לא יגרש, או שאשתו גזלה ממנו ולא רוצה להחזיר – יש להסתפק אם הוי גט מעושה. ונראה דלא הוי גט.

תורת גיטין – מיירי שאשתו לא רוצה להחזיר אבל לא תולה בפירוש בגירושין אז מסתפק הרשב"ץ. אבל אם מאיימת עד שיגרשנה – פשוט דהוי גט מעושה.

ה: כשמסר מודעא ולא ביטלה אף שאנסוהו כדין לגרש אינו גט.

אבל כשלא מסר מודעא או שמסר וביטלה ואנסוהו, יש לחלק (גיטין פח:):

כפוא ישראל: אם כדין – כשר, דלא כדין – פסול ופוסל.

כפוא גויים: כדין – פסול, שלא כדין – בטל.

• **מנ:** מצוה על כל ב"ד לכופ לגרש (כשהוא כדין) ולבטל מודעא (פח: ר' יוסף היה כופה בגיטין).

הגה: אפילו קיבל מעות על הגירושין – ל"א שנתרצה משום זה (הג' אלפסי).

ו: מסר מודעא על הגט מלקין אותו מכת מרדות, שיכל לגרום לממזרים (יבמות נב. רב מנגיד... על המוסר מודעא על הגט).

כ"פ הרמב"ם – אף על מסירת מודעא מלקה רב.

לאפוקי התוס' – שרק על המקדש בביאה מלקה רב.

• **הגה:** ואפילו ביטל המודעא בשעת נתינה מנדים אותו, שיש לחוש למי שידע מהמודעא ואינו יודע מהביטול (תוס').

ב"ש: ה"ד שחייב לגרש מדינא, אבל אם אנסוהו שלא כדין ומסר מודעא – אינו חייב עונש כלל.

ט: דחקו ב"ד של ישראל ע"י גויים שהו חובטים בו שישעה מה שישראל אומרים לו – אם כדין כשר שלא כדין – פסול (גיטין פח:).

כ פירש ר"ת – בגויים חובטים אותו וכשר כיון שעשו ע"פ ב"ד ישראל.

י: מסר מודעא ונתן לה גט ואח"כ ביטל המודעא מרצונו, יאמר לה 'תתגרשי בגט שנתתי לך', וא"צ לחזור ליטול ממנה (הרמ"ה – גיטין עח. נתן גט בידה כשהיא שינה...).

• **סיכום:** מתי נקרא אונס ומתי לא:

א. נשבע לגרש – צריך שיתירו לו, שדומה לאונס (המחבר מהרב פרץ גיטין מה.).

הגה: עבר וגירשה בלא התרה – הגט כשר כיון שאנס עצמו (ריטב"א).

ב. **הגה:** קיבל עליו קניין לגרש – צריך מחילה על הקניין (הרב נואר)

ג. **הגה:** קיבל עליו קנסות לגרש:

לא מקרי אונס, כיון שתלה גיטו בדבר אחר, שיכול לא לגרש ולשלם הקנסות (הרב נואר ומהרי"ק).

וי"א (הרשב"א) – הוי גט מעושה

וטוב לחוש לכתחילה (ריטב"א).

ד. **הגה:** לא מקרי אונס א"כ אונסים **אותו**, אבל אונסים אחר שזה יגרש לא מקרי אונס.

וי"א (ב"י) – להחמיר באב ובנו.

ה. **מנ:** אנסוהו ב"ד לגרש (פח:):

כפיה בישראל: כדין – כשר. שלא כדין – פסול ופוסל.

כפיה בגויים: כדין – פסול, שלא כדין – אינו כלום.

ו. **מנ:** דחקו אותו ב"ד ע"י גויים שיעשה מה שישראל מצווים אותו – דינו ככפואו ב"ד של ישראל (פח:).

קלה

צריך לקרות הגט קודם נתינה ולאחריה

ב: קראו ונתנו לבעל והכניסו לכיסו והוציאו ונתנה לה וזרקתו לים – ה"ז מגורשת (ולא חיישין שהחליפו בשטר אחר), ואפילו אמר הבעל שהשטר אחר היה (יט: ומיירי שקראו לפני נתינה).

ואם לאחר זמן נמצא גט ביד הבעל – נאמן כ"ז שלא

א: עדי המסירה צריכים לקרוא הגט לפניהם (יט: לפני הנתינה (תוס').

וטוב לקרותה גם אחר הנתינה, מיהו אם קראה רק לאחר הנתינה כשר (הר"י).

• **הרא"ש:** ולא לא קראה כלל – צריך גט אחר.

נישאת (טור).

פת"ש: ואף קודם שנישאת לא נאמן לבטל הגט להחזירה לעצמו אם הוא כהן

• **מנחם:** ואם לא קראו הגט לפני הנתינה וזרקתו לים אף שהבעל אמר שכשר היה – ספק מגורשת (לפי התוס' שם שאינו גט כלל. אבל לפי הרמב"ם שעדי חתימה גם כרתי הוי ספק מגורשת).

הגה: ואם נישאת (תוס')

התוס' מקשה: הרי בנתחלפו הגט והשובר (פ.) – אינו גט, וכאן משמע אף שלא נתחלפו אינו גט כיון שלא קראו לפני?

תירוץ 1: כאן אם נישאת לא תצא, ובנתחלפו אף שנישאת תצא.

תירוץ 2: בנתחלפו מיירי שקראו קודם אלא שאח"כ הכניס ידו לכיס והיה צריך לקרוא שנית. **נ"מ:** אם נישאת –

לפי (1) – לא תצא. כ"פ הטור.

לפי (2) – אף שנישאת תצא. כ"פ רמב"ם רשב"א.

• **הגה:** ואם לא זרקה לים ועדיין בידה לכתחילה לא תינשא עד שיקראוהו, ואם נישאת לא תצא (רי"ו). **ויש** חולקים (ב"י - לא משמע כן מרי"ו).

ד: נתן לה נייר חלק וא"ל ה"ז גיטך: יבדקו במי נרא אם פלטו האותיות – ספק מגורשת, לא פלט – אינה מגורשת (יט:).

• **ואם לא בדקו כלל:**

לתוס' – ספק מגורשת. **לרשב"א** – לא מגורשת.

ה: זרק גט לחצרה או בין החביות ובקשו ומצאו שטר אחר (יט:):

אם רק שטר אחד נמצא – אין חוששת לגט.

נמצא כמה שטרות – חיישין עכבר אכל הגט.

ואם קראו הגט קודם אפילו בשטר אחד ספק מגורשת.

קלו

דין איזה לשון צריך שיאמר בשעת הנתינה, והמגרש בשבת

או שיודיע כן לעדים תחילה (נה:).

הגה: ובלבד שתדע האישה שמתגרשת בו (תוס').

ו: כשיש עוד זוג בעיר ששם שווים לא יגרש אלא בפניהם (ב"ב קסז:).

הגה: אם שמות הבעלים שווים פ' ששמות נשותיהם שונים עכ"ז יכתוב סימן נוסף במגרש (סדר הגט).

ולכן נהגו לתת גט ברבים שאם יהיו בעיר שנים ששמותיהם זהים יהיו שם (אגודה).

ז: אין מגרשים בשבת (תוספתא).

ובשכ"ב מרא שחיישין שימות ורוצה לגרש בשבת:

אם הגט ברשותו – יקנה לה מקום הגט ותזכה בגט (דגיטא וחצרה באים כאחד) – גיטין(עז:).

ואם הגט במקום אחר שא"ל להקנות מקומו – יקחנו בידו ויגרשנה (רשב"א רא"ש).

א: נתן לה גט ולא אמר כלום – פסול עד שיאמר לה ה"ז גיטך (עח:).

כ"פ הרמב"ם – הגט רק פסול.

לאפוקי הר"ן והטור – הגט בטל.

ב"ש: ושונה מקידושין שאינה מקודשת כלל! שבגיטין שא"צ דעתה והגט לשון הבעל הוא – הגט רק פסול, משא"כ בקידושין שלא ברר דעתה אינו כלום.

מנחם: ואם היה מדבר עמה על עסקי גיטה (או קידושה) ה"ז גט (קידושין) – קידושין (ו:).

ג: א"ל 'איני אישך' – ו"א שאינו גט כלל (קידושין ה:).

הגה: אפילו היה מדבר עמה על עסקי גיטה וא"ל 'אינו אישך' אינה מגורשת. ו"א דהו ספק (רי"ו שני הדעות).

ה: א"ל 'כנסי שט"ח זה' ונמצא גט – אינה מגורשת עד שיאמר לה 'הרי גיטך' (עח:).

קלז

צריך שיתירנה היתר גמור גיטין(פב-פה).

לה ולומר. ואנן קי"ל כרבי – שא"צ ליטול ולהחזיר לה. **ורבי יוחנן אמר** – אף לרבי כאן צריך ליטול ולהחזיר. דשאני כאן כיון שקנאתו להיפסל לכהונה קנאתו לה, ולכן צריך ליטול ממנה. והלכה כמשנתנו. **להלכה:**

הר"ן(רש"י) – כחזקיה שאין הלכה כמשנתנו וסגי שיאמר לה הרי את מותרת...

והר"י – הלכה כרבי יוחנן שצריך ליטול ולחזור ולתת

א: א"ל הרי את מותרת לכל אדם **חוץ** מפלוני או אלא לפלוני – אינו גט. כיתד יעשה יטלנו ממנה ויחזור ויתן לה ויאמר 'הרי את מותרת לכל אדם'.

אינו גט: גיטין(פב). – הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני: ר"א – מתיר, וחכמים – אוסרים.

אלא יטול ממנה ויחזור ויתן ויאמר...

יטלנו ממנה: כמי הולך המשנה (פד:)?

חזקיה אמר – רשב"א היא שמצריך ליטול ולחזור ולתת

לה ולומר. מה אומר לה:
צהר"ן – דווקא 'הרי את מותרת לכל אדם' ולא סגי 'ה"ז גיטך', כיון שתחילה אמר 'חוץ מפלוני'.
והרמב"ם – אף יכול לומר ה"ז גיטך.
• מין: אבל א"ל ע"מ שלא תנשאי לפלוני או ע"מ שלא תבעלי לו – הוי כשאר תנאי ומגורשת.
שם(פב): מהו לשון 'אלא'?
ואם הוא חוץ, משמע שע"מ לכו"ע הוי כשאר תנאי וכשר.
ואם הוא לשון ע"מ, הרי בזה יש מחלוקת אבל חוץ לכו"ע פסול.
ומסקינן: אלא לשון חוץ הוא, ולכן ע"מ הוא תנאי ולא שיויר והגט כשר.
צכ"פ רי"ף רמב"ם והרא"ש.
ויש מחמירים אף בע"מ (רשב"א רמב"ן).
ב: אם אותו שייר ממילא אין קידושין תוספים בו (אביר אחיר) – ה"ז כשר. אבל אם קידושין תוספים בה אלא שהוא חייבי לאוין – אינו גט (פה).
שייר קטן (שם).
ה"ה שייר קטן שאינו גט, שהרי יגדל אח"כ (גרסת רמב"ם ורא"ש בגמרא שם).

וה"א(ר"ח) – הוי ספק מגורשת (שלא גורסים התשובה שם).
ג: ספקות (שייר בעל אחותה, מי שעתיד להוליד וכו') שם(פה).
ה: את מגורשת ממני היום ולמחר את אשתי – ספק מגורשת (שם פג).
סיכום: הרי את מגורשת ממני חוץ מפלוני (פב-פה).
א. חוץ/אלא לפלוני – אינו גט, וצריך ליטול ממנה ולחזור ולתת ולומר הרי את מותרת.
ב. ע"מ שלא תנשאי לפלוני – מגורשת (רי"ף רמב"ם ורא"ש).
ג. חוץ מאביר אחיר – ה"גט כשר (פה). חוץ מאלמנה לכ"ג – אינו גט.
ד. חוץ מקטן – אינו גט (שהרי יגדל אח"כ - פה).
וה"א – ספק מגורשת (ר"ח – לא גורס תשובת הגמרא).
ה. שייר בעל אחותה וכו' – ספק מגורשת (שם).
ו. שו"ע(קמ"ד/ג): ה"ז גיטך מעכשיו אם לא באתי עד יב"ח ומת תוך הזמן – ה"ז מגורשת (עו). ואם יש לה יבם צריכה להמתין עד יב"ח.

קלח

דין נתינת הגט מידו

לה). ואם לא א"ל – אינו כלום (עח).
ה"ה אם מסר מודעא ונתן לה הגט, ואח"כ ביטל המודעא מספיק לומר לה 'ה"ז גיטך' (הרמ"ה).
ואם נפל מידה בעודה ישנה, נעורה ונטלתו – אינו גט עד שיחזור ויתן ויאמר (הרא"ש).
• הגה: נתן גיטה בחצרה כשהיא ישנה – י"א שאינו גט (שחצרה כידה וצ"ל ה"ז גיטך – רשב"א. לאפוקי ראב"ד שחצרה משתמרת, ול"ד לידה שאינה משתמרת כשהיא ישנה).

א: טלי גיטך מע"ג קרקע – אינו כלום (עז).
אפילו הוא בידו בעין תרתי: שיקריב אליה ויסייע בנתינה.
ולכן: היה מונח על ידו שקרוב אליה ונטלתו – אינו גט.
אפילו היתה ידו סגורה ופתחה ונטלתו בלא סיוע שלו – אינו גט (עח).
ב: נתן לה גט ונשאר החוט שקשור בו הגט בידו – אם יכול לנתקה ולהביאו אצלו – אינו גט (עח).
ג: נתן הגט כשהיא ישנה, נעורה והוא בידו וא"ל ה"ז גיטך – מגורשת (וא"צ ליטול ממנה ולהחזירה ולומר

קלט

דין קבלה מידו, ואם זרק לה ולחצרה

ולהחזיר לידה ולומר.
ב"ש: דחה הרוח הגט לחצרה וא"ל ה"ז גיטך, אפילו בחצרה המשתמרת ועומדת בצידה – אינה מגורשת.
• תורת גיטין: האם האישה קונה גיטה בשאר קניינים
א. קניינים שלא נתרבה מידה (קניין סודר, אג"ק) – אינה קונה. והראיה גיטין(עז): אותו שכ"מ בשבת...

א: זרק לה גט לחצרה והיא בחצרה ובנוסף הוי חצר המשתמרת לדעתה – ה"ז מגורשת (עז). - כעולא).
• ב"ש(רש"י): דווקא חצר נכסי מלוג שהיא ברשותה וכשמקבלת גיטה, גיטה וחצרה באים כאחת. אבל נצ"ב כיון שמחוסר גוביינא לא הוי נתינה וצריך ליטול ממנה

[ה"ה – אף שלענין מציאה (ב"מ יב.) לענין ארנקי כה"ג לא נפשטה! שאני גט שצריך להיות שסופו ינוח. והב"ש – השאלה נפשטה בזבחים(כה): 'את"ל אויר שאין סופו לנוח אינו כמונח...! והרמב"ם פסק כאת"ל]
 וי"א (רמב"ן והרשב"א) – ספק מגורשת.
 • ב"ש(רשב"א): אפילו הגט מתגלגל ע"ג קרקע רשותה – אינה מגורשת דבעין נתינה מעלייתא.
יד: הגה: לכתחילה אין לגרש ע"י שיזרוק לה לרשותה, אלא לתוך ידה ממש, וידה תהיה פתוחה מתחילה עד סופה (מרדכי).
 [גיטין(עח): אמר שמואל – ואת לא תעביד עובדא עד דמתא גיטה לידה].
הגה: ואפילו בדיעבד אין להתירה עד שיבוא הגט לידה ממש, ולאחר שנתן לה הגט תסגור ידה ותכניסוהו תחת בגדיה, ותזהר שלא יסייעו בידה, ולא יהא בידה טבעת וכיו"ב (סדר הגט). וצריך שתגביה ידה מהארץ ג"ט (שם).

שיקנה לו מקום הגט. וכתב הרשב"א והר"ן – מדין חצרה ולא אג"ק לאפוקי רש"י דס"ל שקנתה בקניין אג"ק.
 ב. קניינים שנתרבו מידה, משיכה הגבהה – מהני אף בגט.
 • האם צריך להיות כל הגט בידה:
 תורת גיטין – א"צ להיות כל הגט בידה.
רעק"א – צריך להיזהר שיהא הכל בידה, לפי הירושלמי 'נתן בידה' עד שיהא כולו בידה.
ב: נתן הגט בחצרה כשלא היתה שם וכשבאה א"ל ה"ז גיטך;
 ✓ הרמ"ה – אינה מגורשת (צריך ליטול ולהחזיר ולומר) שבעין סמוכה לחצרה בשעת נתינה.
רשב"א והר"ן – מגורשת, דלא בעין סמוכה בשעת נתינה. כ"פ המחבר בשם יש חולקים.
ת: זרקו לרשותה ועברה כל רשותה ויצאה לחוץ – אינה מגורשת, אף שהיה תוך ג"ט לקרקע כיון שאין סופו לנוח (רמב"ם).

קמ

דין שליח להולכה וקבלה והבאה

ב. עדות על שליחות הוי חצי דבר (עדות על מינוי פלוני, עדות שפלוני בחר בשליח).
ה: יכולה האישה לעשות שליח הבאה ותתגרש רק כשיגיע הגט לידה (הרמב"ם לאפוקי ה"ה).
אבל האישה לא יכול לעשות שליח קבלה לאישה, שאין חבין לאדם שלא בפניו (סה): האומר התקבל גט לאשתי יכול לחזור בו).
 • המזכה גט לאשתו במקום קטטה מהו? ת"ש דאר"ל טב למיתב תן דו מלמטב ארמלו (כתובה קיח).
 ✓ משמע – שפשוט שאינה מגורשת, שאינו זכות לה.
 כ"כ נמ"י(רשב"א) – ואפילו הבעל מוכה שחין והיתה קטטה בניהם ותובעת גירושין.
 כ"מ מהירושלמי – שחיישין שחזרה בה
אבל הר"ן – השאלה לא נפשטה, וכוונת הגמרא 'שמא טב למיתב...' ולכן הוי **ספק מגורשת**
 כ"פ המחבר בשם וי"א.
ובעה"ט – **מגורשת** דהוא זכות לה.
ה: כשבעלה משומד האם יכול לזכות לה הגט?
 (1). כשאין ידוע אם מחזרת אחר הגט:
 רש"י – מהני, דודאי זכות הוא לה.
הרי"ף – לא מהני עד שיגיע הגט לידה, מ"מ בעלה לא יכול לחזור ו.
 (2). כשידוע שמחזרת אחר הגט:
 תה"ד – מהני ומגורשת מיד (בהסתמך על רש"י).
 כ"פ הרמ"א בשם י"א.

א: האיש עושה שליחות הולכה, אישה עושה שליח קבלה (סב).
 • זרק גט לחצרו של שליח קבלה
 ✓ טור ב" – דינו כדין האישה שמגורשת.
 ט"ז – לא מהני, משום בזיון האישה (כמו בבזיון הבעל סג). והב"ש – חולק עליו.
מל"מ – לא מהני, שהירושלמי מסתפק אם אמרינן ריבוי דריבוי (השליח עצמו מריבוי ידה, וחצרו מריבוי דיה).
 • תורת גיטין: שליח הולכה שנתן הגט בחצרו, ואח"כ הקנה החצר לאישה – מגורשת כיון שבא הגט מרשותו לרשותה.
 • נ"ב: אמרה 'כל הרוצה לקבל גיטי מיד בעלי יהא שליח שלי' – לא מהני, 'שכל הרוצה' אינו מינוי שליחות.
 • אמרה 'מי שיבחר פלוני יהא שלוחי':
נ"ב – מהני, שדומה ל'כל השומע יכתוב גט לאשתי' דמהני.
 [אף ששם מיד כששמע והסכים הוי שליח, משאכ"כ שאין השליחות נגמרת עד שיבחר פלוני והוי ברירה למפרע ! מ"מ כל ספקות שהברירה שייך רק שיחול למפרע, אבל כאן מיירי שמקבל השליחות מכאן ולהבא. והראיה אמר לעשרה כתבו גט... שנים חותמים, ואין בעיה של ברירה].
מ"מ אין להקל רק במשומדת, שבלא"ה מקילים לזכות לה גט בכל מיני שליחות.
ישועות יעקב – יש להקל, כיון שהדבר אינו שכיח.
ב"מ – יש להחמיר אף בעוזבי דת
 א. שזהו מילי שלא ממסרן לשליח.

תחילה – ימסור הבעל לשליח הגט שתתגרש בו מדי (כשליח קבלה).

אח"כ – יחזור ויקח מהשליח, וימסור הבעל לשליח כשליח הולכה (שאם שליח קבלה לא יעזור שיהא לפחות שליח הולכה).

ואין חשש שיבטל המומר הגט, כיון שחושב שכבר נתגרשה מיד (תה"ד).

הר"ן – לא מהני, כיון שלא מינתה שליח קבלה בפירוש. **כ"פ** הרמ"א בשם יש מחמירים.

הגה: ואם אשתו מומרת מזכה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת (תה"ד).

איש שנאסרה על בעלה מזכה לה גט ע"י אחר (או"ז). ויש מחמירים (מהרי"ק).

יא: מומר השולח גט לאשתו לצאת מכל חששות יתן גט בשני אופנים:

קמא

דין השליחות והחזרה ממנו

א: לעשות שליח קבלה לקבל מיד שליח הבעל (גיטין סג):

רב – אין עושין (בזיון הבעל, חצרה הבא לאחר מכן).

ר' רב חנינא – עושה.

כ"פ הר"ף הרמב"ם והרא"ש – עושה שליח לקבל משליח בעלה. כ"פ רב האי, רשב"א (ר"ח).

ובה"ג – פסק כרב, שאין עושה שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה. כ"פ בעה"ת והר"ן **כ"פ** המחבר בשם ו"א.

מנ: אמרה לשליח ההולכה לקבלו בשבילה – ספק מגורשת (שם כי יתבה לישא).

אבל כשיגיע הגט לידה לכו"ע מגורשת (רמב"ם).

והט"ז – אף שיגיע לידה אינה מגורשת, שהרי ברגע שקיבל עליו שליחות האשה ניתק עצמו משליחות הבעל.

ב: אישה שעשתה שליח קבלה צריכה ב' כיתי עדים:

אחת – שיאמרו בפנינו מינתה אותו שליח לקבלה.

ואחת – שיאמרו בפנינו קיבל הגט.

ט: האם השליח מצטרף כעד

לבעה"ט – אם הוא כשר מצטרף.

והרא"ש – אינו מצטרף, שהרי הוא במקום הבעל/האשה.

י: אם גט יוצא מתחת ידי שליח קבלה של האשה – א"צ עדים נוספים (רמב"ם).

יא: האם שליל ההולכה צריך מינוי בעדים

לרמב"ם – א"צ, כיון שהגט יוצא מתחת ידו נאמן.

מ"מ אם השליח כופר – ה"ז ספק מגורשת (הגמ"י).

הרא"ש – צריך למנותו בעדים, מ"מ נאמן לומר שמנוהו בעדים כראוי.

כ"פ החבר בשם ו"א.

• מינוי שליחות בקידושין (לה/ג):

לרמב"ם – כמו בגיטין, שליח קבלה צריך מינוי בעדים, שליח הבעל לקדש א"צ.

ראב"ד והר"ן – שניהם צריכים מינוי בעדים, ול"ד לגיטין

ששם הגט מוכיח משאכ"כ.

כ"פ המחבר בשם ו"א.

ב"ש – לפ"ז, אם הקידושין בשטר דמי לגיטין וא"צ מינוי בעדים.

והרא"ש – אף שליחות האשה א"צ עדים. ול"ד לגיטין ששם מתירה לשוק, משא"כ שאוסרה לשוק.

מ"מ יש להחמיר.

כ"פ הרמ"א בשם ו"א.

• הגה: אם השליח והאשה מודים שנתקדשה, אף שאין כאן עדי קידושין – ה"ז מקודשת. **מ"מ** אם קיבלה קידושין מאחר חוששים וצריכה ממנו גט, עד שיבואו עדי קידושין של הראשון (ריב"ש).

• הגה: ואם אין עדים בדבר וגם השליח כופר (מרדכי): **י"א** (יעב"ץ) – הוי ספק מקודשת.

ו"א (ראבי"ה) – לא הוי קידושין כלל. וכן נראה עיקר.

• הגה: ונוהגים להצריך חתומה שנעשה שליח (הר"פ).

יג: מסר שליח ההולכה הגט לאישה לא בפני עדים, יטול ויחזור ויתן לה בפני עדים. ואם א"א – אם הגט חתום ויוצא מתחת ידה מגורשת (רמב"ם).

ויש מי שחולק (גאונים).

הגה: גט מקוים תחת ידה א"צ להביא עדי מסירה ודי שתאמר שקיבלה בעדי מסירה (טור).

יד: אפשר למות שליח אף שלא בפניו, והעדים כותבים וחותמים שמינה לפלוני שליח. בין שליח קבלה או שליח הולכה (גיטין ל. – גרסת הרמב"ם, רא"ש).

הגה: וי"א שאין למנות שליח בכתב (מרדכי).

טו: המסוכן שאמר רק 'כתבו גט לאשתי', כותבים ונותנים (סה:).

טז: כשהתאבד אח"כ – הגט גט (י.ו.).

יז: היה מושלך בבור ואמר – כל השומע קולי יכתוב – הרי אלו כותבים ונותנים (י.ו.).

ואף אם העלוהו ולא הכירוהו (יבמות קכב. מעשה בצלמון).

• חשש שדים ובבואה דבבואה (10).

הרי"ף והרא"ש – מצריכים בבואה דבבואה, דס"ל שהדחייה רק על הצרה.

רמב"ם – א"צ, דס"ל שהדחייה גם על השדים.

הגאון – בימנו אין בקיאים בבבואה דבבואה ובכל גוונא לא מתירים.

שיטת המחבר:

בסימן (יז/י) – דמיירי שלא ראו גופתו אין להקל אפילו בבבואה דבבואה (כהגאון).

בסימן (קמא/יט) – שמצאו גופתו הביא ב' דעות סתם (רמב"ם) – מותר בכל גוונא.

וי"א (רי"ף רא"ש) – צריך בבואה דבבואה.

נד: א"צ לכתוב הרשאה בשולח הגט, ומה שנוהגים לכתוב כיון שכותב בו שנותן רשות לשליח למנות כמה שלוחים אפילו בלא אונס (הר"פ).

נה: הבעל שעושה שליח צ"ל גדול, וכל שיש לו זקן בפניו אין לחוש (הר"פ).

הנה: אבל בעדי חתימה א"צ לדקדק כיון שעדי מסירה עיקר והגט ניתן לפני הרבה גדולים (או"ח).

מ"מ אם מייחד עדי מסירה צריך לדקדק שיהיו גדולים (ד"מ).

כז: על שטר שליחות קבלה צריך לחתום שני עדים כשרים ושהיו יודעים במקום הנתינה (הר"פ).

כת: צריך לדקדק שתהיה האישה שעושה שליח קבלה גדולה (הר"פ).

כט: שלבים בנתינת הגט לשליח קבלה (הר"פ) –

א. ישבו ב"ד כשרים שלא קרובים.

ב. יכירו החתימות ההרשאה (מינוי השליחות).

ג. יקחו הגט מהבעל ויקראו ויחזירו לבעל.

ד. יבטל הבעל כל מודעות ויפסול עדים..

ה. יתן הבעל הגט לשליח.

ו. יאמר לו: "התקבל...".

ז. יחזרו לקרות הגט אחר הנתינה שנית.

ח. הדיינים יכתבו עדותם ויתנו לשליח.

הנה: ונהגו להחמיר שלא לגרש ע"י שליח קבלה כלל (הר"פ).

• כשא"א בלא שליח קבלה:

הב"ח: מעשה באחד שעיתים חלים ועיתים שוטה וזמן חלימותו מועט – יש להתיר לאישה לעושה שליח קבלה במקום הבעל ובעת חלימותו ותחזור לעירה. ובעת חלימותו ימסור הגט לשליח.

ואל יכולה למנות השליח בעירה. **כ"כ ח"מ** וב"ש.

והגאון משה סופר – אין יכולה למנות שליח בעירה, שמא באותו הזמן בעלה שוטה שאינו ראוי לתת גט וא"כ בטלה השליחות מטעם 'כל דבר שהוא לא יכול לעשות אינו יכול למנות שליח'.

והראיה (נדרים יב:) אין יכול למנות שליח לקדש לו א"א לאחר שתתגרש.

אומנם שיבת ציון – יש להתיר.

א. הרי הב"ח ח"מ וב"ש – מתירים.

ב. רק מצב שלא עשוי להשתנות אמרינן 'כל שלא יכול לעשות לא יכול למנות שליח' משאכ"כ שהמצב משתנה כל הזמן.

ג. דווקא בשליח שצריך לעשות פעולה (לקדש) אין יכול למנות שליח אם הוא עצמו לא יכול לקדש, משאכ"כ שהשליח לא עושה שום פעולה, רק מקבל הגט.

לא: הכל כשרים לשליחת הגט (קבלה הולכה) א' האיש ואחד האישה (גיטין סב:).

הכל כשרים להביא את הגט חוץ מחש"ו ונוכרי (כג:).

• דין העבד:

גיטין(כג:) אין העבד נעשה שליח קבלת הגט לפי שאינו בתורת גיטין.

מה דין הולכת הגט?

✓רש"י, תוס' – גם לשליח הולכה פסול.

הר"י מיגאש – כשר.

ומה כתב: אין העבד כשר להולכת הגט. **ויש מי** שאומר (רשב"א) שהוא ספק (לחשוש לר"י מיגאש).

ב"ש: אבל רשעים כשרים לשליחות אלא שאינם נאמנים לומר 'בפני נכתב...'. ולכן בא"י שא"צ לומר וכן כשהגט מקוים השליחות כשרה (כמ"ש המחבר בשם הרא"ש סעיף לג).

לב: שליח קטן שאח"כ הגדיל, פיקח ונשתפה – פסול.

אבל פיקח ונתחרש וחזר ונתפקח – כשר, כיון שתחילתו וסופו בכשרות (כג:).

אבל שליח רשע וחזר בתשובה כשר (שהחשש שרשע משקר וזה הרי חזר בתשובה). ולכן כשר אף בגט המגיע מחו"ל שצ"ל בפני נכתב (הרמ"ה).

לג: נשים וקרובים כשרים לשליחות זו (רמב"ם והרא"ש).

הנה: כשאפשר לכתחילה לא יהיו שליחים (סדר הגט).

מקו: רשעים

רשע מד"ס – כשר לשליחות הגט.

רשע דאורייתא:

✓הרא"ש – כשצ"ל בפני נכתב (מו"ל כשאינו מקוים) – פסול. כשאצ"ל – כשר.

רמב"ם – התקיים בחותמו פסול מדרבנן. ואם לאו פסול מהתורה.

כ"פ המחבר בשם וי"א.

הנה: דין מומר כדין פסול לעדות מהתורה (הג' אלפסי).

לה: שלח גט ביד גוי לפלוני שיגרש אשתו וימנה את פלוני בכתב:

הגאונים – לא יגרש בו, לפי כשיוצא גט מיד הבעל צריך לבוא ליד האישה או שליח ישראל, ולא דרך גוי.

✓הרא"ש – הגט כשר, כיון שהגוי אינו אלא מעשה קוף בעלמא, והרי מינה פלוני לשליח בכתב (דמינוי שליחות בכתב מהני), ואם נישאת לא תצא. וכן התיר ר"ת.

י' שנים).

לט: גם שליח שני יכול לעשות שליח שלישי כדין הראשון (שם כט). שליח אחרון אצ"ל בפני נכתב... משמע שאפשר למנות שליח).

מ: שליח ראשון **שחלה** ממנה אחר, אם צ"ל בפני נכתב צריך למנותו בב"ד (כט). ואם אצ"ל ממנהו בפני שני עדים (הרא"ש).

כ"פ הרי"ף והרא"ש – רק שחלה שליח שני יכול למנות שלישי (כמו שליח ראשון).

והרמ"ה – רק בשליח ראשון יש קפידא של הבעל צ"ל דווקא בחלה, אבל בשליח שליח שני אף בלא חלה ממנה שלישי.

מא: מת שליח ראשון לא בטלו השליחות שמינה. אבל מת הבעל בטלו כל השליחים (כט).

• **האם שליח ראשון יכול לבטל שליחות השני:**
תורת גיטין – יכול לבטל, שהרי אם מת שליח שני יכול הראשון ליטול מהיורשים הגט (כמ"ש בסמ"ה והרמ"ה), מוכח שלא נגמר כוח הראשון. כ"פ הט"ז.
יד המלך – אין יכול לבטל, שמיד שהגיע הגט לשני כלתה שליחות הראשון. כ"כ גט מקושר.

מב: מת שליח שני יכול שליח ראשון ליטול מהיורשים את הגט ויוליכנו לאישה, שלא נתבטל שליחות הראשון עד שיגיע הגט לידה.

מג: **האם שליח קבלה יכול למנות שליח אחר:**
והרמ"ה – אין יכול למנות שליח אחר אף שנתנה לו רשות, דהוי מילי דלא ממסרן שליח.
כ"כ רמב"ן ר"ן בעה"ט **והמחבר**.

ת' גאון – אם נתנו לה רשות יכול למנות שליח אחר.
כ"פ הרשב"א **והמחבר** בשם ויש מתירים.
והתשב"ץ – אף בלא רשות יכול למנות אחר, שהרי האישה לא מקפידה שרוצה להתגרש.

מד: **עשתה כמה שליחי קבלה:**
יבעה"ט – לא ביטל אחרון את הראשונים, ומי שיגיע הגט לדיו מגורשת. כ"כ הרא"ש והרשב"א.
והרמ"ה – מינוי שליח אחרון מבטל שליחות הראשון. וכן הדין במינוי שליחות הולכה.
הגה: ואפיל ונתן ביד אחד גט פסול ביד השני גט כשר – מגורשת (מרדכי).

ב"ש(רשב"א): ואם אמרה לכמה אנשים, מי בכם שירצה הבעל לתת לו הגט יהא שלוחי – לא מהני, דאפשר שאין ברירה.

מה: שליח ששינה (במקום פלוני וגרשה במקום אחר) גיטין(סה, ט).

נד: חמש נשים נאמנות להביא גיטה כיון שהגט בידן מוכיח. וה"מ במקום שצ"ל בפני נכתב [ב"י- שאז אין יכולות לקלקלה, שאף אם הבעל יערער אין שומעים לו]

הגה: ויש חולקים דאין למנות שליח בכתב.

• **מי הם היש חולקים?**

באר הגולה – ס"ל **כהמרדכי** שלא מהני מינוי שליחות בכתב אף כשאין גוי באמצע (כמ"ש הרמא י"ד).

מאמר – ס"ל **כהגאונים** כאן, בגלל שי שגוי באמצע.

• **ת' הרדב"ז:** ויש להתיר למנות שליח בכתב אפילו דרך הגוי, אפילו לכתחילה כר"ת והרא"ש ומרן.

• **לשלוח גט דרך הדואר** (מאמר מרדכי).

יש להתיר במקום עיגון –

א. ר"ת רא"ש ומרן – מתירים אפילו דרך גוי.

ב. הרמ"א שמחמיר לא בגלל שהגוי באמצע אלא בגלל מינוי שליחות בכתב. וזה כבר התירו רא"ש ר"ת ומרן.

לז: אמר לשליח לתת הגט רק לאחר ל' יום, נאנס תוך ל', האם יכול למנות שליח אחר?

יציטין(כט): – יכול לעשות שליח שיגרשנה אחר ל'.

והרמ"ה – לא יתן לשליח שני, אלא לב"ד, שיש חשש שמא ישנה שליח שני ויתן תוך ל'.
כ"פ המחבר בשם וי"א.

לח: המביא גט בא"י וחלה – ישלחנו ביד אחר, ואם בא מחו"ל עושה שליח בב"ד ומשלחו. א"ר כהנא – דווקא שחלה.
וה"ד?

מרי: בין א"ל 'הילך' או 'אתה הילך' אם חלה יכול לעשות שליח אחר (הרי"ף רא"ש ורמב"ם, כלישנא שלישית, רשב"ג)

ויש מי שחולק (ר"ח - כלישנא אמצעית):

'בהולך' – ישלחנו ביד אחר אף שלא חלה [והראב"ד – דווקא בא"י אבל בחו"ל שצ"ל בפני נכתב אפשר שהבעל מקפיד כשלא חלה].

'באתה הולך' – ישלחנו רק אם חלה.

• **שליחות שעשה שליח בלא אונס ועברה ושניאת:**

קידושין(מא): 'ושלח ושלחה' מלמד ששליח עושה שליח.

תוס': וקשה, שמשמע אף בלא אונס? וי"ל דווקא כשהבעל מקפיד בעין אונס.

פ"ת – משמע מהתוס' שאם הבעל מקפיד אינו גט כלל ואף שנישאת **תצא**.

אומנם ישועות יעקב – פסול מדרבנן ואם נישאת **לא תצא**.

• **לעשות שליח לשלוח אחר חר"ג.**

הקדוש מרדוש: בקידושין לא יכול שליח לעשות שליח כיון **שצריך דעתה** ושמה לא תסכים והוי מילי דלא ממסרן לשליח (הרמ"א לו/ו הביא ב' דעות, ודעה זו בסוף). אבל בגט שא"צ דעתה מהני.

פת"ש – ולפ"ז בימנו שיש חר"ג וא"א לגרשה בע"כ הו כמו קידושין שאין יכול לשליח לעשות שליח. וקשה הרי קי"ל ששליח עושה שליח!

לפי המחבר – אין כיום חר"ג.

ואף לרמ"א – יש אופנים שמגרשים בע"כ (כגון לא ילדה

גיטין(כג):

• **מרו:** בא"י שא"צ לומר בפני נכתב ואמר בפני נכתב: י"א (הרמ"ה) – כשרה להביא הגט שאז הבעל לא יכול לערער. וכו"ה בגיטין (ו. א"ר כהנא) וי"א (רשב"א) – לא נאמנות, שחושבות שיכולות לקלקלה.

נה1: עשתה שליח קבלה, והגט ביד שליח והבעל טוען מזויף, אם הגט מקוים או יש עדי מסירה – מגורשת, שדינו כדין האישה עצמה (רמב"ם).

נה2: הבעל אומר שנתן הגט לשליח בתורת פקדון, והשליח אומר לגירושין כשליח קבלה והאישה מגורשת – השליח נאמן (גיטין סד. כרב חיסדא). **כ"פ** הרי"ף והרמב"ם – שהשליח נאמן. **כ"פ** המחבר. **והרא"ש** – כר"ה, שהבעל נאמן, לפי שר"ה רבו של רב חיסדא. כ"ד ר"ת.

וגם הרמב"ן – העיד שראה נוסחה ברי"ף שפסק כר"ה. **וביאר רש"י:** שר"ה מיירי כששלושת (הבעל האישה והשליש) בעיר אחת שאז יש טענת הבעל שאם רצה לגרשה לא היה נותן לשליש אלא מגרשה ישירות (שאל"כ אף ר"ה מודה ששליש נאמן). **כ"פ** המחבר בשם וי"א.

• **מרו:** הבעל נאמן לפי ר"ה רק כאשר: א. שלושתם בעיר אחת.

ב. בנוסף דווקא כשטוען הבעל לפקדון. אבל טוען שעשאו שליח הולכה לא נאמן (תו"ס). **מרו:** השליח נאמן –

רשב"א – דווקא כשיש עדים שמינתה אותו לשליח קבלה [טור – ובנוסף יש עדים שמסר הבעל לשליח הקבלה]. כ"ד התו"ס והרא"ש.

לאפוקי רש"י – שאף בלא עדים נאמן השליח כיון שיש לו מיגו שיכל ל מסור לה לפני ערעורו של בעל.

• **ב"ש:** דווקא בשליח קבלה צריך עדים על המינוי, אבל שליחות הולכה א"צ עדים וכשיגיע הגט לידה מגורשת (שאין לו טענה שיכל לגרשה בעצמו, לפי שרצה להשהות הגט קצת).

הגה: וי"א דלא סגי עדים שראו הגט תחת יד השליח אלא צריך **שעכשיו** יהיו בידו (ד"מ בדעת הרא"ש לאפוקי הרמב"ם).

מרו: טוב להיזהר לחוש לשיטת ר"ה לא לגרש ע"י שליח כששלושתם בעיר (טור, תו"ס רא"ש רשב"א).

מרו: ואם אמרה האישה 'בפני קבלו שליח לגרושין' – נאמנת (גיטין סד.).

נאמנת:

הרא"ש(1), ר"ן – דווקא כשהגט בידה.

כ"פ המחבר בשם וי"א.

והרא"ש(2), טור – אף כשהגט ביד שליח.

כ"ד המחבר בסתם.

נו: כשהאישה טוענת שנתגרשה

אם הגט יוצא מתחת ידה וטוענת שהשליח נתן לה

והשליח מודה, אלא שהבעל טוען לשם פקדון נתן לשליח – מגורשת (רמב"ם מ סד.).

ואם טוענת שאבד גיטה ולא ראו העדים הגט בידה אף שהבעל מודה – ספק מגורשת (שיש כאן רק ע"א (השליח) והבעל) – גיטין(סד.).

ואפילו אמרה בפני נתת לשליח לגרושין ונתן לי השליח, הואיל והבעל והשליח מסייעים לה אפשר שתעז ולא נאמנת (שם, רמב"ם).

נט1: שלח גט לאשתו וחזר ובטלו קודם שיגיע לידה – מבטל (לב.).

נט2: **הגה:** מומר לעניין לעשות שליח לגט:

י"א (מהרי"ו) – דלא מהני שיעשה שליח שמא יחזור ויבטלנו, אף שקיבל עליו בחרמות.

וי"א (תה"ד) – יעשה תחילה שליח קבלה ויאמר לשליח זכה בגט זה לאשתי. ואח"כ חוזר ולוקח הגט מהשליח וממנהו לשליח הולכה.

ס: אין לבטלו אלא בפני השליח עצמו או האישה, ובדיעבד אפילו בטלו בפני ב' עדים מבטל (לב, לג).

הגה: אין הבעל נאמן שביטלו אא"כ יש שני עדים או השליח או האישה מודים (ב"י).

וי"א (הריב"ש) – ששני עדים שמבטל בפניהם צ"ל יחד, אבל אם מבטל הגט עצמו מהני אף שזה שלא בפני זה.

סא: **אחרונים:** ביטל השליח שליחותו וחזר ונתרצה להיות שליח, האם צריך מינוי חדש מהבעל:

ט"ז – לא מהני, אא"כ ימנה אותו הבעל מחדש.

ב"מ – אין השליח יכול לבטל שליחותו, ולכן אם חזר ונתרצה מהני, אא"כ ביטל השליחות בפני הבעל.

גט פשוט – אף שביטל בפני הבעל, יכול לחזור ולהיות שליח, אא"כ ביטל הבעל השליחות.

סב: לא בטלו בפירוש אלא גילה דעתו שחפץ בביטולו (שאמר שליח טוב שלא נתתה לה) – אינו בטל (לד. אמרה לו תבוא מחר, אמר הבעל הטוב והמטיב).

אפילו רף אחריו לבטלו ולא הגיעו – אינו בטל (לב. ואם הגיע הגט לידה אינו בטל. אף שיש גילוי מילתא).

הגה: כתב מכתב אחר השליח לא לתת הגט – הוי ביטול (הר"ן).

סו: השולח גט ביד שליח וחזר וביטל הגט – חוזר ומגרש באות והגט, שלא ביטל הגט אלא השליחות (לב: כר"נ שאף שביטל הגט חוזר ומגרש בו).

• **אם** ביטל הגט עצמו

גיטין (לב:): משמע – שלא יכול לבטל הגט.

ואילו מקידושין(נט). משמע – שיכול לבטל הגט עצמו?

להלכה:

ותו"ס והרמב"ם – יכול לבטלו.

רשב"א והר"ן – אין יכול לבטלו.

ואם גירש בו – הוי ספק מגורשת.

סח: שליח שהביא גט לא חוששים שמא הבעל בטלו

אלמנה ומותרת, ואם חי הרי היא מגורשת ומותרת).
 • באה"ט (ראב"ח): אדם שנמצא בשבי ויש להסתפק אם חי הוא – לא יתנו לה הגט.
 • מרן: זקן הרי הוא בחזקת חי. עד איזה גיל? גיטין (כח): ל"ש אלא שלא הגיע לגברות (80) אבל הגיע לא.
 מקשה אב"י – אפילו בן 100 נותן לה בחזקת שהוא קיים? כיון דפליג פליג.
הרמ"ה – לפני 80 או אחר 100 בחזקת שחי הוא רש"י – לפני 80 ואחר 90 בחזקת שחי הוא.
להלכה:
רשב"א – קי"ל כאב"י, ובכל גיל יש לו חזקת חיים. כ"ד הרי"ף רמב"ם והרא"ש. וכן סתם המחבר.
והרמ"ה – לפני 80 ואחר 100 בחזקת שחי הוא. כ"פ המחבר בשם וי"א.
הג"א – מעל 80 יש לחשוש.

או מסר מודעא (רמב"ם).
אפילו הניח הבעל זקן או חולה – נותן לה בחזקת שהוא קיים (כח).
 • ואם אחר שנתן לה התברר שמת אך לא ידוע מתי:
תורת גיטין – הוי ספק מגורשת וכמו בגיטין (עו: כתבו ונתנו לה לאחר יב"ח ומת...).
ת' ברית אברהם – אם כבר נישאת קודם ששמעו יש להתיר (והמשנה עו: מיירי שטרם נישאת).
 • הוכה ונעשה טריפה:
רמב"ם – נותן לה בחזקת שהוא קיים.
הג' אלפסי – דינו כגוסס שלא יתן לה, שאין לעשות ספק גרושה [דין הגוסס: ר"י - דינו כחי. רש"י - כמת] כ"פ הרמ"א.
 • מרן: הניחו גוסס – לא יתן לה שרוב גוססים למיתה (כח). ואם נתן הוי ספק מגורשת (רמב"ם).
ב"ש: וה"מ כשזקוקה ליבום ואז הוי ספק, אבל לא זקוקה יתנו לה הגט ומותרת ממ"נ (אם מת הרי היא

קמב

דין המביא גט בחוצה לארץ

ובפני נחתם' כ"כ סדר הגט ופמ"א.
רדב"ז – אף שיאמר אני כתבתי מהני כ"פ ישועות יעקב.
 • מרן: ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה לא יתנו לה הגט (ה:).
ואם נתקיים בחותמיו תו ל"צ לומר מידי (הרא"ש).
ויכול השליח להצטרף לקיימו בשלושה (ה:).
2א: מרן: נתן לה הגט לפני שהתקיים רמב"ם – לא ערער הבעל הגט פסול עד שיתקיים אבל לא תצא. ואם ערער – אינה מגורשת ותצא. ואם אבד הגט – ספק מגורשת.
תו"ס והרא"ש – אפילו לא ערער הבעל תצא.
3א: מתי צ"ל 'בפני נכתב ובפני נחתם?'
רמב"ם – בחו"ל אפילו ממקום למקום במדינה אחת.
ר"בד"ה – האידנא אף בא"י ממקום למקום.
ר"ת – אף מבית לבית באותה העיר.
 • הגה: ו"א (רשב"א ומרדכי) – אם יש לשליח הרשאה שכתוב בו עדי הגט מקרי נתקיים בחותמיו ואצ"ל 'בפני נכתב ובפני נחתם'.
ויש חולקים (ריב"ש) – דבהרשאה לא מקרי קיום. וכן נוהגים אף כשיש הרשאה לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.
הגה: ושליח שממנה שליח צ"ל בפני ב"ד 'בפני נכתב ובפני נחתם'. ואם לא אמר ויש לו הרשאה יש להקל במקום עיגון (ריב"ש).

1א: המביא גט ממקום למקום בחו"ל, או מא"י לחו"ל או מחו"ל לא"י – צ"ל 'בפני נכתב ובפני נחתם' (ב). לפי שאין עדים מצויים לקיימו (כרבא).
 • רש"י והר"ן: רק בשליח הולכה אבל שליח קבלה אצ"ל.
מרן: וצ"ל בפני שנים (והוא עצמו מצטרף לשלישי (ה)).
ואפי שמות העדים כשמות הגויים כשר, שרוב הבאים ממדינת הים שמותיהם כשמות הגויים (יא).
ואם בא הבעל וערער אין משגיחים בו (כיון שאמר השליח 'בפני נכתב ובפני נחתם').
חמש נשים נאמנות להביא גיטה כשצריכות לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', שאז הבעל לא יכול לערער, ואין יכולות לקלקל אותה (כג).
ואפ מי שהביא גט מא"י שאצ"ל, אם אמר מהני שהבעל לא יוכל לערער (ו. א"ר כהנא).
כ"פ רמב"ן, רמ"ה והר"ן.
כ"פ המחבר בסתם (קמב), ובשם י"א (קמא).
אבל הרשב"א – לא מהני והבעל יכול לערער לפי שחושבת שיכולה לקלקלה.
כ"פ המחבר בשם י"א (קמא).
 • ב"ש: כשנתקיים הגט ע"י שליח אף גובה כתובתה ממשועבדים. ולומדים כן ממדרש כתובה. מיהו תוספת גובה רק מב"ח, שאין מדרש כתובה רק לעיקר ולא לתוספת.
 • פת"ש: האם סופר יכול להיות שליח
באה"ט – לא יכול להיות, שלא יכול לומר 'בפני נכתב

ד: אבי הקטנה מקבל גיטה כמו בקידושין (ילקוט שמעוני).

ה: קידושין בפני ב' עדים כמו בגירושין (ת' הגאונים).

ו: המקדש במחובר לקרקע (שקידשה בש"פ מחובר לקרקע) אינה מקודשת כמו בגירושין (רשב"א, בעה"ט).

ז: יאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' בשעה שנותן לה תכ"ד (ה:).

אם לא הפסיק לומר עד שנשתתק – פסול עד שיתקיים בחותמיו (ט:).

ז: ואם לא אמר, אף שנישאת יטול ממנה ויחזור ויתן לה ויאמר (רמב"ם).

שאל"כ פסול עד שיתקיים בחותמיו.

ואם נתן הגט בינו לבינה אף שאמר – הוי כלא אמר, וצריך ליטול ממנה ולחזור ולתת ולומר (רמב"ם).

• **אמר אחר כ"ד** כ"ז שעוסקים באותו עניין:

תו"ס(ר"י) – מסתפק.

ת' רדב"ז – יש להקל. כ"ד התו"ס (ב"מ נה:).

• **הגה:** אילם אף שכתב 'בפני נכתב ובפני נחתם' – לא מהני שצ"ל בפיו (ריב"ש לאפוקי הר"ן דס"ל דמהני, וכ"ש מנתחרש וכתב לכתוב גט דמהני).

ח: אם לא אמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' ומת הבעל שוב לא מהני ליטול ממנה ולחזור ולומר, ואין לו תקנה רק שיתקיים בחותמיו.

ט: שליח עושה שליח אחר בפני ב"ד (ואם השליח עצמו כשר מצטרף לב"ד). ושליח שני שעושה שלישי אומר בפני ב"ד 'שליח ב"ד אני' (כט:).

י: יכול למנות שליח אחר בב"ד אף שלא בפני השליח שממנה. וכן יכול למסור לב"ד שהם ימנו שליח אחר אף שלא בפני שליח ראשון (כט: לפי שני הגרסאות).
הגה: כיון ששליח שני לא שמע מהראשון 'בפני נכתב ובפני נחתם' אין יכול לומר 'שליח ב"ד אני', אלא צריך הרשאה או קיום הגט (ריב"ש).

יא: הסומא אינו יכול להביא גט מחו"ל כיון שאין יכול לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. אא"כ הי' הפתוח ונסתמא (כג:).

יג: הבעל שנתן גט לאשתו להביאו לב"ד פלוני ושם ימנו שליח שיגרשנה- ה"ז נאמנת ותאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' (כג:).

ואם לא התנה עמה והגט יוצא מתחת ידה – ה"ז בחזקת מגורשת.

כ"פ הרמב"ם – מגורשת וא"צ קיום, כיון שהבעל נתן לה לא חוששים שיערער (ואם ערער יתקיים בחותמיו).

יש חלוקים (ראב"ד) – אין להתירה עד שיתקיים בחותמיו.

ב: האמינו חכמים לשליח האומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' כשני עדים (ט:). ולכן אם הביא הבעל שני עדים שהגט מזויף – הגט בטל (רמב"ם).

ג: א"צ לקיים עדי השליחות אף שאין מכירים החתימות, רק שאומר השליח שעשאו המשלח שליח בעדים (הר"פ).

• **ט"ז:** בימנו שקורעים הגט אחר גרושין צריכה כתב מב"ד שנתגרשה, ואין הרב שהוא יחידי יכול לתת הכתב.

ב"ש – ודוקא מי שמוחזקת כאשת איש א"א להתירה רק במעשה ב"ד. אבל אם לא ידענו שהיא אשת איש אף היא עצמה נאמנת לומר שנתגרשה.

• **מקרים שאפשר לסמוך** על שטר גרושין (בשני עדים) **רדב"ז** – אם כתב בשטר 'התגרשה בב"ד שלנו' וחתמו שני עדים – מהני, דהוי מעשה ב"ד.

מנחת עני – דווקא בריחוק מקום שלא נתפרסם הקידושין לא מהני שטר, אבל אמרה שנתגרשה בפני ב"ד פלוני והוא מקום קרוב – נאמנת.

ת' ב"ד – בימנו שמצויים שיירות ודואר ואפשר לברר אמיתות השטר, אפשר לסמוך על השטר שמאשר הרב.

ד: אם השליח עצמו לא קרוב או פסול, מצטרף ל ג' עדי מסירה. ואם הוא קרוב ופסול צריך ג' כדי מסירה בלעדיו (ה:).

הגה: וי"א להחמיר אפילו אין השליח פסול להצריך ג' עדי מסירה, שלא יבואו לטעות אף שהוא פסול (הר"פ).
יש מחמירים (כן עשה מהרא"י) – שהרב שנוטל שכר שלסדר הגט לא יאה אחד מב"ד.

ה: לתת גט בלילה:

כשהבעל עצמו נותן:

מרדכי – מותר לתת בלילה.

כתה"ד – אסור והגט פסול. כ"כ מהר"י מינץ.

כ"ד הנו"ב. כ"פ הרמ"א.

ב"י: בשעה יש להתיר.

כשהשליח נותן (שצ"ל 'בפני נכתב ובפני נחתם'):

הגמ"ר – מותר, ול"ד לדין

בנימין זאב – לכתחילה יתן ביום.

• **לקדש בלילה:**

מהר"י מינץ – אין לקדש בלילה, ואם קידשה ספק מקודשת, שמקשים לגרושין.

פרח מטה שושן – מותר לקדש בלילה, שדוקא כשמקדש בשטר דמי לדין אבל מקדש בכסף שרי.

לפי הזוהר – אין לקדש בלילה.

• **לאיזה עניינים מקשים קידושין לגיטין:**

(א). שהאישה מתקדשת בשטר כמו בגירושין. **אבל** לא שתתגרש בכסף כמו קידושין (קידושין ה:).

(ב). מותר לקדש ע"י שליח כמו בגירושין (קידושין מא:).

(ג). שטר איסורין צ"ל לשמה כמו גט (קידושין מח:).

דייני הקיום – יש להקל :
כ"פ התשב"ץ – להקל, אף שא"א לקיים חתימת הדיינים, שהרי לפי התורה עדים החתומים נעשה כמי שנחקרה בב"ד. ומשום עיגונא לא הצריכו קיום דייני הקיום.
והט"ז – חולק, הרי אמירת 'בפני נכתב ובפני נחתם' מדרבנן ומהתורה כמו שנחקרה עדותם, ועכ"ז אם לא אמר – תצא. ולכן גם בקיום דייני הקיום אף שהוא מדרבנן הוא לעיכובא ואין להקל.

יח: עשה הבעל שני שלוחים להוליך הגט, אף שלא אמרו 'בפני נכתב ובפני נחתם' – מגורשת, שהרי הבעל לא יכול לערער נגד שני עדים (טז).
הגה: וי"א שאם הבעל ערער – צריך קיום (טור).
יט: שנים שמביאים הגט א' שליח והשני אינו שליח. א' אמר בפני נכתב והשני אמר בפני נחתם – לא יתנו הגט עד שיתקיים בחותמיו (טז).
הגה: הביא השליח גט מקוים ואין אנו מכירים חתימת

קמג

דין המגרש על תנאי

(עד. 'לי יום ולא ליורשי').
ואם לא קבע זמן ומת קודם שתיתן, אף שלא יכולה לקיים התנאי לא בטל הגט, לפיכך לא תינשא לזר עד שתחלוץ (רמב"ם).
 • פת"ש: התנה 'ע"מ שתתני 200 זוז' ולא הזכיר 'לי' ומת תוך הזמן :
מל"מ – יכולה לתת ליורשים ותהיה מגורשת. שער המלך [ירושלמי] – לא מהני לתת ליורשים.
ד: נתנה לו 200 זוז תוך הזמן בע"כ (גיטין עד: שני לשונות):
בעה"ט (רב האי) – הלכה כל"ק, דלא הוי נתינה ואינה מגורשת.
רמב"ם – הוי נתינה, מ"מ מדרבנן עד שתיתן מדעתו. רא"ש ורשב"א – הוי ספק מגורשת.
ה: ע"מ שתתני לי 200 זוז תוך ל' יום. אם חזר תוך הזמן וא"ל 'הרי מחולים לך' – אינה מגורשת (שהרי התכוון לצערה ולא נתקיים) – גיטין (עד).
וי"א שאם א"ל 'להוי גיטא בלא שום תנאי' – ה"ז מגורשת וא"צ ליטול לממנה (רשב"א).
 • פת"ש (יד המלך): ואם אחר נתן עבודה – לא מהני (שהרי לא הצטערה). אבל בקידושין כה"ג מהני (שלא נתכוון לצערה).
ו: א"ל 'ע"מ שתתני לי אצטליתי' ואבד – לא מהני שתיתן דמיה (עד: דלא כרשב"ג).
ואם א"ל 'להוי גיטא בלא שום תנאי' מגורשת (רמב"ם). ויש מי שאומר שאם מתרצה לקבל דמיה מגורשת, שהרי מ"מ הצטערה (רא"ש).
ח: התנה ע"מ שתעשה איזה מלאכה (עה: משנה א' גמ):
אם סתם – הוי כמפרש יום אחד בתוך הזמן (שתשמי את אבא, שתניקי את בני).
כ"פ הרי"ף – כרב אשי, יום אחד.
והרא"ש – פסק כרבא, שסתם הנקה ב' שנים, שימוש כל ימי חייו. כ"פ הרמ"א בשם וי"א.
 • מת הבן או האב – ה"ז גט (שם משנה)

א: המגרש על תנאי ולא נתקיים התנאי – אינה מגורשת ואפילו לכהן לא נאסרה (עב: פא).
ב: המגרש על תא מתי מגורשת:
בלשון ע"מ – מגורשת משעת נתינה למפרע כשיתקיים התנאי (עד).
בלשון אם – אינה מגורשת אלא לאחר קיום התנאי (רמב"ם).
 • כשאומר בלשון ע"מ האם יכול לבטל הגט:
ר"ף, רמב"ם – משהגיע הגט לידה אין יכול לבטלו.
בעה"ט – כ"ז שלא נתקיים התנאי יכול לבטל.
כ"פ הרמ"א בשם וי"א.
מנ: ולכתחילה לא תינשא עד שיתקיים התנאי כ"פ הר"ן. והראיה (עד). ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי 200 זוז, אף שנקרע הגט מגורשת, ולאחר לא תינשא עד שתיתן.
צמיה אם התנאי בשב וא"ת והוא בידה לקיימו לא חיישין שתעבור עליו ומותרת מיד.
לאפוקי הרמב"ם – שבכל גוונא מתירה מיד, אף קודם קיום התנאי.
 • זמנו של שטר מוכיח?
גיטין (עו): ה"ז גיטך אם לא באתי עד יב"ח ומת תוך הזמן – אינו גט.
גמ: רבי יהודה נשיאה התירה כיון שזמנו של שטר מוכיח כרבי יוסי.
להלכה:
רמב"ם – לא קי"ל כרבי יוסי, ולכן אינה מגורשת אלא עד קיום התנאי.
כ"פ המחבר בסתם.
והרשב"א (ראב"ד) –
 כרבי יוסי שזמנו של שטר מוכיח שהגט חל למפרע מזמן הגט.
כ"פ המחבר בשם וי"א.
מנ: ולכן הוי ספק מגורשת.
ג: "אל ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי 200 זוז עד ל' יום ומת תוך הזמן – בטל הגט שהרי לא יכולה לקיים התנאי

✓רש"י – דווקא ששמשות יום אחד, שאל"כ אינו גט.
כ"ד הרמב"ם רא"ש ורמב"ן.
והתוס' – אף שמת קודם ששמשותו כלל.

ח2: פירש לה הזמן (תשמישי את אבא ב' שנים) –
צריכה לשמשו הזמן שפירש. ואם מת תוך הזמן – אינו
גט (עד:).

✓כ"פ הר"ף והרמב"ם – אף שמת שהעכבה מצידו אינו
גט (שלא כרשב"ג).
✓והרא"ש (ר"י ור"ת) – הוי גט, שהלכה כרשב"ג.

יא: ה"ז גיטך והנייר שלי – אינה מגורשת (שהאותיות
פורחות באוויר) – גיטין (כ:).

יב: התנה על דבר שא"א לקיימו (ע"מ שתעלי לשמים)
– אינו תנאי והגט גט.

אבל התנה ע"מ שתאכל חזיר – הוי תנאי, שהרי אפשר
לה לאכול וללקות.

ואם האיסור לא תלוי בה (ע"מ שתבעלי לאבא) לא הוי
תנאי – והגט גט (גיטין פד:).

טו1: א"ל שתינשאי לפלוני – אם נישאת ה"ז גט, מ"מ
לכתחילה לא תינשא שלא יאמרו מחליפים נשותיהם זה
לזה (פד:).

ואם נישאת לפלוני וגרשה – שבו מותרת לאחרים (ה,ה
והטור).

טו2: (א"ל שתינשאי לפלוני) לא תינשא לאחר (פד:).
ואם נישאת לאחר:

✓רמב"ם – הגט בטל וילדיה ממנו ממזרים.
אבל הרב"ד – למה הגט בטל, הרי יתכן שהתנא
יתקיים ותינשא לפלוני וילדיה לא יהיו ממזרים.

✓כ"ד הרמ"א: שאם נישאת אח"כ לאותו פלוני הוי גט
למפרע ובנים כשרים. אבל לא יחזירנה עולמית דהוי
מחזיר גרושתו (הרמ"ה).

וה"ה – הרמב"ם ס"ל שכוונתו שתינשא **תחילה** לפלוני
ולא אח"כ.

• הגה: לא תינשא לאחר – ואם רק נתקדשה לו תצא
ולא יחזיר עולמית עד אחר מות הבעל (שאין אין יותר
תנאי שאוסרה) – הרמ"ה.

טז: א"ל ע"מ שלא תנשאי לפלוני' – ה"ז גט (פב: -
שהלשון 'אלא' חוץ הוא והוי שיעור. אבל ע"מ תנאי הוא
ולא שיעור).

ודוקא שמגביל הזמן 'עד זמן פלוני' שאל"כ אינו כריתות
(רמב"ם לאפוקי רשב"א שאף בלא הגבלה הוי גט כיון
שזמנו ר קלחיי פלוני).

מרי: ע"מ שלא תינשא לפלוני - הוי גט
י"א (רשב"א) – ולא תינשא עד שימות אותו פלוני (שאף
בתנאי שב וא"ת שבידה אסור).

ו"א (תוס') – תינשא מיד.

ואין תקנה להתיירה לאותו פלוני אלא –

או שיקדשה שוב ויגרשנה בלא תנאי (רא"ש).

או שימות בעלה הראשון (רשב"ץ).

• ט"ז: ואין תקנה שיכתוב גט נוסף בלא תנאיף שהרי
הגט הראשון חל עם התנאי (שהרי עדיין לא נישאה
לאותו פלוני).

ופ"ת – מביאור הגר"א משמע שחולק על המחבר, ויש
לה תקנה לכתוב גט נוסף בלא תנאי.

• התנה 'שלא תשתי יין כל חיי פלוני', ומת.

לפי התוס' – עדיין התנאי קיים.

לפי בה"ג – הבטל התנאי אחר מותו והגט קיים.

נ"מ: האם מותרת בין

לפי התוס' – אסורה. ואם תשתה הגט בטל למפרע

ולפי בה"ג – מותרת כיון שהתנאי בטל והגט חל.

נ.מ. נוספת: רוצה להינשא לכהן

לתוס' – יש תקנה שתשתה יין והגט בטל למפרע
ונמצאת אלמנה.

לבה"ג – לא מהני.

• מרי: נישאת לאחר וגרשה סתם, עדיין אסור לאותו
פלוני, ואם נישאת לפלוני בטל הגט ובניה אף מהשני
ממזרים למפרע (הרא"ש).

יז: זינתה עם אותו פלוני – הגט קיים והוולד כשר,
שלא התנה אלא על נישואין (פג:).

יח: א"ל ע"מ שתבעלי לפלוני – נבעלה לו או נישאת לו
(רשב"א) – ה"ז גט (פד:).

מ"מ לכתחילה לא תבעל לו שהרי אינה מגורשת עד
שתבעל לו ותחילת ביאה באיסור (ירושלמי לאפוקי
הרשב"א שמתיר, שהרי אחר הבעילה הוי מגורשת
למפרע).

• הטור: הרי את מקודשת לי ע"מ שתבעלי לאסור לך –
כיון שזה נקרא דבר שא"א – התנאי בטל ומקודשת.
כ"פ הרמ"א (לח/ד).

כ: תנאי לכל החיים לא הוי כריתות ואינו גט, כגון: ע"מ
שלא תאכלי בשר לעולם – אינו גט.

'כל חיי פלוני', 'לשלוש שנים' – הו גט (פג:).

• קצב זמן שהוא יותר מחייה (200 שנה)

טור – הוי כריתות ומגרשת. **כ"פ** המחבר בשם י"א.

רשב"א – לא הוי כריתות. **וכן** סתם המחבר.

כב: ע"מ שלא תינשאי לפלוני ולא קבע זמן:

אין זה כריתות, שהרי בחיי פלוני אסורה לו, ולאחר
מותו כבר א"א להינשא לו שהרי מת (רמב"ם).

ו"א (רמב"ן והר"ן) – כיון שהזמן נמשך רק כל חיי פלוני
הוי מוגבל ומגורשת.

ונקטינן כדברי שניהם לחומרה.

קמ"ד

דין תנאי, ואם יש טענות אונס בגט

א: אין טענת אונס בגיטין, שאם א"ל ה"ז גיטך אם לא באתי תוך ל' יום ובא ביום ל' ועכבו הנהר וצווח הרני אונס – ה"ז גט שאין אונס בגיטין (לד.).

• אונס בגיטין (כתובות ב. שני א"ד)

להלכה:

ו'תו"ס(ר"ח) והרא"ש – כל"ק שאין טענת אונס בגיטין. כ"פ הר"י – יש ג' מיני אונס:

א. אונס דלא שכיח כלל (אכלו אריה) לכו"ע יש טענת אונס ואינו גט (עג.).

ב. אונס דשכיח – לכו"ע אין טענת אונס.

ג. אונס דשכיח ולא שכיח בזה מחלוקת: ל"ק – אין אונס. ל"ב – יש אונס. וקי"ל כל"ק שאין טענת אונס.

והגמ"י – מחלק, אונס בידי אדם אין טענת אונס, אונס בידי שמים הוא טענת אונס.

והמרדכי – לחומרה כל"ב שי שטענת אונס.

• מרו: אף שגילה דעתו שאין רצונו לגרש כיון שלא התנה חוץ מאם יקראנו אונס – ה"ז גט (לד.).

הגה: ושביה הו' אונס דשכיח דהוי גט (מרדכי).

[ואף שבמרדכי כתב דהוי אונס דלא שכיח, כוונתו שכיח ולא שכיח דהוי גט, ורק בממונות מקרי לא שכיח (ח"מ)].

• ב"ש(הר"ן): תנאי שהוא לטובת האישה (הרי את מקודשת / מגורשת ע"מ שאתן לך 200 זוז) :

בקי"דושין – אין טענת אונס, שהרי לא הסכימה להתקדש אלא שיתן לה 200 זוז ובלא דעתה אינה מגורשת.

אבל בגרושין – שהוא ע"כ אם היה אונס ולא נתן עכ"ז

מגורשת.
ולפ"ז: אחר חר"ג שאין לגרש אישה בע"כ, אף בגיטין לא מהני טענת אונס ואינה מגורשת, ואפילו אונס דלא אשכיח כלל, כיון שלא הסכימה להתגרש אלא ב 200 זוז.

ב: ה"ז גיטך אם לא אבוא עד יב"ח (ולא אמר ע"מ או מעכשיו) ומת תוך יב"ח – ה"ז ספק :

גיטין(עו.): כה"ג אינו גט.

כ"פ הרמב"ם – שאינו גט, ולא קי"ל כרבי יוסי שזמנו של גט מוכיח.

כ"פ המחבר (קמג).

והראב"ד – קי"ל כרבי יוסי ומגורשת.

כ"פ המחבר (קמג) בשם ו"א.

ו'התו"ס – הוי ספקת מגורשת. כ' סתם המחבר כן.

[כלומר מרן פסק: סתם שלא כר"י ובשם ו"א כר"י.

ושוב פסק בסתם שהיא ספק מגורשת].

ג: ה"ז גיטך מעכשיו אם לא באתי תוך יב"ח ומת תוך הזמן – ה"ז מגורשת (עו.).

אבל אם יש לה יבם לא תינשא בלא חליצה עד אחר יב"ח (עו): האם הגט חל לאלתר או אחר יב"ח. אבל בלא יבם מותרת ממ"נ מיד).

ז: הרי זה גיטך אם לא באתי מכן ועד יב"ח – אין חוששים שבא בסתר ומגורשת (עו.).

ויש חוששים שבא בסתר, אא"כ התנה עמה 'נאמנת עלי לומר שלא באתי' (שם).

ואם התנה בואו בעדים – לא חיישין (הר"ן).

קמ"ה

דין שכיב מרע, ואם עמד ומת מחמת מקרה רע

אבל אמר אם לא אעמוד מחולי זה – ה"ז ספק מגורשת (עג.).

ג: הרי זה גיטך מהיום ולאחר מיתה – ספק מגורשת (גיטין(עב). - ספק אם הוא תנאי או חזרה).

ו: הרי זה גיטך אם מתי מחולי זה ונפל עליו הבית ומת – אינו גט (שלא מת מחולי זה).

קמ"ז

כתיבת או אמירת תנאי (פב. פד):

ב: עבר וכתב התנאי בגט או אמר ע"מ : לפני התורף – ספק מגורשת (אפילו ע"מ).

א: לכתחילה – לא יכתוב התנאי בגט כלל, רק כשיתן יאמר התנאי בע"פ.

אחר התורף – מגורשת.

ג: כתב התנאי שמבטל הגט, וחזק ומחקו ונתנו לה.

לפני התורף – ספק מגורשת.

אחר התורף – מגורשת.

ואם אמר בע"פ תנאי שמבטל הגט – בכל גוונא נוטל

ממנה וחוזר ונתן בתנאי כשר.

(הכל לפי ברמב"ם והשו"ע).

• כשממהר לצאת לדרך עוד לפני כתיבת הגט

א. מהריב"ל – יצוה לכתוב גט ולתת לשליח בלא שום

תנאי, ואח"כ יאמר לשליח לפני עדים שהוא בתנאי

קמח

דין המגרש בגט ישן, והמגרש בתנאי, ושלא יתייחד עמה (עט).

חושש לפגם בנו וכותב לה גט אחר).

אבל שלח ע"י שליח ואח"כ נתייחד עמה – לא תינשא

בו לכתחילה, ואם נישאת לא תצא.

א: כתב גט ואח"כ נתייחד עמה – זהו גט ישן. ולא

יגרש בגט זה (עט. כב"ה).

ואם גרשה מגורשת ותנשא בו לכתחילה (שם).

ו"א (הרמ"ה) – דווקא כשהבעל עצמו מוסר לה הגט

הישן אז תינשא בו (שאם בא עליה לשם קידושין היה

קמט

דין המגרש את אשתו ואחר כך בא עליה או נתייחד עמה

שלא לשם קידושין.

ה. כיון ששייך אחרת גילה דעתו שאינו חפץ בה יותר.

סיכום: מתי אין חוששים לקידושין אף שנתייחד או

בא עליה?

(א). שלטי גיבורים: ראובן גירש את אשתו ונישאה

לאחר ונתגרשה ממנו. חזר ראובן ובעל את גרושתו –

לא חיישין לקידושין, שהרי יש מלקות אם יקדשנה

משום מחזיר גרושתו לאחר שנישאה.

(ב). מהרי הלוי ורעק"א: כהן שגירש אשתו וחזר ובעלה

– לא חיישין לקידושין, שהרי יש מלקות לכהן שמקדש

גרושה.

(ג). ירושלמי: גירשה מפני שזינתה תחתיו, לא חיישין

שבא עליה כיון שמאוסה עליו.

(ד). אם נשאה אישה אחרת, וחזר ובעל גרושתו:

• מהרי"ט ורעק"א – לא חיישין לקידושין, שלא יעבור

על חרם רבנו גרשום. כ"פ הרמ"א (תה"ד).

• כנה"ג (פוסקים) – אף בכה"ג חוששין לקידושין.

(ה). גירשה וחזר ונתייחד עמה ושניהם מודים שלא

בעל:

• שלטי גיבורים – לא חיישין שבעל

• ב"ש – הרי קי"ל "הן הן עדי ביאה".

(ו). רדב"ז: התייחד עם גרושתו נידה – לא חיישין

וא"צ גט שני, ואף שראינו שבעל לא חיישין לקידושין,

א: גירש אשתו וחזר ובא עליה (פא.):

אם יש עדים שבא עליה – בין גרשה מאירוסים או

מנישואין – ה"ז בחזקת שבעל לשם קידושין ולא לזנות

(וצריכה גט).

ואם היו עדי ייחוד – מהנישואים חוששים לקידושין.

מהאירוסין – לא חוששים והוי ספק מגורשת, שהרי אין

לבו גס בה.

ואם לבו גס בה אף מאירוסין חוששים (הר"ן).

הגה: ובמשודכתו אין חוששים אף שלבו גס בה.

• ת' הרדב"ז: ראובן גירש אשת ושייך אחרת ונטה

למות. נכנסה גרושתו בעודו חולה וכבד עליו חוליו

ונתייחדה עמו בעדים, ותוך גיטין מת. האם צריכה

חליצה?

תשובה: אם אפשר לחלות בקלות תחלוץ משום לזות

שפתיים, ואם א"א מותרת לשוק מכמה טעמים:

א. החשד לקידושין שנוי במחלוקת (לב"ש – אין

לחשוש, ולב"ה – יש לחשוש)

ב. ירושלמי: אף לב"ה אם הלך בעלה למדינת הים תנא

לכתחילה בגט ישן.

ג. אף למחמירים ה"מ האיסור אשת איש (והינשא

לאחר) אבל להתיר בזיקה ליבם שהוא רק לאו אין

לחשוש.

ד. הוכבד בחוליו ונטרפה דעתו לא יבעול כלל, וכ"ש

(ח). רל"ח: דווקא נתייחד עמה **שיעור ביאה** או לפחות שיעור העראה (זמן לצלות ביצה ולגומעה).
(ט). רל"ח: התייחד עמה **שלא לדעתה**, אם תיתן אמתלא למה שהתה עמו כל כך – אין חוששים.

שאם עבר על איסור כרת (נידה) עושה בעילתו בעילת זנות.
(ז). רב"ז: היה המגרש **פרוץ בעריות** – אינה צריכה גט שני, כיון שאינו מקפיד על ביאות אסורות. אא"כ אמר בפירוש שבו על לשם קידושין.

קנ

דין פיסול גט שאם נשאת בהן

אבל הרי"ף – תצא והוולד ספק ממזר.
ב: כל שהיא ספק מגורשת – לא תינשא ואם נישאת תצא והוולד ספק ממזר (רמב"ם).
ג: כל גט שבטל מהתורה אף שבעלה כהן לא נאסרה עליו, חוץ מ'הרי את מגורשת ממני ואין את מותרת לכל אדם' שאע"פ שאינו גט פסלה מכהונה (יבמות צב). ואישה גרשוה מאישה לא יקחו).

א: הנישאת בגט שבטל מהתורה – תצא והוולד ממזר וכל י"ג דרכים (רמב"ם מגיטין פ. שינה שמו ושמה... הוולד ממזר).
ואם רק נתקדשה בגט זה – מותרת לבעלה הראשון וא"צ גט מהשני. ואף אם נתן לה השני גט לא נאסרה לכהן (יבמות צב).
וכל גט שפסול מדבריהם – לא תינשא ואם נישאת לא תצא והוולד כשר.
וכ"פ הרמב"ם – אם נישאת לא תצא והולד כשר.
 כ"כ רבי האי, רא"ש, הר"ן רמב"ן.

קנא

הסופר שטעה בגט ובשובר

ואם כבר נישאת – אינו נאמן לאוסרה, שתולים שנפל ממנה והבעל מצאו (פ.).

א: סופר שכתב שובר וגט, ומסר הגט לאישה והשובר לבעלה, ונתנו זה לזה. ואח"כ ערער הבעל שהגט בידו ואינה מגורשת:
 אם עדיין לא נישאת – יגרשנה עכשיו ותהא מותרת מעכשיו.

קנב

דין שני עדים אומרים שנתגרשה, והאומרת: אשת איש הייתי ונתגרשתי

ראב"ד – אינה נאמן רק לחומרה, שקידושי אחר תוספים בה, אבל לא תינשא לאחר.
ה: אחר אומר נתגרשה ואחד אומר לא נתגרשה – לא תינשא (כתובות כב:).
ואם נישאת (טור) –
 אם היתה בחזקת א"א – תצא בכל עניין.
היתה א"א על פיהם:
 אם שניהם מעידים שהיא א"א אלא שחלוקים אם נפל הגט קרוב עליה או עליו – אף שנישאת תצא.
 ואם יש הכחשה בניהם, שאחד אומר שלא היו בה ספק גרושין, ואחר אומר נתגרשה – תנשא לכתחילה.
ו: 'אשת איש הייתי וגרשוה אני' – נאמנת, שהפה

א: בעל שאמר גרשתי את אשתי – אינו נאמן ותהיה ספק מגורשת (ב"ב קלד).
ואפילו מודה האישה – אינה אלא ספק מגורשת (רמב"ם).
ב: האומרת בפני בעלה גרשתי – נאמנת, חזקה שאינה מעיזה בפני בעלה. ודוקא שאין עדים שמסייעים לה שאל"כ מעיזה (כתובות כב:). אמר רב המנונא - האישה שאמרה לבעלה: "גרשתי" – נאמנת, חזקה אין אישה מעיזה פניה בפני בעלה).
נאמנת
הר"ן – אף להנשא לאחר
 כ"כ הרמב"ם, רשב"א, רמב"ן וה"ה.

שאסר הוא התיר (כתובות כב.).

• **נאמנת:**

רבנו יונה – דווקא שאמרה גרושה אני תכ"ד.

כ"פ החבר בשם ו"א.

הרמ"ה – סגי תכ"ד לדיבור אחרון שהיו עסוקים בו.

צהטור – א"צ תכ"ד, כיון שדבריה האחרונים אינם סותרים לראשונים. כן סתם המחבר.

• **פת"ש:** בימנו שנשים נשואות מכסות ראשון, האם נאמנת שאינה נשואה?

שו"ת ב"ד – יש לפקפק אם נאמנת, שהרי הוחזקה נידה בשכנותיה ע"י לבישת בגדי נידותה לא מהני אמתלאה. ולכן לא נאמנת לומר שאינה נשואה.

אולם ת' חו"י – כיסוי ראש לא נחשב כמו בגדי נידות, שדוקא בגדי נידות שהם מאוסים לא מהני אמתלאה. משא"כ בכיסוי ראש שפעמים אף בתולדות מכסות ראשן.

ז: אבל אם יש עדים שהיתה אשת איש לא נאמנת לומר שגרושה היא, ואם נישאת תצא. ואף שבאו עדים אחר שנישאת תצא (כתובות כב.). מ"מ פסולה לכהונה (הר"ן).

קנג

ין המוצא גט בשוק למי יחזיר אותו

כתובתה, והבעל טוען שפרע לה והחזירה לו הגט ואבד ממנו – מחזירים לה אפילו שנותן סימן בנוי (אורך רוחב) – טור.

א: גט שנמצא, הוא אומר סימני הגט והיא אומרת סמני הגט (נקב בצד אות פלונית) – יינתן לה (ב"ב כח.).

ואם מודים שנתגרשה בו אלא שרוצה לגבות הגט את

קנד

למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אשה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו

תו"ס – אין להן. **ר"ת** – יש להן.
• **כנסת יחזקאל:** אדם נשא אישה ורוצה להיות סופר סתם והתעסק בעיבוד הקלפים שנעשה ע"י צואת כלבים, ואתו מתנגדת.

אם הוא אדם שלא יוצלח שאין לה פרנסה אחרת – אין אשתו יכולה להתנגד, אבל אם יש לו פרנסה אחרת יכולה למחות.

• **כשיש יש מחלוקת** אם כופין והאישה עזבה את הבית, האם דינה כמורדת:

כגון כשידעה שיש לו ריח הפה ועכשיו לא יכולה (הר"ן – כופין. הרמ"ה – אין כופין) **או** כשאין רוצה לזון (שלרב – כופין לגרש, ושמואל כופין לזון) ועזבה את הבית:

ב"ש – כיון ש"א שכופין אין דינה כמורדת.
והב"מ – חולק, הבעל מוחזק בכתובה ויכול לפחות

א: אלו שכופין להוציא: מוכה שחין בעל פלויפוס... (כתובות עז.).

ומוציא ונותן כתובה (מרדכי ר"ן).

ואם רצה לישב עם בעלה יכולה חוץ ממוכה שחין (שם).

• **אם ידעה על המום קודם נישואין:**

(שם): אם התנה עמה לפני נישואין – חייבת לקבלו בעל כורחה חוץ ממוכה שחין.

הר"ן (נ"מ) – רק כשהתנה עמה מקבלת בע"כ, אבל לא התנה אף שידעה יכולה לומר סבורה הייתי לקבל ואיני יכולה.

✓ הרמ"ה – אף שרק ידעה חייבת לקבל וכן כופין אותו לגרש. כ"כ הר"ן (אחרונים), ב"י (רמב"ם). **כ"פ** המחבר.

• **לעניין תוספת כתובה:**

מכתובתה כדין מורדת.

2א: נעשה מוכה שחין – כופין אותו להוציא אף שהתנה עמה קודם ואף שהיא רוצה לישב עמו לפי שהיא ממיקתו. אא"כ תשב עמו בעדים שלא יבוא עליה (עז).

• **הגה:** דין המשומד

י"א (מרדכי) – כופין אותו להוציא.

וי"א (ת' מוהר"ם) – אין כופין.

ב"מ: להלכה אין לכפותו, אלא יכפוהו בתשלומי מזונות ופרנסה ונדוניה עד שיהא מוכרח לגרשה.

• **הגה:** וכן איש שרגיל לכעוס על אשתו ומוציאה מביתו – כופין לגרש. כי ע"י זה אינו זנה ופעמים מונע ממה עונה (רשב"א).

גבורת אנשים – להלכה אין לכפות שלא יהא הגט מעושה ובניה ממזרים. ועוד שהרשב"א עצמו כתב לשון 'אפשר'. מ"מ יכול לכופה בשוטים לזונה ולשמש עמה וממילא יגרשנה.

• **הגה:** מי שרועה זונות ויש ע דות בדבר שראו אותו מנאף או שהודה – י"א שכופין אותו לגרש (אגודה). ח"צ: איש שבא לעל אשת איש וחזר בתשובה ואשתו תובעת גרושין – אין כופין להוציא. ול"ד לרועה זונות שמוחזק בכל ומאבד הון.

1ג: האומר איני זן ואני מפרנס (עז).

רב אמר – כופין להוציא. כ"פ הרא"ש(בה"ג).

ושמואל אמר – כופין לזון. כ"פ הרי"ף והר"ח.

ומוסיף המחבר: אף לשמואל דווקא כשב"ד יכולים לכופו לזון, אבל אם אין לו במה לפרנס או אינו רוצה להשתכר – כופין אותו להוציא (רשב"א לאפוקי ר"ת). וכן מי שאינו רוצה לשמש – כופין להוציא (תו"ס).

2ג: **הגה:** המכה את אשתו יש לב"ד לייסרו ולהלקותו ולהשביעו שלא יעשה עוד. ואם לא עזר מתרים בו ואח"כ כופין אותו לגרש (מ"כ בשם רבנו שמחה, והג"א בשם או"ח).

והב"י – אין לסמוך ע"ז לכוף לגרש, כיון שלא הוזכר בפסוקים המפורסמים.

מ"מ ד"מ – יש לסמוך לכוף, מ"מ לא יכופוהו אלא ע"י גויים.

• **הגה:** ואם היא גורמת, כגון שמקללת אותו בחינם או שמזלזלת באביו ואמו (בנימין זאב):

י"א – שמותר להכותה. וי"א (ת' מוהר"ם) – אף בכה"ג אסור להכותה.

ואם הלכה מביתו ולוותה ואכלה מחמת שהכה אותה – חייב לשלם (מרדכי).

ז: נולדו בו מומים אחרים – אין כופין להוציא, אפילו נקטעה רגלו או ידו, או נסמת עינו (עז. שלא כרשב"ג).

ואף שנולדו לאחר שנשאה, וכ"ש אם היו קודם (שם כרב יהודה).

הגה: וי"א דווקא בידו ורגלו אחת, אבל בשניהם – כופין

להוציא (רא"ש – שהרי עבר ובטל מהעולם).

ובספר גבורת אנשים – למעשה אין כופין להוציא, לפי ש –

א. כשבא מעשה לפני הרא"ש לא רצה לכפות.

ב. לשון הגמרא 'שנולדו בו מומין אין כופין' לא חילקה בזה.

ג. הרי"ף, רמב"ם וסמ"ג – לא חילקו בזה.

וכ"ד המחבר.

ד. ואף הרמ"א הביא בשם וי"א

כ"פ הלבוש – שאין כופין.

ה: איש המשתטה מדי יום ואומרת אשתו: 'אבי דחקני להינשא לו, סבורה הייתי שאפשר ועכשיו א"א' – אין כופין אותו לגרש אלא בדברים שאמרו חז"ל (ת' הרא"ש).

• **הגה:** הנכפה

י"א (מרדכי) – שלא כופין, מ"מ אין חייבת לישב עמו.

וי"א (הרא"ש) – שכופין.

תח"ס: מה שהרא"ש ס"ל שכופין לפי שאז חשבו הרופאים שזו מחלה מדבקת. אבל בימנו טוענים שאינה מדבקת ולכן לכו"ע אין כופין.

1: האישה שתובעת גרושין בטענה שאינה ראויה להבנות ממנו, מתי שומעים לה?

יש כאן כמה בעיות:

א. שמא עיניה נתנה באחר (נדריים צ:).

ב. שמא רוצה לקבל כתובתה.

ג. האישה אינה מצוה על מפו"ר.

ולכן פסק השו"ע שצריך ד' תנאים להאמינה לכופו להוציא:

א. צריכה לטעון שאינו יורה כחץ (שהבעיה לא אצללה) – רמב"ם.

ב. שהתה עמו י' שנים ולא ילדה, שאז אין לחשוש שמא עיניה נתנה באחר.

ג. אינה תובעת כתובתה.

ד. חפצה בילד שיעזור לה לעת זקנתה, אף שאינה מצוה על מפו"ר.

הגה: מה שצריכה לטעון שאינו יורה כחץ, דווקא כשיש לו כבר בנים מאישה אחרת שאז תולים התקלה בה אא"כ תטען שאינו יורה כחץ (שיטה ב' בתו"ס).

או שכבר זה לה הבעל השלישי ולא ילדה שאז תולים בה אא"כ תטען שאינו יורה כחץ.

• **כשישנה אפשרות להפריה מלאכותית** (ע"פ ההלכה)

והבעל מתחייב לזונו – אין כופין אותו לגרש, שהרי **לפי רי"ן** אם יש לה בנים מאיש אחר אין שומעים לה.

מנ: ויתן לה כתובה ונדוניה שהכניסה לו אבל לא תוספת (הרי"ף).

2: בכל גוונא אם ידוע שהוא עקר ובאה חממת טענה יוציא מיד (תו"ס ורא"ש).

1: הטוענת שאין לו גבורת אנשים לבוא עליה והוא

מכחישה :

נדרים (צ:) האומרת שמים בני ובניך – אין כופן לגרש שמא ענייה נתנה באחר.

'שמים בני ובניך'

צ"תו"ס(ר"י) – היינו שאינו יורה כחץ ואינה נאמנת כיון שאין כאן העזה שהרי הבעל לא יודע מזה. **אבל** טוענת **אין גבורת אנשים** **נאמנת** לפי שאינה מעיזה (שהרי הבעל יודע מזה).

כ"פ המחבר בשם י"א.

והוסיף הרמ"ה – אפילו לא שהתה עשר שנים נאמנת. **רשב"א** לפי הירושלמי – השמים ביני ובניך **שאין לו גבורת אנשים**, ואף הזה **אינה נאמנת**.

ר"ת: בימנו ששנים חצופות אף לר"י אינה נאמנת.

כ"פ הרמ"א בשם וי"א.

ב"ש: נאמנת – אף בלא טענה שרוצה ילד שיטפל בה נאמנת, כיון שאינו יכול לקיים עונה.

וגבורת אנשים – אין לכפות בשוטים בלא טענה, מ"מ לכפות בלא שוטים לא בעינן טענה.

• **נאמנת כיון שאינה מעיזה:**

רשב"ץ – דווקא שאומרת כן בפניו, אבל אמרה שלא בפניו אף שנשמעו אח"כ לבעל אינה נאמנת.

אבל בנימין זאב – אם נשמעו אח"כ אצל הבעל הוי כאילו אמר בפניו.

גבורת אנשים: הלכה כרשב"ץ, מ"מ אם חזרה ואמרה בפניו כן – נאמנת (לאפוקי ד"מ ודרישה שצריך לטעון בפעם ראשונה לפני בעלה).

• **מרנ**: ומגרשה בלא כתובה, שנאמנת רק לכפיה לגרשה אבל לא לקבל כתובה, מ"מ אם מגרשה מעצמו יתן כתובה.

סיכום: מתי גובה כתובתה ומתי לא?

א. כשמגרשה בע"כ אין לה כתובה, אבל כשמגרשה מרצונה יש לה כתובה.

ב. **ב"ש**: ותוספת כתובה אין לה

לפי הרא"ש – כי למשקל ולמפק לא הוסיף לה. ולפ"ז אף תפיסה לא מהני.

לפי התו"ס – דהוי כמו כנסה ואל בעל שנשארה בתיקו (כתובות נו.).

ג. **ב"ש(רשב"א)**: אפילו נדוניה אינה נאמנת להוציא כשהוא מכחיש.

ד. **ת' נו"ב**: ואם הוא מודה שאין לו גבורת אנשים יוציא ויתן כתובה.

ה. **ב"ש**: כשמגרשה מעצמו האם יש לה תוספת?

מהרא"ש – משמע שצריך לתת לה אף התוספת, שדוקא כשכופים אותו אין לה תוספת שלא נתן ע"מ שתקח ותצא.

ומהתו"ס – משמע שא"צ לתת לה, כיון שלא יכול לבעול ו. **מרנ**: כשתובעת כתובתה אינה נאמנת שאין לו גבורת אנשים ואין כופין (תו"ס).

• **הגה**: אם שיכול לשכתב עם אחרות, כיון שעמה לא יכול מגרשה בכתובה (רא"ש).

גבורת אנשים – ואם אינו יכול לבעול כלל כיון שרחמה צר ואינה ראויה לביאה – אין לה כתובה.

• **מרנ**: בד"א כשאינה תובעת כתובתה אבל תובעת אינה נאמנת ואין כופין (תו"ס).

21: הגה: בזה"ז שי ששנים חצופות אינה נאמנת (שמעיזה ומעיזה) – מרדכי (מהר"ם).

אא"כ יש אומדנות שדוברת אמת (מהר"ק).

מ"מ גבורת אנשים – המרדכי היא יחידאה והרבה חלוקים עליו (ול"ד לגרשתני ששם חמור להתיר אשת איש), ולכן אם תובעת גט ומוותרת על כתובתה נאמנת.

• **כשיש אומדנות... נאמנת (מהר"ק):**

מהר"ק – אם טוענת שישבה עמו 6 שנים מקרי אמתלא ונאמנת.

ומהר"ם אלשקר – מניין לו 6 שנים?

גבורת אנשים – כיון שמדין הגמרא נאמנת אלא שהמרדכי(מהר"ם) החמיר כיון שיש חצופות, א"כ כשיש אמתלא 5-6 שנים נאמנת.

ט: אם מסוכן לבעל להשאר במקום אחד – כופין אותו לגרשה (כי אינה צריכה ללכת אחריו) – ת' הרא"ש.

י: נשא אישה ולא ילדה עשר שנים – כופין להוציא בכתובה, או ישא אחרת עליה (יבמות סד, כתובות עז). **ואף** שיאמר אני שוכן עמה בעדים שלא אבוא עליה – אין שומעים לו (כתובות עז).

• **רשב"א**: ואם ילדה לו בנים ומתו – מונים 10 שנים מיום המיתה. וכו"ה בירושלמי.

• **ב"ש**: לא אתייחד עמה אין שומעים לו – שמא לא תרצה שום אישה להינשא לו כ"ז שאשת ועמו. ולפ"ז אם יש לו אישה שמוכנה להינשא לו – מותר להשאיר הראשונה.

• **הגה**: אם כבר הוליד בת אף שלא קיים מפו"ר – אין כופין לגרש (רשב"א וריב"ש).

• **והוסיף הריב"ש** – וה"מ שלא הוחזקה עקרה שיתכן שתלד עוד, אבל **זקנה כופין** אותו להוציא כיון שלא קיים מפו"ר.

אבל הרשב"א – בכל גוונא אין כופין. כ"כ הגמ"י.

• **הגה**: בזה"ז אין נוגים לכפות בענייני זיווגים, ואף שלא ילדה עשר שנים לא כופים, אא"כ יש בהם משום ערוה (ריב"ש).

• **פת"ש(בגדי כהונה)**: אף שלא נוהגים לכופ האם הבעל עצמו חייב לגרשה?

מעשה בחולני שאשתו מטפלת בו ומאפשרת לו ללמוד תורה – אין מחויב לגרשה.

א. **לפי ראב"ן** – בחו"ל אין נוהגים לגרש אחר 10 שנים (לאפוקי הרא"ש)

ב. אדם חולה אף שמשמש מיטתו אין עולים ל 10 שנים ג. אף לנמ"י שחולה המשמש עולים ל 10 שנים א"צ לגרש שאין אדם חייב לבזבז על מצות עשה עושר רב.

ולכן אם כתובה מרובה לא חייב לגרשה.

ד. אף שיגרשה מי יאמר שימצא אישה אחרת ובמיוחד

שהוא חולה.

ה. ועוד שמא גם מהשניה לא יהיו לו ילדים.

כ"פ באה"ט(שב יעקב): בזה"ז אפילו מוצתה אין לגרשה.

• האם כופים בחו"ל לגרש:

ראב"ן – אין כופים שתולים זה בעוון שהיה בחו"ל.

הרא"ש – אף בחו"ל כופין.

כ"ד המחבר והרמ"א שלא חילקו.

רמב"ן – אם עלה לא"י אין מונים לו 10 שנים רק מהעליה. אבל נשאר בחו"ל מגרש אחר 10 שנים.

כ"פ הב"ש.

יב: הפילה, מונים מיום ההפלה 10 שנים, ואם הפילה ג"פ הוחזקה ויוציא ויתן כתובה (יבמות סד, סה).

מ"מ מותרת להינשא לאחר (טור).

טז: שהה עשר שנים והוציאה מותרת לשני עשר שנים, אבל לשלישי לא תינשא (יבמות סד, סה).

כ: הנושא אישה בעבירה אפילו מדרבנן – כופין להוציא (כתובות עז. אין מעשין אלא לפסלות).

כא: כל מקום שאמר 'להוציא' – כופין אפילו בשוטים (הרי"ף). וי"א שרק כשאמרו בפירוש 'כופין להוציא' – כופין בשוטים (ר"ח).

הגה: וכיון שיש בזה מחלוקת אין לכפות בשוטים (הרא"ש). וגם לא מנדים לפי שנידוי חמור ממלקות (מרדכי).

אלא עושים לו הרחקות כמ"ש ר"ת –

לא לעשות לו שום טובה, לא לישא וליתן עמו, לא למול את בניו ולא לקוברו – עד שיגרש.

אבל מי שאינו מקיים עונה אף מנדים אותו (ריב"ש).

מי שגירש את אשתו בגט כשר, ויצא עוררין על הגט – כופין אותו לתת גט חדש.

וכל מקום שיש מחלוקת אם כופין, אף שאין כופין לגרש, מ"מ כופין לתת כתובה מיד וכן נדוניה (מרדכי).

• ב"ש: אלו שכופין בשוטים (שכתוב 'כופין להוציא'):

א. הנושא אישה בעבירה (כתובות עז. – ס"כ).

ב. מוכה שחין, בעל פוליוס, מקמץ, מצרף נחושת, בורסי (כתובות עז. – סעיפים א, ב).

ג. באה מחמת טענה "חוטרא לידה" (יבימות סה: - ס"ו):

לפי התו"ס – כופין בשוטים. ולפי הרשב"א – אין כופין.

ד. שהה עמה 10 שנים ולא ילדה (בסעיף י):

לפי הרי"ף והרמב"ם – כופין בשוטים.

לפי ת' ריב"ש – אין כופין בזה"ז.

וכל שכופין מחמתה אין לה תוספת כתובה. אבל כשב"ד כופה לגרש כשלא ילדה יש לה תוספת כתובה.

סימון סו

כמה דיני כתובה

א: אסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב כתובה:

והעיסור והטור – אף בייחוד לבד אסור (כתובות ז. רב אמי שרי למיבעל לכתחילה בשבת).

והר"ן – מותר ובלבד שלא יבעל. **כ"פ** הרמ"א.

• **מ"ן**: הבעל נותן שכר הסופר (ב"ב קסז:).
(טעם: ח"מ וב"ש – כיון שיש לו טובת שיוכל לבעול. והט"ז – כיון שהוא מתחייב).

ואף לייחד לה מעות או מטלטלים בכתובה לא יעשה (כתובות פ: כתובתך מונחת על השולחן).

• **מ"ן**: אם העידו עליו וקנו ממנו שעבוד נכסיו לכתובתה – מהני (רמב"ם).

וה"ה והב"י – אף לכתחילה מהני עדים וא"צ לכתוב כתובה שקניין לכתובה עומד.

מהרי"ק והטור – רק בשע"ה יש לסמוך ומיד שיהיה לו פנאי יכתוב הכתובה. **כ"פ** הרמ"א.

סמ"ג – רק במקום שאין כותבים כתובה יש לסמוך שאל"כ לא מהני אף שקנו מידו.

2: **הגה**: אסור להעביר האחריות לערב, אלא הוא צריך לקבל האחריות (רשב"א).

יכול לשעבד עצמו אף בנכסים שלא באו לעולם (תו"ס).

ב: מותר לבעול בשבת בלא כתובה רק שיתן לה מטלטלים כנגד כתובתה (כתובות ז.).

ובלבד שיקבל עליו אחריות (תו"ס).

ג: אבדה כתובתה או מחלה – צריך לכתוב לה אחרת (כתובות נד:; נו: אשתו של רב אויב אבדה כתובתה).

• **אבדה כתובתה כמה כותב לה?**

הגה: אבדה כתובתה צריך לכתוב לה כתובה גדולה כמו שהיתה קודם (מהרי"ק).

ולכן עיר שכבשוה כרכום ואבדו כתובתן (אף שיש לחוש שימצאו) ולא ידוע הסכום, יעשו ע"פ זקני העיר כ"א לפי עושרו.

• **ת' מוצל מאש**: אבדה כתובתה וכתב לה כתובה פחותה מהקודמת ואח"כ נמצאת המקורית:

אם כתב לה סתם – כתובה ראשונה קובעת.

ואם כתב שהוא בשביל כתובה ושתיקה – מחלה על הראשונה והשניה קובעת.

מ"ן: כותב עיקר כתובה, שהשאר מחלה (טור).

הגה: כיון שקי"ל האונס חייב לשאתה ואין לה כתובה (שלא שייך שתהא קלה בעניו שהרי לא יכול לגרשה) בימנו שאין מגרים בע"כ אפשר להקל בכתובה. אל אין המנהג כן.

מ"מ ח"מ וב"ש – ל"ד לאנוסה ששם דאורייתא וכאן דרבנן.

ט: **מתי מהני מחילת כתובה:**

כתובה(נד:): כל הפוחת לכתובה 200 בעילתו בעילת

זנות.

כתבה לו 'התקבלתי כתובתי':

ורא"ש – אין לה כתובה.

רמב"ם – יש לה כתובה (שהתנאי בטל).

מחלה כתובתה בע"פ (מרדכי):

אם יושבת תחתיו – לא מהני מחילתה. התגרשה או התאלמנה – מהני מחילתה.

• **לסמוך על העתק כתובה:**

נהר מצרים – נהגו לסמוך עליה העתק.

אחרונים – אין לסמוך. **כ"פ** הרב אלישיב.

ד: **כתובה** שנאבדה – יכתוב תאריך המקורי ואם לא יודעים יכתבו תאריך של היום.

כתובה שנמחלה – יכתבו תאריך של היום (בעה"ט).

ה: מכרה כתובתה לבעלה – צריך לכתוב אחרת, אבל מכרה לארח – א"צ (ב"ק פט. גבי חבלה באחרים).

ו: כתובות בתולה 200 אלמנה 100 (שם נא).

• **כתובה דאורייתא או דרבנן:**

- **כתובות(ק:)**: ת"ק – סבר כתובה דרבנן. רשב"ג – סבר כתובה דאורייתא.

- **להלכה:**

בה"ג, ר"ח, רמב"ם רי"ף – מדרבנן. **כ"ד** המחבר.

ר"ת ור"י – כתובה דאורייתא. **כ"ד** הרמ"א (מקצת מפרשים).

- **נ"מ**: לכתוב דחזי ליכי מדאורייתא:

לרמב"ם – אסור לכתוב שהוא פסול. **כ"ד** המרבי"ן.

לר"ת – כותבים.

לרא"ש – אף שהוא מדרבנן כותבים כדי לגבות כסף צורי.

- **נ"מ נוספת**: כמה גובה?

לרמב"ם – 200 כסף מדינה = 37.5 דרהם כסוף צרוף.

לפי ר"ת – 200 כסוף צורי, פי שמונה, 300 דרהם.

ז: יכול להוסיף תוספת כתובה כמה שירצה (כתובות יב. נד:).

הגה: איך כותבים תוספת:

והר"ן ריב"ש – עיקר + תוספת יחד. **כ"פ** הרמ"א.

מרדכי – כ"א בפ"ע. **כ"פ** הרמ"א בשם י"ח.

הגה: כתב כל הנדוניה והתוספת יחד – אינו כולל עיקר וגובה בנוסף לעיקר. אא"כ כתב 'ויהינא ליכי מוהר בתולייכי כסף זוזי אלף' הרי זה כולל העיקר (ריב"ש).

• **הבדלים בין עיקר לתוספת:**

א. טענת בתולים מפסידה עיקר ולא תוספת.

ב. מורדת – יש לה עיקר ולא תוספת.

ג. אומרת מת בעלי ואין לה שטר כתובה – גובה עיקר ולא תוספת.

ד. לא תבעה כתובתה 25 שנה – מחלה עיקר ולא תוספת.

הגה: מנהג אשכנז לכתוב כל בכתובות בשווה, אפילו לא הכניסה כלום. ואם ירצה מוסיף בשטר נפרד (טור).
האישה שטענה שבעלה הוסיף לה צריכה להוכיח (מהרא"י). **ואף** כשיש בידה שטר וכתוב שהוסיף לה, אם אינו מקוים אינו כלום.

יב: נשא אישה ע"מ שתדור במקומו הולכים אחר מנהג מקומו (כתובות נד: בת מחוזא שנישאה לבן נהרדעא. כ"פ הריטב"א).

יג: ע"ה שבא לגרש וטוען שלא הבין מה שכתוב בתנאי הכותבה:
הרשב"א (הר"ם) – שומעים לו.
הרשב"א עצמו – אין שומעים לו. **כ"פ** הרמ"א.

ה. נשא אסורה עליו – אין לה עיקר אבל תוספת יש לה.
י: אם משפחה כותבים יותר מ 200 יש לה כמנהג משפחה (הר"ן).

ולכן אם אבדה כתובתה כותבים כמנהג משפחה (הרא"ש).

יא: האם צריך קניין לתוספת בשעת נישואין:
ר"ב האי והרמב"ם – א"צ (אין חילוק בין קודם נישואין כמו רב גידל ק:).

מרדכי – צריך קניין (שדדוקא בקידושין מהני אמירה ולא בנישואין – טז).

נהר מצרים: אף לספרדים טוב שיעשו קניין.

יא: הנושא אישה סתם כותב נדונייתה כמנהג המדינה, וכן כשבאים לגבות לפי מנהג המדינה (רמב"ם).

סז

דין כתובת אלמנה, וחש"ו היא או הוא, וגר שנתגייר.

טור – א"צ ויש לה כתובה מתנאי ב"ד.
כ"מ דעת המחבר שכתב לשון הטור שיש להן כתובה. משמע שא"צ לקדש מחדש.
אבל הרמב"ם – בשוטה צריך לקדש מחדש, שהרי אין לשוטה קידושין כלל.

• **חרשת קטנה שהשיאה אביה**

ב"ש – בכל גוונא אין לה כתובה.

אמונת בנימין – אם קידשה אביה יש לה כתובה כיון שהקידושין דאורייתא.

ט: נשא חרשת או שוטה וכתב לה כתובה – כתובתן קיימת (יבמות קיג: שרצה ליזוק בנכסיו).

י: חרש שוטה וקטן שנשאו נשים ונתרפאו – אין עליהם כלום (שהרי לא היתה להם דעת לכתוב כתובה). ואם ירצו לקיים נשיהם כתובתן מנה (יבמות קיג).
ב"ד שהשיאו חרש וכתבו כתובה לנשיהן – נוטלת מה שכתבו (קיג. שפחה לשמשו. רמב"ם).

יא: קטן (אפילו מבן ט"ו) שהשיאו אביו כתובתה קיימת, שע"מ כן קיימה (כתובות צ:).
ובתנאי שבעל אחר שגדל (רשב"א).

• **האם קטן שהשיאו אביו צריך לקדש כשיגדל**

ב"ש – א"צ, די שיבעל אחר שגדל.

ב"מ – לכתחילה מורים לו שיקדש מחדש.

• **האם גובה כתובתה ממשועבדים:**

רש"י (צ), **תו"ס** והרא"ש – אין גובה ממשועבדים (לפי רש"י – שטר חספא, לפי תו"ס – חיישין שתגבה ממה שמכר בקטנותו).

ר"ט, פרישה, ח"מ – גובה ממשועבדים שמכר בגדלותו.

כ"כ המחבר.

• **כמה כתובת אשת גר:**

א: בתולה אלמנה, גרושה וחלוצה מן האירוסין – כתובתה 200 (כתובות י:).

ב: אבל מן הנישואין – כתובתה מנה, ואף שיש עדים שלא נבעלה (יא:).

ג: גיורת, שבויה ושפחה שנתגירו השתחררו או נפדו פחות מ ג'1 כתובתה 200 (יא:).

ד: פחות מ ג'1 שנבעלה – כתובתה 200. בן ט'1 שבא על הגדולה – כתובתה 200 (יא:).
ואם הסיר את בתוליה – כתובתה מנה (תו"ס).

ה: מוכת עץ כתובתה מנה (יא:).

אפילו לא הכיר בה (יא: כל"ב ברבא).

כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה – אפילו מנה אין לה דהוי מקח טעות (הרי"ף והרא"ש).
ח"מ (ש"שליטי גיבורים) – אפילו תוספת אין לה.

ו: בתולה שהיא בוגרת יש לה טענת בתולים, וכתובה 200 (יא:).

סומא ואיילונית יש טענת בתולים (שם לו:).

• **ה"ה:** איילונית יש לה טענה בתולים דווקא שהכיר בה, שאל"כ הוי מקח טעות. **ח"מ** – מ"מ תוספת לא הפסידה.

ז: שוטה – לא תיקנו לה נישואין (יבמות קיב:).

ח: חרשת אע"פ שיש לה נישואין לא תיקנו לה כתובה (יבמות קיג. כ"פ הרמב"ם שלא ימנעו לשאתה).

וכן אין מזונות, ולא תנאי כתובה (רמב"ם).

• **מ"ה:** כנס חרשת או שוטה ונתרפאו – יש להן כתובה ותנאי כתובה (טור).

• **כשנתרפאו האם צריך לקדש מחדש:**

✓רמב"ם – כתובתה מנה (שאף כשנשאה כשהיתה גויה כתובתה היתה מנה, כדין גיורת מעל ג' – ה"ה).
ב"ש: ולפ"ז אם כשנאה בגיורת היתה פחותה מ ג' – כתובתה עכשיו 200.

כתובות(צ): גר שנתגייר ואשתו עמו כתובה קיימת שע"מ כן קיימה.
תו"ס רא"ש והטור – וכתובתן 200 אע"פ שעכשיו היא בעולה, וכמו קטן.

סח

כיצד טענת בתולים, ומתי נאסרת ומפסדת כתובתה

✓רמב"ם – טענתו טענה (שחיישין שהביאה דם ממקום אחר – פני יהושע). **כ"כ** המחבר.
ר"י – כיון שיש דם אין טענת פתח פתוח טענה.
כ"ד ה"ה(רמב"ן ורשב"א). **כ"פ** המחבר בשם י"א.
הגה: וי"א שטענת פתח פתוח רק בנשוי (י).
• **ה"ן**: אין טענת פתח פתוח כשמצא דם – רק לעניין כתובתה, אבל נאסרת עליו (שמא הביאה דם ממקום אחר).

ז: לעניין לאוסרה עליו

כשטענתו על פתח פתוח טענה – באשת ישראל מותרת דהוי ס"ס: שמא לא תחתיו ושמא באונס, אא"כ נשאה פחותה מ ג' 1 (שאז ודאי תחתיו שאחרת הוי בתוליה חוזרים).
ובאשת כהן – אסורה שאף האונס נאסרת (והוי רק ספק אחד – הכל כתובות ח:).
• **ח"מ**: בימנו שעושים קידושין וחופה יחד ודאי לא זינתה תחתיו ולכן אף בכהן מותרת (ב"מ – בתנאי שכל העיר כשרים).
• **ח"מ**: אשת ישראל מותרת מס"ס – דווקא לעניין איסור, אבל לעניין כתובה הפסידה כיון שיש רק ספק אחד (שמא אונס תחתיו), אבל ספק שני שמא קודם נישואין אין לה כתובה שכנסה ע"ד שהיא בתולה.
• כשהיא אסורה עליו (אשת כהן, אשת ישראל שנישאה פחות מ ג' 1):
ת' מהרי"ל – כופים אותו לגרשה שפתח פתוח כשני עדים.

מהרי הלוי – אין כופין רק מודיעים לו.

• **הגה**: אף באשת ישראל שנאסרה עליו דווקא כששותקת או אומרת שבתולה היא. אבל אמרה נאנסתי תחתיו – נאמנת ומותרת. שטענתו שמא וטענת ברי.
כ"כ ה"ר"ן – דקי"ל כר"ג (יא:), ואף דשם לעניין כתובה ה"ה לעניין איסור כיון שטוענת ברי.
כ"פ ר' יונה, רמב"ן ורשב"א.
אומנם ה"ה(י"מ) – לעניין איסור אינה נאמנת כיון שיש רק ספק אחד (כיון שנשאה לפני ג' 1).
וכ"ד רמב"ם – לאסור.

ח. ט: מקרים שאין מפסידה כתובתה בטענת

בתולים:

א. **כשלא טרי** בסעודה – אין מפסידה כתובתה (ט): לפי טעם שטרח בסודה).

א: מתי יש טענת בתולים ומתי אין?

מקרים שיש טענת בתולים (ואז כתובתה 200)
א. בתולה כתובתה 200 ויש טענת בתולים (כתובות י:).
ב. אלמנה, גרושה וחלוצה **מהאיסורין** יש לה טענת בתולים וכתובתה 200.
ג. גיורת שבזיה ושפחה שנתגיירו ונפדו ונשתחררו פחות מ ג' 1, יש לה טענת בתולים וכתובתה 200.
מקרים שאין טענת בתולים (וכתובתן 100).
א. בתולה שהיא אלמנה גרושה וחלוצה **מן הנישואין** אין לה טענת בתולים וכתבתן מנה (פד).
ב. גיורת שבזיה ושפחה שנתגיירו ונפדו ונשתחררו מעל ג' 1 אין לה טענת בתולים וכתבתן מנה (יא).
ג. המתייחד עם ארוסתו קודם נישואין אין לה טענת בתולים וכתבתה מנה (יב).
ד. כשלא העמידו עדים למשמש החתן והכלה במקום שנוהגים להעמיד אין לה טענת בתולים וכתבתן מנה (יב).

ג: טענת בתולים: 'מצאתי פתח פתוח, לא מצאתי דם' (כתובות י:).
טענת בתולים – אין בגדולה. טענת דמים – אף בגדולה (כתובות לו:).

ד: טען הבעל שלא מצאה בתולה והיא טענת שעדין היא בתולה – בודקים אותה, **הגה** – ע" חבית (כתובות י:).

• **האם צריך לבדוק ע"פ חבית תחילה בשפחות?**
הרמ"ה – צריך. הטור – א"צ **כ"ד הרמ"א**.
• **מ"ן**: או מתייחד עמה ע"פ עדים (רמב"ם, ול"ד בדיקת חבית).

ה: טען שלא מצא דם בודקים אם היא ממשפחת דורקטי, ואם לאו בודקים שמא יש לה חולי מחמת רעב (שם י:).

ואם אין חולי ולא רעב – ה"ז טענה (רמב"ם).

• **האם טוענים לה דורקטי**

טור אם היא לא טענה לא טוענים לה.

✓רמב"ם – טוענים לה.

ז: טען פתח פתוח אומרים שמא היטה (י:).

ואם אמר שלא היטה יש טענת פתח פתוח כל שלא בגרה (רמב"ם).

• **טען פתח פתוח** אבל מצא דם:

מה דין טענת דמים?

הר"ן וה"ה – בטענת דמים מפסידה אף שלא טרח.
רמב"ם והטור – אף בטענת דמים לא מפסידה כיון שלא טרח.

ב. כשבעל ומצא דם האם יש טענת פתח פתוח?
רמב"ם – יש טענת פתח פתוח, אף שמצא דם.
כ"פ המחבר.

ר"י, רמב"ן והרשב"א – אין טענת פתח פתוח כיון שמצא דם (**הר"ן** – ה"מ לכתובה אבל נאסרה על בעלה).

ג. כשטענה נאנסתי תחתיו או מוכת עץ אני – לא מפסידה כתובתה (כתובות יב יג – **כ"ג**).

• **מ"ן** אף שנאמן בטענתו אינה מפסידה רק עיקר ולא תוספת (שרק לענין עיקר תקנו נאמנות לבעל – **ב"י**) – (הגאונים).

• **טענה שלא מצא דם:**

ה"ה והר"ן – מפסידה אף התוספת

רמב"ם – מפסידה רק עיקר.

• **הבעל נאמן** להפסיד כתובתה בטענת פתח פתוח,

דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה (שם ט:).

כשאל טרח בסעודה:

הר"ן וה"ה – לא נאמן להספיד כתובתה, אא"כ טוען שלא מצא דם (כיון שאפשר לברר עם היה דם).

רמב"ם והטור – אף בטענת דמים אינו נאמן כיון שלא טרח.

• **כשמפסיד כתובתה בטענת פתח פתוח ורוצה לקיימה** (כשיש ס"ס):

ת"ס, שליטי גיבורים – כתובה 200.

רמב"ם – כתובה 100. **כ"פ הרמ"א** (ט).

ט: האומרת מוכת עץ אני והוא אומר שדרוסת איש את

נאמנת (יג. כ"ג וכו"א).

וכתובתה - 100 (יא. כרבנן).

אמרה משארסתי נאנסתי – נאמנת (יב. כ"ג).

י: טענת בתולה קיימת: אם לא נסתרה עמו - עד ל'

יום. ואם נסתרה עמו – מיד (יבמות קיא: כרבי יוסי שעד

ל' יום מוקים נפשיה).

סט

במה מתחייב אדם לאשתו ובניו

א: האדם מתחייב לאשתו בעשרה דברים –

(1-3): מזונותיה, כסותה ועונתה (כתובות מז:).

(4): עיקר כתובתה (נא).

(5): רפואתה.

(6-8): פדיונה (כנגד פירות), קבורה (כנגד כתובתה)

שם(מ:).

(9-10): ניזונת מנכסיו, בנותיו ניזונות מנכסיו, כתובת

בנין דכרין (נב:).

מקבל מאשתו ארבע דברים:

מעשה ידיה (כנגד מזונותיה). אוכל פירות (כנגד

פדיונה). מציאתה (כנגד מזונותיה). וירושתה (כנגד

קבורתה) שם (סה:).

• **חייב מזונות כסות ועונה:** (שם מז:)

רמב"ם – הכל מהתורה.

רמב"ן – רק עונה מהתורה.

רא"ש – עונה וכסות מהתורה.

ז-ח: להפטר מחיובי הבעל לאישה:

אחר נישואין:

א. יכולה האישה לומר 'איני ניזונת ואיני עושה' (נח:).

אבל הבעל לא יכול לומר (טור). אא"כ אומר שישלם לה

מה שיחסר לה (הר"ן).

ב. 'איני נותנת פירות ואיני חפצה שתפדני' – אין

שומעים לה (ה"ה, ת"ס, רמב"ן רשב"א טור).

הגה: וכן בקבורה א"א להפטר אחר נישואין (הר"ן).

ג. א"א להסתלק מירושה אחר נישואין (פג. מחלוקת

רשב"ג ות"ק).

ד. א"א להשתחרר מחיוב פדיון שבויים (טור והת"ס).

וכן א"א להשתחרר מקבורתה (ת"ס).

בעודה ארוסה:

אפשר להשתחרר משאר חיובים ע"י שמתנה חוץ

מ ג' דברים –

■ **מעונתה** (רמב"ם).

■ **עיקר כתובתה** (נו: כ"מ הפוחת מכתובתה, כ"פ

רמב"ם לאפוקי הר"ן שלא פסק כ"מ).

■ **ירושתה** (שם פג:).

ר"ח, ר"י ובה"ג – הלכה כרשב"ג שא"א להשתחרר

מירושה כיון שירושה דאורייתא.

רי"ף, רמב"ם ורא"ש – תנאו קיים שלא קי"ל כרשב"ג.

כ"פ המחבר.

• **אמרה איני ניזונת ואיני עושה** – מאיזה מלאכות

פטורה:

רשב"א, ה"ה – פטורה רק ממלאכות שמרוויחה, אבל

צרכי הבית חייבת וכ"ש הרחצת פי"ר וכו'.

כ"פ הרמ"א (פ/א).

ת"ס והרא"ש – אף מצרכי הבית פטורה ולא חייבת

אלא בהרחצת פי"ר וכו'.

• **אמרה איני ניזונת ואיני עושה** – האם הבעל חייב

בכסותה:

הר"ן ורמב"ן – פטור, שחיוב כסות מדרבנן, וכיון

שתיקנו כנגד מעשה ידיה כשאינה עושה פטור.

תו"ס רא"ש ורי"ן – יכולה לחזור בה, כיון שעיקר התקנה למזונות ידה על העליונה.
 כ"פ הרמ"א בשם י"ח.
 • אין הבעל יכול לומר צאי מעשיך למזונותיך (רמב"ם),
 אא"כ א"ל מה שלא יספיק אשלם לך (ר"ן).

כ"פ הרמ"א.
 רא"ש וה"ה – חייב. שהכסות מדאורייתא ולא קשור לתקנת מעשה ידה.
 • 'איני ניזונת ואיני עושה' – האם יכולה לחזור בה?
 הר"ן והרא"ה – אינה יכולה לחזור, דא"כ לקתה מידת הדין. כ"פ הרמ"א בשם י"א.

דין חיוב מזונות אשתו, ואם חייב להשכיר עצמו

■ להלכה:
 כשמואל – ר"ח, רי"ף, רמב"ם. וכו"פ המחבר (קנ"ד/ג) כרב שכופין לגרש – בה"ג והרא"ש.
 ■ כשאין לו לזון:
 ✓ רשב"א והרמב"ם – אף שמואל שכופין אותו לזון מודה כאן שאין לו לזון שיגרש. כ"פ המחבר.
 ר"ת ורי"ן – אין כופים לגרש, וכמו בע"ח שאין לו.
 כ"פ הרמ"א בשם וי"א.
 • הגה: אם ישלו מזונות ליום אחד אוכל עם אשתו (הרמ"ה).
 וי"א שחייב אדם להשכיר עצמו לאחרים כדי לזון אשתו (תוס' עז. - רבנו אליהו לאפוקי ר"ת).
 ואם יש קרקע מיוחדת לכבותה יכולה למכור הפירות או הקרקע למזונותיה (רשב"א).
ד: האם חייב לזון ולרפא אשתו השוטה:
מרן: נשאה שוטה – אין חייב שלא תקנו קידושין לשוטה (יבמות קיב:). ואם נשיאת פיקחת ונשתתית חייב (רשב"א).
קשה: לקמן (קט"ו) פסק כהרמב"ם שאין חייב?
 ב"ש – שוטה שיכולה לשמור גיטה אין חייב, ואם לאו חייב.
 ח"מ – כשנותן לה כתובה אין חייב, ואם לאו חייב.
 חוט השני – שוטה שיש לה רפואה חייב ואם לאו פטור.
ה: פוסקים מזונות לאשת איש כשהלך למדינת הים (קו: כרב לאפוקי שמואל שחושש לצררי).
 תוך ג' חודשים ראשונים לכו"ע אין פוסקים שאין אדם מניח ביתו ריקם (שם).
 • מתי פוסקים אף תוך ג' חודשים ראשונים:
 א. מרדכי: כשנפרד ממנה בקטטה.
 ב. ריטב"א: כשיצא למקום קרוב ונתעכב (לאפוקי המרדכי).
 ג. כששמעו בו שמת (שם קו: והרמב"ם).
 • הגה: דווקא מזונות ל הבא אבל לא למפרע (ריטב"א).
 • כשאין כתובתה בידה האם פוסקים מזונות:
הגאונים – לא פוסקים.

א: כיצד זנה: אוכל ושותה עמה. ואם בני משפחה רגילים בגדלות צריך להנהיגה כך, אבל אם אינם רגילים רק שאביה שהוא עשיר רגיל בכך אין חייב (כתובות ע. משנה וגמרא המדיר את אשתו ל' תו"ס).
הגה: וכשאביה אוכלת עמו צריך להנהיגה כמו בבית אביה (תו"ס).
ב: להשרות אשתו ע"י שלישי הרשות בידו ובלבד שיאכל עמה בליל שבת (שם סד:).
 כ"ד הרמב"ם – שיכול להשרותה בע"כ.
 אבל הרשב"א (ראב"ד) – רק בהסכמתה. כ"פ הרמ"א.
ג: כמה מזונות פוסק לה (שם סד: משנה).
 בד"א בעני שבשיראל אבל העשיר לפי עושרו (שם).
 • עני שאין לו רק פת חרבה:
מסידור דברי השו"ע משמע – אם אוכל עמה אוכלת ממנה שיש לו.
 אבל כשמשרה ע"י שלישי צריך לתת לה שאר דברים (כמ"ש במנה סד:).
ומסידור הרמב"ם משמע – שאף באוכלת עמו צריך לכבדה יותר מגופו ויתן לה ליפתן.
 • כמה יין נותן לה (סה:)
שמואל – רגילה בביתו ב' כוסות נותן לה אחד. ואם רגילה בפני אחד לא נותנים לה כלום שלא בפניו.
 כ"פ המחבר – נותנים לה מעט יין אם רגילים בני המקום (רמב"ם).
 • הגה: יין למנחת – נותנים לה (סה:).
 ח"מ – כוס אחד שלא תתנול.
 ב"ש – אף יותר, שבמנחת לא חוששים לתאות תשמיש.
 • צמצמה והותירה (סתירה כתובות סה: נזיר כ"ד:):
 ✓ טור – מותר מזונות לבעל, כהגמרא בכתובות.
 תו"ס – יש לחלק, אם אכלה כרגיל והותירה – לבעל. ואם צמצמה מפיה – לעצמה.
 כ"פ ת' מאהבה.
ג: עני ביותר שלא יכול לפרנס אשתו:
 • האומר איני זן (שם עז. לפי רב – יוציא, לפי שמואל – כופין אותו וזן).

מחולקת בירושלמי (ר' חגי - לא איבד. ר' יוסי - איבד).
יופסק ר' שמחה - שאף אביה איבד מעותיו. מ"מ אם האב חייב לבעל מנכה ממנו מה שפירנס.

הגה: פרנס האב בתו וחתנו אין החתן צריך לשלם רק פרנסת עצמו ולא על אשתו (תה"ד).

הגה: מכרה נכסיה והתפרנסה - אין לה על בעל כלום, מ"מ מעשה ידיה שלה (הר"ן).

ח"מ - ולפ"ז אם אין לה מלאכה חייב לשלם.

והב"ש - אבל לטעם הרמב"ן שאם מכרה מנכסיה הוי מחילה, אף שאין לה מעשה ידיים - פטור הבעל.

ט: אמר לפני צאתו 'צאי מעשה ידיך למזונותיך' ושתקה אין לה מזונות (קז). מדין טעמו של שמואל שלא פוסקים לאשת איש, כ"פ הרמב"ם כיון ששתקה).

• **כשמעשה ידיה מספיקים למזונותיה:**

ח"מ - יכול לומר בע"כ צאי מעשה ידיך למזונותיך.

וב"ש - אף שמספקת. צריך רצונה.

י: בא הבעל ואמר 'פסקתי לה מזונות' - **נאמן** (קז).

נאמן

ר"י - הבעל נאמן להשביעה

רש"י - נאמן הבעל בשבועה.

ירמב"ם - מחלק בין מכרה קרקע או מטלטלים או לוותה -

אם לוותה - **ישבע הבעל היסט** ונפטר (כיון שהיא תובעת והבעל כופר הכל, נשבע הבעל ונפטר).

אם מכרה קרקעות או מטלטלים ידועים - **תשבע היא בנק"ח** ותפטר (כיון שהוא תובע והיא כופרת נשבע היא. וצריכה נק"ח כיון שבקרקעות בחזקת הבעל וכאילו באה להוציא ממנו).

אם מכרה מטלטלים לא ידועים - **תשבע היא היסט** ותפטר (כיון שהוא תובע והיא כופרת נשבע היא היסט ונפטרת).

יא: דחקה עצמה ועשתה ואכלה - אין לה על הבעל כלום. אבל אם עשתה והותירה - המותר שלה (רמב"ם).

יב: אישה שיצאה מבית בעלה - לענין מזונות:

מרן: אישה יצאה מבית בעל בטענה שמוציאים עליה שם רע בשכונתה וביררה דבריה - חייב לזונה (ריטב"א).

המקור כתובות (קז): אם טוענת שהיא ילדה והם ילדים זנים אותה בבית אביה.

הגה: ואם מחמת קטטה יצאה והבעל אשם - חייב לזונה (מרדכי).

הגה: כשבעלה חייב לזונה בבית אביה, מה אם המלאכות שהיא חייב לו (רשב"א):

אם היא חולה - לאו בת מלאכה היא.

ואם בריאה - ינכה ממזונותיה מה שצריך לשכור למלאכות.

ירמב"ם - פוסקים. כ"פ המחבר.

• **מ**רן: אבל אין נותנים לה תכשיט (שם מח).

• **כ**שנתונים לה מזונות האם מתחשבים במעשה ידיה:

רמב"ם - אין מתחשבים. כ"פ המחבר.

רא"ש - מתחשבים. כ"פ הרמ"א.

• **מ**רן: ומכורת שלא בב"ד (צז). ובלא הכרזה (ק). ובלא שבועה (רמב"ם).

• **סיכום:** מה הכללים על פיהם פוסק ב"ד מזונות לאישה?

א. **ה**רמ"א (ה) ע"פ הר"ן: פוסקים מזונות מיום התביעה ולא למפרע.

ב. **רמב"ם:** פוסקים מזונות אף בלא שטר כתובה.

ג. **שם** (מח). **כ**רב חיסדא - אין פוסקים לה תכשיטים.

כ"פ השו"ע (ה).

ד. **שם** (קד): **כ**חנן - א"צ להישבע, ואף שלא שמעו בו שמת (כרב לאפוקי שמואל).

ה. **רמב"ם:** כשפוסקים מזונות אין מתחשבים במעשה ידיה (לאפוקי הרא"ש והר"ן).

• **כ**שהבעל חוזר, מה יכול לטעון נגד אשתו:

ח"מ: הנחתי לך צררי, אמרתי לך 'צאי מעשה ידיך למזונותיך'.

• **ט**ענת 'היה לך לעשות מלאכה'

מחלוקת: רמב"ם - לא יכול טעון. הרא"ש - יכול לטעון.

ו: נשתטה או נתחרש פוסקים תכשיט לאשתו (מח. יצא שלא לדעת).

ז: הלך למדינת הים והפקיד כליו ביד אחר - מוציאים מיד הנפקד למזון האישה. אבל השאיל לזמן - אין מוציאים תוך הזמן (רשב"א).

הגה: ואם החזיר הנפקד לבעל - חייב לשלם לאישה מדרבי נתן (מרדכי).

מוציאים מהנפקד מזון ל 6 חודשים בלבד (צז. מרדכי).

אין מוציאים מהנפקד כשיש בני חורין (רשב"א).

ח: הלך בעלה למדינת הים ולוותה ואכלה - חייב בעלה לשלם (שם קז: דיוק ממאנת).

הר"ף - ומ"ש חנן הניח מעות על קרן הצבי דווקא כשפרנס מעצמו.

• **לוותה חייב הבעל לשלם:**

ר"י - דווקא כשפסקו לה ב"ד.

ירמב"ם - אף שלוותה מעצמה בעדים.

כ"פ המחבר (שלא חילק).

• **הגה:** למי תובע המלוה

הרא"ה - תובע ישירות מהעל מרבי נתן.

רש"י ו **ה**ר"ן - תובע לאישה והאישה מבעלה.

כ"פ הרמ"א - ולכן אם מחלה לבעלה הפסיד.

ח: עמד אחד ופרנסה מעצמו - הניח מעות על קרן הצבי (קז: כחנן).

הגה: כשפרנסה אביה האם אבד מעותיו

עא

חייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים

- **הגה:** ואם התחיל לזונם מעל גיל שש לפני שיצא – ממשיכים (מרדכי).
- וי"א שאם הוא אמוד זנים בכל ענין משום צדקה (הר"ן).
- **ג:** נשתטה האב – זנים אף מעל גיל שש (שם א"ר חיסדא)
- **מתי זנים מעל גיל שש**
- **דעת** המחבר כהרמב"ם – יצא לדעת אין זנים אף שהוא אמיד. יצא שלא לדעת – זנים אף שאינו אמיד.
- **לאפוקי** הר"ן – שיצא לדעת זנים כשאמיד.
- **ד:** הבא על הפנויה וילדה והוא מודה שהוולד ממנו – חייב לזון אותו (ת' הרא"ש).

- **א:** חייב לזון בניו עד גיל שש (כתובות סה:)
- **מכ:** אפילו יש להם נכסים (הרא"ש והרמ"מ לאפוקי הרשב"א).
- **מכ:** לזונם מגיל 6-13 מתקנת אושא (שם מט:)
- **הגה:** אין חייב לתת נדוניה לבנותיו (הגמ"ר).
- אין חייב לזונם ע"פ עושרו (ב"ש ע"פ הרא"ש לאפוקי הר"ן).
- אף שמתה אמן חייב לזונם, ואם מת האב אין להם מזונות אלא חולקים הירושה (ב"ש).
- אין חיוב לזון בניו בניו (צריך חוט השני).
- **ב:** הלך למדינת הים – יורדים לנכסיו וזנים בניו עד גיל שש, אבל לא מעל גיל שש (שם מח. א רש"י).

עג

שחייב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו

- **ה:** אם קצרה ידו גם לזה – יגרשנה (שם עז. אמר איני זן רב* ושמואל, לכו"ע כשאין לו יוציא).
- **ו:** ילדים עד גיל שש חייב לתת להם כסות וכלי תשמיש ומדור, אבל לא לפי עושרו (סו).

- **א:** חייב במלבושיה וכלי מדור (שם סו:)
- **ב:** משתמשת במדור כפי שהיתה בחייו (קג:).
- ויודע שמדור הוא ד"ד.
- **ג:** חייב לתת לה תכשיטנים וכו' (רמב"ם).
- **ד:** בד"א בעני אבל עשיר לפי עושרו (סו:).

עד

המדיר את אשתו מכמה דברים

- **ג:** הדיר את אשתו שלא תשאל כלים – יוציא ויתן כתובה (שם עב).
- ומיירי שאסר כלי שכניו עליו או כליו על שכניו, שאל"כ לא מהני הנדר (תו"ס).
- **מכ:** אסר הוא עליה כלי השכנים ותלה בתשמיש – ימתין ז' ימים ויגרש בכתובה (תו"ס).
- **מכ:** וכן היא שנדרה שלא תשאל מהשכנים – תצא בלא כתובה (שם).
- **ד:** נדרה שלא תלך לבית אביה ותלתה בתשמיש (שאם לא כן לא יכול להפר לה) ושמע ושתק – יוציא מיד הכתובה שהוא נתן אצבע בין שניה (שם עא:).
- **מכ:** ואם הדירה הוא ותלה בתשמיש – יוציא אחר ז'

- **א:** הדירה שלא תתקשט ותלה בתשמיש (כתובות ע:)
- ת"ק – יוציא ויתן כתובה.
- ר' יוסי – עניות שלא נתן קצבה (שמואל – יב"ח. ר' יוחנן – 10 שנים). עשירות – ל' יום.
- **להלכה:**
- **הרי"ף** – כת"ק, תתקשט ותאסר אחר ז' ויגרשנה.
- **כ"כ** המחבר בסתם.
- **רמב"ם** – כרבי יוסי לפי שמואל, עניות ימתין יב"ח, עשירות ל' יום. **כ"פ** המחבר בשם י"א.
- **ב:** נדרה היא שלא תתקשט ותלתה בתשמיש ושמע ולא הפר – יוציא מיד (לפי ששונאה) – שם.

ימים (טור).

ה: נדרה היא שלא תלך לבית האבל ותלתה בתשמיש ולא הפר לה – יוציא מיד, מפני שנעל בפניה (שם).

ו: ואם הדירה הוא – יוציא לאחר ז' (שם).

ז: הדירה שלא תלך לבית המרחץ: בכרכים – שבת, בכפרים – ב' שבתות (רמב"ם).

ט: אמר שאין רצוני שיבואו לביתו אביה או אמה – שומעים לו ותלך היא אליהם, אא"כ אירעה אבל או חולי או לידה (רמב"ם).

עה

חילוק ארצות לעניין נישואין, ודיני ארץ ישראל (כתובות קי)

שאייר המקום מזיק לבעל עד כדי סכנה :

יש שפסקו – שיכול לכופה שתלך אחריו.

ואין נ"ל – אף שאין כופין אותו לגור אצל חמיו, מ"מ גם אין כופין אותה שתלך אחריו (שלפי ר"ת יד האשה על העליונה, ועוד שפירש שיגור אצל חמיו).

• **הגה:** גר בעירו ולא הסתדר והלך לעיר שלה בדרך מקרה וגם לא הסתדר יכול להוציאה חזרה לעירו (ריב"ש).

איש הגר עם אשתו במדינה זו, ונשא אישה נוספת במדינה אחרת - כופין אשתו החדשה שתלך למדינתו (רשב"ץ).

ב: באותה הארץ מוציאים מעיר לעיר ומכפר לכפר, אבל לא מעיר לכפר ולא הפוך (שם קי).

ואין מוציאים מנוה היפה לרע (שם כרשב"ג).

וכן לא יוציאנה ממקום שרובה ישראל למקום שרובה גויים (תוספתא).

הגה: אין יכול להוציאה ממקום שהמושל טוב למקום שהמושל רע (הגמ"י).

וכן אין להוציאה רק אחר נישואין אבל קודם לא וצריך לכונסה במקומה (ריב"ש).

ג: מוציאה מחו"ל לא"י אפילו מנוה טוב לרע. ואין מוציאים מא"י לחו"ל (משנה קי).

ד: נכל מעלין לא"י ולא מוציאים, ואם מתנגדת מגרשה בלא כתובה. ואם הוא מתנגד יוצא בכתובה (משנה קי).

• **הגה:** בלא כתובות – אבל נ"מ וצ"ב שהם בעין נוטלת (הר"ן).

ואם אין קיימים:

אם הפסיד הקרן ע"י שימוש – נצ"ב פטור. נ"מ – חייב.

ואם נגנבו – נצ"ב חייב (שחייב באחריותו). נ"מ – פטור.

• **הגה:** אין לה כתובה – דווקא שהלך מא"י ולא חזר,

1א: איש מארץ זו שנשא אישה מארץ אחרת – הולכת אחריו או תצא בלא כתובה. אבל אינו יכול להוציאה

מארצו לארץ אחרת (אפילו לארץ ששלה אם לא רוצה): **תוספתא (קי):** בן יהודה שאירס מגליל – כופה לצאת עמו ליהודה. אבל אירס ביהודה אין יכול לכופה לצאת לגליל.

כ"פ הרי"ף רמב"ם ר"ן וריב"ש.

לאפוקי הרמ"מ שפסק כהירושלמי – בן יהודה שנשא (לאפוקי אירס) בגליל אין כופין אותה לילך ליהודה.

• **מנן:** אבל יכול להוציאה באותו ארץ מעיר לעיר או מכרך לכרך (משנה קי).

הגה: אבל לא יוכל להוציאה מעיר לכרך או הפוך (הר"ן).

הגה: **שיטת ר"ת** – היו שניהם מארץ אחת ונשאו במקום אחר – יכולה לכופו ללכת לארצה.

אבל נישאו באותה ארץ – אין יכולים לכופו לעבור מעיר לכרך או הפוך.

2א: **הגה:** אם אינו יכול להתפרנס במקומו:

■ **1/תה"ד** – כופין האישה ללכת אחריו במקום שיש פרנסה. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א.

■ **ריב"ש** – אין יכול לכופה על הספק לחפש פרנסה.

כ"פ הרמ"א בשם י"ח.

ב"י: אין נראים דברי תה"ד (ולכן לא הביאו בשו"ע).

• **מה המחלוקת** בין תה"ד * ריב"ש

ח"מ – דווקא שיש לו מקום לפרנסתו, אבל על הספק לכו"ע אין יכול לכופה.

מהרשד"ם – אין כלל מחלוקת. כשיש מקום קבוע לפרנסתו לכו"ע כופה. כשאין מקום אלא על הספק לכו"ע אין כופה.

• **ת' נו"ב:** זוג שהתנו לגור אצל אביה, ואח"כ הסתבר

אבל חזר – צריך לשלם לה (מרדכי).

ה: כפיה לעלות לא"י דווקא כשאין סכנה (רשב"ץ).

חוב עונה

ב: עונתה (כתובות סא: משנה). עונת ת"ח (סב:).

ג: דווקא כשהוא בריא (הרמ"ה).

ה: יכולה לעכב בעלה שלא יצא לסחורה אלא למקום קרוב שלא יאחר עונתה (סא:).

• **ת"ח היוצא ללמוד תורה** ברשות ב' ד' שנים (סא: סה:).

והרמ"ה – פסק כרב אדא שיוצא ל ב' ג' שנים.

הרי"ף – השמיט הא דרב אדא, דס"ל שיוצא רק ל ל' יום כמו המשנה. כ"פ הרא"ש.

• **מ"ר** וה"מ כשקיים מפו"ר (רמב"ם).

ז: נושא אדם כמה נשים והוא שיוכל לתת להן סיפוקן (יבמות סה. כרבא).

ועצה טובה שלא יקח יותר מארבע נשים כדי שתהיה לכל אחת עונה פעם בחודש (שם מד:).

ח: ודוקא שהמנהג לשאת כמה נשים שאל"כ אסור (נמ"י). וכ"ש אם התנה בכתובה שלא לשאת יותר.

דין מורדת, או אומרת מאיס עלי.

ג. **כלתו** של רב זביד (שם).

הרא"ש: שוהה יב"ח ואח"כ מגרשה בלא כתובה (שאפשר שתחזור בה).

ד. **שיטת הרי"ף** – דינא דמתיבתא: מאיס עלי כופין אותו לגרשה מיד (ולא ממתינים יב"ח).

להלכה:

רמב"ם – כלתיה דרב זביד רוצה לצערו – מכריזים ד' שבתות ומשהין הגט עד יב"ח ויוצאה בלא כתובה.

מאיס עלי – כופין אותו לגרש.

כ"פ המחבר אלא שלא כופין לגרש אא"כ הוא רוצה –

במאיס עלי – אם רצה לגרש מגרש מיד בלא כתובה ובלאותיה הקיימים תיטול.

כדי לצערו – הכרזת ד' שבתות ומפסידה כתובתה, ומשהין הגט עד יב"ח.

• **מ"ר:** ואם מתה קודם שגרשה עדיין יורשה (הרי"ף לאפוקי הג' אלפסי).

• **הגה:** וחייב בפדיונה וקבורתה כ"ז שלא גרשה (טור).

א: המורד על אשתו מתשמיש מוספים על כתובתה ג' דינרים בכל שבוע (כתובות סג:).

ואם היא רוצה להתגרש כופין אותו להוציא בכתובה (רמב"ם).

הגה: ואם רוצה לגרש מיד עם כתובה לא מוספים על כתובתה (ד"מ בדעת הרמב"ם).

• **איש המורד ממלאכה:**

רמב"ם – לא הוי מורד ואין מוספים לכתובה.

רא"ש – הוי מורד ומוספים לכתובה.

ב. **אישה שמורדת:**

ד' שיטות

א. המורדת (שרוצה לצער אותו) מורידים מכתובתה עד גמר, ואז מגרשה בלא כתובה. ואם מאסה בו מגרשה מיד בלא כתובה (סג:).

ב. **חזרו** ונמנו... מכריזים ד' שבתות ואח"כ תצא בלא כתובה (שם). ודוקא המצערת אותו.

נצ"ב – אם תפסה אין מוציאים מידה (סג). כלתיה דרב זביד, כפ הרמב"פ.

ואם אבדו – אינם משלם (רמב"ם).

הגה: אבל נ"מ נוטלת.

2: **הגה:** דינא דמתיבתא (מאיס עלי):

כשנתנה טעם לדבריה למה מאיס עלי – דנים דינה דמתיבתא שמגרש מיד בלא כתובה (הרמ"מ).

נצ"ב – לקוחת הכל ואם אבד הבעל משלם.

נ"מ – מה שקיים נוטלת אבל הבעל פטור.

רא"ש: טעם התקנה שאם נמתין יב"ח תצא לתרבות רעה (תתלה עצמה בגוי).

3: **הגה:** קידשה ברמאות כופין אותו להוציא (רא"ש).

אם אומרת מאסתיהו תן לי גט וכתובה – חיישין שנתנה ענייה באחר וישלה דין מורדת לצערו (הר"ן).

אחר יב"ח לא יכולה לחזור בה אלא אבדה כתובתה (ר"ן) לאפוקי הרמב"ם והמחבר שמיד אחד ד/ שבתות אבדה כתובתה).

• **הגה:** **אחר חרם רבנו גרשום שלא ישא שתי נשים**

מרדכי – אין משהין יב"ח, ואם אינה רוצה להתגרש מתירים לו לישא אישה נוספת. כ"פ הרמ"א בשם י"א.

ת' הרשב"א – אין להתיר לישא אישה אחרת.

כ"פ הרמ"א בשם י"ח.

• **הגה:** דווקא נשואה אבל ארוסה שמורדת ולא רוצה לכנוס מגרשה בע"כ או נושא אחרת (מהרי"ק).

• **מ"ן:** אפילו היתה נידה שאינה ראויה לתשמיש דינה כמורדת (שם סג).

1: **נכסי מורדת לצערו שיוצאת אחר יב"ח**

עח

חייב פדיונה (כתובות נא, נב)

ה: **מדיר** את אשתו שחייב לגרשה, ואח"כ נשבית – נותן כתובתה וא"צ לפדותה (שם נב).

• **נדרה** האישה בעת שביה וקיים לה הבעל:

ב"ח, ח"מ וב"ש – חייב, דקי"ל שהוא נתן אצבע בין שניה.

ג' שנים – אין חייב.

ו: אשת כהן שנשבית אע"פ שנאסרה עליו – פודה ומחזירה לבית אביה (כתובות נא. שהרי כך כותב בכתובה).

• **הגה:** אשת ישראל שנאסרה על בעלה בשבי (כשחוששים שזינתה לרצון, שבי מחמת נפשות) אין בעלה חייב לפדותה (הר"ן).

ח"מ – טעמו שלא יכול לקיים מ"ש בכתובה 'ואותבינך לי לאינתו'. אבל באשת כהן שיכול לקיים 'ואהדרך למדינתך' – חייב לפדותה אף שנבעלה מרצון.

ז: היתה אסורה לבעלה קודם שנשבית (אפילו אשת כהן) – אין חייב לפדותה (שם נא: כרבא שכל שהאיסור שביה גרם לה חייב, ואם איסור אחר גרם לה פטור).

ח: אלמנתו אינה נפדת מנכסיו. אפילו נשבית בחייו ולא הפסיק לפדותה עד שמתה, ול"ש נודע לו קודם שמת או לא (נב. כדאמר חביבי).

ואף יבמה אינה נפדת. **וכן** יבם אינו אוכל פירות ואינו פודה (הרא"ש).

א: נשבית חייב לפדותה ואין יכול לומר 'הרי גיטה וכתובתך תפדי עצמך', ואפילו מוותר על הפירות (כתובות נא).

• **נשבית בגלל שגנבה:**

חכמי פרנקפורט פסקו שאין חייב לפדותה.

כ"פ מעיל צדקה – שאל"כ כל פעם שתכעס עצמה תפיל עצמה לשבי.

אבל ב"מ – חייב לפדותה אף שנשבית בפשיעתה, וכן הדין ברפואה.

מ"מ פת"ש – בחלתה בפשיעתה אין חייב לרפואתה.

ב: **לפדות אשתו יתר על דמיה:**

רמב"ם – אין פדוה יותר מדמיה, כרשב"ג.

הרא"ש – באשתו אף רשב"ג יודה שפודה אף יתר מדמיה.

כ"פ הרמ"א בשם ו"א.

• **נשבו הבעל ואשתו** מי קודם לפדיון (הוריות יג).

האישה קודמת, ואם יש חשש משכב זכור האיש קודם.

ג: היו דמיה יתר על כתובתה – חייב לפדותה בפעם ראשונה. אבל אח"כ יכול לומר לה טלי גיטך וכתובתך ותפדי עצמך (כתובות נב: כרבי. כ"פ רי"ף רמב"ם ורא"ש).

הגה: אבל בלא"ה אם אינו רוצה לגרשה ולתת כתובתה אינו חייב לפדותה בפעם שניה (ב"י).

ד: נשבית אשתו והוא במדינת הים – ב"ד מוכרים נכסיו בהכרזה ופודים אותה (רמב"ם).

עט

חייב רפואתה (כתובות נא, נב)

ב: יכולים היורשים לקצוב עם הרופא שיהיה לה קצבה ויפטרו ממנה (נב. קריביה דרבי יוחנן).

ג: רפואה שאין לה קצבה (שדינו כמזונות) יכול לומר לה 'טלי גיטך וכתובתך ותפדי עצמך' (נא. כ"פ הרמב"ם) ואין ראוי לעשות זאת (רמב"ם).

א: לקתה חייב לרפואתה (כתובות נא.). אף ברפואה שיש לה קצבה (הר"ן לאפוקי בעה"ט דס"ל רק כשאין לה קצבה).
אלמנתו מתרפאת רק בחולי שאין לו קצבה דדמי למזונות (נב. כרשב"ג).
• רפואה שיש לה קצבה בכלל פדיון ושאין לה קצבה בכלל מזונות.
ולכן: כשיש לה קצבה לא יכול לומר רפאי עצמך כמו פדיון שחייב לפדותה. וכשיש לה קצבה יכול לומר רפאי עצמך כמו במזונות (הרא"ש).

מעשה ידיה שהיא חייבת לבעלה, ודיני מניקה ושאינה רוצה לעשות מלאכה

שעובד לאדון, משא"כ.
אבל הדין נכון שהם של בעלה, שכל מקום שמעשה ידיה שלה זכה בהם הבעל.

ב: אף בעשירים אינה יושבת בטלה אלא ממעטת לפי השפחות (שם נט.).

• למי שייך מעשה ידיה כשעושה משום בטלה?
רשב"א: לבעלה, דלא עדיף מהעדפה שהוא של בעלה.
כ"פ הר"ן – שאם לא תצטרך לחשבן עם בעלה תבוא לבטלה.

ג: המדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה – יוציא בכתובה, שהבטלה מביאה לידי זימה (שם).

ד: אע"פ שיושבת בקתדרא חייבת במזיגת הכוס וכו' (סא.).

• הצעת המיטות בבית:
סתירה: משנה (נט:) – עשירה אינה חייבת בהצעת המיטה. ובגמרא (סא.) כל אישה חייבת בג' מלאכות החיבה?

רש"י – עשירה אינה חייבת לטרוח להביא המצעות רק לפרוס הסדין.

הר"ן וה"ה – עשירה מצעת רק לו, עניה מצעת לכל בני הבית.

הרמב"ם – יש מחלוקת וקי"ל שכל אישה חייבת רק לו. כ"פ המחבר

והרמ"א – הביא דעה חדשה, כל אישה חייבת להציע מטות כל בני הבית.

אבל בסעיף' – פסק, שעשירה רק לו (רמב"ן).

• מך: משמשת בפני בעלה ולשאר בני הבית (סא: רמב"ם).

א: מעשה ידיה כנגד מזונותיה, ולכן הם שייכים לבעל (רמב"ם).

מלאכות שהאישה עושה לבעלה (שם נט.).

• דחקה עצמה בילות ועשתה יותר מהראוי לה, המותר לבעלה:

שם (יט.): קונם שאני עושה לפיך... ר"ע אומר – יפר שמא תעדיף.

מחלקת ר"ע * ת"ק העדפה ע"י הדחק (שלר"ע לבעלה).

להלכה:

• העדפה ע"י הדחק בילות

ר"ב האי, רי"ף ורמב"ם – כת"ק שהם של בעל.

ר"ח רש"י – של עצמה.

• דחקה עצמה ב' ג' מלאכות בב"א (שם)

רב האי, ר"ח – לעצמה כת"ק

והרמב"ם – לבעלה.

• הגה: המותר במזונות לבעלה כנגד מעה כסף (סד:).

הגה: האם יכולה לומר איני נטלת מעה ואל נותנת המותר?

רבנו יונה – לא יכולה (רק במעשה ידיה ולא במותר).

והרמ"ה והר"ן – יכולה לומר.

• אישה שמתעסקת ומביאה טרף לביתה, עכ"ז מעשה ידיה לבעלה מהרי"ט.

• ת' גבעת שאול: ראובן זן בנו וכלתו כמה שנים, וכלתו התחילה להרוויח, האם מעשה דיה לבעלה?

השואל הביא ראייה מהרמב"ם שהם של הבעל – שמעשה ידי אשת העבד שייכים לעבד, אע"פ שהאדון זנה.

ואין ראייה שאשת העבד מקבלת מזונות בזכות בעלה

חלשה, אבל בריאה שלא רוצה להניק שניהם כופים אותה.

יד: רוצה להניק בנה עם בן חברתה – הבעל מעכב (רמב"ם ע"פ הירושלמי).

הגה: ואפילו בנה מאיש אחר יכול לעכב (טור).
ב"ש – ואם בנה מת יכולה להניק בן חברתה (מפני צער החלב).

טו: אישה שלא עושה מלאכות – כופים אותה לעשות (טור).

הגה: ויכול הבעל לא לזונה עד שתשעה או מוכר כתובתה וישכור לעשות לו המלאכות (ה"ה והרשב"א).
אבל אמרה 'איני ניזונת ואיני עושה' הרשות בידה (רמב"ם).

וי"א שאף בכה"ג עדיין צריכה לעשות מלאכות הבית (רשב"א והרן, לאפוקי תו"ס שחייבת רק במלאכות החיבה).

טז: טען הבעל שאינה עושה והיא מכחישה אותו – מושיבים בניהם אישה או שכנים (רמב"ם, אבל לא יכול להשביעה, שאל"כ יפר שלום בית).

יז: אישה ששברה כלי בית בעת מלאכה – פטורה (רמב"ם מפני שלום בית. והראב"ד – מפני דהוי פשיעה בבעלים).

יח: התנה עם אשתו שלא יזונה ולא יטול מעשה ידיה, ואח"כ נתן לה מזונות במתנה – הפסיד מעשה ידיה (ריב"ש).

הגה: אישה ששתקה ולא תבעה מזונות ולא מעה כסף מעשה ידיה והמותר שלה שודאי לא מחלה (הר"ן).

הגה: אישה שהלכה מבית בעלה מכוח קטטה, ואינה רצה לשוב עד שיקרא לה בעלה – לא הפסידה מזונות, לפי שבטובה לשוב אליו. **אבל** אם אינה רוצה לשוב עד שיפרע לה מזונותיה הוי מורדת (ת' הרשב"א).

הגה: יש לה מזונות אף שאין לה כתובה בידה, ואינו נאמן לומר שמחלה (ת' הרשב"א).

י: מלאכות שהאישה עושה לבעלה (עט). ומיירי דווקא בעניות (רמב"ם).

הגה: אינה חייבת להניק בן חברתה לקבל שכר (הר"ן בשם הירושלמי).

ז: הכניסה לו שפחות (נט).

• **הגה:** ג' שפחות אינה מצעת רק מיטתו :
(שם): ג' שפחות אינה מצעת לו המיטה (הר"ן לא גורס 'לו').

מחלוקת ראשונים:

✓הר"ן – אינה מצעת מיטות כולם אבל לו היא מצעת. **רש"י** – מצעת לו כשאין טורח.
רמב"ם – לא פסק כ' ג' שפחות. שחולק על הגמרא, לכן מצעת המיטה שלו בין עניה או עשירה.

ט: היא טוענת שהוא ראוי לקנות שפחות, והוא מכחיש עליה להביא ראיה (רמב"ם).

ה"ה – הטעם שעליה להביא ראיה לפי שהיא שמועבדת לו לעבודות. וטעם שאינה יכולה להשביעו לפי שאינה תובעת ממון.

• **אחר שעשתה מלאכה** האם יכולה להשביעו?
ב"ש – יכולה להשביעו לקבל שכרה, שאף הרמב"ם יודה אחר שעשתה. כ"ד הב"ח.

רע"ק – אינה יכולה, שהרי בעלה זכה במשעה ידיה ושוב אין לה תביעת ממון.

י: חייבת במלאכות דווקא שבני משפחה רגילים בכך (טור).

יא: מנקת פוחתים לה ממעשה ידיה ומוסיפים לה במזונות (סד). ומוסיפים לה יין (סה).
הגה: לא הוסיפו לה אוכלת משלה (ס).

יג: ילדה תאומים – אין כופים אותה להניק שניהם, ולשני ישכרו מנקת :
✓וכ"ה בירושלמי, רי"ף רמב"ם.

אבל הרא"ש – לא גורס בירושלמי למעט תאומים (ולכן תאומים מניקה שניהם). **כ"כ** הרמ"א בשם י"א.

ח"מ, ב"ש: להלכה יכולה לומר קי"ל כמרן ופטורה.
• **הט"ז:** אף הרי"ף שפטרה להניק שניהם דווקא

פא

המקדיש מעשה ידי אשתו

✓ר"י הסנדלר – חולין.
טעמו של ר"י הסנדלר לפי שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם (שם נט).

• **מרן** א"ל 'יקדשו ידיך לעושה' – הכל הקדש (שם).
כ"פ הרמב"ם.

א: המקדיש מעשה ידי אשתו – ה"ז עושה ואוכלת (כתובות נח).

• **דין מותר מעשה ידיה (שם):**
ר"מ אומר – הקדש.

אסורה לחזור לו (שם: קונס שאני עושה לפי ר"י בסנדלר יפר שמא יגרשנה...).

הגה: לדין שיכולה לומר 'איני ניזונת ואיני עושה' אף שאמר יקדשו ידך – לא חל שהרי יכולה להפקיעם מהקדש (הר"ן וחולק על מרן והרמב"ם).

ב: אמרה לו יקדשו ידי לעושה – לא חל כיון שמשועבדת לו. אבל צריך להפך שמא יגרשנה ותהיה

פב

נדרה שלא להניק, דין מניקה שנתגרשה

אותו וולד – אין דוחים אותו הוולד מפני בנה (הרא"ש).
ו: נתגרשה כשהיא מעוברת, תן הבעל שכר מה שצריך לקטן, אבל לא לצרכי האשה (רמב"ם).

ז: אחר כ"ד חודשי הנקה אם רצתה המגורשת בנה שישאר בנה אצלה עד גיל 6 – כופין האב וזנה אלצה.
המקור: כתובות (סה:): זן אדם בניו עד גיל 6, כשאמר רבי אסי קטן בן 6 יוצא בעירוב אמו. **משום דבעי למיכל בהדה.**

וכן בעירובין (פב:): אפילו בן 6 בצוותא דאימה ניח"ל.
כ"פ הרמב"ם והרמ"ה – עד גיל 6 אצל אמו, אח"כ אצל אביו.

אבל הראב"ד – דווקא באלמנה אבל גרושה הרי אביו צריך ללמוד תורה כבר בגיל 4,5.
כ"ד הרא"ש.

וה"ה – אין זו קושיה שיכול ללמד בנו אצל אמו.
• **ת' נ"ב:** לפי ה"ה אם האם העיר אחרת ישאר הבן אצל אביו שילמדו תורה.

• **ח"מ:** אחר גיל 6 אף שהאם מוכנה לזון אותו בחינם – יכול האב לעכב, אא"כ אין רוצה הבן להפרד מאמו.
ת' נ"ב: אב חילוני שלא מלמד בנו תורה אין לו טענה וחייב לזונה אצל אמו אף אחר גיל 6.

• **שם (קב:):** מת האב אין מניחים אצל יורשי האב, שמעשה שהיה והרגו הילד כיד ליורשו.
כ"פ הב"ש – אף מעל גילך 6 אין מניחים אצל יורשי האב.

באה"ט – אא"כ הקרוב נסתלק מירושא או הוא ירא שמים.

• **רמב"ם:** ואם האם יורשת חוששים שמא תהרגנו בגלל הירושא. ואין מוסרים לה להניק אלא בפני אחרים.

• **מרן:** והבת אצל האם לעולם (שם קב:). ומוליק לה מזונות אצל אמה.

חייב לזונה מעל גיל 6 מדין צדקה (מט:).

ואף שמת בנותיו ניזונות מנכסיו (קא:).

• **הגה:** ודוקא שנראה לב"ד שטוב שהיא אצל אמה (הר"ם פדואה).

א: נדרה שלא להניק בנה – וכפה ומניקה עד כ"ד חודש (כתובות נט. כב"ה).

• **סיכום:** **מתי חל הנדר ומתי לא:**

א. **ח"מ:** דווקא בענייה, אבל עשירה שלא חייבת להניק חל הנדר.

ב. **ח"מ:** אסרה הנאת יניקה **על עצמה** – חל הנדר אף בענייה.

ג. אמרה 'איני ניזונת ואיני עושה':

לפי הר"ן – שפטורה מצמר אבל חייבת במלאכות הבית חייבת בהנקה.

ולפי התוס' – שפטורה אף ממלאכות הבית אף מהנקה פטורה.

• **ב"ש:** כשהבעל לא רוצה לזונה שפטורה מכל המלאכות אף מהנקה פטורה אף בלא נדר, וכ"ש כשנדרה.

ב: היא רוצה להניק והוא לא מסכים – שומעים לה (כתובות סא.).

הטעם ששומעים לה:

רש"י – לפי שהחלב מצערה

רמב"ם – שקשה לה לפרוש מבנה.

נ"מ: אם תרצה להניק בן חברתה כשמת בנה: לרש"י אין הבעל מעכב. לרמב"ם מעכב.

ג: הפוך, הוא רוצה שתניק והיא לא רוצה – אם הוא עשיר שראוי למנקת – פטורה (שם).

ד: היא אומרת שיכול לשכור מנקת והוא אומר שלא יכול – עליה להביא ראיה (רמב"ם).

ה"ה – ואין מקום שלבועה כיון שאינה תובעת ממון.

ה: נתגרשה אינה חייבת להניק בנה (נט:).

ואם הסכימו להניק נותן לה שכרה (ה"ה).

• **מתי חייבת להניק אף בגרושה:**

א. אם התינוק כבר מכירה – כופין אותה להניק (ס.).
כ"פ המחבר. **ונותן** לה שכרה (טור). **כ"פ הרמ"א.**

ב. כשלא מוציאים מנקת או אין לו שכר למנקת – כופין אותה להניק. **כ"פ הרמ"א.**

• **הגה:** אבל אם כבר השכירה עצמה לאחר והכירה

בה (הר"ם מטראני).
אם הבת רוצה אצל אביה או אחיה " אין האם יכולה להתנגד (מהר"ם פדואה).
ואף שהאם הולכת לעיר אחרת יכולה לקחת ביתה איתה (מהריב"ל לאפוקי מהרשד"ם).
ת: לא רוצה האם בניה עמה אחר שגמלתן – נותנים לאב או משלכת אותן על הקהל (רמב"ם).

מתה האם אין אם אמה יכולה לכוף שתהיה עמה (תשב"ץ).
ח"מ – ואם גם אביה מת יש עדיפות לאם האב ומשפחת האב.
 • ת' הרדב"ז: גרש אשתו, ובתו בת השבע אצל האם, וזינתה האם וילדה לזנונים, ורוצה האב לקחת ביתו שלא תלמד ממעשי האם – הדין עמו. ואף כשאין לה אב קרוביה יכולים לקחתה או ב"ד. וה"ה אם היא רק פרוצה.
 • אפילו נתרצת האם שתשב אצל אביה יכולה לחזור

פג

חבלת אשת איש למי הוא

א2: ואם בעלה חבל בה – חייב לשלם מיד, והכל שלה ואין הבעל אוכל פירות, והבעל מרפאה (רמב"ם).
ב: המזיק את אשתו בתשמיש המטה – חייב בנזקיה (ב"ק לב.).

א1: החובל באשת איש (כתובות סה:).
השבת והריפוי לבעלה (שבת - שהרי מעשה ידיה לבעלה, ריפוי – שהבעל מרפאה אותה).
הצער – שלה.
בושת ונזק – בסתר/בגלוי (שם כר"י בן בתרא).
 • מרב: אין הבעל יכול לתבוע חלקה אלא בהרשאתה (גיטין מח:).

פד

דין מציאת האישה

מרב: ספק מגורשת מציאת לעצמה (ב"מ יב.).

א: מציאת האישה לבעלה (סב:) [שאף אם נאמר שהמציאה הוי כמו מעשיה ידיה ע"י הדחק, הרי פסק המחבר בסימן פ כהרמב"ם שבעלה זכה בהם].

פה

דיני נכסי מלוג וצאן ברזל

תטמא בין הגויים).
 כ"פ הרמב"ם, רמב"ן, רשב"א. וכ"ה בירושלמי.
 • מרב: אף היא אינה יכולה להשטמ (רמב"ם, שלא תטמא בין הגויים).
ב: נצ"ב באחריותו לרווח ולהפסד. ונ"מ באחריותה (יבמות יו.).
פשע הבעל בנצ"ב ונאבדו – פטור מפני שהיא עמו במלאכתו והוי פשיעה בבעלים (ב"מ צו.).
פח/ב: כ"ז מדינה דגמרא, אבל כבר נהגו של נצ"ב

א: הבעל אוכל פירות נכסי מלוג של אשתו (כתובות סה:).
ותקנו פירות תחת פדיונה (שם מז: פדיונה תחת פירות, מזונות תחת מעשה ידיה, קבורתה תחת כתובתה).
אף אחד לא יכול להשטמ מחיוב פדיונה (וקבורתה) (שם מז: שלפעמים פירות לא מספקים לפדיונה).
 • אמר לא בעודה ארוסה איני אוכל פירות ואינו פודה: רשב"ם (ב"ב מט:) – מהני.
צ"פ (שם) – לא מהני (הטעמים: פדיון עיקר, שלא

א. מכרה כתובתה או נדונייתה בטובת הנאה (ב"ק פט).
ב. נתנה מתנה לאחר קודם נישואין להבריה מבעלה (עט. שטר מברחת).
ג. בעל שנתן מתנה לאשתו (ב"ב נט: במכירה - אוכל במתנה - אינו אוכל)
מ"מ לא יכולה למוכרם (שני תירוצים בתו"ס ב"ב נא:):
 (1). כיון שהבעל יורשה.
 (2). כיון שיש לו פרי פירות.
 • **ב"ש:** עברה ומכרה - לפי תו"ס ורא"ש - הבעל מוציא מיד לקוחות. לפי הרשב"א - מוציא לאחר מיתת אשתו. לפי הרמ"ה - אף אחר מותה לא מוציא כיון שאין לו פירות.
 • **ירושלמי:** אף שמציאתה לבעלה (שחיישין שתבריה מבעלה ותאמר מציאה הם) מתנה שיש לה קול לא חיישין והוא שלה.
ט: המוכר קרקע לאשתו (ב"ב נא: ל"ק כאן במעות טמונים וכו'): המעות גלויים - קניין הקרקע והבעל אוכל פירות. במעות טמונים - לא נקנה קרקע, ובמעות יקנו קרקע והבעל אוכל פירות (שהבעל רצה לגלות מעות הטמונים כדי שיאכל פירות) - רמב"ם.
 • **הגה:** וי"א שאם טען הבעל ברי שהמעות שלו (בטמונים) - הרי הם שלו (רשב"א).
 • **(פ"ב):** בעל שלוחה מאשתו ואח"כ גרשה - אין לה עליו כלום (ב"ב נא).
הגה: דווקא במעות טמונים, אבל מעות גלויים צריך לשלם לה (טור, ר"ש ורשב"א לאפוקי הרמב"ם של מחלק בהלוואה).
הגה: בעל שתקף מעות מיד אשתו: במעות טמונים:
ר"י, ר"ש והרא"ש - אינה יכולה להוציא מידו. **כ"פ הרמ"א.**
רמב"ם - מוציאים מידו והוי נ"מ.
במעות גלויים:
ר"י - אף במעות גלויים לא יכולה להוציא ממנו.
ר"ש והרא"ש - מוציאים ממנו. **כ"פ הרמ"א.**
י: אמרה שהיו גלויים והוא אומר שהיו טמונים - עליה להביא ראיה, שהרי קרקע ביד הבעל (הרמ"ה).
יא: נתן לה אחר מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות - קנה הבעל והוי נ"מ (נדרים פח).
 • **א"כ התנה בגוף המתנה (שם):**
ר"ת - כרב, שצ"ל ע"מ שאין לבעלך רשות אלא מה שאת נותנת לפיך.
ר"ע, רמב"ן והר"ן - כשמואל, אף שא"ל ע"מ שאין לבעלך רשות **א** ע"מ שתעשי מה שתדפי - מהני.
רמב"ם - כשמואל וצריך שני תנאים
 א. ע"מ שאין לבעלך רשות

הראויים למלאכתן נוטלת ונפטר הבעל וא"צ לשלם לה ההפסד - הרי"ף.
 ומסיים השו"ע - בד"א כשפירט הנכסים בכתובה, אבל כתב הסכום הכולל - חייב באחריותם - ב"י].
י: אישה ששאלה פרה ונישאת, ומתה הפרה - הבעל אע"פ שמשתמש פטור, ואפילו פשע מפני שהוא לוקח (ב"מ צו.... אמר רבא הבעל לוקח הוי ופטור).
כ"פ הרמב"ם - העל ולקח הוי ופטור.
אבל ר"י - הבעל חייב, שאף לוקח ל' יום נחשב כש"ח שחייב בפשיעה.
והרא"ש - הבעל פטור אף שדינו כש"ח דהוי שמירה בבעלים (אף שגוף הפרה לא שייך ממש לאישה).
 • **מ"ר:** והאישה חייבת לשלם כשיהיה לה ממון (רמב"ם).
ואם הודיעה האישה לבעלה שהפרה שאולה - חייב (רמב"ם, לאפוקי רב"ד שכל שלא קיבל עליו בשכירות פטור).
ג: מתי חייב באחריות נכסי צאן ברזל
ר"בנו אפרים - כששמו עליו בדמים או קיבל עליו אחריות. **כ"פ הרמב"ם.** **כ"פ המחבר** בשם י"א. **בעה"ת** - אפילו רק כתבו בכתובה.
כ"פ מחבר בשם וי"א. וסיים והראשון נראה עיקר
 • **מ"ר:** אחר שקיבל עליו אחריות שוב אין יכול לחזור בו.
טעמו:
ב"ש - דינו כשומר שלא יכול לחזור תוך הזמן.
בית יעקב - דינו כשואל (שהרי משתמש בה) שלא יכול לחזור.
ב"מ - תקנת חז"ל שלא יוכל לחזור בו, לפי שאין נדוניה נגבית מחיים.
ד: בעל הבא לדון בנכסי אשתו צריך ממנה הרשאה, ואם יש בה פירות א"צ (גיטין מח).
 • **אם יש פירות בקרקע:**
ר"בנו הא"י - צריך שיהיו בקרקע פירות. **כ"ד רמב"ם** ושו"ך. **סמ"ע** - אף שאין עכשיו כיון שראוי שיהיו. **והרא"ש** - אף שאינו מגדל פירות כיון שאפשר למכור ולקנות קרקע שעושה פירות.
ה: השאילה האישה פירות נ"מ ונשאל בעלה עמה - לא הוי שאלה בבעלים, שאין קניין פירות כקניין הגוף (ב"מ צו).
 • **מתי העל אוכל פירות:**
א. כתובות(עט): נפלו לה נכסים אחר שנישאת - הבעל אוכל פירות.
ב. קידושין(פג): נתנו מתנה לאישה - הבעל אוכל פירות (שאר קניין לאישה בלא בעלה).
ג. הרמ"ה: נתן לה הבעל מתנה בעודה ארוסה - הבעל אוכל פירות.
 • **מ"ר:** מתי הבעל לא אוכל פירות:

מחלקות ראשונים:

רש"י – מיירי שהעז שלה וכשימות וישאר העז. אבל עז רק לחלבה שלא ישאר כלום כשימות צריך למכור ולקנות קרקע. כ"ד הרא"ש.

✓הרי"ף – אף שהעז רק לחלבה. כ"ד הרמב"ם והרשב"א.

יד: נפלו לה עבדים ושפחות זקנים – לא ימכור מפני שבח בית אביה (עט:).

נפלו לה זיתים וגפנים זקנים, אם השדה שלה – לא ימכור, אבל בשדה שאינו שלה – ימכור (כת"ק שם).

טו: נפלו לה פירות: מחוברים – לבעל. תלושים – ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות (עט. כחכמים).

טז: הבעל חייב במזונות עבדי ובהמות מלוג (יבמות 10.).

לפיכך ולדות שפחה ובהמת מלוג – לבעל (עט: מחלוקת בוולדות שפחת מלוג).

יז: אין הבעל יכול למכור נ"מ לשנים רבות (פ.).

אבל יכול למכור הפירות בכל שנה אחר שליקטן, או אף שמכר לשנים רבות ועושה סחורה במעות (שם: שני תירוצים למה לא ימכור שלני מרובות וכרבא).

יח: קרקע רחוקה שמכרה לשנים מרובות י"א דהוי מכר (הרא"ש ורב האי).

יט: להעביר שפחה מאישה זו לאישה אחרת שלו (שם פ:).

✓לפי הרמב"ם – מותר להעביר אף לבית אחר (באותה העיר) אבל רק לשמשו שם ולא לאישה.

ולרש"י – רק באתו הבית, אבל מותר לשמש אישה האחרת.

ב. שתעשי לפיך או מה שתצוי.

• **הגה:** האב שנתן מתנה לביתו באופן המועיל, ואח"כ מת אביה והיא בת יורשת – נתבטלה המתנה וזכה הבעל כנ"מ (ת' מיחוסות).

יב: נמצא ביד האישה מעות או מטלטלים והיא אומרת מתנה נתנו לי, והוא אומר ממעשיך ידיך הם – נאמנת וילקח בהם רק' והוא אוכל פירות (רמב"ם).

המקור: ירושלמי שני טעמים למה מציאתה לבעלה: שלא תביא מריבה, שלא תברח מנכסיה בעלה ותאמר מצאתי. והרי יכולה להברח ולטעון שקבלה מאחר? מתנה יש לה קול.

ה"ה – מכאן פסק הרמב"ם שנאמנת לומר קבלתי מאחר.

• **מ"נ:** ואם אמרה נתנו לי ע"מ שאין לבעלי רשות – אינה נאמנת (כיון שרוצה להוציא הפירות מבעלה) – רמב"ם.

המקור: מחלוקת ראשונים –

✓לפי הרמב"ם והרמב"ן – אינה נאמנת, שכל ממון שביד אישה בחזקת נ"מ לבעלה לאכול פירות.

ר' יונה, רשב"א וריטב"א – נאמנת.

ה"ש והראש – המעות טמונים אינה נאמנת. כ"פ הרמ"א.

• **הגה:** ודוקא שאינה נשואת ונותנת בתוך הבית (רשב"א).

וי"א (אף שנושאת ונותנת) אם לא ראו הממון בידה נאמנת במיגו שהחזירה (מוהר"ם).

• **מ"נ:** אמרה 'אתה נתת לי במתנה' – נאמנת בהיסת (רמב"ם לפי שאינה מעיזה בבעלה)

יג: נפלו לה נכסים, איך מטפלים בהם:

• **דברים שאינם עושים פירות** – כגון מטלטלים ימכר וילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות (כתובות עט:).

• **דברים שעושים פירות** אבל אין גזעו מחליף – כגון הכניסה לו עז לחלבה, רחל לגיזתה (שעושה פירות אך הקרן כלה) – אוכל והלך עד שכלה הקרן (עט:).

פ

שלא לקבל פקדונות מנשים, עבדים וקטנים (ב"ב נא)

• **מ"נ:** מ"מ אם היא בריאה יעשה מה שאמרה אף שהבעל מערער (במיגו שילה היא לתת לפלוני – הרא"ש).

• **הגה:** מתה יחזיר לבעלה (טור).

• **מ"נ:** ואם נושאת ונותנת – אינה נאמנת דשל פלוני הם (רא"ש).

הגה: אבל אם היה חייה יחזיר לה, אף בנשואת ונותנת (ריב"ש).

ואם החזיר לבעל (לנ"מ) – פטור (מרדכי).

א: אין מקבלים פקדונות מא"א, ואם קיבל יחזיר לאישה (שם).

✓ כ"פ הרשב"א.

אבל הרמב"ם – כיון שנכסים שביד אישה בחזקת נ"מ, יכול אף להחזיר לבעל.

• **מ"נ:** אמרה כשהייתה שכיב דשל פלוני הם: אם הנפקד מאמינה – יעשה כפי שאמרה. ואם לאו – יחזיר לבעל (שם).

ח"מ – ובמענות גלויים אף שנתן לבעל יחזיר לאישה.

ב: בעל שלוח מהאישה – אין לה עליו כלום (שם).

לפי הרמב"ם – אין חילוק בין מעות גלויים או טמונים.

כ"ד המחבר.

אבל לפי הר"ש והרא"ש – דווקא במעות טמונים,

אבל גלויים חייב להחזיר לאישה. **כ"פ** הרמ"א.

הגה: ה"ה אם תקפם מידה במעות טמונים אין לה עליו כלום (רא"ש לאפוקי הרמב"ם).

• **לוה ממנה** במעות גלויים שצריך להחזיר לה (לפי הרא"ש):

ב"ש – הם שלה לגמרי ואין הבעל אוכל פירות [כמ"ש הרשב"א שהודה שנתנו לה מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות].

ח"מ – הבעל אוכל פירות כנ"מ.

• **אישה שמכרה** מטלטלים (ב"ש - סיכום):

- **אם אינה** נשואת ונותנת בתוך הבית (ב"ב נב):
אם ידוע דשל בעל הם - יחזיר לבעל.

אם ידוע דשל אישה הם - המכר קיים.

אם ידוע של מי: הגמ"י - יחזיר לאישה. **כ"פ** הרמ"א.

- **נושאת ונותנת** ואין דרכה למכור - יחזיר לבעל (רא"ש)

והרמ"א.

- **נושאת ונותנת** ודרכה למכור - א"צ להחזיר לבעל,

אלא זכה בהם הלוקח.

פז

שאינו חזקה בנכסי אשת איש

רמב"ם – לא הוי חזקה. **כ"פ** המחבר חו"מ (קמט/ט).

הרמ"ה ומרדכי – הוי חזקה שהיה לה למחות.

כ"פ הרמ"א (שם).

ב: אחר שהחזיק בנכסי א"א שנים אחר מות בעלה הוי

חזקה (שם נ):

א: אין לאיש חזקה בנכסי מלוג של אשתו ולא אישה

בנכסי בעלה (ב"ב מב).

• **הגה:** אבל חזקת נזקין יש (רי"ו), כיון שא"צ טענה אלא מחילה.

• **חפר בקרקע** בורות שיחין ומערות, שקלקל הקרקע:

פח

כל היוצאת מתחת בעלה במיתה או בגט או במיאון נוטלת נכסים

• **מִרְנָה** יכולה ליטול כלים נוספים שהכניסה לו ולשם לפי ערכם היום משום שבח בית אביה (יבמות סז).

• **ליטול וולדות** שפחה ובהמה (כתובות עט):

רא"ש - יכולה. **כ"פ** המחבר.

רמב"ם – אינה יכולה. **כ"פ** המחבר (פה/טז).

• **האם יכול** הבעל למכור וולדי שפחה ובהמה של נ"מ שלה:

הרמ"ה – לא רשאי כיון שיכולה ליטלם בדמים כשתצא.

רא"ש – רשאי, רק אם יישאר יכולה ליטלם בדמים.

ה: הקדשיו היורשים נצ"ב או פרסה על המת – משלמים לה הדמים (יבמות יו):

ו: הכניסה לו קרקע עם פירות (שם עט):

בכניסה – תלושים שלה, מחוברים שלו.

ביציאה – תלושים שלו, מחוברים **שלה** (כר"ש לאפוקי ת"ק דס"ל ששלו בהם).

א: כשמתגרשת נוטלת נ"מ נצ"ב שבעין בלא שבועה (כתובות נה).

• **מִרְנָה** נ"מ נוטלת כמו שהן אף שבלו ולא ראויים למעין מלאכתן ואף שנאבדו (יבמות יו).

ב: **נכסי צאן ברזל:**

- מדין הגמרא צריך לשלם הפחות והיתר שלו (יבמות יו).

- המנהג כ"ז שראוי למעין מלאכתן נוטלת (רי"ף רא"ש והרמב"ם). רמב"ם – לכן אך הרווח שלה.

• **מִרְנָה** וה"ד שמפרטים בכתובה כל הנסכים, אבל אנו שכתובים הכל בסך אחד – הולכים לפי דין הגמרא (ב"י).

ג: אומרת כליי אני נוטלת – לא יכול לסלקה בדמים (יבמות יו).

הפלאה – רק הוצאה עד השבח. כ"מ מהמחבר והסמ"ע.

יא: בעל שהוריד אריסים סנכסי אשתו ואח"כ גירשה (פ.):

אם הבעל עצמו אריס ואכל – הפסידו האריסים.

אין הבעל אריס – שמין להם כאריסים.

• **הגה:** דווקא שידעו שהשדה של האישה (שאל"כ השוכר פועל לעשות בשלו והראה בשל חברו נתן לו שכרו מושלם) – תו"ס והרא"ש.

• **אם האריס אכל:**

ח"מ – ג"כ הפסיד.

ב"ש – יש להסתפק (אולי רק בעל שאכל עשה להנאת עצמו, אבל אריס שאכל ישלם כגזלן ויקבל שכרו).

כ"פ ר"ח רי"ף והרמב"ם – שהפירות ביציאה שלה לאפוקי הרמ"ה שפסק כחמים – שביציאה הפירות שלו.

ז: הוציא הוצאות על נכסי אשתו (שם עט.):
אכל פירות – הפסיד, לא אכל – נוטל ההוצאה עד השבח.

ט: דווקא כשמגרש מדעתו, אבל מורדת אף שאכל ישבע ויטול ההוצאה עד השבח (הרי"ף).

לאפוקי הרמב"ם – שמנכים מה שאכל ומקבל ההוצאה.

י: הוציא על אשתו קטנה ומיאנה – שמין לו כאריס, מחצה שלישי או רביע כפי מה שמקובל (כתובות פ.).

• **ואם ההוצאה** יתרה על השבח:

ב"ש – אעפ"כ נוטל ההוצאה (כיוורד בשרת).

פט

חייב קבורת אשתו

א: הבעל חייב בקבורת אשתו וצרכי הקבורה (כתובות מז:). **וכן** המצבה (רשב"א). **וכן** ההספד (שם מח:).

• **קבורתה** תחת ירושתו (נצ"ב שלה) – ב"ש.

• **דב"ז:** קבורת אשתו קודמת לירשת הבעל בנכסי אשתו. **ולכן** אין בע"ח של הבעל (אפילו לפני הנישואין) גובה מהירושה לעכב קבורת אשתו.

• **לקבור אשתו פעם שנייה:**

■ **כרם שלמה** – לפי התשב"ץ אין חייב.

והראיה שאין חייב לפדותה פעם שנית.

■ **פת"ש** – מ"ש בשם התשב"ץ אינו, שהוא רק מדברי השואל, והתשב"ץ עצמו כתב שחייב לקבורה שנית.

ואין ראייה מפדיונה, לפי ש –

א. שם נותן לה כתובה שתפדה עצמה, משאכ"כ שמתה.

ב. אף כשאין לה כתובה חייב לקבורה, ולכן אף אם יוותר על כתובתה עדיין חייב לקבורה.

ג. שם אומר שתפדה עצמה מכתובתה, משאכ"כ שאין להטיל הקבורה על היורשים את כתובתה.

ד. אף בשביה הטעם שיכול לגרשה, אבל כשמתה שוב אין גירושין.

ולכן חייב לפדותה שנית.

ב: לא רצה לקבור וקברה אביה – מוציאים מהבעל (ירושלמי).

ירושלמי: קברה אח (ולא האב):

רבי חגי – אינו מוציא מהבעל.

רבי יוסי – מוציא מהבעל.

פסק הרמב"ם: שבכל גוונא מוציאים מהבעל (כרבי יוסי).

ג: היה בעלה במדינת הים – ב"ד מוכרים נכסיו לקבורה (כתובות מח. והרמב"ם).

ד: אלמנה – אינה נקברת מנכסי בעלה אלא מיורשי כתובתה (כתובות צה:).

• **לא הפסיקה להישבע** על כתובתה (שאז אין יורשיה יורשים הכתובה). מי קבורה?

רמב"ם – יורשי הבעל.

ראב"ד – בכל גוונא יורשי כתובתה.

כ"פ המחבר 'ולא הודו לו'.

דין הבעל יורש את אשתו, ומה הוא שאינו יורש, מכירת האיש בנכסיו המשועבדים לאשתו, וטענת נחת רוח עשיתי לבעלי.

צ

• דין כספים שבבנק הוי ראוי (יעב"ץ ויב"א. לאפוקי חיים שאל בשם י"א).

ב: נכסי לפלוני ואחריו לירשי ומתה הירשת – בעלה של הירשת אינו זוכה לפי שהוא ראוי (ב"ב קכה.). ואם היה לה בן – הבן יורש.

• **שכיב מרע** שנתן מתנה לאשת איש ומתה האשה לפני שגבתה:

ב"ש – הבעל יורש, שדברי שכיב מרע ככתובים ומסורים.

פת"ש – מתה"ד משמע שאינו יורש, אא"כ הי החפץ מסוים.

ג: הנושא אישה מחייבי לאוין כיון שתופסים קידושין – בעלה יורשה (כתובות ק:).

הנושא קטנה כ"ז שלא מיאנה בעלה יורשה (שם קא.).

• **הגה:** אישה שהמירה דתה – בעלה יורשה (ראבי"ה).

• **מנ:** פיקח שנשא חרשת כיון שאין לה כתובה לא יורשה (ה"ה בדעת הרמב"ם).

אבל חרש שנשאת פיקחת יורשה, שיש לה דעת להקנות לו (ה"ה).

ד: קטנה שנתקדשה לדעת אביה ונשאת שלא לדעת אביה, אפילו שתק האב – אין בעלה יורשה (קידושין מה:).

כ"פ הרי"ף והרא"ש לאפוקי ר"ת שפסק שדינה כנשואה.

ה: ספק גרושה – אין בעלה יורשה (רמב"ם).

• **הגה:** נתן עניו לגרשה – עדיין יורשה (ב"ב קמו. כהרא"ש לאפוקי הרשב"א).

• **הגה:** טען שיש לאשתו מומים ומתה – אינו יורשה (ת' מימוני, מרדכי).

• **הגה:** אישה שמרדה ומתה – בעלה יורשה (רמב"ם – אישה שחלתה וביקשה גט שלא רצתה אותו עדיין יורש).

• **הגה:** הבעל שמרד י"א שאינו יורש (הגמ"ר, אבל הרי"ף והרמב"ם – חולקים).

ו: נפל הבית עליו ועל אשתו (ב"ב קנח.).
יורשי הבעל – יורשים כתובה ותוספת } נצ"ב
יורשי האשה – נ"מ. } יחלקו

• מת פתאום האם חוששים לצררי (תו"ס גיטין לד:)
הר"ש מיינביל – לא חיישין ונוטלת כתובה בלא שבועה
תו"ס – חיישין כיון שי שתקנת כתובה.

ז: אישה שמברחה נכסים מבעלה (כתובה עח:).

• **דין הפירות:**

✓ **רא"ש ורמב"ם** – מקבל אוכל פירות.

שלטי גיבורים – אף אחד לא אוכל פירות.

• **מי יורש הנכסים:**

1א: הבעל יורש את אשתו בין נ"מ או נצ"ב (ב"ב קמ.).

• **ירשת הבעל** (פד):

רשב"ג – דאורייתא. רב (בגמרא) – דרבנן.

להלכה: רמב"ם – דרבנן. ראב"ד והרשב"א – דאורייתא

• **הגה:** נתן שטר חצי זכר והתנה בתנאי שיהא לביתו זרע של קיימא בחייה, ומתה ואח"כ מת הזרע – זכה הבעל (מהרי"ו).

• **הגה:** כתבו לה מורישה קרקע מחיים ופירות לאחר מיתה ומתה בחיי מורישה – זכה הבעל (מרדכי).

סיים מהרי"ו: ול"א אומדנא בשטר חצי זכר, שאין אומדנא בהודאה (אומדנא = אן סהדי, ואילו הודאה = 100 עדים).

• **ת' צ"צ:** כתב לבת אחת שטר חצי זכר ומת בלא בנים, בטל שטר חצי זכר, שלא כתב אלא כנגד הבנים, וכאן רק הבנות יורשות.

מתה והניחה זרע ואח"כ מת הזרע – הבעל לא יורש (שאין הבן יורש אמו בקבר להנחיל לאחי האב).

2א: הבעל יורש משבח הירושה, שהרי ברשותו השביח (רא"ש).

• **מנ:** אינו יורש מלוה אשתו (ב"ב קכה:).
לאפוקי הרי"י מיגאש וה"ה [רמב"ם] – דס"ל שיוורש.

• **מנ:** איזה מלוה נקרא ראוי שהבעל אינו יורש (הרא"ש)

א. מלוה של מורישה ביד אחרים.

ב. הילווה לאחרים לפני נישואין

אא"כ הכניסה לו הלוואה בשטר בכתיבה ומסירה, או מלוה בע"פ במעמד שלושתם שאז הבעל יורש (ת' חו"י)

ג. אבל הילווה מנ"מ שלה הבעל יורש, שהרי אין לה רשות להלוות (רא"ש לאפוקי הרי"ו).

• **הגה:** נכנסים שכתב לה בעלה 'דין ודברים וכו' והילווה לאחרים – אין הבעל יורש (רשב"א).

• **הגה:** ראובן מת וירשה ביתו, ואח"כ מתה הבת – בעלה יורש אף שהנכסים משועבדים לאלמנת ראובן (מרדכי).

וקשה: ב (ק/ב): ראובן מת ואח"כ מת בנו – אין אלמנת בנו גובה מפני שיעבוד לאלמנת ראובן?

ד"מ – כאן איירי לפי המנהג שיכולים היורשים לסלק את האלמנה ממזונות ע"י שיתנו לה הכתובה.

מהרי"ל – ירושת הבעל חזקה יותר מכתובת האשה, שבאה ממילא.

שארית יוסף – כאן נשבעה ושם לא נשבעה.

• **תפס מלווה אשתו:**

ב"ש – לא יכול לומר קי"ל כהר"י מיגאש, לפי שהרמב"ם תלמידו והוי דעה יחידאה.

ב"מ – יכול לומר, לפי שהרמב"ם אינו תלמיד הצריך לרבותיו. ועוד שגם הרמ"ה פסק כהר"י מיגאש.

✓רמב"ם והרא"ש – המקבל

שליטי גיבורים – יורשיה.

הר"ן(יא) – בעלה.

• **ברגע שמת בעלה לפניו – חוזר המתנה לאישה (הרא"ש לאפוקי הרמ"ה דס"ל שישאר ביד המקבל).**

• **מִרְן: הברחה ע"י שטר (שם).**

מהיום לכשארצה:

ר"ח – חל מיד בתנאי שתוכל לחזור בה.

כ"כ הרא"ש ורש"י

✓רמב"ם – תחול רק כשתרצה.

ח: כתב במתנה גמורה וכו' – קנה לגמרי (הר"ן בשם הרא"ה).

• **הרשב"א: מיהו אם כן המנהג לכתוב בכל השטרות ולא ידעה – לא קנה. כ"כ ח"מ וב"ש.**

וה"ה – ואם גילתה דעתה להבריא לא קנה. כ"כ ב"ש.

ט: אישה שמכרה נ"מ – הבעל מוציא מיד לקוחות (כתובות עח:).

✓רמב"ם – רק פירות, וקרקע רק לאחר שתמות.

הרא"ש – גם קרקע מחיים כ"פ הרמ"א.

• **מִרְן: דין הדמים של המכירה**

יש מהגאונים – מחזיר המעות ללקוח.

✓ר"ח, רי"ף רמב"ם והרא"ש – אין מחזיר א"כ הם בעין.

• **הגה: אף שאין עדים שאלו המעות אלא הניחה סתם מעות אמרינן דשל מכירה הם (רא"ש ורשב"א).**

אבל חילופיהן זכה הבעל לאפוקי נמ"י שאף בחילופיהן צריך להחזיר (ח"מ).

• **הגה: נתאלמנה או נתגרשה זכה הלוקח (ירושלמי, רא"ש).**

הגה: וכיון שיתכן שיזכה הלוקח – יכול למחות בבעל שלא יבנה (נמ"י).

ת' הרדב"ז: ואם התנה הבעל עם הלוקח שידו על התחתונה אם יזכה הלוקח רשאי לבנות בנתיים.

• **הגה: הקדישה נ"מ לא חל (תה"ד).**

• **מה הנפקא מינה אם יש לו בגוף הקרקע?**

ח"מ – לכתוב עליו פרובול. ט"ז – לקנות אג"ק.

פרישה – כשנפל הבית עליו ועל אשתו מי המוחזק בגוף.

ב"ש – לתבוע מעות המכירה (אם הגוף של הלוקח לא יכול לתבוע).

י: אם הבעל מודה או שיש עדים שברשתו מכרה – מכירה קיימת (הר"ן), ולכן יכול להחרימ.

• **הגה: ציוותה בעת חוליה מלבושיה ונתרצה הבעל: אם נתנה לעניים – קיים. לעשירים – יכול הבעל לחזור בו (מרדכי).**

יא: נכסים שאינם ידועים לבעל אם מכרה קיים (שם ע"ח. כר"ש). כ"פ הרי"א רא"ש ורמב"ם.

יב: כשיוודעו הנכסים לבעל מיד הוי נ"מ (הרא"ש).

• **הגה: אמרה בפניהם על הירושה שנפלה לה, שחלקו שייך לפלוני – אם אין ידועים לבעלה קיים (רשב"א).**

מיהו אם מת הבעל צריכה לקיים מה שאמרה (רשב"א צריך לחקור).

יג: אישה שמכרה נצ"ב בין לבעלה (יבמות 10:), בין לאחרים (ב"ב מט:) – לא עשתה כלום – טענת נחת רוח.

• **הגה: כשתתאלמן מכרה קיים (נמ"י).**

אבל הב"ש – חולק, כיון שבשעתו לא חל לא יחול אף אחר מיתת הבעל.

• **מִרְן: בעל שמכר נ"מ או נצ"ב – לא עשה כלום (יבמות 10:).**

- עברו ומכרו (הגוף והפירות):

✓ר"ח – שניהם יכולים לבטלו.

רש"י – אם הבעל מכר רק האישה יכולה לבטלו.

הרי"ף – המכר קיים עד שעת טריפה.

• **מכר קרקע לפירות:**

הר"ן וה"ה – המכירה קיימת. נמ"י – בטל.

• **מכר גוף הקרקע לכשתמות אשתו**

ב"ש – תלוי אם אפשר למכור דבר שלא בא לרשותו, ובשדה מסיימת מהני.

הפלאה – קיים, שכאן יש לבעל זכות בגוף הקרקע.

• **הגה: כשמכר הבעל (שלפי רש"י לא יכול לבטל) כמשתה אשתו מקבל כוחה ויכול לבטל (רש"י ונמ"י).**

יד: אין האיש ראשי למכור נצ"ב (ירושלמי).

ואם מכר או משכנ:

✓רמב"ם – קיים (כיון שיכל לבלותם לגמרי).

רשב"א ר"ן – בטל. כ"פ הרמ"א

• **הגה: בגדים שהאישה הכניסה לו – דינם כנ"מ (ד"ע).**

טו: מטלטלים שנתן לה משלו דינם כנצ"ב שאין יכול למוכרם (רמב"ם מערכין כ"ד. שאין לו בכסות אשתו).

ואפילו לא באו עדיין לידה (הג"א).

• **נתנו לה קרוביה מתנה (ולא התנו ע"מ שאין לבעל רשות) הבעל מוכרן לפרנסה (מהרי"ק).**

טז: מכירת נ"מ:

מכר נ"מ בין לקח מהאישה ואח"כ מהאיש או הפוך מכרה קיים (ב"ב מט: אין טענת נחת רוח בנ"מ).

אף משכרה לבעלה אין טענת נחת רוח (שם).

• **מִרְן: מכירת נצ"ב (יש טענת נחת רוח) א"כ קיבלה עליה אחריות (גיטין נח:).**

• **הגה: מחלה לבעלה:**

ראב"ד והרא"ש – מהני ואין טענת נחת רוח.

כ"פ הרמ"א בשם י"א.

רשב"א והרמב"ן – לא מהני. כ"פ הרמ"א בשם י"ח.

• **האם צריכה לטעון עשיתי נחת רוח לבעלה?**

ב"י – רק כשטענה שאל"כ מכרה קיים (נ"מ לירשמים).

יח: נצ"ב שאבדו ומחלה לבעלה בקניין – מהני (רמב"ם). אבל מטלטלים שבעין שנתנה לבעלה – יכולה לומר נחת רוח.
 ] ואם לא אבדו ומחלה: מחלוקת ראב"ד והרא"ש – דמהני, רמב"ן ורשב"א – דלא מהני].
 • **רשב"א:** היה לה שט"ח על בעלה, ומכרה לאחר, וחזרה ומחלה לבעלה – הוי מחילה, ואין לה טענת נחת רוח.
ב"ש – אבל אם יש לה שט"ח על האחר ומכניסה לבעלה וחזרה ומחלה לאחר – לא מהני.
יט: א"ל תעשי בתכשיטיך מה שתצרי – אם מכרה בטל (ת הרא"ש) שכוונתה שתוכל להשאל לאחרים ולא למכור.
כ: משכן הבעל נ"מ של אשתו להלוואתו לשמעון, ואח"כ משכנו הוא ואשתו בשטר ללוי – לוי קודם (ת' הרא"ש).

מהרי"ט – אף שלא טענה אין מכרה קיים.
יז: מכר נכסיו (שמשועבדים לכתובה) ואח"כ לקח מהאישה – לא מהני, נחת רוח עשיתי לבעלי (גיטין נה: כתובות צה).
 • **סיכום:** מתי המכרה קיימת ואין טענת נחת רוח
 א. כשקנו מהאישה ואח"כ מהאיש (גיטין נה:)
 ב. קבלה עליה אחריות על המכירה (גיטין מח:).
 ג. מכר לראשון ולא נתרצית מכר לשני ונתרצית (כתובות צה).
 ד. אם קיבלה מעות המכירה (משרים).
 ה. הודית שלוותה עם בעלה (רמב"ן)
 ו. סילקה עצמה מנכסי בעלה קודם שיקנה (מרדכי).
 ז. כתבה האישה שטר מיוחד לקונה שאין לה שיעבוד ע"ז (ב"ש לאפוקי ישועות יעקב).
 ח. מחלה לבעלה אין טענת נחת רוח והקניין קיים (ראב"ד והרא"ש, לאפוקי רמב"ן ורשב"א דס"ל שלא מהני).

צא

אשה שהכניסה מלוה לבעלה ומחלה.

✓הרי"ף – השאלה לא נפשטה, וכיון שהפסיד על עצמו שלא כתב שטר – א"צ לשלם.
 • **הגה:** אם מעות המכירה בעין:
נמ"י – א"צ לשלם.
✓רי"ן – צריך לשלם. כ"ד רב האי והרמב"ם
 • **מ"ר:** מלוה בשטר צריך לשלם, שלא גרם הפסד לעצמו (ר"ח רא"ש והרשב"א).
 • **הגה:** קהל שעשו קנסות ועברה אשתו על התקנה – בעלה חייב לשלם הקנס, וכמו שחייב לשלם לה הקורבן שהתחייבה, דהוי קצת כפרה (תה"ד).
מתי עברה (שהתחייבה קורבן)?
תוס' – אף שעברה קודם שניאת. **רש"י** – רק שעברה תחתיו.
מ"מ ב"ש: תה"ד עצמו מסתפק, ותימה על הרמ"א שחייב לשלם. ובאמתן הט"ז פטרו לשלם.
ה: שלח סבלונות והלכה ונישאת לאחר – יכול לתבוע סבלונותיו שדינם כמלוה בשטר (ת' הרא"ש).
 • **הגה:** לקחה יותר מכתובה ונישאת צריך הבעל להחזיר המותר.
וכן אם התחייבה במס ונישאת – צריך הבעל לשלם דהוי כמו סבלונות (מהר"ם פדואה).
ואבל נזקי אשתו א"צ לשלם (נמ"י).
 • **הגה:** נתחייבה לחתנה ועמדה ונישאת הוי ההתחייבות מלוה בשטר ומוציא החתן מבעלה, אף שלא נשבעה אז על כתובתה.

א: אישה שהכניסה שט"ח לבעלה – אינה יכולה למחול ללוה (כתובות כה:).
 • **הגה:** ואפילו מלוה בע"פ (רי"ן), וגם לא יכולה לומר פרוע (שאין לה מיגו שיכלה למחול) – נמ"י.
ב: בעל בנכסי אשתו לוקח, לכן מי שאמר לאישה 'נכסי לך ואחר כך לפלוני' ונשיאת – זכה הבעל (כתובות צה:).
אבל אמר כן לנשואה, סילק הבעל ואחר כך זוכה, ואם מכרה ללוקח – זכה לוקח (צה: חוזר חלילה).
ג: בעל בנכסי אשתו לוקח הוי, ולכן שומא לא הדרא לשום כיון (ב"מ לה).
 • **מה הדין בחיי האישה:**
רש"י והרא"ש – בחיי האישה שומא הדרא לפי שאין לבעל בגוף הקרקע רק פירות.
וכ"ד המחבר כאן שכתב 'ומתה' (אז שומא לא הדרא).
רמב"ם – אף בחיי אשתו שומא לא הדרא.
כ"כ המחבר חו"מ (קג"י) שלא הזכיר 'מתה'.
 • **ב"ש:** בנצ"ב לכו"ע הוי לוקח אף בחייה ושומא לא הדרא.
ד: הי העל אשתו מלוה ע"פ – אין הבעל חייב לשלם דהוי כלוקח:
 ] ב"ב קלט: שאלה הגמרא – אם הבעל יורש או לוקח?
רשב"ם – הגמרא פשטה שדינו כיורש משום הפסד לוקח וצריך לשלם.

צב

האיש שסילק עצמו מפירות נכסי אשתו ומירושתה (כתובות פג).

מהם קרקע והוא אוכל פירות. **כ"פ** הרמ"א (וי"א).
ה: 'בפירותיהן ופירי פירותיהן עד העולם' – לא אוכל
 אף פירי פירות (שם).
ו: 'בנכסיו ובפירי פירות' ולא הזכיר פירות (שם לא
 איפשטא), מה דין הפירות:
י"א (ר"ח) – השאלה לא נפשטה, ולכן אוכל פירות.
וי"א (ר' האי ורשב"ם) – השאלה נפשטה ולכן אין אוכל
 פירות.
ז: התנה שלא ירשנה 'בחייו ובמותו' (שם):
ז"ק – אין יורשה, שיכול להתנות על ממון.
כ"פ הרי"ף רמב"ם והרא"ש.
רשב"ג – יורשה, א"א להתנות עמ"ש בתורה.
כ"פ ר"ח ור"י – מטעם אחר, דבר שלא בא לעולם.
ב"ש: כיון שיש מחלוקת בדבר אם תפס מהני.
מ: התנה שאם תמות בלא בנים יחזרו הנכסים
 לבית אביה – תנאו קיים (ירושלמי והרמב"ם).
הגה: התחייב להחזיר ליורשה – מהני אף אחר
 נישואין (רמב"ן).
ח: התנה אחר נישואין **בקניין** שלא יהיו לו דין דברים
 בנכסיה ובפירותיהן בחייה ובמותה – סילק עצמו
 מהפירות אבל לא מהירושה, שא"א להסתלק מירושה
 אחר נישואין (רמב"ם).
הגה: סלק עצמו מנכסי אשתו וגרשה וחזר ונשאה –
 על תנאי ראשון מחזירה (רשב"א).

א: הכותב לאשתו 'דין ודברים אין לי בנכסיו' יכולה רק
 למכור (שם), וכסף המכירה שלה (הג' אלפסי).
ואם כתב לה אחר הנישואין צריך קניין (רמב"ם).
מ: יכולה למכור, מה דים הפירות?
ה"ה – הסילוק מהני אף לפירות
והטור – פירות לא נסתלק שהרי כתב 'בנכסיו' ולא
 בפירותיהן.
מ: דווקא בעודה ארוסה מהני סילוק (לא לפני ולא
 אחרי) – רשב"א והר"ן.
ח"מ: לפני אירוסין לא מהני סילוק אפילו בקניין.
הג' מעשה ניסים – ואם התנה שהקידושין על תנאי
 שלא ירשנה – מהני.
ב: התנה בעודה ארוסה שאין לו דין ודברים על
 הנכסים **שיפלו** לה אחר נישואין:
רמב"ן, רא"ש – מהני.
כ"כ מרדכי – שהרי סילוק פירות מהני אע"פ שלא בא
 לעולם.
והר"י – לא מהני. **כ"פ** המחבר (י"א).
ג: אמר לה: 'דין ודברים אין לי בנכסיו' וקנו **מידו** –
 סילק עצמו מגוף הקרקע ואין לו פירות (כר"נ שם).
כ"פ הרי"ף רמב"ם והמחבר.
יש חלוקים – רש"י. **כ"פ** המחבר (י"א).
ד: 'דין ודברים אין לי בנכסיו' ובפירותיהן אין אוכל
 פירות בחייה (שם).
לעולם הוא אוכל פירי פירות:
רמב"ם – לכן ימכרו הפירות וילקח בהם קרקע ויאכל
 פירותיה (פרי פירות).
והרא"ש – אין כופין למכור פירות, רק אם ישארו יקנו

צג

כמה דיני כתובה.

שנגבית מחיים.
אגרת הרמב"ם: – אשת משומד גובה כתובתה מחיים
 ובלא שבועה.
הגה: ולא יוכל האב להתנות על בתו בשום דבר
 לאחר שנשאה, אבל אם הוא משיאה יכול להתנות על
 מתנותיה לשנות מן המנהג קודם שנשאה, כפי רצונו
 (ריב"ש).
ב: ספק מגורשת ניזונת מהבעל בחיו (כתובות צז):
 אבל לא אחר מותו (רש"י).

א: כתובה דינה כחוב שיש לו זמן ואינה ניגבת רק
 לאחר שתתאלמן או תתגרש (כתובות כא).
ואף נדוניה לא נגבית מחיים (רשב"א לאפוקי העיטור).
מתי נדוניה נגבית מחיים:
 – נתן לה מתנות (שלא לשם כבוד) נגבית מחיים
 (משרים). **כ"פ** הרמ"א.
 – כשהבעל מבזבז נכסיו – נגבית מחיים (מהרי הלוי).
הט"ז – מסתפק, של"ד ללוה שמא לא תבוא לגביה.
וד"מ – יש להתיר לגבות מחיים בצירוף דעת העיטור

ג: אלמנה ניזונת מנכסי בעלה כל ימי אלמנותה (שם צה:), אף שלא נכתב בכתובה (שם נב:).

• **מך:** אף שציווה בעת מותו שלא תזון – לא מהני (שם סח: רמב"ם).

• **לסלק אלמנה** ממזונות (שם נב: מנהג גליל י"ם).

הרי"ף: א"א לסלקה כמו שפסק שמואל כמנהג י"ם. אא"כ יש מנהג.

הגה: ואם התנה שיוכל לסלקה מהני (טור כ"מ מהמשנה).

• ציוה לפני מותו לתת לאשתו 200 זוז בכתובתה וכתובה מקורית 100, והיא לא רוצה ליטול כתובתה אלא מזונות – א"א לסלקה ומגיע לה עוד 200 (רדב"ז).

• **הגה:** יכולים ב"ד לתקן שיוכלו לסלקה (ריב"ש). **ישועות יעקב** – טעמו שהמזונות ביוקר מאוד. ולפ"ז אף במדור אפשר לסלקה.

לאפוקי ב"מ – שבמדור א"א לסלקה.

• בע"ח שאומר לאלמנה ליטול כתובתה שיוכל לגבות חובו ואינה רוצה – הדין עם הבע"ח, מ"מ תפיסת האלמנה למזונות מהני (ראנ"ח). **והרדב"ז** – אף תפיסה לא מהני.

ז: המניח אלמנה ובת או אלמנה ובן בנכסים מועטים (ב"ב קמ:).

✓רמב"ם – כפשט הגמרא, אלמנה ניזונת ובן/הבת יחזרו על הפתחים.

ת"ס – יזונו בשווה, רק כשיש בן-לבית עם האלמנה, האלמנה דוחה אותם (כמו שהבת דוחה הבן), אבל כשיש בן או בת עם האלמנה ניזונות בשוה.

כ"פ המחבר בשם י"א. כ"ד התוספתא ירושלמי ורו"פ.

• ואפילו נישאת הבת ומתה – האלמנה ניזונת מהנכסים שאצל בעלה (ב"ב קלט:).

ב"ש – ה"ד בנ"מ אבל נצ"ב אין החתן חייב לזונה.

וכנה"ג [הטור] – אף בנצ"ב.

ה: אלמנה שתבעה כתובתה בב"ד – הפסידה מזונותיה (שם נד:).

• **ואם לא פרעו לה הכתובה עדיין:**

גיטין(לה): אלמנה שתבעה כתובה ולא רצו להשביעה (ולא לא גבתה כתובתה), ביקשה מזונות א"ל כבר הפסדת כיון שתבעת כתובתך.

משמע אף שלא גבתה כתובתה הפסידה מזונות.

כ"פ המחבר.

מיהו ב"ש [ת' רש"ר] – דווקא אם יפרעו אח"כ אז הפסידה מזונות משעת תביעה.

מיהו ההפלאה – לפי תירוצו שני ברש"ך שאינה חוששת לכבוד בעלה – הפסידה מזונות אף שלא פרעו לה כתובתה.

• **גרובה שלא פרעו לא כתובתה:**

ירושלמי – לא הפסידה מזונות עד שיתנו לה כתובתה מושלם. כ"פ הרא"ש והעיטור.

והרי"ף – הבבלי חולק, הפסידה מזונות.

כ"ד הרמב"ם, ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, הריב"ש.

• **מך:** תבעה מדווקא לא הפסידה (ירושלמי והרא"ש).

ת' רש"ך – דווקא שעדיין לא פרעו לה כתובתה, שאם כבר פרעו שוב אין לה מזונות.

הגה: נשבעה על כתובתה לא הפסידה (הג' אלפסי).

• **תבעה מקצת כתובתה:**

שליטי גיבורים – הפסידה. כ"ד הר"ן והרא"ה.

ת"ס – לא הפסידה. כ"כ הרמב"ם והרא"ש.

• **ת' רש"ך:**

- תבעה מנה/מאתיים ולא תוספת או הפוך לא הפסידה. מיהו יכולים לשלם לה הנותר ולסלקה ממזונות.

- תבעה נדוניה לא הפסידה מזונות.

ז: תבעה להינשא ונתפייסה, כיחלה, זינתה – לא הפסידה מזונות (כתובות נד. לית הילכתא ככל הני שמעתא. לפי הרי"ף והרמב"ם לאפוקי הת"ס).

אבל נתקדשה – הפסידה (רמב"ם).

• **הגה:** ה"ה נשתדכה (ב"י)

והב"ח – חולק, הרי תבעה להינשא ונתפייסה לא הפסידה מזונות.

אבל הח"מ וב"ש – מסכימים עם הרמ"א, ל"ד תבעה להינשא, שבשידוכין יש קנסות.

ח: מכרה או משכנה כתובתה – הפסידה מזונות מהיורשים אבל בחיי בעלה יש לה (נד:).

• **מחלה אן מכרה כתובתה סתם**, האם הנדוניה בכלל?

רמב"ן, רשב"א והרא"ה – אף כתובה נמכרה ונמחלה.

רמב"ם, רא"ש ומהרי"ו – נדוניה לא בכלל כתובה.

הרמ"א(קה/ד): הביא שני הדעות.

ט: מחלה כתובתה לבעלה הפסידה מזונותיה (שם נג. כר"א לאפוקי רב חיסדא).

כ"פ הרי"ף רא"ש רמב"ם **לאפוקי** הר"ן(קצת מפרשים) שפסק כרב חיסדא שלא הפסידה.

• **הפסידה מזונותיה**

✓רא"ש – דווקא מזונות שלאחר מות בעלה, שמזונות שבחיו לא תלוי בתנאי כתובה אלא תנאי ב"ד.

כ"פ ר"שי ור"פ. **כ"פ** המחבר בסתם.

והרמב"ם – אף בחייו הפסידה מזונותיה.

• **הגה:** מחלה כתובתה ליורשים הספידה מזונות (רשב"א מהבבלי לאפוקי הירושלמי דס"ל שלא הפסידה).

• **הט"ז:** אף שבמכרה לכו"ע הפסידה רק לאחר מותו, ובמחלה יש מחלוקת! שבמכרה זוזי אנסוה משא"כ במחלה שמעצמה מחלה. כ"כ ב"ש.

י: מכרה או משכנה מקצת כתובתה ליורשים – לא הפסידה (נד. צז:).

• **מך:** ואפילו שיירה תוספת – לא הפסידה (נד: אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה מוסיף, משמע שתוספת דינה ככתובה).

• תוספת דינה ככתובה

רש"י – שאף שתבעה תוספת הפסידה מזונות.
ת"ס – שאם תבעה רק כתובה או רק תוספת לא הפסידה דמקרי קצת.

רא"נ – אם תבעה כתובה סתם התוספת בכלל ואיבדה מזונות.

• מ"מ שיירה מקצת כתובה עדיין ניזונת, מ"מ יכולים היורשים לפרוע לה המותר ולסלקה (רא"ש – שאל"כ תשאיר דינר ותתפרנס בשבילו). כ"כ רמב"ן.

• תבעה מקצת כתובתה

ח"מ – לא הפסידה כמו במכרה מקצת כתובתה.

ב"ש – מחלוקת הפוסקים:

שליטי גיבורים הר"ן והרא"ה – הפסידה.

ת"ס רא"ש והרמב"ם – לא הפסידה.

יא: תבעה נדונייתה – לא הפסידה מזונות (רשב"ש).

יב: תבעה עיקר ותוספת ולא נדוניה – הפסידה (ב"י – משמע מהרשב"ש סעיף קודם, לפי שנדוניה כחוב בעלמא).

• מה הדין מחלה כתובתה ולא מחלה נדונייתה

רמב"ן – לא הפסידה { ב"ש: ולכן אם תפסה רשב"א – הפסידה } יש לה מזונות.

יג: הרי"ף ס"ל – שגובה למזונות בנכסים מועטים עד גובה כתובתה, שרק מפירות יכולה לגבות בלי הגבלה. וש"פ – גובה רק שתשאיר גובה כתובתה שתוכל לגבות ממנו כתובתה (כתובות ז).

יד: אלמנה ששתקה ולא תבעה מזונות: עניה – ב' שנים. עשירה – ג' שנים הפסידו מזונות (כתובות צו. כל"ק והרמב"ם לאפוקי הרא"ש ששילב שני הלשונות).
• אשת איש שלא תבעה מזונות הפסידה מיד (רמב"ן).

טו: מחלוקת בין אלמנה ליתומים אם קיבלה מזונות (צו):

כ"ז שלא נישאת – נשבעת היסט ונוטלת.

נשיאת – נשבעים היורשים היסט ונפטרים.

טז: מי שייחד קרקע לאשתו בשעת מיתה (נד):
אמר: יהא קרקע פלוני למזונות – ריבה לה מזונות.
אמר: יהא קרקע פלוני במזונות ושתקה – מיעט.

יז: אמרה מת בעלי – רצתה מזונות גובה רצתה כתובה גובה. אמרה גרשני – אינה נאמנת, נוטלת מזונות עד כדי כתובתה (קז).

יח-יט: אלמנה שבאה לזון:

לרמב"ם – צריכה כתובה ובנוסף שבועה

לרא"ש והרשב"א – א"צ לא כתובה ולא שבועה (כ"פ ב"ש).

מ"מ פסק: צריכה כתובה (כהרמב"ם), וי"ח (כהרא"ש).

א"צ שבועה (כהרא"ש), וי"ח (כהרמב"ם).

• כ: מדינא דגמרא

- ניזונת רק מקרקעות בני חורין (גיטין מח):

- ואף שמכרו היורשים אינה גובה ממשועבדים (כתובות ט).

- נתן במתנת שכ"מ – ניזונת מהם (ב"ב קלג. אם ירושה דאורייתא גובה כ"ש מתנת שכ"מ דרבנן שגובה)

• הגה: דווקא כשאין בני חורין (ריב"ש).

הקדוש נכסיו דינו כמתנת בריא שלא גובה (הר"ן).

ח"מ וב"ש – דווקא כקדיש כשהוא בריא, אבל הקדיש כשהוא חולה ניזונת משם.

רעק"א – בכל גוונא אינה ניזונת משם.

• מ"מ אינה ניזונת ממטלטלים (כתובות ט):

מ"ה אם תפסה ממטלטלים לזון בהם אין מוציאים מידה (כתובות צו. כר"א).

לאחר תקנת הגאונים

מ"מ: אחר תקנת הגאונים ניזונת אף ממטלטלים.

הגה: נתן מטלטלים לאחר במתנת שכ"מ:

מ"מ – אינה ניזונת (כיון שמדינא דגמרא לא ניזונת ממטלטלים).

ת"ס והרא"ש – ניזונת מהם, שאם בירושה דאורייתא ניזונת כ"ש במתנת שכ"מ דרבנן.

כא: אף שלפי תקנת גאונים גובה ממטלטלים, אם לא תפסה, היורשים נוטלים זנים אותה, ואינה יכולה לעכב שיניחו בב"ד (רמב"ם).

ואפילו התנה בעלה בפירוש שתזון ממטלטלים אינה מעכבת (רמב"ם).

אבל הניח קרקע יכולה לעכב עליהם שלא ימכרו (רמב"ם).

• מ"מ: עברו ומכרו – אינה גובה ממשועבדים (גיטין מח):

• מ"מ לגבות ממעות המכירה:

- ר"ב האי – גובה ממעות המכירה, שהרי המעות הם מטלטלים. כ"פ המחבר.

- רמב"ן והרא"ש – אינה גובה, שאף שעשו מטלטלים כקרקע מעות אלו לא של אביהם הוא.

כ"פ המחבר בשם י"א, והרמ"א (ק"ב/ד).

- והטור – מעות ממכירת קרקע גובה מדין הזיק לשעבודה, אבל מעות ממכירת מטלטלים לא גובה שאין במטלטלים שעבוד.

ובסימן (קז/ד) פסק המחבר: בשם י"א – כרב האי. ובשם י"א – את הרמב"ן והרא"ש.

• הגה: הקנה לה בקניין על המזונות – גובה אף ממשועבדים (רשב"א).

וצריך לפרש שדוקא על מזונות שאחר מיתה, שאל"כ הכוונה למזונות שבחיו (רשב"א לאפוקי הרמב"ן).

כב: הניח כמה נשים שנשא זה אחר זה – ניזונות בשוה (רמב"ם). לפי שחיוה מזונות רק לאחר מיתה ואז כולן שוות (ראב"ד).

כג: אלמנה שתפסה מטלטלים לזון בהם – אין

ב"ד מומחים (שם נז.) אלא ג' בקיאים בשומה (ב"מ לד.).

• מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה:

רמב"ם – מכרה קיים. כ"פ המחבר בסתם.

רמב"ן – אין מכרה קיים. כ"פ המחבר שם י"א.

נו: א"צ ב"ד הדיוטות רק למכור, אבל למשכן א"צ (ת' הגאונים).

נז: אלמנה ששמה לעצמה אפילו שוה בשוה ובהכרזה – לא עשתה כלום (שם צח.).

נח: שמה לעצמה בפני ב"ד:

רמב"ם – אפילו בני ב"ד הדיוטות מכרה קיים.

ר"ח – רק בפני ב"ד מומחים. כ"פ בשם י"א.

נש: אלמנה שמכרה למזונותיה, אחריות על היתומים. אבל אחריות דנפשה קיבלה על עצמה (שם צז.).

ל: מוכרים ל 6 חודשים ונותנים לאלמנה כל חודש (שם צז.).

ומוכרת עד שישאר כדי כתובתה ונוטלת כתובתה ויוצאת (רמב"ם, לאפוקי הרי"ף דס"ל שמוכרת רק עד גובה כתובתה).

לא: אין מוציאים למכור ל 6 חודשים, מוכרים ליותר.

וכן כשפוסקים מזונות לאלמנה שלא ניזונת עם היתומים נותנים לה ל' יום (ריטב"א בשם מהר"ם).

מוציאים מידה (כתובות צו. כר"א).

אבל צריכה להראות לב"ד מה שנטלה וכותבים מה שתפסה ומחשבים עליה, כמחלוקת בירושלמי:

✓ תלמיד ר' יונה – צריך להראות לב"ד. כ"פ הרמב"ם.

ר' יוסי בן בון – א"צ להראות כיון שנשבעת לבסוף.

• הגה: לתפוס ברשות הבעל/היורשים:

✓ הר"ן (רש"י) – לא מקרי תפיסה. כ"פ הרמ"א סתם

ריב"ש – מקרי תפיסה. כ"פ הרמ"א בשם י"א.

• ב"מ: קשה למה לא מהני תפיסה ברשות יורשים, הרי יש לה דין שוכר דמהני תפיסה?

ותירץ רעק"א – אלמנה גרע טפי שהקנו לה רק זכות דירה ולא שיהיו לה פירות החצר.

• הגה: לכו"ע בעין תפיסה גמורה, ותפיסת מפתח לא מהני (ריב"ש).

וגם לא מהני תפיסה ע"י שליח דחב ליורשים.

כ"פ ח"מ וב"ש – לא מהני תפיסה ע"י שליח דחב ליורשים.

מ"מ רשד"ם והרמ"ט – מהני, דחב ליורשים לא מקרי חוב.

כ"ד: הקדמה: מחלוקת בירושלמי: שלפי ר' יונה צריכה להראות בב"ד מה שתפסה מ"מ אינה צריכה להישבע (רמב"ם לאפוקי ריב"א שמצריך שבועה).

מרן: ואם חזרה לתבוע עוד מזונות בב"ד לכו"ע צריכה להישבע שלא נשאר בידה ממה שגבתה (הרמ"מ).

כה: אלמנה מוכרת בלא הכרזה (כתובות פז.). וא"צ

צד

חוב דירת אלמנה וכסותה, ואם אמרה שיתנו לה מזונות בבית אביה (כתובות קג.).

- ✓תו"ס – מהו לשפצה לכתחילה.

נ"מ: אם עברה ושיפצה – לרשי לא מהני, לתו"ס מהני. להלכה:

✓הרי"ף רא"ש ורמב"ם – לא תשפץ (כהתו"ס).

אבל שליטי גיבורים – יכולה לשפץ שהרי היא מוחזקת.

• ח"מ: מ"מ חייבים לשכור לה מדור לפי כבודה.

ג: אם נפל ובנאו יורשים – אבדה זכותה (רשב"א).

• מיהו אם רוצים לבנותו שתגור בו הרשות בידם (הג' אלפסי).

ד: יורשים שמכרו מדור האלמנה – לא עשו כלום (שם).

ה: נפל הבית או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר – נותנים לה בית אחר לפי כבודה (ירושלמי והרמב"ם).

• מרן: היה הבית צר תצא מהבית (שם 'בבתי ולא בבית').

א: ניזונת ומשתמשת ודירה כמו בחיי בעלה (שם).

• הגה: מקצים לה מדור ולא משתמשת בכל החדרים (רשב"א).

• הגה: מדור –

רשב"א והר"ן – דווקא בבית בעלה. כ"פ המחבר בסתם.

מרדכי – אף בבית אחר. כ"פ המחבר בשם י"א.

• הגה: ואין יכולה להשכיר הבית לאחרים רק לדור בו (הר"ן והרשב"א).

• רשב"א: אף שאין לה כתובה יש לה מדור, שאין הדברים תלויים זב"ז.

ב: נפל המדור אין היורשים חייבים לבנותו, ואין מניחים אותה לשפצו (שם).

• מרן: שיפצא מהו? תיקו (שם). ולכן ידה על התחתונה

- רש"י – שיפצא הבית מהו

בבית אביה (שם).
 • הגה: דווקא באשת אב אבל באמם אין לחשוש (הרמ"ה).
 • רשד"ם: ואם היא זקנה והם ילדים – אין חוששים.
ו: חייב לפרוע בשביל מס גולגולת, אבל פדיונה ורפואתם וקבורתה אינם חייבים (הרמ"ה).

הרא"ש(1) – ולא חייבים לשכור לה בית אחר.
והרא"ש(2) – חייבים לשכור לה בית אחר.
 כ"פ רמב"ם, רמב"ן ורשב"א.
ו: 'איני זזה מבית אבי' – נותנים לה מזונות לפי ברכת הבית (שם קג. משנה וגמרא).
 • מנח: ואם טענה שהיא ילדה והם ילדים זנים אותה

צה

חוב מעשה ידיה ליורשים, ואם השביחו הנכסים אם נוטלת בהם

(תתגנה).
הפלאה – ליורשים שמעיקר הדין הבגדים ליורשים, רק בבעלה תקנו שיהא שלה שלא תתגנה על בעלה, ובירורים טעם זה לא קיים.
ו: כשבאה האלמנה לתבוע מזונות בב"ד – אין מחשבים עמה מעשה ידיה, כשיבואו היורשים יחשבו עמה (הרמב"ם לשיטתו, אבל הרא"ש חולק ג"כ).
ואם היורשים קטנים מחשבים (רשב"א).
ו: אלמנה שהשביחה הנכסים (ב"ב קמג):
אלמנה שניזונת מהיורשים:
 - רשב"ם ור"ח – כל השבח ליורשים, כיון שמעשה ידיה של יורשים. כ"פ המחבר בשם י"א.
 - ראב"ד – הכל לאלמנה, שאלו אינם מלאכות הקבועות שהיא חייבת בהם. כ"פ המחבר בשם ו"א.
 - רא"ש – דינה כיורד לנכסי חברו שנוטלת רק שטרחה וידה על התחתונה. כ"פ המחבר בשם ו"א.
אלמנה שלא ניזונת:
 - רשב"ם: אמר 'ראו' השבח שלה, לא אמרה, נוטלת כתובתה מהקדן והשבח והשאר ליורשים.
 כ"פ המחבר בשם י"א.
 - ראב"ד: הכל שלה.
 - רא"ש: הכל ליורשים רק שטרחה, וידה על התחתונה. כ"פ המחבר בשם ו"א.
 • הגה: אלמנה ניזונת מהיורשים זמן רב עד שודאי כלה כל הקדן, האם גובה מהשבח?
מהרי"ן – אינה גובה מהשבח. כ"פ הרמ"א.
מהרי"ל – מה שהוציאה הוא על חשבון מהשבח, וגובה מהקדן.
ב"ש: וי"ל שאין מחלוקת – מהרי"ו – מיירי שהוצאה לעצמה.
 מהרי"ל – מיירי שהוציאה לצורך היתומים.
 • האם מנכים המלאכות שהיה מוטל עליה לעשות שלא עשתה?
לפי הראב"ד – לא מנכים, שמעשה ידיה הם לכתחילה, אבל לא עשתה אין מנכים.
לפי המרדכי – מנכים.

א: הניזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהם (כתובות צה).
 • מנח: אין היורשים יכולים לומר לה 'טלי מעשי ידך במזונותיך' (רמב"ם) אבל היא יכולה לומר כן (הר"ן).
 • כשהברירה ביד יתומים לזון אותה (ולא חובה):
 - ב"ש – אם גורסים 'הניזונת' משמע אף שהברירה בידם מעשה ידיה שלהם. אבל אם גורסים 'ניזונת' (שחייבים לזונה) רק אם חייבים לזונה מעשי ידיה שלהם, אבל אם לא חייבים לזונה אף שזנים אותה מעשי ידיה שלה (תו"ס).
 ולהלכה: 'ניזונת' תנן (כ"פ הרי"ף) לכן כשהברירה בידם אין מעשה ידיה שלהם.
אבל הח"מ – מסתפק בזה.
ב: מניקה שתבעה כתובתה שאין לה מזונות יכולה לומר 'איני מניקה אלא בשכר' (רשב"א).
 • לכופה להניק בשכר:
הר"ם אלשקר – כופים בכל גוונא.
ראנ"ח – כופים רק כשהתינוק מכירה.
ג: מלאכות שהאישה עושה לבעלה אלמנה עושה ליורשים, מלבד הרחצת פי"ר... (כתובות צו).
ד: מציאת האישה לעצמה (שם צו).
פירותיה לעצמה (נב). – אין היורשין צריכים לפדותה. רמב"ם לכן פירותיה לעצמה.
ה: צמצמה עצמה במזונותיה או בכסותה אצל היורשים (שם סה):
מחלקת ולהלכה תמיד ליורשים:
מותר כסותה – אצל בעלה הם שלה שלא תתגנה עליו. אצל היורשים – ליורשים, שתתגנה.
מותר מזונות – אצל בעלה – לבעל.
 אצל יורשים: ✓רמב"ם – ליורשים. ראב"ד (ירושלמי) – לאישה.
מסקנה להלכה: מותר מזונות וכסות אצל היורשים תמיד ליורשים.
 • כשהאלמנה אמא של היורשים
ב"ש – בלאותיה לעצמה, שאין חשש שתזנה (אף שלא

שבועת אלמנה וגרושה על כתובה

1א: אין האלמנה גובה כתובתה (עיקר ותוספת) אלא בשבועה (כתובות פז – אין נפרעים מנכסים יתומים אלא בשבועה).

נ"מ ונצ"ב או נכסים שייחד לה לכתובתה: **אם** הם בעין (כתובות נה.) או דבר שבא מחמתם (הרי"ף – מחלוקת וכפומבדיתא) – בלא שבועה.

אם אינם בעין:

נצ"ב או נכסים שייחד לה – בשבועה (רמב"ם).

כ"פ והמחבר.

נ"מ – הבעל פטור שאינם באחריותו. **כ"מ** מהמחבר.
• **מ"ן** יחד לה קרקע מצד אחד – נוטלתו בלא שבועה (פז. – כפומבדיתא).

2א: מתה קודם שנשבעה – אין אדם מוריש שבועה לבניו (שבועות מה. מח.).

• **הגה:** את תפסה האישה – יורשיה יורשין אף בלא שבועה (הר"ן והמרדכי – לצרף דעת ר"א דאדם מוריש שבועה לבניו).

יש חולקים (מרדכי בשם מהר"ם)

ב"ש: ג' סוגי תפיסה.

א. תפסה האישה והיורשים מוחזקים – מהני.

ב. תפסה האישה והיורשים אינם מוחזקים – תה"ד מסתפק בזה. לכן יחלוקו.

ג. תפסו היורשים אחר מות האלמנה:

– כשאין עדים ולא ראה – מהני.

– כשיש עדים או ראה – מחלוקת פוסקים. ופסקו הר"ן והרא"ה כאן דמהני שמא קי"ל כר"א שמוריש שבועה לבניו.

• **הגה:** יורשים אומרים שנשבעה – צריכים להביא ראיה (ריב"ש).

אם פרעו מקצת הכתובה (או שכתבו שט"ח על הכתובה) – יורשיה יורשים דהוי **חוב** (רשב"א).

אלמנה שנשתתקה ורמזה (פירוש השביעה ורכה ראשה) – סגי ויורשיה יורשים (רשב"א).

אך אישה שנשתתית – כיון שא"א להשביעה אין יורשים (רשב"א).

• **סיכום:** מתי יורשים גובים למרות שהאלמנה לא נשבעה?

א. כשיש בכתובה נאמנות (רשב"א, ר"ן והריב"ש).

ב. בתפיסת האלמנה או היורשים (הר"ן בעה"ת).

כ"פ הרמ"א.

ג. אלמנה שפרעו לה מקצת כתובה וכתבו על השאר שט"ח (רשב"א). כ"פ הרמ"א.

ד. אלמנה שנשתתקה ורמזה קודם מיתתה שלא נטלה כלום, הוי כשנשבעה (רשב"א). כ"פ הרמ"א.

ה. כשהיורשים מחלו לאמנה כל השבועה.

3א: **הגה:** אבל נתגרשה ומתה בחיי בעלה – יורשים נשבעים שלא פקדנו ונוטלים, ואפילו מת גם הבעל נשבעים ליורשי ונוטלים (רמב"ם) דלא שייך בגרושה צררי (ב"י).

ח"מ – אבל מת הבעל לפני גרושתו, אין אדם מוריש שבועה לבניו.

ב: איזו שבועות נשבעת האלמנה:

– לא התפיסה צררי (ערכין כה.)

– לא תפסה משלו (תו"ס).

– וי"א שתשבע שלא מחלה או מכרה כתובתה (רמב"ם)

• **ח"מ:** שלא תפסה מבעלה הוא גלגול שבועה, ולכן בגרושה שאין שבועה שלא התפיסה צררי אין גם שבועה זו.

• **הגה:** נשבעה סתם שלא נהנתה מכתובתה – סגי (הר"ן).

ונהגו גם להשביעה שלא בזבזה מבעלה (מהרי"ק).

ג: אלמנה הרוצה ליטול כתובתה ואינה רוצה להישבע עד שיגדלו בניה שמא ימחלו לה השבועה – אין שומעים לה (ת' הרא"ש).

ד: אלמנה שאמרה שנתן לה בעלה מנה בנוסף לכתובתה – אם היא מוחזקת במנה ובנוסף יכולה לטעון אין בידי כלום משל בעלי (אין מטלטלים ידועים של בעלה) – נאמנת (ת' הרשב"א).

ה: אלמנה שמכרה לכתובתה – קיים אם נשבעה לבסוף ומנכים מכתובתה (כתובות צז.).

• **מ"ן:** **הרא"ש** – ודוקא במטלטלים, אבל קרקעות לא מהני מכירתה (אא"כ שמו בב"ד – רשב"א, או יגבו לה ב"ד – רא"ש).

• **הגה:** וי"א שמטלטלים מכירתה בטלה אף שנשבעה לבסוף (מרדכי).

ו"א שבמקום שאין חשש לצררי (מת פתאום) יש לדון שהמכירה קיימת (רא"ש).

• **הגה:** וה"ד כשהאישה חזרה בה אחר שנשבעה, אבל לא חזרה בה המכירה קיימת (מהרי"ק).

ולכן אם נישאה והכניסה לבעלה עדיין נשבעת, ואם אחר השבועה נפטרה בעלה יורשה (הגמ"ר).

ו: אלמנה שמחלה לבע"ח של בעלה – אינו כלום (ת' הרא"ש).

ז: הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה, אפילו יש עדים שנפרעה רק מנה, או דקדקה מה שנפרעה, אפילו חצי פרוטה (שם פז.).

מהר"ם (2) – אף כשאין משביעים אותה על צררי משביעים על חנונית.
כ"פ הרא"ש הטור ח"מ וב"ש.
ונ"מ לגרושה או אלמנה שבעלה פטרה משבועה.

רי"ף והרמב"ם – הלכה כת"ק (פו): שחולק על ר"ש שמשביעים אותה בכל עת, דס"ל הלכה כבני הכוהנים.
כ"פ המחבר בשם י"א.
• **כשתובעת כתובתה** ואין טענת צררי (שלא משביעים אותה), האם נשבעת על טענת שמא של חנוני?
מהר"ם (1) – אין נשבעת רק בגלגול שלא תפסה צררי. ולכן כשאין שבועת צררי לא נשבעת על חנוני.

צח

פטרה משבועה או ייחד לה מטלטלין, גובה בלא שבועה.

וי"א שאף שלא פטרה אין יכולים להשביעה על אפטרופוס, דכיון שיכל להשביעה בחייו ולא השביעה משמע שמחל הרי"ף).

ה: מה שמכרה בין מיתה לקבורה לצורך קבורה אין משביעים אותה (שם).

ז: כתב 'דלא נדר דלא שבועה' האם משביעים אותה (שם פז).

• **(שם):** אסיקנא אר"נ הלכה כאבא שאול בן אימא שבכל גוונא משביעים, דלא נפרעים מיתומים בלא שבועה.

להלכה:

צהרי"ף – משביעים אא"כ פטרה בפירוש, דאבא שאול מיירי שלא פטרה בפירוש.

והרא"ש – קי"ל כאבא שאול ואף בפטרה בפירוש.
כ"פ הרמ"א.

• **הגה:** ה"מ כשהיא חיה ויכולה להשבע, אבל מתה בלא שבועה יורשים נוטלים בלא שבועה (הבו דלא להוסיף עלה) – ריב"ש.

• **ב"ש:** ואם קנו ממנו על הנאמנות אלים כוח הקניין לפטרה לגמרי אף ליורשים.

ז: אע"פ שהאמינה אינו מועיל לגבות מהלקוחות בלא שבועה (שם פז: מנכסי משועבדים רק בשבועה)
הגה: ודוקא כל זמן שהיא קיימת, אבל אם מתה, או אינה יכולה לישבע – יורשיה או היא נוטלין כתובתה כך בלא שבועה (ריב"ש).

א: א"ל: נדר ושבועה אין לי עליך – לא משביעה שום שבועה (כתובות פו:).

• **שום שבועה:**

והרא"ש – לא חנונית ולא פוגמת ולא ע"א ולא שלא בפניו.

הראב"ד – נגד ע"א ושלא בפניו – נשבעת.

• **מ"ן:** אבל משביעה יורשיה והבאים ברשותה (שם).

כגון: מכרה כתובתה ונתגרשה ומתה לקוחות נשבעים (רש"י). **מ"מ** אם היא עצמה חיה היא צריכה להישבע שלא נפרעה (הרא"ש).

• **הגה:** פטר אשתו בשעת מיתה נוטלת כתובתה בלא שבועה (מרדכי).

ב"ש – דהוי כאילו נתן לה במתנה כל הצררי, ולכן אף היורשים א"צ להישבע.

• **כנה"ג:** אמר בשעת מיתתו שנכסיו לא מספיקים לכתובתה – הוי מודה שחייב לה ושלא תפסה צררי, ולכן פטורה משבועה.

ב: ומשביעים יורשיה (שם).

פירוש: אחר מיתה היורשים נשבעים ליטול כתובתה (רש"י). או היורשים נשבעים שלא פגמו הכתובה (רא"ש). או היורשים נשבעים אם היו אפטרופוסים (ירושלמי).

ג: 'אין לי עליך ולא על יורשיך או על הבאים ברשותך...' – עכ"ז היורשים משביעים אותה ואת יורשיה (שם).

ד: 'אין לי ולא ליורשי...' – אין יורשיו יכולים להשביע (שם).

אפטרופוס לאחר מיתת הבעל לא מהני הפטור (רא"ש).

צט

שמין לאשה אלמנה בגדיה (כתובות נד).

שבת ומנכים מכתובתה (שם).

א: אלמנה שבאה לגבות כתובתה שמין בגדי ובגדי

- ותכשיטים העשויים להתנאות (ריב"ש).
- אף תכשיטים דווקא שנתן לה בעלה שמין, אבל נתנו לה אחרים לא שמין (ריב"ש).
- תח"ס: אף שמצא בה ערוות דבר, מתנתה קיימת

אבל גרושה שגירשה מדעתו או שמין בגדי חול רק של שבת ויו"ט שמין (הרי"ף והרא"ש לאפוקי הר"ן).
הגה: ויכולה לקחת בגדיה בתשלום (ריטב"א).
ב: הנותן מתנה לאשתו אע"פ שמגרשה שלא מדעתו זכתה במתנה (העיטור).
הגה: ה"ה שאלמנה נוטלת מתנות שאין מלבושים

גביית הכתובה

- גובה ממלוה הבעל שביד אחרים (הרא"ש) והראיה (כתבות פד.) מי שהניח אישה בע"ח ויתומים מי גובה ראשון.
- מלוה שגבו היתומים (מעוה או קרקע) – גובה (רא"ש ומחבר).
- הראיה ב"ב (קכה.) אר"ן – יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, בע"ח גובה מהם מדר"נ.
- שליטי גיבורים – מיהו יכולים היורשים לסלקה בקרקע.
- פת"ש (רדב"ז): האם גובה כתובה דוקא ממעות – סתם כתובה (שלא כתוב שהכניסה לו מעוה) יתן הבעל מה שירצה.
- אם כתוב שהכניסה מעוה – אם יש לו מעוה יפרע במעות.
- אם כתוב שהכניסה מעוה בעין – יטרח ויביא מעוה.
- הגה – אינה גובה משכר פעולה דהוי ראוי (כיון שלא היה אף פעם בידו) – מרדכי.
- הגה – גובה מהגזילה שהיתה ביד הגזלן אחר מות בעלה – מרדכי.
- הגה – ציווה לתת מתנה או יורשה לאחר ב' ג' שנים – הוי ראוי ואינה גובה (מהרי"ו).
- ב"ש: אף שלא קצב זמן ומת המקבל – הוי ראוי.
- מתנה מהיום ולאחר מיתה – הוי מוחזק בגוף מהיום כמ"ש חו"מ (רנז"א) – ת' חוט השני.
- מת יעקב ואחר בנו ראובן – אין אלמנת ראובן ניזונת מנכסי הירושה כיון שמשועבדים לאלמנת יעקב (כתובה לא דוחה כתובה) – מרדכי והמחבר.
- משא"כ בבעל (שהיה ליעקב בת יורשת, מת יעקב ואח"כ הבת – הבעל יורש אף שמשועבדים לאלמנת יעקב), כיון שירשת הבעל חזקה שבא ממילא – מרדכי, מחבר צג.
- **ג**: כשאין בני חורין גובה ממשועבדים (גיטין מח.).
- לקחו מהאישה ואח"כ מהאיש (גיטין נה:) או בשני לקוחות שלא חתמה לראשון וחתמה לשני – לא יכולה לגבות מהלקוחות (כתובות צה.).
- **ד**: דין חוזר חלילה (כתובות צה.)
לגבות מהראשון:

- א**: דינא דגמרא – גובה כתובתה מקרקעות לבד (כתובות סח.). ותקנת גאונים גם ממטלטלים (הרי"ף).
חז"ק מכתובת בנין דכרין (רמ"ה לאפוקי ריב"א).
 [ב"ש – ולדעת הרא"ש שבימנו מטלטלים כקרקעות לא משום תקנת הגאונים, אף בב"ד נגבית ממטלטלים].
הגה: מיהו יתומים יכולים לסלקה בקרקע (שליטי גיבורים).
 • מ"ר: גבו יתומים חוב אביהם – גובה מהם (הרא"ש – כמ"ש רבי נתן (ב"ב קכה:) יתומים שגבו קרקע בחובות אביהם בע"ח וכתובה גובה מהם מר"נ, ולאחר תקנת הגאונים אף במעות).
 • מ"ר: דווקא מטלטלים בני חורין (תו"ס, רא"ש).
 • מ"ר: מתנת בריא – אינה גובה מהם, אבל מתנת שכי"מ – גובה מהם (רא"ש).
הגה – מ"מ מתנת בריא ליורשים – גובה (הגמ"י לאפוקי הרא"ש).
הגה – בריא שציוה לתת מנכסיו לאחר מותו – גובה מהם (ב"ב קלה:).
א: מכרום היורשים אחר מותו – גובה מהם (טור, ב"י – דהרי הנכסים מוחזקים ביד האלמנה)
 • מנהג לכתוב בכתובה 'מטלטלים אק"ג' (רמב"ם)
 • מ"מ לא נהגו לגבות מטלטלים משועבדים מפני תקנת השוק (רא"ש).
ב: כתובה נגבית מזיבורית (גיטין מח.).
דין נצ"ב (הרמ"א):
 רמב"ם – מבינונית. כ"פ הרמ"א בסתם
 רמב"ן – מזיבורית. כ"פ הרמ"א בשם י"א.
ה"ה: גובה מהשבח שהשביחו לקוחות או מאליהן אבל לא מהשבח שהשביחו היתומים.
 • ב"ש: אחר תקנת הגאונים לגבות מהשבח והראוי רא"ש וש"פ – לא גובה } ע"פ הטעמים לתקנת רמב"ם – גובה { הגאונים בריב"ש
 • פת"ש: האם גובה מדאקני (גם מה שקנה אח"כ ש"ך – אינה גובה ברית אברהם – גובה. כ"כ התומים נתיבות וב"מ

רמב"ם – שאלה ראשונה מתירים להינשא לכתובה (כמו האת"ל).

שאלה שניה – להינשא בלא כתובה. כ"פ המחבר **הרא"ש** – לא גורס את"ל, ושניהם לא מתירים להינשא ולא לקבל כתובה. כ"פ המחבר בשם י"א. **הרי"ף** – שאלה ראשונה כהמרב"ם, נישואין לכתובה שאלה שניה – כהרא"ש ולא כלום.

ט: מקום שאין כותבים כתובה ואמר שכתב:

■ י"א – כמקום שאין כותבים ולא גובה בלא שטר כתובה (רמב"ם).

■ וי"א – שגובה בלא כתובה (הרא"ש).

י-יב: הוציאה כתובה בלא גט

• כתובות (פח): שמואל אקומיה במקום שלא כתובים כתובה – אז גובה ע"י הגט העיקר.

• **להלכה:**

✓ **רמב"ם** – אמר הבעל לא גרשתיה (שאינו נאמן על העיקר): נותן לה העיקר ועל התוספת נשבע היסט ונפטר.

אמר גרשתיה ופרעתי הכל – פטור אף מהתוספת (במיגו שלא גרשתיה שנאמן על התוספת) ונותן לה העיקר ונשבעת בנק"ח.

הטור – אם אין עדי גירושין הבעל פטור לגמרי, שהאישה לא נאמנת שגירשה כיון שתובעת כתובתה. כ"פ הרמ"א (וי"א).

• הוציאה גט בלא כתובה (פט: כשמואל): אם דרכן לא לכתוב – גובה עיקר. דרכן לכתוב – אינה גובה כלל.

יג: הוציאה שני גיטין ושתי כתובות (לפי הסדר) גובה שתיהן (שם פט:).

יד: שתי כתובות וגט – גובה רק אחת (פט:).

אם שתיהן שוות – בטלה אחרונה לראשונה.

בשניה יש תוספת – מאיזה שתרצה

כתב שהשנייה תוספת על הראשונה – גובה ראשונה מזמן ראשון ושניה מזמן שני. (רמב"ם והטור).

• כתובה מהאירוסין וכתובה מהנישואין – גובה של נישואין (שם מד:).

טו: שני גיטין וכתובה (כתובה, גט, גט) – גובה אחת (שם).

טז: כתובה גט ומיתה – גובה רק אחד.

• גט כתובה ומיתה: גובה ע"י הגט – עיקר (במקום שלא כותבים). וע"י בכתובה – גובה הכל.

רש"י – לא גובה, כיון שהניח מקום לגבות בו.

ר"ח – גובה מהראשון.

פורע הכתובה לפי מטבעות מקום הזול (כתובות קי:; כהרמב"ם לאפוקי ר"ת שפסק כרשב"ג).

ואם פירש סוג המטבע, הולכים לפי מה שפירש (רמב"ם).

• **מטבעות שהתייקרו בין ניזונת לגירושין**

טז – כתובה גובה לפי היוקר, נדוניה לפי הזול דהוי כמו הלוואה. **והפרישה וב"ש** – בכלל גוונא לפי הזול.

• **הרמ"א** – כששלח גט למקום הנישואין אף שהוא במקום אחר – גובה לפי מקום הנישואין (רשב"א).

טעמו:

ח"מ – תלוי במחלוקת רשב"א* ריב"ש (אם יכולה לעכב גט עד שתקבל כתובה, אז הוי כמקום הנישואין)

ב"ש – לא תלוי בזה, ובכ"ג לפי הנישואים

• **הרמ"א** – נצ"ב דינם כחוב וגובה לפי מקום הנישואין (רשב"א וה"ה)

• **הרמ"א** – הוספת שליש שמוסיף הבעל על כספיים שהכניסה – דין כחוב (מהרי"ק).

והב"י חולק, **מ"מ** ד"מ – ס"ל כמהרי"ק.

י: הוציאה גט בלא כתובה מה גובה?

• סתירה בין ר' יוחנן (ב"מ יז.) לשמואל (כתובות פח:). לר' יוחנן – אף במקום שכותבים כתובה גובה בגט.

לשמואל – רק במקום שאין כותבים כתובה גובה בגט.

• **להלכה:**

✓ **רמב"ם**, **רי"ף** ו**הרא"ש** – פסק כשמואל. במקום שאין כותבים גובה עיקר כתובה בגט, במקום שכותבים לא גובה כלל.

כ"פ המחבר.

ר"י – פסק כרבי יוחנן – אף במקום שכותבים גובה הכל. **כ"פ** הרמ"א בשם וי"א.

• אבדה או נשרפה כתובתה:

הרמ"א: גובה ע"פ שליטי גיבורים.

ח"מ – שליטי גיבורים מיירי רק בנשרפה אבל אבדה לא גובה כלל.

ב"ש – שליטי גיבורים שס"ל שאין כותבים שובר, אבל אנן דקי"ל שכותבים שובר אף באבדה גובה.

ז: אישה שאמרה מת בעלה (יבמות קז:).

אמרה התירוני ולא הזכירה כתובה – מתירים אותה

אמרה תנו כתובתי – אף להינשא לא מתירין

• כשמתירים להינשא מה דין הכתובה (יבמות קטז:)?

- ב"ה – לא תיטול כתובתה { וחזרו ב"ה
- ב"ש – נוטלת כתובתה } כב"ש אף לכתובה

ח: התירוני להנשא ותנו כתובתי, תנו כתובתי והתירוני

להינשא (שאלות באת"ל) (שם):

קא

עד כמה גובה כתובתה. כתבות קד.

- א:** כששטר כתובתה בידה גובה לעולם (כתבות קד. כמו רב)
- ואם נישאת לאחר (כששטר כתובה בידה) :
  - **✓הרא"ש** – נשבעת וגובה כתובתה.
  - **בעה"ת, בעה"ט** – שוב לא גובה אף בשבועה.
  - **רמב"ם**: כשנישאת אין גובים מיתומים קטנים.
  - **ח"מ** – טעמו, שאין לה יותר חן ולא משום מזונות.
  - כשאין שטר כתובה בידה:
  - **✓לרמב"ם והרא"ש** – ניזונת בבית בעלה גובה לעולם.
  - בבית אביה אם שתקה 25 שנה הפסידה.
  - **לר"ת וראב"ן** – כל שניזונת גובה לעולם, לא ניזונת גובה עד 25 שנה.
  - שביעית אינה משמטת כתובה (כתובות נד: תנאי כתובה ככתובה, נ"מ לשביעית).

- אא"כ** פגמה או זקפה (גיטין יח.).
- תבעה כתובתה תוך 25 שנה מונים מחדש (שם).
  - **ב:** ניזונת בכבוד בבית אביה לא הפסידה (שם)
  - **ג:** שתקה על הכתובה לא הפסידה הנדוניא (רא"ש ר"ן).
  - כששתקה, מה דין התוספת (מחלוקת בר קפרא*רבי יוחנן, שם):
  - **רא"ש ר"ן** – כרבי יוחנן שגם תוספת מחלה שהם תנאי כתובה.
  - **רמב"ם** – לא מחלה התוספת.
  - **ב"י ס"ל** שהרמב"ם לא חולק על הרא"ש.
  - **ד:** גרושה שתקה לא מחלה (שם).

קב

דין גביית חוב וכתובת אלמנה

- א.** אלמנה ובע"ח ויש רק לאחד מי קודם (כתובה צד.):
- הקודם בזמן זכה, ואף שתפס המאוחר מוצאים ממנו (הטור).
  - לא יכולה לגבות מזונות כשיש בע"ח (רמב"ם).
  - **ב.** כשהניח רק מטלטלים שאין דין קדימה (שם פו.).
  - ינתנו לבע"ח ותדחה האישה (אבל נדוניה כחוב)
  - ואם תפסה האישה:
  - **✓רא"ש** – מהני. כ"פ המחבר
  - מרדכי – לא מהני. כ"פ הרמ"א.
  - **הגמ"י**: מלוה בע"פ שלא ידועה יכולה לומר שלא היה חוב ואין בע"ח קודם.
  - **הרא"ש**: בימנו אין כותבים אג"ק לטרוף ממשועבדים.
  - **ג.** כשיש להגבות רק לאחד מהם – בע"ח קודם (שם פו.).
  - **ואם** תפסה קרקע: בב"ד – מהני, שלא בב"ד – לא מהני (רא"ש).
  - **תפיסת קרקע** לכו"ע מהני אף שלא בב"ד (רא"ש).
  - **ד.** כשיש לפרוע לשניהם (פו.):
  - **אם** זמן שניהם שווה – ינתנו לבע"ח מעות ולאשה קרקע כ"א כדינו.
  - ואם תפסה מעות מוצאים ממנה (הרא"ש).
  - אין זמנם שווה – המוקדם גובה מעות (רא"ש).
  - **ה.** נצ"ב שאין בעין מול בע"ח:

- ✓רמב"ם** – דינם כבע"ח וחולקים (ונשבעת שלא גבתה כבר)
- טור(רש"י)** – דינן ככתובה שבע"ח קודם.
- ב"י**: רש"י חולק רק כשיש קרקע ומעות שבע"ח קודם במעות, אבל כשיש רק לאחד מודה שחולקים.
- ג.** הערב לכתובה אישה לא משתעבד (ב"ב קעד:)
- **רמב"ם**: אפילו קניין לא מהני, כיון ערב הוא אסמכתא.
  - לכלתו משתעבד (שם בר משה בר עזרי)
  - רמב"ם – רק בקניין כיון שאין מתן מעות (לאפוקי הראב"ד).
  - ערב קבלן משתעבד בכל גוונא (שם).
  - **✓רמב"ם** – אף בלא קניין, דהוי כמתן מעות.
  - **והראב"ד** – קניין מהני בכל ערב, ולכלתו א"צ קניין כ"פ הרמ"א.
  - ערב לנדוניית חתנים:
  - **מרדכי** – דינו ככתובה שלא משתעבד.
  - **ר"א ממיץ** – משתעבד.
  - **ב"י**: מיהו אם חזר בו הערב לפני נישואין לא מתחייב.
  - **סמ"ע**: בימנו שהערבות גם לקנסות א"כ מתחייב ממ"נ משום בוש.
  - **ז.** כשבעלה מגרשה ותובעת כתובתה מהערב לא תפרע עד שידירנה מבעלה מהנאה (ב"ב קעג: ערכין כג:).
  - יכולה להדיר אף אחר נישואין כשתובעת כתובתה

- ח.** הקדיש כל נכסיו האישה גובה רק לאחר שידרנה (טור וב"י).
 • להציע הוי כרשע ערום (שם).
 לסתם אדם – אסור. לת"ח – מותר.
 • ערב על הנדוניה – יש ספק אם ידירנה (ה"ה).
ט. כשגובה מלקוחות א"צ להדירה (שם).
 (ערכין כג.).

קג

דין גביית חוב וכתובת אלמנה (כתובות צז, צח)

- א:** אלמנה מוכרת שלא בב"ד ובלא הכרזה (שם צז, צח).
הגה: למכור כדי לגבות נדוניה רק בב"ד (ריטב"א לאפוקי ה"ה).
מכרה בינה לבין עצמה
✓רמב"ם – קיים, כן סתם המחבר.
ר"ח – בטל. **כ"פ** המחבר בשם י"ח.
ב: אחריות המכר על היורשים (שם צז).
ג: גרושה לא תמכור אלא בב"ד (צז).
 • אלמנה שנישאת תמכור רק בב"ד (טור לפי טעם חינוא לפי ר"ח).
ד: כשב"ד מוכר בשבילה אינה נשבעת שלא זלזלה, רק נשבעת שלא אתפסי צררי (צח).
- ה:** אלמנה ששמה ולקחה לעצמה אפילו בהכרזה – אינו כלום שאומרים לה מי שם לך (צח).
• מתי מהני המכירה לעצמה
רמב"ם – בב"ד של ג' הדיוטות. **כ"פ** המחבר סתם **הרא"ש** – רק בב"ד מומחים. **כ"פ** המחבר בשם י"א.
ו: היתה כתובתה 200, ומכרה 100 ב 200, או 200 ב 100 – נתקבלה כתובתה (צח).
ז: היתה כתובתה 100, ומכרה 100 ± דינר ב 100 – מכרה בטל, ואפילו ורצה להחזיר הדינר ליורשים (צח).
ח: היתה כתובתה 200, ומכרה מנה לראשון לשני ולשלישי, ולרביעי מכרה מנה ± דינר במנה – רק הרביעי בטל (צח).

קד

בית דין שמכרו וטעו, וכן שאר שלוחין

- א:** ב"ד שמכרו להגבות כתובה אלמנה רק בהכרזה (ערכין כא, כתובות ק;)
אופני המכירה
ב: מכרו שלא בהכרזה – בטל המקח אפילו שוה בשוה (שם)
ג: מכרו בהכרזה ובדקו היטב – אפילו מכרו מנה במאתיים – מקח קיים (כתובות צט).
 • ואם לא עשו אגרת ביקורת – עד שתות קיים, יותר משתות בטל (שם).
 • במקום שא"צ להכריז ומכרו וטעו – עד שתות וכו' (שם).
ואם הכריזו בכל זאת:
 - הרי"ף – דינו כלא הכריזו (יותר משתות וכו').
 כ"ד המחבר.
 - הרא"ש – אפילו טעו קיים (כמו הכריזו). כ"ד הרמ"א.
פחות משתות קיים:
 ר"י – וצריך להחזיר אונאה.
✓רמב"ם – א"צ להחזיר אונאה דהוי מחילה.
ה: טעות בשתות – בטל, אם ב"ד רוצים לקיים המקח ולהחזיר האונאה:
 • רמב"ם – הרשות בידם (לא גרע מהדיוט). כ"ד מרן.
 • רא"ש – אין יכולים לקיים המקח, כמו שביתומים בטל מקח כן בלקוח. **כ"פ** מרן בשם י"ח.
ו: שליח שטעה בכל שהוא בטל מקח (צט).
ואפ' בשליח ב"ד (ר"ת לאפוקי ה"י).
משלח שהטעה את הלוקח:
הרב האי – אף בזה בטל מקח בכל שהוא.
✓ורבנו יונה – דווקא אם נתאנה המשלח בטל בכלשהו, שא"ל 'לתקוני שדרתיך', אבל כשנתאנה לוקח לא בטל מקח אלא בשתות, וזכה המשלח ביתרון.

קה

דין המוכרת ומוחלת כתובתה

א: יכולה למכור כת/ לאחרים או לבעלה והקונה יגבה הכתובה (ב"ק פט.).

ב: אלמנה שמכרה כתובתה ומתה בלי להישבע – אין למקבל כלום (שבועות מה, מח – אין מוריש שבועה לבניו).

■ בגרשה גובה הלוקח בשבועה (רמב"ם).

ח"מ – דווקא שמתה היא תחילה ואח"כ בעלה, שאל"כ דומה לאלמנה (שצריכה שבועה) שאין ללוקח כלום.

ב"ש – אף שמת בעלה לפני גובה הלוקח. כיון שנתגרשה חל מיד זמן הפרעון לפני מות הבעל ופטורה משבועה, ול"ד לאלמנה ששם זמן הפרעון מגיע רק לאחר מיתת הבעל.

■ ואם היא בחיים צריכה גם היא להישבע אם הבעל טוען שפרע או אנו טוענים ליורשים שפרע אביהם (רא"ש).

■ אמרה האישה שנפרעה (רא"ש):

אם נפרעה אחר שמכרה – נאמנת במיגו שיכולה למחול.

אם נפרעה קודם – אינה נאמנת שהמיגו חלש (שחשבה שאם תאמר שמחלה עכשיו תצטרך לשלם מחיר כל הכתובה).

ג: מתה קודם שנשבעה על הכתובה – בכור נוטל פי שנים (ת' הרא"ש).

ד: המוכרת כתובתה (אפילו לבעלה) – לא הפסידה

תנאי כתובה (נג.).

■ אבל מוחלת כתובתה לבעלה – הפסידה כל תנאי כתובה (שם).

■ **האם הפסידה נדונייתה**

- **רמב"ן** ורשב"א – הפסידה.

כ"כ ריב"ש [רמב"ם] – הפסידה כשאינה בעין.

כ"פ הרמ"א

- **ה"ה** [רמב"ם] – לא הפסידה. כ"כ מהרי"ל.

כ"פ הרמ"א (י"א).

■ **ח"מ:** משמע שמזונות הבנות כתובת, בנין דכרין – הפסידה

מ"מ הראב"ד פסק שמזונות הבנות לא הפסידה.

כ"פ הרמ"א.

ה: המוחלת כתובתה א"צ עדים ולא קניין (רמב"ם).

הגה – אנסה למחול כתובתה לא הוי מחילה (ת' הרשב"א)

ו: המוחלת כתובתה ומת הבעל ואח"כ מתה היא יכול בנה למחול כתובת אמו לבעל להפסיד הקונה (שם פה:).

✓ **הרא"ש:** אפילו הוא יורש יחידי שמוחל לעצמו

לאופיקי סה"ת – דס"ל שבהכ"ג אין יכול למחול.

ז: מכר כתובת אמו בחייה שאם ירש אותה יהא מכור.

אא"כ תערער אמו, ומתה אמו ועכשיו הבן מערער במקום אמו – לא מהני (צא:–) אחריות ידיה מי לא קביל?

קו

הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא

(ב"ב קלב, קלג)

ח"מ – אם לא נתן לה אף ששתקה לא איבדה.

■ מה דין הנדוניא?

הרא"ש ו**הר"ן**: אבדה רק כתובתה (עיקר ותוספת) אבל

נדוניה לא איבדה.

כ"כ המחבר והרמ"א.

מצב ב: המחלק כל נכסיו ונתן לאשתו מטלטלים:

■ (ב"ב קלב): מטלטלים קאמרת, מטלטלים ודאי לא

הפסידה. כ"פ המחבר.

■ **הדין לאחר תקנת הגאונים:**

נמ"י והב"י – בזה"ז איבדה כתובתה.

✓ **רמב"ם** – לא איבדה כתובתה.

א: המחלק כל נכסיו ונתן גם לאשתו (ב"ב קלב).

מצב אחד: מחלק כל נכסיו לבניו ונתן לאשתו קרקע:

- מחלוקת ת"ק * ר' יוסי במשנה

- מחלוקת בגמרא: רב, שמואל, ר' יוסי בר חנינא.

- **א"ר**: כיון שעשאה שותפה בין הבנים אבדה כתובתה

■ **נתן קרקע לאשתו:**

✓ **ר"פ** רא"ש והרמב"ם – קרקע כלשהו.

ר"ח – דווקא כאחד הבנים.

■ **חלק בפניה ולא נתן לה כלום ושתקה** (לפי הרמב"ם

שפסק כרבי יוסי):

ב"ש – אבדה כיון ששתקה (שהגמרא מיירי שלא בפניו

ולכן צריך לחלק גם לה)

מצב ה: מחלק כל נכסיו לאחרים ונתן לאשתו קרקע:
✓ **רמב"ם, רא"ש** – רק כשחילק לבניו הפסידה אבל לאחרים לא הפסידה.
רשב"ם – אף לאחרים איבדה כתובתה.

מצב ג: חלק כל נכסיו לבניו ונתן לאשתו קרקע וחזר וקנה נכסים נוספים – גובה מהם (שם קלב. קלג.).

מצב ד: חלק נכסיו לבניו ושייר מנכסיו לעצמו – לא איבדה (שם קלג.).

■ שייר לעצמו מטלטלים – כתובתה קיימת וגובה כתובתה מהם (מחבר והרמב"ם).

קז

הכותב כל נכסיו לאשתו אם קנתה, ויצא עליו שטר חוב (ב"ב קלא, קלב)

הבנים היו אפטרופוס, ואין להוסיף מקרים אחרים דהוי הילכתא בלא טעמא.

- חצי לזו וחצי לזו ראשונה קנתה (שנשאר שיור), שניה אפטרופוסית, מדלא כתב 'כל נסיי' לשתי נשותיי' (הרא"ש).

ז: כתב כל נכסיו לאשתו ולבנו: אשתו קנתה בנו אפטרופוס, שאשתו לגבי בנו כאחר (רא"ש).
והרב ישעיהו – שניהם אפטרופוסים.

ח: כתב לאשתו ולאחר: אשתו אפטרופוסית ואחר מתנה (ב"ב קלא).

ט: אמר 'אשתי תמשול בכל הנכסים' הוי אפטרופוסית (ת' הרא"ש).

- הגה: כתב נכסיו לאשתו ואחריה ליורשיו – הוי מתנה (טור בשם ריב"א).

י: חילק לבנותיו ואח"כ נתן לאשתו הנשאר – הוי מתנה, כיון שכבר קיים ירושה מהתורה (ר' האי, רשב"א).

- **ציוה מנכסיו לצדקה:**
הגמ"ר (א' מהגדולים) – הוי שיור וזכתה במתנה.
ריב"א – לא הוי שיור אלא אפטרופוסית.

א: הכותב כל נכסיו לאשתו הוי אפטרופוסית (ב"ב קלא).

- ואם שייר (אפילו דקל) קנתה (ב"ב קלב.).

ב: דווקא אשתו נשואה אבל כתב לאשתו ארוסה וגרושה כל נכסיו – קנתה (שם קלב.).

הגה: ואבדה כל כתובתה, אא"כ שייר לעצמו (טור).

ג: כתב כל נכסיו לאשתו (שקנתה) איבדה כתובתה, ואם יצא עליו שט"ח איבדה אף מתנתה (ב"ב קלב. - ונמצאת קרחת מכאן ומכאן).

- אף מנסכים שמכר קודם לא יכולה לטרוף שגם עליהם מחלה (הרא"ש).

- אבל גובה מנכסים שיקנה אח"כ (רשב"ם).

ד: י"א שאם אדם כתב כל מנכסיו ופירש השיור איבדה כתובתה, דכיון שכתב 'כל נכסיו' מחלה כתובתה. רק שכתב חלק מנכסיו ושייר – לא הפסידה, (הרא"ש).

ח"מ – ואין משמע כן מלשון הרמב"ם.

ה: אם הוברר שהערים להפסיד כתובתה (כגון שידע שיש לו בע"ח) לא איבדה כתובתה (נמ"י בשם הרא"ה).

✓ **ו:** כתב כל נכסיו לשתי נשיו – שתיהן אפטרופוסיות (הרא"ש – למ"ד כל נכסיו לשני בניו הוי אפטרופוס).

והר"ן לרמב"ן (בה"ג) – אף שכתב לשני בניו או לשתי נשיו – קנו קניין גמור, ורק לבין בין הבנים או אישה בין

קח

דין שכיב מרע שאמר: תיטול אשתי כאחד מן הבנים (ב"ב קכח:)

- בנכסים שבשעת הצוואה ובבנים שבשעת מיתה (שם כרבא).

- הגה: ספק היו שם נכסים אלו בשעת הצוואה על המקבל להביא ראייה (נמ"י בשם הריטב"א).

ב: היו בנים מרובים ונתמעטו:

■ **רשב"ם** – נוטלת חלק גדול לפי שעת המיתה.

א: שכ"מ שאמר תיטול אשתי כאחד הבנים (ולא מיירי במחלק נכסיו) – תיטול כאחד הבנים (ב"ב קכח:)

- יתר על הכתובה (הר"ן בשם ראב"ד).

- ה"ה בבריא בקניין (רשב"ם).

אבל ח"מ לפי הר"י מיגאש והרמב"ם – לא מהני בבריא לשון עבר (תיטול) וצ"ל לשון הקנאה.

כ"כ הרא"ש ומרן.

■ ראב"ד והרמב"ן - ספק וידה על התחתונה

כ"פ מרן בשם י"א.

ג: מתו כל הבנים – נוטלת כשעת הצוואה (הרא"ש).

- הגה: שטר חצי זכר דינו כאישה הנוטלת כאחד הבנים
שידם על התחתונה (ה"ה בשם מוהרם).

קט

שכיב מרע שאמר: תנו מאתיים זהובים לאשתי בכתובתה. (ב"ב קלח)

ז: שכ"מ שאמר תנו לאישי בגדיה – כל הבגדים
בכלל (ת' הרא"ש).

- הגה: דין הצמידים המחוברים לבגדים (מהרי"ו):

בשעת מותו (דהוי מתנה) – הצמידים בכלל.

בשעת נישואין (דהוי מכר) – אינם בכלל.

מרן: אמר "מלבושים" אף הסרסל בכלל (ת' הרא"ש).

דין המנעלים:

שער אפרים – אינם בכלל, הראיה סנהדרין (ס):

עבודות לפני ע"ז פרט מנעלים בנפרד

כרם שלמה – בכלל, ראיה משבת (קכ). י"ח כלים

מדליקה.

א: שכ"מ שאמר תנו 200 זוז לאשתי (לא המחלק

נכסיו) - ב"ב קלח:

אמר "כראוי לה" – נוטלת מלבד כתובתה.

אמר "בכתובתה" – ידה על התחתונה.

ב: רמב"ן: אבל במחלק נכסיו ואמר "תנו 200 זוז" –

איבדה כתובתה (כמ"ש קוא)

ג: "תנו מנה לאישי" סתם

■ י"א(רשב"ם) – ידה עלהעליונה.

כ"פ הרמ"א חו"מ(רנג/ח).

■ וי"א(הרא"ש) - מתנה מלבד כתובתה.

ריב"ש: ואם אמר "תנו מתנה" – לכו"ע נוטלת מלבד

כתובתה. כ"פ הרמ"א.

קי

שכותבין שובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה.

(שם).

ב: המוצא בשוק שובר. אם האישה מודה שנפרעה

יחזיר לבעל. ולא לא יחזיר לאף אחד (ב"מ יט).

א: כותבים שובר לאישה אע"פ שאין בעלה עמה,

ובלבד משכירים, והבעל נותן השכר (ב"ב קסז).

- ת"ח שטעה וכתב שובר לאישה אחרת – חוזר בו

קיא

דין כתובת בנין דכרין.

א: דין כתובת בנין דכרין וטעמו (כתבות נב; צא).

- אף התוספת בכלל כתובת בנין דכרין (נה. ל רש"י)

ב: צריך להניח יתר על שתי כתובות דינר (צא).

ג: יתר הדינר להיות מוחזק (שם).

ד: מותר דינא אחד מהני אף שיש לו כמה נשים (שם).

ה: לא יכולים היתומים לעלות הנכסים יתר דינר (שם).

- נתרבו הנכסים או נתמעטו הולכים לפי שעת המיתה
(שם).

- נמצא שדה שאינה שלו – לא בא בחשבון מותר (הר"ן
ה"ה).

ו: אף שיש על המותר שט"ח – הוי מותר (רי"ף
והרא"ש).

טעמא – שפריעת בע"ח גם מקיים נחלה דאורייתא.

ז: כתובה נעשית מותר לכתובת בנין דכרין (צ:).

- טוב: גירש אחת (שמגיע לה כתובה), והשניה מתה

בחיי (שיש לה כתובת בנין דכרין), כתובת נעשית

מותר לחברתה.

✓רא"ש רמב"ם – רק מקרקעות.

הרי"ף – אף ממטלטלים.

הרא"ש – המותר לכו"ע אף ממטלטלים.

הגה: האינדא שכותבים מטלטלים אג"ק כתובת בנין דכרין גובים אף ממטלטלים (ריב"ש).

טו: מוכרת כתובתה (לבעלה או לאחר) לא הפסידה

כתובת בנין דכרין, אבל המוחלת הפסידה (נג).

רמב"ם: לפיכך אין כתובת בנין דכרין נגבית רק עם שטר כתובה (שמא מחלה).

טז: מי שצוה שלא ירשו כתובת בנין דכרין – לא מהני,

אא"כ צוה בשעת נישואין (טור).

כתובת בנין דכרין **האינדא**:

רבים מהגאונים – לא נוהג. כ"כ בעה"ט והרמ"א.

רב האי – נוהג א"א לבטל התקנה.

כ"כ רמב"ם, רא"ש, רשב"א ועוד. כ"פ המחבר.

יז: כתובת בנין דכרין קודמת למתנת שכיב מרע (רמב"ם).

ח: **הרא"ש**: אם יש בנכסים מותר דינר על כתובת בנין דכרין, גובים תחילה כתובה וממה שנשאר כתובת בנין דכרין.

אבל אם אין בנכסים מותר דינר לכתובת בנין דכרין, בטלה כתובת בנין דכרין, וכלן בשאר חולקים בשוה כירושא

י: אחת מתה בחייו והשניה קיימת –

ר"י – אין כתובת בנין דכרין דבכה"ג ודאי שי מריבה (לפי שבני הקיימת לא מקבלים כלום)

✓הרא"ש – יש כתובת בנין דכרין. כ"ד רמב"ן והרשב"א.

יא: כתובות רגילות – א"צ מותר דינר בתנאי שנשבעו לפני מותן (צ).

יב: אחת נשבעה ואחת שלא נשבעה, זו שנשבעה יורשים נוטלים כתובתה, והשאר חולקים (צ).

יג: כתובת בנין דכרין לא טורף ממשועבדים (צ: ש"מ תלת...).

יד: **כתובת בנין דכרין** –

קיב

מזונות הבנות ממה ניזונות ועד כמה, וכל דיניהם.

ב: יתומה הניזונת מהאחים מעשה ידיה ומציאתה לעצמה (שם מג).

ד: ממאנת קטנה יש לה מזונות מנכסי אביה (שם נג):

- ארוסה או שומרת יבם שהשיאה אביה ונתגרשה או נתאלמנה (שם).

✓רמב"ם – יש לה מזונות מאביה. כ"פ המחבר.

תו"ס ורא"ש – רק מאירוסין יש לה. כ"פ הרמ"א (וי"א).

והרא"ש מוסיף – ודוקא שנתגרשה בחיי אביה. כ"פ הרמ"א (וי"א).

ר"ת – אף בנישואין, ובלבד שנתגרשה בחיי אביה.

ה: בת יבמה (שם נג):

– אם אין נכסים לבעלה הראשון – ניזונת מנכסי אביה (היבם).

– ואם היו לראשון נכסים, וכן בת שניה, ובת אנוסתו, ובת ארוסתו: בחייו – יש לה מזונות, לאחר מיתה – אין (שם נג: תיקו).

• **ואם** תפסו:

משרים – אין מוציאים מהן.

שליטי גיבורים – בנכסים מועטים אין מוצאים ממנה, אבל בנכים מרובים מוציאים ממנה.

ו: פוסקים מזונות וכסות לבנות כמו האלמנה

א: הבת ניזונת מנכסי אביה עד שתתארס או תתבגר כרב כתובות נב"ג:).

• כשאין לאם כתובה:

רמב"ם – אין לבת מזונות, שמא מחלה כתובתה, אא"כ במקום שאין כותבים כתובה. **כ"פ** הרמ"א בסתם.

ראב"ד – יש לה מזונות, שאין קשר לפרעון הכתובה עם מזונות הבת. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א.

• **טור**: אף שנתגרשה יש לה מזונות.

ג: התארסה הפסידה מזונות (כתובות נג:).

• **מזונות ממי**

– **רש"י**, **תו"ס** ו**הרא"ש** – שאלת הגמ' על מזונות מהאחים וקי"ל כא"ד שאין לה מהאחים (ומהארוס ודאי אין לה).

– **✓רמב"ם** – השאלה על מזונות מהארוס, וקי"ל כא"ד שיש לה מהארוס (לפי הגרסה שלו), אבל מהאחים אין לה.

• **קטנה/נערה שהתארסה**

רמב"ם – אף קטנה שהתארסה הפסידה מזונות מהאחים.

ר"ת, **העיטור** ו**רשב"א** – דווקא נערה הפסידה אבל קטנה לא הפסידה.

(ירושלמי).

- אלא שלבנות לא לפי כובדן וכבוד אביהן (ירושלמי - לא עולה עמו ולא יורדת עם אביה).
כ"פ הרמב"ם לאפוקי שליטי גיבורים שעולה עמו.

ז: אין הבנות ניזונות רק מקרקע (נ:).

• **הרי"ף** והרא"ש: לאחר תקנת הגאונים ניזונת אף מקרקע.

• אין ניזונות רק מבני חורין (גיטין מח:).

• **אם** נתן האב מנכסיו במתנת שכ"מ

✓ **רמב"ם** - הבנות טורפות מהם (שמתנת שכ"מ עם המיתה כמו תנאי כתובה, ותנאי כתובה קדמו), אבל ממתנת בריא לא טורפות.

ראב"ד - אף ממתנת שכ"מ לא טורפות.

ח: אין הבנות ניזונות ממשועבדים אף קנו ממנו (גיטין: כתוות קא:).

הרמה: ואם קנו אחר נישואין שיטרוף ממשועבדים מהני.

הרמ"ה: ואם פסק שיזונו בנותיו אף אחר שיתבגרו, א"כ אינו כבר תנאי ב"ד - ולכן גובה ממשועבדים.

י: מי שצוה בשעת מותו שלא יזונו בנותיו מנכסיו - אין שומעים לו שתנאי ב"ד הוא (ס:).

✓ **הרא"ש** ו**הר"ן** - אף שרב האי גאון גורס **שומעים** לו, ה"ד שהתנה שבעת קידושי (שהוא בכלל תנאי שבממון שקיים).

יא: מת והניח בנים ובנות איך יחלקו הנכסים (ב"ב קלט: מרובים מעטים):

• **בנכסים מועטים:**

✓ **רי"ף**, **ר"ח** ו**ר"ת** - הלכה כת"ק, שמפרישים חלק הבנות עד שיתבגרו והבנים יחזרו על הפתחים.

רשב"ם - הלכה כאדמו"ן, שיזונו יחד.

• **מה נכלל בכלל מזונות הבנות:**

ריטב"א - גם כסות ומלבוש.

תו"ס - נדוניה ומלבוש לא נכלל.

רשב"ם - נדוניה בכלל מזונות.

• **הניח מטלטלים לבד,** אף שהנכסים מועטים יזונו יחד עד שיגמר (רי"ף, רא"ש ורמב"ם). **כ"פ** המחבר.

הגה: ועכשיו שכותבים בכתובה מטלטלים אג"ק דינם כקרקעות (ב"י).

• **הניח מטלטלים ל קרקעות** שהקרקעות מועטים ובצירוף מטלטלים נעשים מרובים - דינם כמרובים (רא"ש והטור).

יג: היו נכסים מרובים בשעת המיתה ונתמעטו - כבר זכו בהם היורשים (ב"ב קמ:).

✓ **הרא"ש** - ודינו כמרובים ויזונו יחד עד שיגמר.
אבל רשב"ם ו**הרמ"ה** - יקבלו הבנות חלקן למעט חלק

שנתמעט באופן יחסי למה שקיבלו.

יד: מועטים ונתרבו - דין כמרובים.

• **נתרבו** אחד שב"ד פסקו:

רש"י - שוב לא מהני, והיו מועטים, שאין אחר מעשה ב"ד כלום. **כ"ד** הרמב"ן.

ותו"ס (רי"ן) - אף אם נתרבו אחר פסק ב"ד דינם כמרובים. **כ"כ** רשב"א, **טור** ו**כ"פ** הרמ"א.

• יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים - מכרן קיים (שם קמ. ר' אסי * ר' יוחנן)

• **אם** מכרו אחר פסק ב"ד:

רש"י ו**רשב"ם** - דווקא שמכרו קודם אבלך אחר פסק אינו מכור.

כ"כ הרא"ש ו**הרמב"ן**, ו**כ"פ** הרמ"א.

תו"ס - אפילו אחר פסק בד מכרן קיים.

• **כשקדמו ומכרו הבנים בנכסים מועטים:**

רב האי - הבנות ניזונות מהדמים, כיון שהאידינא מטלטלים דינם כקרקעות

הרא"ש - אין הבנות ניזונות, שהרי אין אלו הדמים שהשאיר אביהם. **כ"פ** הרמ"א.

טו: היו נכסים מרובים ויש לו חוב או חיוב מזונות בת אשתו - לא ממעטים בנכסים (ב"ב קמ. - לא איפשטא ולקולא שלא ממעט, רי"ף והרא"ש).

✓ **הרא"ש** - גם עישור נכסים לא ממעט (כיון שלא הגיע זמנו).

טז: דין כתובת אלמנה ממעט (רי"ף רמב"ם שלא גרסו בגמרא, לכן ממעט).

כ"פ הרא"ש - כיון שהם תנאי ב"ד דינם כגבוי וממעט.

• **מרו: מזונות האלמנה**

י"א (רמב"ן רשב"א) - ממעט.

וי"א (רי"ף רא"ש) - אינו ממעט.

יז: הניח אלמנה ובת בנכסים מועטים:

ב"ב (קלט): נכסים מועטים הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים.

ב"ב (מ:) אלמנה ובת - האלמנה קודמת.

✓ **כ"פ** הרמב"ם - אף כשיש אלמנה ובת האלמנה קודמת והבת תחזור על הפתחים.

אבל התו"ס - דווקא כשיש בן ובת שאז יש כוח בבנות לדחות הבנים, לכן יש כוח באלמנה לדחות הבנים והבנות. **אבל** כשיש רק בת ואלמנה - לא דוחה האלמנה את הבת אלא ניזונות בשווה.

כ"פ המחבר בשם י"ח. ו**כ"ה** (ב/צג:ד).

יח: מזונות הבת קודמת לכתובת בנין דכרין.

הניח בנות גדולות וקטנות בלא בנים, חולקים כל הירושה מיד, ול"א שיזונו הקטנות עד שיגדלו ואח"כ יחלקו (ב"ב קלט:).

קיד

דין עישור נכסים ממה נגבים

א: לפרנסה לפי אומדן דעת האב, או לפי בת קודמת שהשיא (כתובות סח:).

• **הגה** – פרנסה בנכסי האם (דיוק מב"ב קכב:):

נמ"י (הרמ"ה) – גם מנכסי האם ('רק לא מנכסי הבן').
מהרי"ל – רק מנכסי האב.

ב: פרנסת נדוניה (עישור) אינה מתנאי כתובה אלא תקנת חכמים. ולכן ניטלת רק מקרקע (טו:).
כ"כ הרי"ף והרא"ש **לאפוקי** התו"ס – דס"ל שהאידנא גם ממטלטלים.

• גובים משכירות בתים (שם).

נגבית אף מהראוי (רא"ש).

• **הגה**: חשבון הנכסים לצורך עישור אף מהמטלטלים (רא"ש).

וה"ה – רק מקרקעות. כ"מ מהרמב"ם.

• **הגה**: כשהולכים לפי אומדן האב, גובה אף ממטלטלים אם כ"ד האב (ה"ה בשם רמב"ן ורשב"א).

• **הגה**: יכולים הבנים לתת לבע"ח קרקעות להפסיד פרנסת הבנות (כשגובות רק מקרקע – מרדכי(מוהר"ם)).
ה"ה לשטר חצי זכר לתת לבע"ח מטלטלים להפסיד החתן (שגובה רק ממטלטלים).

• **הגה**: כשאומדים דעת האב (בדעת הרי"ף):

י"א – דווקא למעט מעישור (תו"ס ר"ו ומהרי"ק).

וי"א – אף להוסיף (רמב"ם, רש"י וראב"ד).

ג: עישור הבנות כבע"ח של האחים, ולכן נוטלת מהאחים מבינונית ובלא שבועה, ומיורשי האחים בשבועה (שם טו:).

• **מ"ר**: בימנו שרגילים להשיא ממטלטלים – נגבית

קטו

היוצאת בלא כתובה, והמפסדת כתובתה

והיא עקרה – יש להסתפק. **מ"מ** בזה"ז שלא חשוב איסור חמור בעניי אנשים – יש לדקדק אם כופים להוציא.

• **א"ש** שמודה ששימשותו נידה אלא שטוענת שהיה בידעתו:

פמ"א וב"מ – ישבע הבעל שלא ידע ותפסיד כתובתה.

מהר"י הלוי – לא מהני שבועה, אלא צריכה להביא עדים שידע.

ת' נו"ב: אם אין עדים שעברה, ומיד שאמרה שעברה אמרה שהבעל ידע – נאמנת במיגו שלא היתה מודה שעברה.

א: העוברת על דת משה יוצאה בלא כתובה (כתובות עב:).

ודוקא כשהוכחה בעדים (רא"ש – שבלי עדים א"א להפקיע כתובה. **לאפוקי** הרמב"ן שאם אמרה פלוני תיקן ופלוני מכישה נאמן פלוני להפסיד כתובתה).

• **מ"ר**: ודוקא הכשילתו ואכל על פיה, אבל רק רצתה לא איבדה (רא"ש לאפוקי הרא"ה שאף שרק התכוונה הפסידה).

• **ב"ש(ש"ג)**: וגם הוא שמכשילה באיסור או נדרים כופין אותו להוציאה בכתובה.

• **מהרא"י**: ואם היא נודרת ולא מקיימת (שבניה מתים)

● הכשילה אותו באיסור דרבנן:

ברית אברהם – אינה נקראת עוברת על דת (שהשו"ע שינה בכוונה 'טירה לי חכם דם' במקום כתם) רעק"א – אף באיסור דרבנן עוברת.

● מ"ר: כשאין עדים שעברה והיא מכחישה החכם – נאמנת.

ב"ש – אף שבהלכות נידה חכם נאמן, בממונות (כתובה) אין ע"א נאמן להפסיד כתובתה.

● ב: הוחזקה נידה בשכנותיה ואמרה לבעלה שהיא טהורה ובא עליה – תצא בלא כתובה (כתובות עב.).

● ג: הנודרת ואינה מקיימת – תצא בלא כתובה (עב.).

● מרדכי: ובכה"ג לא תיקן רבנו גרשום שלא יגרשנה בע"כ.

● הגה: הביאה עדים שגם הוא עובר על נדרים – לא הפסידה כתובה (ת' מהר"ם).

מרדכי (ת' מהר"ם) – אבל הביאה עדים שעובר על איסור אחר הפסידה כתובתה.

17: העוברת על דת יהודית (שם עד.).

כד: להפסיד כתובתה צריך עדים והתראה (סוטה כה.).
ת' הרשב"א – וא"צ התראה מיד לפני מעשה כמו דיני נפשות.

● מה מתרה בה:

ח"מ – מתרה שאם תעבור תפסיד כתובתה.
כ"ד הרא"ש.

ב"ש – מספיק להתרות שלא תעשה עוד.

● האם כופים להוציא

מהרי"ה – כופים להוציא.

ב"מ – אין כופים

● יב"א (ג/כא): זוג שהבעל חזר בתשובה ותובע מאשתו ללכת בכיסו ראש, והיא וטענת 'סביר ויקביל' משעת נישואין:

- שו"ת שושנים לדוד – כיון שהתחתן ע"ד כן אין לו טענה.

- ואין נ"ל – ל"א סביר וקביל נגד ההלכה, שהרי לפי ר"פ מצוה לגרשה.

כיו"ב כתב שו"ת ב"ד – אם יש חשש שתאכלנו איסור אסור לקיימה אף שידע כן קודם.

- מ"מ לצורך שלום בית – יש להסתמך על ת' הרא"ש אם אינה מכשילה אותו באיסור. אף שאינה מלובשת צנוע כשאין חשש זנות.

● רדב"ז (ת' הרמב"ם): אפילו ידע הבעל שמשמשתו נידה ושותק אין לה כתובה, שלא תהיה נשכרת. ומה שהבעל מרוויח הכתובה, לא מקרי נשכר לפי שלא קיבל ממנה כלום.

22: ואם רצה לקיימה – אין כופין להוציא (סוטה כה.).

מ"מ מצוה לגרשה (ראשונים).

הגה: ויכול לגרשה בע"כ ואין כאן חרם רבנו גרשום

(רשב"א, מהר"ם והגמ"ר).

● שמשו נידה או זינתה בנדתה כשהייתה פנויה האם אבדה כתובתה:

הפלאה – אבדה נאמנותה, א"כ קבלה תשובה או ע"י בדיקת נשים אחרות.

ת' ברית אברהם – בפנויה לא אבדה כיון שלא חמור להו חומר נידה.

● ט"ז: אף בלא התראה יכול לגרשה, שא"צ התראה רק להפסיד כתובתה.

כ"ד רעק"א, מהרי"ה ו'ת' נ"ב.

● הגה: אישה שגזמה לבעלה לשכור גויים להרגו אם יעשה לה דבר – מקרי עוברת על דת (הגמ"ר).

הגה: אישה שרגילה להתייחד עם גויים – נקראת עוברת (תה"ד).

ה: כל שאין לה כתובה הפסידה גם תוספת וכל תנאי כתובה (שם קא.).

אבל נוטלת בלאות הקיימים, אבל נגנבו - הפסידה (שם).

● אמרה אשתו שזינתה תחתיו – לא נאמנת

שמה נתנה ענייה באחר (נדרים צ:).

● ה"ר: קשה, איך עקרו חז"ל טעם 'נתנה ענייה באחר' איסור דאורייתא של זנות?

ו"ל מדינא האומרת טמאה אני לך אינה נאמנת. אח"כ תיקנו משנה ראשונה שנאמנת, וחזרו ותיקנו משנה שניה שאינה נאמנת שמה נתנה ענייה באחר.

שער המלך – לפי תירוץ זה, אף במקום שאין טעם נתנה ענייה באחר – אינה נאמנת שזינתה.

א"ר לדינא: במקום שאין טעם נתנה ענייה באחר ישנה מחלוקת האחרונים:

ת' נ"ב – אינה נאמנת, שהשו"ע לא חילק. וכ"ה לתירוץ שהנוסף של הר"ן.

ברית אברהם – נאמן. וכ"ה במהרי"ט (ות' נ"ב לא ראה את מהרי"ט). וכ"ה בתירוץ הר"ן.

● מקום שאין הטעם נתנה ענייה באחר:

א. נחלת צבי – אם הבעל בעל מאלו שכופין להוציא אלא שאשתו הסכימה להשאר עמו, ולאחר זמן טענת שזינתה (שאין הטעם נתנה ענייה באחר) – נאמנת.

ב. פמ"א – דווקא שאומרת שזינתה אינה נאמנת, אבל אמרה ששימה איתו נידה דלא שייך נתנה ענייה באחר, כיון שהבעל יכול לקיימה – נאמנת.

ג. ת' ברית אברהם – אישה שנתעברה וטוענת שזינתה מאחר, כיון שפוסלת זרעה לא שייך טעם נתנה ענייה באחר – נאמנת.

מ"מ צ"ע – דאסיקנא (בימות צד). דלא חיישא לקלקול זרעא. כ"פ צ"צ – שא, בכה"ג אינה נאמנת.

ד. אישה שהודתה בחוליה דרך וידוי שזינתה:

ת' נ"ב – אינה נאמנת, דאף שיש רגליים לדבר (כיון שהודית בחוליה). דל"א רגלים לדבר רק כשבלי

אמירתה רגלים לדבר. כ"פ צ"צ.

ות' חו' – נאמנת. כ"ד הר"ח.

• הגה: כשיש רגלים לדבר – נאמן (מהרא"י).

• כשיש רגלים לדבר אך יש צדדי היתר:

■ כשיש רגלים לדבר אך יד צדדי היתר אחרים (כשבא הבעל והנחשד לא ברח נדרים צא):

תו"ס (יבמות כ"ד). – מותרת לבעלה. כ"פ הרא"ש וח"מ

תו"ס (כתובות סג) – אסורה לבעלה. כ"ד ב"ש.

■ ברית אברהם: אמרה טמאה אני לך ויש רגלים לדבר אך יש קטטה ושונאת בעלה – תלוי במחלקות לעיל (שלפי ב"ש – נאמנת. ולפי ח"מ – אינה נאמנת).

• מתי נקרא יש רגלים לדבר:

ב"ש: כשעיד אחד מעיד שזינתה והיא שותקת הוי רגלים לדבר, דשתיקתה הוי הודאה. כ"כ רש"ל

ב"ש: ידוע שנתייחדה עם אחר הוי רגלים לדבר, ואם אמר שנטמאה נאמנת.

• מרן: אף שאינה נאמנת כשאומרת נטמאתי – מ"מ אבדה כתובתה (שהודאת בע"ד כמאה עדים) – רמב"ם.

• הגה: חזרה ונתנה אמתלא לדבריה למה אמרה שנטמאת – נאמנת (הגמ"י).

מתי מהני אמתלא:

א. ח"מ – לענין ממון (כתובה) נאמנת רק מיד (לפני שיצאה מב"ד), אבל אח"כ שוב לא נאמנת (אבל לענין איסור אף אחר זמן נאמנת כמו שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני ונתנה אמתלא).

ב. ת' חוט השני – אמתלא שבאה לסלק נזק נאמנת, אבל אמתלא שבאה לתועלת אינה נאמנת.

ולכן אמרה שעשתה כן כדי להינצל מנזק בעלה – נאמנת, אבל אמרה שעשתה כן כיון שנתנה ענייה באחר – אינה נאמנת.

ג. אמתלא כשיש רגלים לדבר:

ב"מ והפלאה – לא מהני אמתלא והפסידה כתובתה (כשאמרה טמאה אני).

לבוש – מהני, ולא הפסידה כתובתה.

ד. אמתלא כשהוא מאמין לה שזינתה:

ד"מ – לא מהני והפסידה כתובתה

כ"כ ב"ש – כשמאמינה הוי כאומר שלא רוצה בתקנת חכמים (משנה שניה).

הג' לנמ"י – מהני אמתלא.

• מרן: ואם מאמינה חייב להוציאה בכתובה (קידושין סו. ההוא סמיא), אבל אין כופין לגרש (שאין דבר שבערוה פחות משנים).

ת' נוב: חזרה ונתנה אמתלא לדבריה, הבעל יכול לחזור בו (אבל אם אינו חוזר בו תלוי הדבר במחלקות ד"מ*הג' לנמ"י).

• מרן: אבל נאנסה לא הפסידה כתובתה, אף באשת כהן (ששדהו נסתחפה) – נדרים (צ:).

תו"ס – טעמו, שקדושת כהן גרמה לך שנאסרתי לך,

למה אפסיד כתובתי.

ח"מ וב"ש – אף שבסוף בעילה היה ברצון לא נאסרה, דיצר אלבשיה.

21: הגה: אמר אחד שזינתה עמו – נאמן כע"א (רשב"א – דאמרינן פלגין דיבורה סנהדרין ט:).

• ת' נוב: כשאמר 'אני זניתי עם אשתך' –

לפי הרשב"א – דווקא כשאמר 'אשתך זינתה עמי' אפשר לומר פלגין דיבורא. אבל כשאמר 'אני זניתי עם אשתך' א"א לפלג דיבורא.

ולא נראה – אף בכה"ג אמרינן פלגין דיבורא ונאסרת, לפי ש –

(1). הרשב"א יחידי בדבר.

(2). חילוק זה דווקא בנפשות, אבל לאסור אישה על בעלה פלגין דיבורא אף בכה"ג.

• פת"ש: עד שמעיד שקרובו זנה עם אשת פלוני האם פלגין דיבורא?

ראב"ד – כיון שהעדות פסולה בטלה כולה, ולא נאמן.

תו"ס – אמרינן פלגין דיבורא.

• הגה: ואם היא מודה לפני פלוני שנטמאת – הנחשד ופלוני מצטרפים לאוסרה (מהרא"י).

ח"מ: ואם הודית בפני ב' עדים שנטמאה – אינה נאסרת, שמא ענייה נתנה באחר. אבל לענין כתובה הפסידה. אבל הודית בפני ע"א אף כתובה לא הפסידה.

• הגה: אמרה שנטמאה וגרשה בעלה – אסור להחזירה, ואפילו עבר והחזירה יש לחוש (מהר"ם פדואה).

ח"מ: ה"ד שעומדת בדיבורה שזינתה, אבל חזרה מדבריה הראשונים ונתנה אמתלא לדבריה – מותר להחזירה.

כ"כ ב"ש.

• ת' נוב: אישה שיצא עליה קול שזינתה ובעלה מכה אותה ומאיים להורגה. בהתייעצות עם השכנות החליטה לומר שזינתה כדי שבעלה יגרשנה ואכן בעלה האמין לה וגרשה.

אח"כ נודע לו על התחבולה ושהיא טהורה ורוצה להחזירה, וגם האישה אמרת שטהורה ונתנה אמתלא לדבריה, מה דינה?

לפי ח"מ וב"ש – מהני אמתלא להחזירה.

ישנה מחלוקת אם אמתלא לאחר מעשה נתינת גט מהני

לט"ז – לא מהני.

לש"ך – מהני, כיון שהאמתלא על המעשה (שלא יכלה להפטר מבעלה בלא זה).

– אומנם לפי מה שכתב השו"ע (ג') המגרש משום שם רע לא יחזיר. ולכן אין להחזירה.

22: ע"א מעיד שזינתה אשתו, אפילו עבד או אישה – אם נאמנים עליו כשני עדים יוציא בכתובה (קידושין סו. מחלוקת אב"י ורבא בההוא סמיא, וכרבא).

ב"י – אינו חייב לגרשה אלא ליד"ש, דשתיקה לא הוי הודאה. ורק אם מאמינה מוציא בכתובה.
• מרן: ואם הבעל ראה שזינתה יכול להשביעה כדי להפסיד כתובתה, לפי שתביעתו ודאי (רמב"ם).
הגה: הרבה קרובים דינם כעד אחד (הגמ"ר).
יכול לומר שמאמין לעד אחד דווקא כשמאמין לו גם בשאר דברים (מהרי"ק).
ת' רעק"א – מהרשב"א שכתב אפילו גוי שלא מסל"ת אם נאמן עליו יוציא, **משמע** שחולק על המהרי"ק. ולכן יש להחמיר (שבכל גוונא שמאמין לעד צריך להוציאה).
ט: אמר בינו לבינה 'אל תסתרי עם פלוני' וראה שנסתרה ושהתה שיעור טומאה – יוציא בלא כתובה (סוטה ב: דחיישין לרבי יוסי ברב ייהודה).
ואם הודתה שנסתרה אחר התראה – תצא בלא כתובה (רמב"ם). לפיכך יכול להשביעה שלא נסתרה.
י: השביע אשתו שלא תדבר עם פלוני ועברה ודיברה עמו – הוי עוברת על דת והפסידה כתובה אם התרו בה (ת' הרא"ש).

כ"פ הרי"ף ורמב"ם – חייב להוציא ליד"ש.
מרן: וכ"ש אם הוא עצמו ראה שזינתה (רמב"ם).
• האם כופים להוציאה כשהבעל ראה
מהרי הלוי – אין כופין. כ"מ מהרמב"ם.
מהר"א מזרחי – כופין להוציא שעשאה על עצמו חתיכה דאיסורא.
ריטב"א – מחלק. אם בעלה לא חוזר בו כופין להוציא.
• איש שזינה עם אשת איש, האם חייב להודיע לבעלה להפרישו מאיסור:
ת' נו"ב – חייב ל הודיעו (תלוי במחלוקת בכלאים).
רב פעלים – אין חייב להודיע (מס"ס: שמא ממילא אינו משמש עמה, ושמא לא יאמין לו). **כ"פ ביב"א**.
• שו"ת מנחת שלמה: אישה שזינתה וחזרה בתשובה, האם חייבת להודיע לבעלה – אם יודעת שלא יאמין לה לא חייבת להודיע לו. לפי שמשועבדת לשמש עמו.
• ת' נו"ב: עד אחד מעיד שזינתה ובעלה מאמין לו, אלא שהוא זקן ואינו להוט לשמש עמה – מותר לקיימה, כיון שאינו להוט ועוד שמאוסה בעניו.
• עד אחד אומר שזינתה והבעל אינו מאמין, אבל אשת ושותקת:
מהרש"ל – חייב לגרשה, דכיון ששותקת הוי הודאה והוי רגלים לדבר.

קטז

דין כתובה ותנאיה, ודין הנושא אשה באיסור

ב: **חייבי** עשה יש להן כתובה (רמב"ם).
ג: **איילוני** (שם ק: קא)
הכיר בה – יש לה הכל.
לא הכיר בה – כחייבי לאוין שלא הכיר בה (לא כתובה ולא מזונות וכו').
ד: **שניות מד"ס** (שם): דינה כחייבי לאוין שלא הכיר בה (אין לה כלום חוץ מתוספת).
אבל בנכסיה הדין הפוך: אם אבדו נ"מ – פטור, נצ"ב – חייב (כנסו שלו בשלה, ושלח בשלו).
ה: **ממאמנת**: אין לה כתובה אבל יש לה מזונות ופדיון כשהיא תחתיו (קז: ממאנת כיצד).
ו: קטנה היוצאת בגט 0 ככל הנשים (שם ק:).

א: הנושא אחד מחייבי לאוין (כתובות ק: קא):
• הכיר בה – יש לה כתובה, תוספת ותנאי כתובה. מ"מ מזונות יש לה רק לאחר מיתה.
• לא הכיר בה – אין לה כתובה ותנאי כתובה שלא תתעכב אצלו (יבמות פה).
• נכסיה: (כשמואל קא).
אם בעין – נטלת הכל
נגבבו – נ"מ משלם הבעל, נצ"ב – פטור.
פדיונה:
הכיר בה – חייב לפדותה (הר"ן). ואם לא פדאה צריך להחזיר פירות שאכל (רש"י).
לא הכיר בה – אין לה פדיון, ואף הפירות א"צ להחזיר אפילו הם בעין (מ"מ לרמב"ם אם הם בעין צריך להחזיר לאפוקי הרא"ש).

קיז

דין כתובה באשה שאין לה וסת או שאר מומין ודין קטלנית

אנטיגנוס.
• דווקא בתחילת נישואין, אבל ראתה אח"כ ג"פ תצא

א: ראתה ג"פ דם מחמת תשמיש – תצא בלא כתובה, מזונות ובלאות וכו' (נידה יב: כהרי"ף בדעת ר' חנינא בן

- **הגה:** משתנת תמיד במטה – מחלוקת אם הוי מום: רשב"א – לא הוי מום. ב"י – הוי מום, וכן"ל עיקר.
- ז:** מומים שודאי הוי קודם (יתרת) על האב להביא ריאה שראה ונתרצה (שם עו.).
- ח:** מומים שיתכן שהיו קודם אירוסין (משנה עה.) עודה בבית אביה – על האב הראיה. בבית בעלה – על הבעל הראיה.
- ט:** אחר שבא על אשתו אין טענת מומים (רמב"ם).
- יא:** נודע לו שאשתו נכפית ואין לו כסף לכתובתה – יגרשנה וישלם בהמשך.

- עם כתובה, דנסתחפה שדהו.
- **הגה:** ויכול להמשיך לקיימה ע"י שלישי (רשב"א).
- **מנ:** ואין לה תוספת, דלא גרע ממומים שאין לה תוספת (רמב"ם).
- והרמב"ן** – יש לה תוספת, שלא היה לה לדעת שיש לה מום כזה.
- נכסי מלוג וצ"ב חייב לשלם לה אם אבדו (ח"מ).
- ב:** נבדקה ע"י נשים ונתברר שאינה ראויה לאיש אין לה כתובה ולא תנאיה (רא"ש).
- ג:** הכונס סתם אישה ונמצאו עליה נדרים או מומים – אין לה כתובה (כתובות עב.). רמב"ם – אף לא תוספת.
- ה:** כשיש מרחץ בעיר אין טענת מומים (שם עה.).
- נכפה כמומים שבסתר (שם עו. אר"נ).

ק"ח

תקנת נישואין של קהל טוליטולה, ודיני גדוניה (תשובות הרא"ש)

- מקרקעות ממושכנות, שחולקים בכל דבר חצי.
- ז:** דבר שאינו מפורש בתקנה – מעמידים על דין תורה.
- כל ספק בתקנה על יורשיה האשה להביא ריאה, לפי שהבעל מוחזק (הר"ן).
- ז:** בע"ח גובה מיורשי הבעל לפי שאינו מפורש בתקנה נעמידנו על דין תורה.
- ח:** אישה שנתנה מהיום ולאחר מיתה החצי שיגיע לה – לאו כלום הוא (שחיישין שכל איש יפציר באשתו שתיתן לו).
- אבל מחלה או נתנה לו בחייה מעכשיו באופן שאין נחת רוח – מהני.
- ט:** כתב לאשתו **בשעת נישואין** שט"ח שתוכל לגבותו מתי שתצא – אם תגבנו ילקח קרקע והוא אוכל פירות כנ"מ.
- **אם יש חוב על האשה:**
- אם** החוב קודם נישואין – בע"ח גובה משטר המתנה שקיבלה מבעלה.
- ואם** החוב אחר הנישואין – אינו גובה (שהבעל אוכל פירות).
- י:** הכותב לאשתו **אחר הנישואין** שט"ח כנ"ל – אף בע"ח שהלווה לה אחר שנישאת – גובה ממנה (כיון שאין הבעל אוכל פירות).
- יג:** מחלוקת מי מת תחילה, האשה ואח"כ הבן (והבעל יורש הכל) או הבן ואח"כ האשה (שחולקים) – על יורשי האשה להביא ריאה (לפי שהבעל מוחזק).
- יד:** המתנה עם אשתו שלא ישא אחרת תחתיה –

הקדמה:

- **כשמתה** האשה בחי בעלה – חולקים הבעל ויורשי האשה בעיזבון האשה.
- **מת הבעל בחיי אשתו** – תחילה יקברו הבעל מנכסיו.
- אח"כ תגבה האשה כתובתה רק מחצי הנכסים, והחצי השני ירשו יורשי הבעל.
- בע"ח גובה מחלק היורשים.
- **גירושין** – אם האשה תובעת הגירושין – גובה הנדוניה בלי תוספות ואף לא השליש שהוסיף לה.
- אם** הבעל תובע הגירושין – משלם לה כל הנדוניה כולל התוספות.
- א:** כשחולקים לפי התקנה שמין לאלמנה בגדי שבת ולא בגדי חול.
- תקנות טוליטולה דווקא כשמתה האשה בחי בעלה, ולא כשמתה יבמה בחי היבם.
- ב:** אף שגירש אשתו שלא תזדקק ליבום דינה כגרשה ולא כאלמנה שגובה כתובתה מחצי הנכסים.
- הוציאה לאחר מותו גט שיגרשה – אינה נאמנת וצריכה להביא ריאה (הר"ן בן הרא"ש).
- ג:** כל זמן שלא חילקה עם היתומים יש לה מזונות.
- ד:** אלמנה שפרעה לא בב"ד חובות היתומים לגויים שלא יזלזלו במכירת נכסי בעלה – יפה עשתה.
- ה:** אלמנה שנוטלת כתובתה מחצי הנכסים, נוטלת אף

- **הגה:** ה"ה במתנות שנתנו לחתן שא"צ להחזיר (הרא"ם לאפוקי הרש"ל).
- **הגה:** בזמן שהנכסים חוזרים: י"א – שחוזרים לנותן הנדוניה, וי"א – ליורשיה (ת' מימוני).
- אבל כשהחתן והכלה עצמם הכניסו הנכסים אין התקנה ואינם חוזרים (מהרי"ו).
- **הגה:** כשנהרגה או השתמדה הכלה:
  - מתה בצורה טבעית ויש לה זרע קיימא – הביא הרמ"א (רנג/ג) מחלוקת: לרש"י ורמב"ם – צריך לתת. לר"ת – א"צ לתת.
  - כשנהרגה או נשתמדה ויש לה זרע של קיימא – אין תקנה וחייב האב לשלם לחתן נדוניית חתנים (דהוי אונס דלא שכיח).
  - כשאין לה זרע (שיש תקנת שו"ם) אפ' שנהרגה – יש תקנה וצריך הבעל להחזיר. אבל נשתמדה – א"צ להחזיר.

אסור לו לישא אף שלא ילדה 10 שנים.

טו: נשא אישה שפסקה ללדת ונשבע שלא ישא אישה אחרת אלא מרצונה – אין יכולים להתיר שבועתו שלא מדעתה [כיון שהשבועה היא בכולל, שלא ישא שום אישה בין יולדת או לא – ח"מ].

יז: אישה שמחלה כתובתה ונדונייתה לבעלה ואח"כ טענה שמאונס מחלה מפני שהוא מאיים עליה לגרשה מפני שלא ילדה – אין לה טענה לפי (א) מדין יכול לגרשה. (ב). לא מסרה מודעא.

יח: גבתה כתובתה

יט: התנתה עם בעלה שאם תמות תחתיו יורשה יורשו 1/3 וגירשה והחזירה – ע"ד תנאי ראשון החזירה (רשב"א).

• **הגה:** תקנות שו"ם רק בנדוניה ולא ביורשה שנפלו לאישה בעודה תחתיו (נ"מ) שאין הבעל חייב להחזיר (הרא"ש לאפוקי רש"ל דס"ל שצריך להחזיר).

עד איזה זמן הקטנה ממאנת, ויתר דיני מיאון

יא: הממאנת בבעל מותרת באביו, מיאנה ביבם אסורה לאביו מפני שנראית ככלתו בשעת נפילה (יבמות קז:).

• **מֵרָן:** מאינה ביבם האם מותרת לשאר אחים (שם):
רשמואל – מותרת לאחים. **רב אמר** – אסורה לאחים.

• **האם מותרת לשאר קרובים?**

רמב"ם – מותרת לשאר קרובים. **כ"פ מרן** בסתם.

רמב"ן, רשב"א – אסורה. **כ"פ מרן** בשם י"א.

יב: קטנה ממאנת עד שתביא ב' שערות אחר יב (נידה נב.). **אז** עד תלד (יבמות יב: בנים הרי הם כסימנים).

• **הגה:** וכבר משעת הריון דינה כדולה ולא יכולה למאן (תו"ס).

• **מֵרָן:** כשלא הביאה סימנים עד מתי דינה כקטנה (נידה מז:).

עד 12: קטנה, אף שהביא סימנים (שומא נינהו).

12-19: קטנה כל שלא הביאה ב' שערות.

20-35: הביאה סימני איילונות – דינה כגדולה איילונות לא הביאה – דינה כקטנה.

35-: אף שלא הביאה סימני איילונות דינה כדולה איילונות.

• **מֵרָן:** שנת העשרים שיצאו ממנו ל' יום היא כשנת העשרים (נידה מד:).

טור – פירוש 19 ל' יום. **כ"פ המחבר**.

רמב"ם – 20 פחות ל' יום. **כ"פ מבר** בשם י"א

• **מֵרָן:** בת עשרים שהביאה סימני איילונות דינה כגדולה למפרע מגיל י"ב.

ב"ש: קשה, איך לפני זה ממאנת ומותרת לשוק, שמא יתברר שהיא איילונות ותהיה גדולה למפרע ולא יכלה למאן והוי א"א?

פרישה – מיירי שלא בא עליה אחר י"ב, דהוי הכל דרבנן, וכיון שאיילונות לא שכיחא לא חששו.

יד: הביאה ב' שערות לפני י"ב שומא נינהו (נידה מה: תוך הזמן כלפנים. פירש הרא"ש צריכה ב"ש אחר י"ב).

מיהו אם מצאנו שערות אחר הזמן לא חיישינן שהיו כבר לפני הזמן ודינה כגולה אף לחלוץ (רמב"ם).

טו: בדיקת שערות אפילו ע"י אישה אחת (נידה מח:; רמב"ם).

טז: ב' שערות צריך שיהיו בעיקרן גומות, ואפילו שתיהן בגומא אחת (נידה נב:).

נמצאו ב' גומות ללא שערות הוי סימן (שם).

יז: ב' שערות אפילו אחת על הכף והשניה על הכרס.

א: קטנה יוצאת במיאון (יבמות קז:).

הגה: לכתחילה אין לב"ד להשיא יתומה קטנה במקום שנראה שתבוא למיאון (הגמ"י).

ב: גיל שממאנת (גיטין סה. – ג' מידות בקטן וכפסק הרמב"ם):

פחות מ 6 – אף מיאון א"צ

6-10 בודקים אותה אם יודעת לשמור גיטה צריכה מיאון.

10-12 בכל גוונא צריכה מיאון.

ג: כיצד ממאנת: 'אי אפשר בבעלי' או שהלכה ונתקדשה לאחר (יבמות קח:).

ד: ממאנת בין מהאירוסין או מהנישואין בין בפני בעלה בין לא בלבד בפני ב' עדים (יבמות קז:).

הגה: וי"א בפני ג' (ר"ח).

ה: גם בפני היבם ממאנת, וכן יכולה לממאן בפני כמה בעלים (קז:).

כתיבת גט מיאון (שם).

ז: צריך ב' עדים שמאינה בפניהם שיכירו אותה ואת בעלה, לכן מי שראה שמיאנה בפני ב' יכול לכתוב לה גט מיאון (קו:).

בדיעבד אף הכרת האישה לבד סגי (ב"י).

ט: אותם שמיאנה בפניהם צריך שיתברר אצלם שהיא קטנה (ע"פ נוסח גט מיאון).

י1: ממאנת אין לה עיקר כתובה, אבל תוספת יש לה (יבמות ק:).

כיצד: ממאנת אין לה מזונות.

- כגון שהלך בעלה למדינת הים ועמדה ולוותר ומיאנה (קז:).

- יוצאה במיאון הבעל אוכל פירות התלושין אפילו הם בעין (תו"ס והרא"ש).

- נכסיה שהעין נוטלת (כתובות קא:).

ואם אבדו: נ"מ – פטור. נצ"ב - חייב

- הוא מותר בקרובותיה וכן הפוך (כתובות קי)

- א"צ להמתין ג' חודשים (כתובות קי:).

- מותרת לחזור לראשון אחר גרושיה מהשני (כתובות קח:).

י2: המגרש את הקטנה בגט – יש לה כתובה, ואסור בקרובותיה, ואסורה לכהן (כתובות קא:).

ואם נשיאת לאחר ומיאנה בו אסורה לחזור אליו (יבמות קח: דלא אתי מיאון של אחרון ועוקר גט הראשון).

כא: הביאה ב' שערות אחר י"ב ולא בעל – הוי ספק קידושין (נידה מו.).

הרי"ף – כיון שלא נפסקה הלכה (רב * שמואל) אם קיבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם.

כב: האידינא יש להחמיר שלא תמאן אחר י"ב אף שלא הביאה סימנים ולא בעל (שיתכן שיש גומות ואנו לא בקיאים בגומות, ועוד יתכן שגם שערות בגבה מהני וא"א לבדוק כל הגוף) – סה"ת.

הגה: אבל מתחת ל י"ב גם בזה"ז ממאנת (ר' יעקב פוליק לאפוקי הרב מיזבורק).

ורבנן אמרי במקום אחד (נב:).

ה"ה – מקום אחד במקום ערוה. **כ"פ** המחבר (י"א).
וי"מ – אפילו לא במקום ערוה. **כ"פ** המחבר (וי"א).

יח: שיעור אורך שערות (נידה נב:).

יט: אם לא בדקנוה אחר י"ב מסתמא הביאה סימנים (חזקה דרבא) ולא יכולה למאן, מ"מ גם לא יכולה לחלוץ עד שיתברר ב' שערות אחר י"ב (נידה מו.).

כ: אף שלא הביאה סימנים אם בעלך אחר י"ב חיישין שמא נשרו השערות ולא יכולה למאן (יבמות קט: מחלוקת רב ושמואל ולחומרא).

הרי"ף – ולכן גם אם קידשה אחר צריכה גט מהשני לחומרה.

קנו

איזו נקרא זרע קיימא לפטור מן היבום.

- **ריב"ש** – יולדת למקוטעים, ומפסיק 8 ל כמה ימים. **כ"פ** הרמ"א.

2: ספק גמרו חודשיו – צריך לשהות ל' יום (יבמות לו: כרשב"ג).

כ"פ הרמב"ם – מספיק ששהה או כלו לו חודשיו.

הגה – בנוסף צריך גמרו סימניו.

• **מרן:** מת תוך ל' יום (ספק כלו לו חודשיו) אפילו ביום ל' – ה"ז ספק (יבמות לו:).

• **מרן:** בין שמת מחולי או אכלו ארי (שם לו: שבת קלו. כאב"י).

דין החולה בדעת אב"י:

רבנו יונה – דינו ודאי נפל

ר"ז"ה – כאילו אכלו ארי והוי ספק.

• **הגה:** אפילו נולד מת יש לחלוץ (הר"פ). **כ"פ** הרמ"א. שמדמה לנזיר (יב: אהיה נזיר כשהיה לי בן והפילה. ר"ש – חושש. **כ"פ** הרמ"א.

אבל הרמב"ם – אין ספק אלא תתייבם. **כ"ד** המחבר.

ה: אינה נאמנת שכלו לו חודשיו (ת' הרא"ש).

שני כיתי עדים המכחשים זא"ז אם כלו לו חודשיו ונישאת – לא תצא. אם יש רק קול שלא כלו לו חודשיו ונישאת לא תצא (ת' הרא"ש).

ב"ש: טעמו – כיון שגמרו לו סימניו מהתורה הוי בן קיימא ובפסק מקילים

ו: האומר 'זה בני ישראל או 'יש לי בנים', אף שהוחזק באחים – פוטר מייבום (ב"ב קלד. במיגו שילל לגרשה).

• **רשב"ם:** ואם יש עדים ממש שיש לו אחים אינו נאמן. **כ"פ** המחבר בשם י"א.

אבל דעת המחבר בסתם כהרמב"ם שלא חילק.

ב: זרע מכל מקום פוטר מייבום אף נכדו ונינו. **ואפילו** זרע ממזר, חוץ מהשפחה והנוכרית (יבמות כב:)

• **מרן:** **בנו** מהשפחה שלו –

רב נטרונאי – פוטר מייבום דמסתמא שחררה לפני שבעל. **כ"פ** המחבר בשם י"א.

רמב"ם ו**ש"פ** – לא פוטר. **כ"מ** ממרן סתם

• **בן** שהוא טריפה שמת

גו"ר – נקרא זרע, שדומה לממזר שלא חי.

ברכ"י – ל"ד לממזר, שממזר הידוע חי.

• **מתי נקרא** ודאי ממזר –

ב"ש – כשהיו שניהם בבית האסורים.

שבית ציון – נשא אישה וילדה ואח"כ נתברר לו שהיא ערוה עליו.

נשא אישה ששמעו שמת בעלה ואח"כ בא בעלה.

ג: אפילו זרע גוסס או פצוע פוטר (אהלות א/ו).

1: הניח אישה מעוברת והפילה, אם הוא בן קיימא פוטר (יבמות לב:).

מד"ס צריך שידע שכלו לו חודשיו (שם לו: רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום, רש"י – דווקא שלא כלו חודשיו אבל כלו לו חודשיו אינו נפל).

• **הגה:** אף שבנידה(לח: יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים, נשתנו הטבעים, ולכן אפילו בן שמונה ל1 בן קיימא הוא (ריב"ש).

• **ה"ה:** לפי הרמב"ם סגי בגמרו לו סימניו, ומדרבנו בעינן שהה ל' יום או כלו לו חודשיו.

• **כלו** לו חודשיו, כמה?

- **לרמב"ם** – חודשים מלאים (9*30). **כ"פ** המחבר.

- **רמב"ן** – שיפורא גרים ומפסיק 7 ל כמה ימים.

• הוחזק שאין לו בנים

נמ"י – אינו נאמן שיש לו בנים, דל"א מיגו במקום חזקה כשאין לו בנים.

ה"ה – נאמן, כיון שתלוי בו, שמא יש לו בנים במקום אחר.

• האם בעת מיתתו נאמן לומר שיש לו בנים

תו"ס – אינו נאמן, שאין מיגו שאין לו כוח לגרשה.

רמב"ם – נאמן.

ז: בשעת קידושין אמר שיש לו בנים, ובשעת מיתה אמר שאין לו בנים – נאמן להתיר ולא לאסור (קידושין סד. כרבי).

והרמ"ה – חשש לרבי נתן ולכן חולצת. כ"פ הרמ"א בשם י"א.

ח: ע"א נאמן לומר שנולד בן לבעלה להתירה כמו שע"א נאמן לומר מת בעלה (רמב"ם).

הגה: ויש חולקים, ל"ד למת בעלה דעבידי לגלויי (ראב"ד).

ב"י: מקור מחלוקתם אם אישה נאמנת שכלו לו חודשיו וה"ה בע"א –

הרא"ש – אינה נאמנת שם ה"ה כאן.

רמב"ם – נאמן, שכל מקום שע"א נאמן אף אישה נאמנת.

ט: זנה עם האישה ושניהם מודים שהוולד ממנו, ואח"כ נשאה ומת – מספק חולצת (רמב"ם).

• המחלוקת: יבמות(ט:): כהן שזינה עם אישה וילדה הוולד אוכל בתרומה.

ל"ק – דווקא שאינה חשודה מאחרים. ל"ב – אף

שחשודה מאחרים (רק שלא ראינו זאת).

להלכה:

רמב"ם – כל"ק, ולכן הוי ספק שמא זינתה עם אחרים. כ"ד המחבר.

רשב"א והרא"ש – כל"ב, ולכן כל שלא ראינו שזינתה עם אחר פטור מיבום.

כ"פ הרמ"א.

• הגה: זונה המיוחדת לו – פטור מהיבום (הרא"ש).

• ב"ש: אף שהרמב"ם מתיר לו תרומה כיון שבימנו תרומה דרבנן, משא"כ ביבום.

י: אמרו לה מת בעלך – מותרת לשוק(טור).

יא: אמרה מת בעלי ואח"כ בני – נאמנת. מת בני ואח"כ בעלה אינה נאמנת להתייבם (יבמות קיח:)

• ב"ש(המאור): אם יש עדים שמתו לא נאמנת (שאין הפה שאסר הוא התיר).

ונאמנת אף שאינה פסולה לכהן ולא חיישין לכרוז כיון שעשתה עצמה חתיכה דאיסורא ממילא אסורה לכהן.

יב: הלכה היא ובעלה ואמרה נולד לי בן ומת (יבמות קיח:).

ודוקא פסולה לכהן שאל"כ חיישין לכרוז (שם קיט:).

יג: הלך בעלה וצרתה למדינת הים (שם קיט:).

• מ"ן: לא תחלוץ אא"כ פסולה לכהן שאז תחלוץ אחר 9 חודשים שמא צרתה מעוברת ואין חליצה מועילה כשצרתה מעוברת (טור).

קנו

דיני גרים ומומר, ואיזה נקרא אח ליבום

רע"ק – אינו בבד"ה, ואינו נאמן.

• גוי מסל"ת

ב"ש(בד"ה) – נאמן. והרא"ש והר"ח – אינו נאמן.

ג: גרים שנתגיירו לא מקרי אח (כתובות צז:).

ד: יבם משומד:

■ רב יהודאי גאון – אם כשנישאה היה כבר משומד א"צ חליצה (דס"ל נישואין מפילים). כ"פ המחבר (י"א).

■ ר"ח – אף שנשתמד אח"כ פטורה (דס"ל אף מיתה מפילה)

■ ר"רש"י ור"ת – בכל גוונא חייבת ביבום או חליצה.

כ"פ הרמב"ם רשב"א וש"פ. כ"פ המחבר.

• הגה: עברה ונישאת:

א: אח מאביו זוקק לייבום אפילו ממזר או עע"ז (יבמות כב.).

ואפילו קטן שיצא לאויר העולם (נידה מג: - תינוק בן יומו זוקק ופוסט מייבום).

כי ישבו אחים יחדיו, שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, חוץ מאחיו מהשפחה והגויה (נידה מד:).

ב: אפילו קרוב, אישה, עבד או קטן נאמנים להעיד שזה אחי המת (יבמות לט:).

הרי"ף – דווקא מסיחים לפי תומם

הגמ"י(הרא"ה) – אל לא מסל"ת.

• עד מפי עד:

ב"ש(בד"ה) – אף עד מפי עד נאמן.

כ"כ גט פשוט[הרי"ף]

● לא הוחזק באח

והרא"ש – הוי חזקה שאין לו אח, ולכן ע"א אינו נאמן שיש לו אח.

נמ"י – מי שלא הוחזק באח לא מקיר חזקה שאין לו אח (אלא צריך שיוחזק שאין לו אח).

נ"מ: ע"א מעיד שיש לו אח – לפי הרא"ש לא נאמן, ולפי נמ"י נאמן.

● בגד כהונה: אמר שאין לו אח, ואח"כ אמר שקיבל מכתב מאחיו – מותרת לשוק (שמא גוי הוא, ושמא אין לו אח).

ז: היה מוחזק באחים ואמר בשעת מיתה שאין לו אחים (קידושין סד. – נאמן להתיר ולא לאסור, ומעמיד אביי שהי המוחזק באחים):

הר"ה – נאמן כמו שהעמיד אביי.

רמב"ם והרא"ש – לא נאמן, לא קי"ל כאביי.

ח: לא הוחזק באחים ויצא קול שיש עדים שיש לו אחים, תמתינ עד שיבואו העדים (ב"ב קלה.).

ט: אין לו בן ולא אח וחמותה במדינת הים – אין חוששים שילדה. ואם יצאה מעוברת – חוששים (שם קיט.).

י: היה לה בן במדינת הים – מותרת ולא חיישין שמא (רמב"ם).

הגה: אסור לדור עם חלוצתו אם לבו גס בה (ת' הרשב"א).

מהר"י מינץ – לא תצא מבעלה (אף שלא היה מומר בשעת נישואין רק בשעת מיתה, דס"ל מיתה מפילה כמ"ש ר"ח ור"ת). כ"פ הרמ"א בסתם.

מיהו המהרי"ו – מותרת רק כשחלץ לבסוף. כ"פ הרמ"א בשם י"א.

● הגה: מומר ויבם ישראל – תחלוץ מישראל (ריב"ש). יכולה האישה להתנות בשעת הקידושין שאם תיפול לפני היבם המשומד שלא יחולו הקידושין (מהר"י ברין).

● הר"ם מטראני: העידו שיש לו אח משומד וספק אם מהאב או מהאם – מותרת מס"ס (שמא מהאם, ושמא ממשומד פטורה).

● רדב"ז: ילדה בן שגמרו סימניו ומת תוך ל' יום, ויש לבעל אח משומד – מותרת מס"ס (שמא גמרו סימניו בן קיימה ופוסט מייבום, ושמא משומד אינו זוקק).

● הרד"ך: אח משומד שאינו כאן – יש להתירה מתרתי: א. שמא משומד אינו זוקק.

ב. יש כאן עיגון.

ה: אשת משומד זקוקה לייבום (רב שרירא גאון, לאפוקי רב יהודאי גאון).

ז: לא היה מוחזק באח (קידושין סד.):

והרא"ש – נאמן להתיר ולא לאסור. כ"פ הרא"ש.

רבי נתן – נאמן אף לאסור. כ"פ הרמ"ה.

● מ"ן: ע"א שהעיד שזה אחיו – אינו נאמן (ת' הרא"ש).

● מי שהוחזק ע"פ עצמו שאין לו אח, ואמר ע"א שי שלו אח:

מהר"ם גלאנטי – מותרת לשוק.

מהרי"ט – אסורה ואף תצא אם נישאת.

קנח

באיזה אופן אשה נאמנת להתייבם, ואם עד אחד נאמן

ג: עד אחד בעדות אישה

יבמות (צג): נאמן להתירה ליבם וגם לשוק, כא"ד רב ששת. כ"פ הרי"ף, רמב"ם והרשב"א. כ"פ המחבר

לאפוקי הרא"ש – שאינו מתירה לשוק, כיון שראיות רב ששת נדחו. כ"פ הרמ"א בשם י"א

ד"מ (הרבה פוסקים): והשע"ה ועיגון יש להתיר.

● בזה"ז שרק חולצים אפשר שהיבמה עצמה נאמנת (אף ששונאת אותו לא תשקר שהרי לא תתייבם).

ד: חמש נשים לא מעידות (שם קיז.).

ה: שתי יבמות שאומרת שמת בעליהם (שם קיט.).

א: נאמנת אישה לומר שמת בעלה להנשא ולהתייבם (שם קיד:).

- והיבם נכנס על פיה לנחלה (שם קיז.).

- אבל לא נאמנת לשוק (שם קיח:): שחוששים שתקל באיסור לאו (רמב"ם).

● מ"ן: ואין האיש נאמן לומר שמת אח שייבם אשתו (שם), שחוששים שעניו נתן בה (רמב"ם).

● האם יבם נאמן לומר שמת אחיו לפוטרה ע"י חליצה:

רשד"ם – נאמנת, אומנם הח"מ – מסתפק.

גו"ר – תלוי בלשון: אם אמר 'מת שאיבם אשתו' אינו נאמן, 'מת' נאמן לחולצה.

קנט**יבמה שנתקדשה לזר אם יש זיקה לאסור בקרובותיו**

ג: עד אחד בעדות אישה
יבמות (צג): נאמן להתירה ליבם וגם לשוק, כא"ד רב
 ששת. כ"פ הרי"ף, רמב"ם והרשב"א. כ"פ המחבר
לאפוקי הרא"ש – שאינו מתירה לשוק, כיון שראיות רב
 ששת נדחו. כ"פ הרמ"א בשם י"א
ד (הרבה פוסקים): והשע"ה ועיגון יש להתיר.
 • בזה"ז שרק חולצים אפשר שהיבמה עצמה נאמנת
 (אף ששונאת אותו לא תשקר שהרי לא תתייבם).
ד: חמש נשים לא מעידות (שם קי"ז).
ה: שתי יבמות שאומרת שמת בעליהם (שם קי"ט).

א: נאמנת אישה לומר שמת בעלה להנשא ולהתייבם
 (שם קיד:).
 - והיבם נכנס על פיה לנחלה (שם קי"ז).
 - אבל לא נאמנת לשוק (שם קי"ח): שחוששים שתקל
 באיסור לאו (רמב"ם).
 • **מ**: ואין האיש נאמן לומר שמת אח שייבם אשתו
 (שם), שחוששים שעניו נתן בה (רמב"ם).
 • **האם יבם** נאמן לומר שמת אחיו לפוטרה ע"י חליצה:
רשד"ם – נאמנת, אומנם הח"מ – מסתפק.
גו"ר – תלוי בלשון: אם אמר 'מת שאיבם אשתו' אינו
 נאמן, 'מת' נאמן לחולצה.

קס**חיוב מזונות היבמה וקבורתה, ודין נכסיה וירושתה**

• נ"מ ליורשה האשה.
דין נצ"ב:
רש"י רמב"ם – יחלקו כמו שנפל עליו ועל אשתו כבר
 קפרא. כ"פ המחבר.
ר"ת, רא"ש, קצת גאונים – בחזקת יבם. כ"פ הרמ"א.
 • **הגה:** **מי הם יורשי הבעל** (הרמ"א הביא ב' דעות)
רש"י ו"ש"פ – היבם. **מהרי"ק** – האב.
 • **הגה:** במקום שכופין לחלוץ אין היבם יורש כלל
 (מהרי"ק).
ו: **דין פירות** היבמה בחייה:
רמב"ם – הכל לאישה. **טור** – חולקים.
דין פירות נצ"ב:
רש"י ורמב"ם – חולקים. **ר"ת** – ליבם.
והרמב"ם – אין ליבם כלום. כ"פ המחבר (י"א).
 • **רשב"א:** אין היורשים חייבת לפדותה – וכן אין היבם
 חייבת לפדות זקוקתה.
רב סעדיה – וכן אין חייב היבם לרפאותה ק"ו מפדיון,
 אבל לקבורה חייב כיון שיוורש הכתובה.
ת: היו שתי יבמות ומתה אחת – אין לייבם בנכסי
 המתה כיון שיש אחרת (רשב"א).
הגה: ספק זקוקה אין היבם יורשה (רשב"ץ).

א: שומרת יבם גח"ר ניזונת משל הבעל, משם ואילך
 לא ניזונת לא משל בעל ולא משל יבם (יבמות מא:).
 • **מ**: עמד בדיון וברח – ניזונת משל יבם (שם)
 - מיירי שתבעתו לדיון ונתרצה לייבם (תו"ס, רא"ש).
 - ול"ד ברח כדי לעגנה אלא שנאנס (תו"ס, רא"ש).
 - וא"צ להישבע ליטול מזונות (ריב"ש – אף לרמב"ם
 שמצריך שבועה באלמנה, מודה כאן שביבם כיון שאין חשש
 לצררי).
ב: הניחה מעוברת – ניזונת כל ימי עיבור והנקה
 (רמב"ם).
ג: נפלה לפני יבם קטן – אינה ניזונת לא מבעל ולא
 מייבם (יבמות מא:).
 • **הגה:** ילדה ספק נפל – עכ"ז נוטלת כתובתה, לפי
 שרוב נשים יולדות בן קיימא (הגמ"ר).
ואם עדיין הנדוניה ביד שליש ניזונת ממנו (ש"ג בשם
 הרב פרץ).
ד: מעשה ידיה שלה אף שניזונת (מחוץ לגח"ר) (תו"ס
 והרא"ש).
הרא"ש – וטעמו כיון שאין יושבת תחתיו אין איבה.
ה: נפלו לה נכסים בעודה שומרת יבם – נותנת
 ומוכרת וקיים (יבמות לח. כתובות פ:).
ו: מתה כשהיא שומרת יבם מי יורש (יבמות לח.):

קסא

מי שהיו לו אחים רבים או נשים רבות, שמתו ונפלו נשותיהם לפניו.

ה: תלה הגדול בקטן – אין שומעים לו (שם לט.).
ו: הגדול לחלוץ והקטן לייבם – קטן עדיף. אבל שניהם לחלוץ הגדול קודם (שם לט.).
הגה: כשהיבמה לא רוצה להתייבם הגדול חולץ (תה"ד).
ז: קדם קטן ויבם – זכה (שם כד.).
הגה: חלץ הקטן מהני דיעבד (תה"ד).
ח: נפלו לפניו ד' יבמות – אם הוא עשיר יכול ליבם כולן (שם מג.).
ט: יש לה שני יבמים הגדול מהאנוסים והשני יהודי – עדיף מיהודי. ואם קדם וחלץ האנוס כשר (ריב"ש).

א: ביאת וחליצה של אחת מנשיו פוטרת שאר צרות (יבמות מג.).
ב: חולץ לפסולות ולא לכשרות (שם).
ג: א' מהאחים מייבם או חולץ (יבמות מג: אחת שנחלצה או נתייבמה השאר נפטרו והן בכרת אשת אח).
ד: מצוה בגדול ליבם או לחלוץ, לא רצה חוזרים על שאר האחים (יבמות לט.).
הגה: אם האחד אסור ביבמה משום אחות אשתו השאר ייבמו (ריב"ש).
הגה: גדול לא רצה לחלוץ וקטן רוצה – לא כופים הגדול כיון שיש קטן. אבל שניהם לא רוצים כופים הגדול (ראנ"ח).

קסב

דיני צרת היבמה וקרובותיה

לר"ל – כולם בכרת, מלבד הוא בחלוצה דלא הוי כרת.
ג: החולץ ליבמתו אסור מדרבנן בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו (יבמות מ.).
אף קרובות שניות אסורות, אבל האחים מותרים בקרובותיה (שם).
הגה: אף חלוצה מספק אסור בקרובותיה (מרדכי).
ד,ה: מותר באחות צרת, ואסור בצרת קרובת חלוצתו (שם מ:).

א: הכונס את יבמתו נאסרו הצרות לו ולאחיו (יבמות יא.).
ב: החולץ ליבמתו נאסרו החלוצה וצרתה עליו ועל האחים (יבמות י:).
מה האיסור בצרתה?
✓ **לר' יוחנן** – לא בכרת: אלא –
✓ **רש"י** – בעשה.
לתוס' – בלאו.
ולרמב"ם – איסור דרבנן.

קסג

המייבם זוכה בנכסי המת, וטענת בני היבם

(תה"ד).
ואם קודם חליצה תפס האב ואמר קי"ל שחליצה קודמת (ולכן אני יורש בני המת) אין מוציאים מידו (מהרי"ק).
ב"ש: ואם ייבם בכ"ז – מוציאים מיד האב.
הגה: לפי התקנה יש לחלוץ חצי מהנכסים (מרדכי).
חלוקה בנכסי המת (הכל לז):
ג: ספק ויבם – חולקים. מת הפסק יחלקו הזקן והיבם.
ד: ספק ובני יבם בנכסי המת – הספק יקבל חלק

א: הכונס את יבמתו זכה בנכסי המת (יבמות מ.).
בנוסף נוטל בירושת אביו חלקו וחלק במת (שם כ"ד).
הגה: אפילו גרשה למחר (נמ"י). בתנאי שהיא ראויה לו (ירושלמי).
האם זוכה בראוי?
✓ **בכורות(נא):** יבם אינו נוטל בשבח ולא בראוי.
כ"פ מרן.
הגה: אף שרצה ליבם רק שהיא לא רצתה – לא זוכה

כשאר אחים שמודים לו ל־ חצי השאר.

ה: ספק ובני יבם הנכסי יבם לאחר שחלקו – טוען הספק: אם אני אח תנו לי חלק כאחים ואחזיר חלק שנטלתי מאביכם, ואם אני אחיכם תנו לי חצי שלקח

אביכם – אין בדבריו כלום (דקם דינא).

ו: ספק ויבם בנכסי זקן, ואומר הספק אני בן המת – אינו כלום.

קסד

שהיבמה לא תתייבם ולא תחלוץ תוך שלשה חדשים, ודין אם נתיבמה ונמצאת מעוברת.

א: אין לחלוץ או לייבם עד אחר ג' חודשים למיתת בעלה (יבמות מא.).

וכן לא תינשא לשוק עד אחר ג' חודשים ממית הבעל אף שחלצה (שם).

• **מין בשם י"א:** מת היבם תוך ג' חודשים (ולא ייבם) י"א שצריכה להמתין 90 יום ממיתת היבם (שיבמה קרובה לביאה יותר מארוסה) – תו"ס והרא"ש.

ב"ש – ואפשר בימנו שכופים לחלוץ אין צורך להמתין. • **מין:** ואם שני יבמים ומת אחד – מותרת לשני תוך ג' חודשים של מיתת היבם (תה"ד).

הגה: חלצה תוך ג' חודשים למיתת הבעל – חליצתה פסולה וצריכה לחזור על כל האחים (תה"ד). **לאפוקי הרמב"ם** ומין – שנפטרה מחליצה זו (יבמות ראש פרק החולץ לה:).

ב: החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה (יבמות לה:).

אם הוולד בן קיימא – אינו כלום ולא פסלה לכהן. **לא חי ל' יום** – צריכה חליצה אחרת (שחליצת מעוברת לאו שמה חליצה).

• **חליצה אחרת:** **רמב"ם** – אן הוא או שאר אחים.

רא"ש – דווקא שאר אחים. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א.

• **תו"ס:** חליצה נוספת לחומרה ולא לקולה (אסורה לכהן ואסורה להתייבם).

ג: ביאת מעוברת לאון שמה ביאה, ולכן לא תינשא צרתה (שם לה:).

ד: לא תתייבם בעת נידתה, עבר ויבם קנאה (ת' הרא"ש).

ה: הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת – מפרישים אותם, ואם הפילה יקיים (רמב"ם).

• **הגה:** וי"א דווקא כנסה קודם שהוכר העובר, אבל אח"כ יוציאנה (נמ"י והג' אלפסי).

הגר"א – טעמו שקונסים אותו וכמו במעוברת חברו שיוציא.

אבל לפי הרשב"א וש"פ – גם במעוברת חברו לא קנסו שיוציא, כ"פ הרמ"א עצמו (יג"י), א"כ ה"ה לכאן. כ"פ התו"ס.

• **הגה:** אם רצה להוציאה (קודם בעילה שאחר ההפלה) – צריכה גט וחליצה (הרמ"ה). **ב"ש** – ואם כבר בעל אח"כ די בגט.

ו: כנס יבמתו וילדה ולד שגמרו סימניו אבל אין ידוע אם כלו לו חודשיו ומת – ה"ז מוציאה בגט ובחליצה ואח"כ תהיה מותרת לשוק (רמב"ם).

ז: ילדה ולד של קיימא אחר ששה חודשים משנתייבמה, ספק בן ט' לראשון או בן ז' לשני – יוציא בגט והולד כשר ממ"נ (שם לה:).

ואם בא עליה אח"כ ונולד בן נוסף – אותו הוולד ספק ממזר (שם לז:).

ח: כל יבמה שיש עליה ספק זיקה (כגון שילדה ולד שמת תוך ל' יום) – אם נתקדשה לישראל יחלוץ, נתקדשה לכהן מותרת בלא חליצה.

הגה: ה"ה אם אין היבם כאן לא תצא אף מבעלה ישראל.

• **מין:** גרשה בעלה הכהן ה"ז חולצת כדי להתירה לאחרים (רמב"ם).

קסה

איזה מהם קודם או חליצה או יבום

ולכן אם אינה רוצה להתייבם בלא שום טענה דינה כמורדת (רמב"ם).

1א: מצות יבום קודמת לחליצה (יבמות לט:). **כ"פ** הרי"ף, רמב"ם והריב"ש – הלכה כחכמים.

אחרת.

כנסת יחזקאל – יש להתיר ליבם.

כ"כ שב"י, ישועות יעקב, ב"מ וחת"ס.

הגה: ויזהרו לא לשלש המעות ביד השליש (מרדכי).

הט"ז (מרדכי): דווקא שאמרה לשליש במעמד שלושת 'תן לו המעות אחר שיחלוץ, שאל"כ לא קנה (ואפשר להטעותו).

ב: יבמה שנדרה הנאה מהיבם (יבמות קיא: קיב).

אם נדרה בח"י בעלה או שנדרה מכל היהודים – כופין היבם לחלוץ.

אם נדרה אח רמות בעלה – מבקשים ממנו לחלוץ.

הגה: היה יבמה כהן והלכה ונתקדשה לאחר כדי שתאסר לבים – אין כופים שיחלוץ (רשב"א).

ג: כשתבע היבם לחלוץ והיא אינה רוצה – הוי מורדת (כתובה טו).

ד: יבמה שדינה לחלוץ ה"ז נוטלת כתובתה (כדין גרושה). **היה** יבמה מוכה שכין חולץ ונוטלת כתובתה (יבמות ד.).

הגה: ה"ה למ"ד מצוות חליצה קודמת, אף שאין כופין לחלוץ נוטלת כתובתה (רד"ך).

ז: **הגה:** תקנות הקהילות כשמתרצים לחוץ שחולקים הנכסים, אף שלא תקבל כדי כתובתה (מרדכי).

וכשחולקים הממון, החולץ נוטל החצי ולא האב, שהתקנה היתה שיתרצה לחלוץ (תה"ד).

ה: נולדו בה מומים כשהיא שומרת יבם והיבם אינו רוצה ליבם – חולץ ונותן לה כתובה (רמב"ם).

ו"א שמצות חליצה קודמת (כאבא שאול שם).

כ"פ רש"י רא"ש ור"ת. **כ"פ** המחבר בשם ו"א.

הגה: ולכן אין דין מורדת אם אינה רוצה להתייבם (ר"ת).

ואין כופים אותו לחלוץ אלא מטעים אותו (רש"י לאפוקי ר"ת).

• **ב"ש:** יש פעמים שאף כופים בשוטים לחלוץ (רש"י הרא"ש):

א. כשמתכוונים ודאי למצוה – מניחים אותם להתייבם.

ב. כשאין ידוע כוונתם – כופים לחלוץ במילים.

ג. כשידוע שאין כוונתם למצוה – אף כופים בשוטים לחלוץ.

מ"מ המנהג שלא לכופ שמא הלכה כר"ף שמצוות ייבום קודמת. כ"כ שב יעקב מהריב"ל.

2א: **הגה:** אף ששניהם רוצים ליבם אין מניחים להם אא"כ ניכר שמתכוונים למצוה.

המקור: יבמות(לט): אמר רב – אין כופים :

רש"י – אין כופים לחלוץ אם שניהם רוצים ליבם

✓ר"ת – אין כופים ליבם, ואף ששניהם רוצים אין מניחים ליבם אא"כ יודעין שמתכוונים למצוה.

הגה: ו"א שאם יש לו כבר אישה כופין לחלוץ (ריב"ש).

הגה: **לכפות לחלוץ**

רש"י – אם א"א להטעות כופין.

✓ר"ת – אין כופים (אא"כ בדוגמא שכופים הבעל לגרש אשתו).

✓תו"ס: אף לר"ת שאין כופים ה"מ כשרוצה ליבם, אבל כשאנו רוצה לא ליבם ולא לחלוץ – כופים אותו לחלוץ

הגה: מיהו אם אפשר להטעותו שיקבל ממון עדיף מלכות (ב"י).

• **כשא"א** ליבם (רגלו עקומה, נקטעו רגליו) האם יכול יבם?

ת' שב יעקב – אין ליבם, אין יש להתיר לו לישא אישה

קסו

מצות יבום שתלך היבמה אחר היבם, ושיקדשנה, ואם כינס בביאה באיזו

ביאה היא נקנית:

ב: בעל בלא מאמר קנה מ"מ תקנו חכמים שיקדש תחילה (יבמות נב.).

הגה: אף שקידשה בפרטה מקודשת (ריב"ש).

וצריכה גם חופה אחר הקידושין (הגמ"ר).

מ"מ: בעל בלא מאמר קונה ולוקה (שם).

ג: אין עושה מאמר אלא מדעתה (קידושין מד.).

ד: כתובה על נכסי בעלה הראשון (ואין נכסי היבם

א: היבמה הולכת למקום היבם לחלוץ (סנהדרין לא:).

הגה: **ודוקא** במקום דירתו אבל הלך למקום אחר אין כופים היבמה לילך אחריו (נמ"י בם שהרא"ה).

ודוקא שבמקומו יש ב"ד הבקיאים בחליצה (הג אלפסי).

• **רשד"ם:** הזמינו היבם למקום היבמה צריך לשלם לו הוצאותיו ושכר טרחה.

ת' שיבת ציון: דווקא שאל הסכימו בניהם לאיזה מקום ילכו, אבל הסכימו אין קפידא למקום.

ח: אם לא נתכוון לשם ביאה כלל, כגון: ישן, שיכור או נתכוון להטיח בכותל – לא קנה (שם).

טו: ביאת שוגג שקונה דווקא שנפלה לו מהנישואין, אבל נפלה מהאירוסין לא קנה ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה (יבמות נו. כא"ד).
הגה: הבא על יבמתו צריך לברך (העיטור).

משתעבדים), ואם אין לראשון כתובה על נכסי היבם (יבמות לח.).

ה: נולד לה בן א"צ לקרותו ע"ש בעלה שמת (יבמות כ"ד.).

ז: הבא על יבמתו בין שוגג בין מזיד או אנוס, בין גמר ביאתו או רק העראה – קנה (יבמות נג:).

קטן

דין יבם קטן וחליצתו וכן קטנה.

ד: קטנה בת ג'1 שבא עליה היבם קנאה (נידה מד:). ואינה חולצת עד יב'1 (יבמות קה:).

ו: יבמה שטענה שלא נבעלה (יבמות קה:)
אמרה שלא נבעלה והוא אומר שבעל:

- תוך ל' יום – כופין שיבעל או יחלוץ ויתן גט.
- אחר ל' יום – מוציא בגט ומבקשים שיחלוץ, ואם מודה שלא בעל כופין שיחלוץ.

אמרה שנבעלה והוא אומר שלא בעל:

- תוך ל' יום – צריכה גט וחליצה
- אחר ל' יום – רק גט וא"צ חליצה (דמסתמא בעל)

א: ביאת קטן מבן ט'1 אינו כלום. ביאת מבן 9-12 כמאמר (מדרבנן) – (נידה מה:).

קטן בן ט'1 שנשא אישה – אינו קונה, ולכן אם מת א"צ יבום (יבמות צו:).

ב: קטן בן ט'1 שבא על יבמתו – אינו יכול לגרש עד שיגדל ויבוא עליה, ואם לא בעל צריכה גט וחליצה (שם).

מת קודם שיגדל או גדל ולא בעל ומת – חולצת ולא מתייבמת (יבמות צו:).

ג: קטן אינו חולץ עד יג'1 ובדקוהו שהביא ב' שערות (יבמות קד: - חליצת קטנה פסולה).

קטנה

משכנסה הרי היא כאשתו, ועל מי חיוב כתובתה

להלכה:
✓הרי"ף – אחר תקנת גאונים לגבות כתובה ממטלטלים שוב אין שני חומרות. ולכן ק"ל הכי.

והרמב"ם – אין בכוח תקנה להוציא מיד היבם.
• **הגה:** וכ"ז שלא כנסה אין נותנים הנכסים לידו אלא ליד אפוטרופוס (רשב"א).

ו: נכסים שביד היבמה קונים קרקע והיבם אוכל פירות (ריב"ש).

ז: אף שגרשה והחזירה עדיין לא יכול למכור מנכסי אחיו, אא"כ התנה עמה בשעה שמחזירה, או שיעשה סעודה ויפייסנה (פא:).

ח: יבמה שלא היה לה כתובה – יכול היבם למכור מנכסי אחיו (רמב"ם).

ט: יבמה שלא היה לה כתובה מבעלה הראשון, כיון שהיתה אסורה עליו – יכול לכנוס בלא כתובה (יבמות פה: - אם היתה על הראשון באיסור שניות אף משני

א: לאחר שייבם הרי היא כאשתו ויכול לגרשה בגט (יבמות לט, כתובות פב:).

ב: גרשה והחזירה, ע"ד כתובה ראשונה החזירה (שם פ:).

ג: יבמה כתובתה על נכסי בעלה הראשון, ולכן אינו רשאי למכור מנכסי אחיו (פ:).

ואם חילק או מכר מנכסי אחיו – לא עשה כלום (פב. ל' סיפורים).

ד: הניח אחיו פירות או מעות ילקח בהם קרקע והיבם אוכל פירות (פ:).

ה: אפילו היה חייב לאחיו המת מוציאים ממנו וילקח קרקע ואוכל פירות (שם פא:).

(שם): אר"נ – לא קיל הכי כיון שיש שני חומרות

א. כר"מ – שמטלטלים משתעבדים לכתובה.

ב. כרבי נתן שמוציאים מהיבם לאישה.

מבעלה הראשון – ניזונת מהם. ואם לאו – מהיבם (כתובות נג:).

אין לה כתובה).

- הגה: מ"מ אסור להשהותה בלא כת (רמב"ן).
- הגה: היו לה בנות מהיבם – אם היתה לה כתובה

קסט

כל דיני חליצה בפרטות.

דיני הדיינים

א: מצוות חליצה ג' דיינים אפילו הדיוטות (יבמות קא). ולא יהיו קרובים (טור).

ב: נמצא א' קרוב או פסול – פסול (שם קד:).

• **דן הגר:** אמר רבא עד שיהא אביו ואמו מישראל (שם קא:).

✓ **רמב"ם** – עד שיהא אביו ואמו מישראל.

ס"ה – מספיק אבי מישראל. כ"פ הרמ"א.

• **מין:** אף שהחליצה פסולה, פוסלת על האחים (גיטין כ"ד: אמר שמואל).

• **הגה:** דין הלוקח שכר על החליצה – החליצה פסולה (מהר"י מיינץ).

ג: לכתחילה יוסיפו עוד שנים (שם קא:).

ד: לכתחילה צריך לקבוע מקום (שם קא:).

זמן החליצה

ו: חליצה בלילה פסולה כמו דין (שם קד. - כר"א).

ז: לא יחלוץ בשבת ויו"ט, אבל בחוה"מ שרי (ביצה לו:).

הגה: וי"א שלא לחלוץ בע"ש ועיו"ט (תה"ד).

יבם והיבמה

ח: צריך שיכירו שהוא היבם והיבמה (שם קו:).

ע"א כשר להעיד ע"ז אפילו אישה או קרוב (שם לט). ואפילו קטן ועבד (רמב"ם).

ט: לא תחלוץ ולא תתייבם עד אחר 90 יום (מא:).

ולכן צריך שידעו ב"ד שעברו 90 יום (סה"ת).

י: צריך שידעו שאינו קטן ואינה קטנה (קד:).

ושידעו שהביא ב' שערות (קה:).

אם יש דדים גדולים או שנתמלא זקנו סגי (רא"ש).

יא: נאמנות במניין השנים (קידושין סג: - אב אין נאמן להעיד על בנו לעניין עונשין).

✓ **רמב"ם** – רק ע"פ עדים סומכים לעניין חליצה.

- **והרי"א** – אף האב נאמן לעניין חליצה, ורק לעונשין אינו נאמן.

- סה"ת – הוחזק בעני השכנים מהני. ואף בריבוי שערות מהני להחזיקו לגדול.

כ"פ מין בשם י"א.

הגה: ובנים הרי הם כסימנים (יבמות יב:).

יב: לכתחילה יעמדו (שם קג:).

יג: חליצת מעושים פעמים פסולה (קו:).

רמב"ם: לכן צריך לבטל המודעות.

דיני מנעל

יד: לכתחילה יתנו המנעל במתנה ליבם (שם קא:).

טו: המנעל צריך להיות כולו של עור ולתופרו בעור (קב:).

וה"מ לכתחילה אבל בדיעבד כשר (רא"ש).

הגה: וי"א שאף בדיעבד פסול (הרמ"ה).

• **מין:** אבל רצועותיו א"צ של עור (שם – תרס"ו: משער כשר כהטור):

תרס"ו שער כשר:

✓ **טור** – מכל המינים כשר ול"ד שער.

אבל נמ"י – דווקא של עור או שער שבא מהעור.

כ"פ הרמ"א בשם וי"א.

טז: לא חולצים לכתחילה במנעל (יבמות קב. – אם יבוא

אלוהו כל"ק שלכתחילה לא חולצין במנעל. כ"פ הרי"ף והרא"ש).

• טעם שלא לחלוץ המנעל גזרה משום מנעל מרופט (שם).

יז: לכתחילה יעשו מעור בהמה טהורה (תו"ס בשם ר"ת שתחש בהמה טהורה היא)

יח: יהיו בו רצועות לקושרו (יבמות קב:).

ויא שיהיו לבנות דווקא (סמ"ק).

כא: יהא עשוי לצורת רגל ימין וינעלו לימין (קד. – חלצה בשמאל פסולה. טור – לכן יעשו לצורת רגל ימין).

כב: חלצה בסנדל של עץ מחופה עור – כשר(קא:).

ואם אינו מחופה עור פסולה (הרמ"ה).

חלצה בשמאל – פסולה (קד:).

חלצה במנעל גדול או קטן מדי פסול (קא, קג).

חלצה במנעל שאין לו עקב – פסולה (הרמ"ה).

חלצה באנפילה של בגד – פסולה (קב:).

כג: מנעל שהלבישו לע"ז – לא תחלוץ לכתחילה, ושל תקרובת ע"ז אף בדיעבד פסול (קג:).

חליצה בימין

כ"ד: חליצה בשמאל – פסול (קד.).

השולט בשתי רגליו או שתי ידיה – תחלוץ בימין (סמ"ג) **הגה:** איטרת יד – תעשה בשמאל.

כה: איטר רגלו:

י"א – שחולץ בשתייהן (מרדכי).

י"א – אין לו תקנה (רמב"ן והרשב"א).

הגה: ונהגו כסברא ראשונה.

אופן נעילת המנעל

כו: ינעל כשהוא יחף (מרדכי).

ולכן ינקה רגליו שלא יהא בהם טיט (ראבי"ה).

הקריאות

כט: תקרא "לא אבה יבמי" נשימה אחת (קו.).

י"א אף 'לא חפצתי ברכת המזון בנשימה אחת (רשב"א).

ל: ידחק רגליו בקרקע (קג.).

לא: גידמת חולצת בשניה (קה).

לג: צריך שהיא תתיר הקשר וגם תשמוט המנעל מעל רגליו (קב.).

הגה: וי"א שאם יכול להלך בלי קשירה, והיא רק חליצה – כשרה (רא"ש).

לד: היתה רגלו עקומה לאחר או הפוכה על צידה – אינו חולץ (רמב"ם).

לה: חליצה מהארכובה ולמטה כשרה, למעלה פסולה (יבימות קא.).

הרי"ף – מדובר שהקשירה למטה/למעלה מהארכובה.

משמע שרגליו קטועות אף למטה אין לו תקנה.

כ"ד הרמב"ם, סה"ת. **כ"פ** המחבר בשם י"א.

ר"ח – מדובר שנקטעה רגלו למטה/למעלה.

כ"ד הרא"ש. **וכ"פ** המחבר בשם וי"א.

לו: קרעה המנעל ונתגלתה רגלו או שרפתו – חליצתה פסולה (שם קב.).

לז: היה לבוש שני מנעלים, חליצה העליון וקרעה התחתון – פסולה (שם קב.).

הגה: אבל חליצה שניהם – כשרה (הרא"ש).

לח: תירוק בארץ כנגד היבם רוק הנראה לדיינים (שם קו.). **ואם** לא ראו הרוק בדיעבד כשרה (רמב"ם).

לט: רקקה וקלטתו הרוח – תירוק שנית (קו.).

הגיע מול פניו וקלטתו הרוח – כשרה (הרמ"ה).

מ: רקקה דם – א"צ לרוק שנית, שא"א בלא צחצוחי רוק (קה.).

• **אם לא מצצה** אלא דם שותת

רי"ף ורמב"ם – אינו כלום. **כ"פ** המחבר בשם וי"א.

ראב"ד והרא"ש – כשרה. **כ"פ** המחבר.

מא: אכלה שום שמרבה הרוק והרוק זב מפיה – אינו כלום (קו: שום או גרגיشتא).

כ"פ הרמב"ם לאפוקי הרי"ף דס"ל שגמ' זו לא להכלה.

הגה: ונהגו למונעה מלאכול כלום (סה"ת).

מב: מקרים אותם הפסוקים (קו.).

מג: סדר חליצה (קו:). **החליצה** לבד מעכבת (קד.).

אילם ואילמת חליצתן פסולה (שאינן ראויים לבילה – קד:).

שוטה וקטן לא עשו כלום (תוספתא).

• **חרש וחרשת** (וקטן) – חליצתן פסולה (קד:).

רמב"ם – חליצת חרש וחרשת אינו כלום כמו קטן.

רמב"ן ורשב"א – חליצתן רק פסולה ולא כמו קטן.

כ"פ המחבר בשם וי"א.

מד: צריך ששניהם יכונו להתירה לשוק שאל"כ לא הותרה אבל נאסרה על האחים (קו.).

ר"ף רמב"ם – אף שרק אחד כיון נאסרה על האחים.

רא"ש והתוס' – רק כששניהם כיונו נאסרה על האחים.

• **מן:** יבמה שגדלה בין האחים וראינו שחליצה לאחים אסורה ולהתייבם, וצריכה חליצה מכל האחים. **אבל** אם לא ראינו מותרת להתייבם (קב:).

מב: רקקה בפני היבם נפסלה לאחים (קד:). ודוקא כשהיה בפני ב"ד (בי").

מו: צריכה להיזהר לא לירוק לפני היבם קודם חליצה שלא תהיה חליצה פסולה ותצטרך לחזור על כל האחים (הגמ"י).

מז: קריאה לבד לא נפסלת להתייבם (קה).

מח: סומא לא יחלוץ לכתחילה ובדיעבד כשר (קג.).

כשאין שאר אחים אף לכתחילה יחלוץ (ראב"ד).

• **ושליטי גיבורים:** אף לכתחילה סומא חולץ, שאין צריך לראות הרוק אלא הדיינים.

מט: חליצת קטנה – פסולה ונפסלה לאחים (קד:).

הגה: וכשתגדל תחלוץ שנית לאחד מהאחים וא"צ לחזור על כולם (תה"ד).

נ: חליצה מוטעית כשרה (קו.).

ואף שפטורה מלשלם ליבם מ"מ תתן לו שכר שכיר (שם).

ואם אינה רוצה להתייבם בטענה מבוררת, אך שכר שכיר א"צ לשלם לו, שהרי חייב לחלוץ (שם).

הגה: ואם כבר נתנה לו או השלישה ביד שלישי חובת לשלם (רשב"א).

נה: חליצה פסולה פוסלת על האחים לכהונה ולקרובותיה, אבל לא הותרה (גיטין כ"ד:).
עברה ונשיאת לזר תחלוץ עכשיו, מ"מ מפרישים אותה מבעלה עד שתחלוץ (רמב"ם).
נו: כיון שלא חולצים א"כ מכירים היבם והיבמה, כל שנים יכולים לכתוב שטר חליצה (קו:).
צריך לשרטט שטר חליצה מפני הפסוקים שבו (קו:).

נא: א"ל 'חלוץ ובכך אתה כונסה' – אינה חליצה להתירה כיון שלא נתכוון להתירה אבל נפסלת לאחים (קו:).
מ"מ עכשיו שכבר נאסרה עליו כופים אותו לחלוץ (שם).
נב: א"ל 'חלוץ לה ואח"כ תוכל לכונסה' (והאמת שאחר חליצה נאסרה עליו) – יש מי שאומר שחליצה כשרה (ירושלמי והרשב"א).
נג: חליצה בכפיה דינה כמו גט מעושה (קו:).
נד: מסר מודעה – חליצה פסולה ולא בבטלה (ריב"ש).

קע

דין גט אחר גט ומאמר אחר מאמר

ומותרת רק לאחים (שם נב:).
אבל אם גירשה:
רש"י – אסורה למגרש. **כ"פ** המחבר.
רא"ש – אף למגרש מותרת. **כ"פ** המחבר בשם י"א.
טז: ביאת בן ט' כמאמר בגדול (יבמות צו:).
יז: חלץ לבעלת הגט או לבעלת המאמר – לא פטר צרתה. חלץ לצרתה פטר אותן (כז:).
יח: כשיש לפניו שני יבמות מבית אחד, אחת אסורה ואחת מותרת, למי חולץ?
בה"ג – כשחולץ חולץ לפסולה, כשמייבם מייבם לכשרה. **כ"פ** המחבר.
רמב"ם – חולץ לכשרה כדי שתפטר גם הפסולה.
כ"פ המחבר בשם י"א.
יט: שני יבמות, ביאה או חליצה לאחת מהן פוטרת צרתה (מג:).
כ: שני יבמים שיבמו שתי יבמות מבית אחד. הראשון זכה, ואם אין ידוע הראשון – יוצאו שניהם בגט (רמב"ם).

א: יבם שנתן ליבמה פסלה עליו ועל כל אחים, וכן הדין אם עשה בה מאמר. ומוציאה בגט (יבמות נ:).
ג: כיון שמאמר וגט אינו פסול לגמרי, יש אחריהם מעשה (ביאה, חליצה וכו') – יבמות (כו:).
ה: חליצה פסולה צריכה לחזור עלך כל האחים (כו:).
ו: יש מאמר אחר מאמר או גט אחר מאמר (שם) משנה.
ז: עשה מאמר ונתן גט – צריכה חליצה. מאמר וחלוץ – צריכה גט (שם).
יג: בעל אחר חליצה:
צ"ר"פ – צריכה גט.
ראב"ד – דווקא בעל לשם אישות, אבל בעל לשם יבמין א"צ גט.
טו: עשה מאמר ואח"כ נתן גט לזיקתו – פסלה עליו ועל כל האחים, וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו (יבמות לב:).
 נתן לה גט למאמרו ולא לזיקתו – נשארה זקוקה

קעא

דין שתי יבמות חרשות קטנות

והראב"ד – אין מלמדים הקטנה שתמאן רק כשבא לקיים מצוות יבום דאורייתא, אבל כאן אין יבום דאורייתא בחרשת.
ב-ד: שתי חרשות, שתי קטנות, פקחת וחרשת (הכל במשנה קיא:).

א: נפלו ליבם קטנה וחרשת – אין ביאת אחת פוטרת צרתה (יבמות קי:).
כיצד תקנתם: מלמדים הקטנה שתמאן וכונס החרשת, ויכול אח"כ לגרשה בגט.
כ"פ הרי"ף – מלמדים הקטנה שתמאן כר"א.

קעב

דין יבום סריס חש"ו וטומטום וכן יבמה

א: סריס חמה ואיילונית לאו בני חליצה נינו, ולכן אם חלצו לאיילונית לא נאסרה לכהן (יבמות עט:).

הגה: ה"ד סריס חמה? כל שלא ראה מעולם שעה אחת בכשרות. כגון כל שמטיל מים ואינו עושה כיפה (שם). ולכן אם בילדות עשה כיפה כספק כיון שנולדו אח"כ סמני סריס, ולכן לא חולץ ולא מייבם. **מק:** ולכן איילונית ודאית צרתה פטורה מיבום (יב:).

ב: ספק איילונית חולת ולא מתייבמת (טור).

ג: סריס אדם חולץ ולא מייבם (שאסור לבוא בקהל) ואשת סריס אדם חולצת או מתייבמת (שם עט:). **עבר** ובא עליה קנאה וצריך להוציאה בגט (שם). **הגה:** היתה יבמתו גיורת (שמותר לקיימה) מותר לייבם (נמ"י).

ה: סמני סריס חמה (פ:).

הגה: אף בסימן אחד הוי סריס (שם - כרבי יוחנן). **הביא** ב' שערות בזקנו - אינו סריס אלא כ"י היו שאר כל הסימנים (שם).

• **תו"ס** והרא"ש: אבל נתמלא זקנו שוב אינו סריס (אף שיבוא כל שאר סימני סריס). **הגה:** וכן אם יש לו ב' שערות בגופו לא הוי סריס.

ו: באיזה גיל תקר איילונית (נידה מז:).

הגיל	הדין
עד 12/13	דינם כקטנים
12/12-20	אף שהביאו סמני סריס איילונית דינם כקטנים
20-35	אם יש בהם סימנים - דינם כסריס/איילונית אין בהם סימנים ולא הביאו ב' שערות - דינם כקטנים
35+	אף שאין בהם סימנים - דינם כסריס/איילונית

קעג

דין יבמה האסורה ליבם באיסור כרת, ודין צרתה, וסוטה וצרתה, וקטנה שמיאנה:

פטורות (יבמות ב:).

א: יבמה שהיא ערוה ליבם באיסור כרת - היא וצרת

ד: סמני איילונית (פ:).

טור - אף בסימן אחד נעשית איילונית.

כ"פ סמ"ג בנוסחת הרמב"ם.

ה"ה בנוסחת הרמב"ם - צריך כל הסימנים.

כ"מ מהמחבר.

ה: אנדרוגינוס (יבמות פא. - סתירה בין משנה

לברייטא ברבי יוסי):

רי"ף והרמב"ם - הוא ספק כרבי יוסי בברייטא.

כ"פ המחבר בסתם.

רש"י, **ר"י** והרא"ש - כזכר ודאי כרבי יוסי במשנה.

כ"פ המחבר בשם י"א.

ט: טומטום שנקרע ונמצא זכר (פא:).

צריך והרמב"ם - דינו כזכר כרבי אמי. כ"פ המחבר

רא"ש - דינו כספק כרבי יהודה. כ"פ המחבר בשם י"א.

י: **הזקן** ביותר שתשש כוחו הוי כסריס אדם (הרי"ף

תוספתא). ואם בא עליה מותר לקיימה (רמב"ם ונמ"י).

יא: חרשת שוטה וקטנה מתייבמות ולא חולצות

(ק"ב:).

ולאחר יבום יכול להוציא (שם):

טור - אף שוטה וקטנה יכול להוציא.

צריך - רק חרשת יכול להוציא ולא קטנה ושוטה.

יב: חש"ו לא חולצים ולא מייבמים (הרי"ף תוספתא)

חרש יכול לגרש יבמתו מאחיו חרש ולא מאחיו הפיקח

(גיטין עא. ורש"י).

קטן יכול להוציא בגט רק אם בעל אחר שהגדיל (נידה

מה:).

יג: חרשות/פקחות הנשואות לחרשים/פקחים (ק"ב:).

טז: אשת קטן - פטורה מחליצ הויבום (צו:).

ראב"ד – אף סוטה ודאית צריכה חליצה.
כ"פ הרמ"א (י"א).

והרא"ש – ספק סוטה חולצת, ודאי סוטה פטורה.
וצרת ספק סוטה אף מתייבמת. כ"פ רי"ף ורמב"ם.
• אשת כהן שנאנסה דינה כזינתה לענין ייבום דכתיב
בה 'טומאה' (נמ"י).

יב: אשת אחיו שלא היה בעולמו (שם ב; יז).

אם מת היבם קודם שעשה מאמר – צרת היבמה
פטורה מפני צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו, שאף
קודם המאמר יש זיקה (שם יח: עשה בה מאמר ומת).

יד: יבמה קטנה שמיאנה ביבם – אסור לו ומותרת לזר
בלא חליצה אם אין לו אחים (קז: כשמואל).
אבל צרתה מותרת ליבם ואפילו היא מותרת לשאר
אחים.

טו: היתה עם בעלה ספק קידושין – מתייבמת ממ"נ
(שם מא:). אבל ספק גירושין – רק חולצת (תו"ס שמא
גרשת אחיו היא).

טז: המגרש אשתו גדולה או קטנה שהשיאה אחיה
והחזירה ומת – מותרת להתייבם (משנה קח: כת"ק).
אבל קטנה שהשיאה אביה וגרשה והחזירה אסורה
להתייבם, כיון שגירשה מהתורה וחזרתה מדרבנן (שם
קט:).

יז: בד"א כשגירשה והחזירה כשהיא קטנה. אבל
החזירה גדולה א"נ קטנה וגדלה אצלו – אף מתייבמת
(קט:). **וה"ה** לחרשת כה"ג (רמב"ם).

ב: ודוקא ביבמה אבל בתו הנשואה לזר מותר לישא
צרתה (יבמות יג. שש עריות... חליצה ולא מתייבמת).

ג: היתה ספק ערוה לבעלה או ליבם – חולצת ולא
מתייבמת (הרי"ף בשם תוספתא – הספקות חולצות
ולא מתייבמות).

ד: היתה ערוה לבעלה (שנישואין לא תפסו בה) צרתה
חולצת או מתייבמת (יבמות י). הנושא את אשת אחיו
אין צרתה פטורה).

ה: יבמה שהיא ערוה ליבם, ולבעלה היו בה ספק
קידושין – צרתה חולצת ולא מתייבמת (יבמות ל:).

ו: היתה ערוה ליבם, אבל מתה בחיי בעלה או מאינה
בו – צרתה מתייבמת (יבמות ב. וכולן שמתו או מיאנו).

ז: היתה ערוה לבעלה וספק אם מתה בחיי בעלה או
אחר מיתת בעלה – צרתה חולצת ולא מתייבמת (שם
סז: נפל הבית עליו ועל בת אחיו).

ט: יבמה שהיא ערוה על היבם ובנוסף היא איילנית –
צרתה מתייבמת (יב. צרת איילנית מתייבמת).

י: צרת ערוה שנישאת לשוק ואח"כ נודע שהיתה צרת
איילנית – תצא מהבעל בגט ומהיבם בחליצה להתירה
לשוק (גיטין פ. כל העריות שנישאו צרותיהן ונמצאו
איילניות).

ואם רק נתקדשו לזר מותרת ליבם (יבמות צב. אין קידושין
תוספים ביבמה לשוק. ושמואל אמר – צריכה גט מספק).

יא: מי שזינתה תחת בעלה ברצון ונפלה ליבום – דינה
כערוה והיא וצאתה אסורות להתייבם (יבמות יא:).

• **ספק זינתה:**
סוטה (ה:): הסוטה חולצת

קעד

דין האסורה ליבם באיסור לאו ועשה

ולא מייבם (מא:).

ואף צרתה חולצת ולא מתייבמת (טור).
ב"ש – דשוי חז"ל חלוצה כגרשה, וא"כ הוי כאחות
גרשתו והוי ערוה וצרתה אסורה.

ד: מי שיש עליו זיקת שני יבמים (כגון ג' אחים נשואים ג'
נוכריות, ומת א' מהם ועשה בה שני מאמר ומת – לשלישי
הוי זיקת שני יבמים) – היא וצרתה חולצת ולא מתייבמת
(יבמות לא:).

ה: נתן גן ופירש למאמר – חזרה הזיקה ומותרת
להתייבם לשליש (שאין כאן זיקת שני יבמים). **אבל** נתן
גט סתם – אסורה להתייבם (רמב"ם).

א: יבמה האסורה ליבם באיסור לאו, שניות – היא
חולצת (יבמות ב.). **וצרתה** אף מתייבמת (נמ"י).

אין חליצת היבמה פוטרת צרתה (רמב"ם).
עבר ובא עליה קנאה ופוטרת צרתה ומוציאה בגט (שם
כ: מפצוע דכא שיבם).

ב: היתה אסורה לבעלה איסור לאו, עשה הוא מדרבנן,
כיון שתוספים בה קידושין – מתייבמת (שם פד. יש
אסורות לבעל ומותרות ליבם).

חנן ממחזיר גרושתו לאחר שנישאת שחולצת, אבל
צרתה אף מתייבמת (שם יא:).

ג: החולץ ליבמתו ונשא אחיו אוחתה ומת אחיו – חולץ

אם בשחרור נגמרו קידושי ראובן, אין קידושי שמעון כלום.

אם פקעו קידושי ראובן קידושי שמעון עיקר, וממ"נ יש עליה זיקה אחת (תו"ס).

י: קטן הבא על יבמתו ומת – חולצת ולא מתייבמת, שאין ביאת קטן קונה לגמרי ויש עליה זיקת שני יבמים (שם צו:).

ז: מי שחציה שפחה שנתקדשה לראובן, ונשתחררה אח"כ ונתקדשה לאחיו שמעון ומתו שניהם – מתייבמת ממ"נ (גיטין מג.):

קעה

דין יבמה שהיתה אסורה והותרה

י: עשה מאמר באחת ואח"כ נפלה אחותה לפניו – יוציא בעלת המאמר בגט וחליצה, ואת אחותה בחליצה (כט.).

ז: מת נוכרי וכנס בעל האחיות ומת, ונפלו שתיהן לפני אח השלישי הנשוי לאחותה (ל.):

ראשונה – יוצאת משום אחות אישה.

שניה – יוצאת משום צרתה.

ואם לא כנסה שניה (אשת הנוכרי) יוצאת בחליצה (רא"ש).

*: פקחים/פקחות/קטנות – דפים קט-קיב.

א: יבמה שאינה ראויה להתייבם בשעת נפילה משום ערווה – אסורה עולמית, אף שיפקע איסור ערווה (יבמות לב.).

אפילו נפלה לפניו פעם אחרת (כגון שהתייבמה לאחיו ושוב נתאלמנה) (ל.).

היתה מותרת בשעת נפילה ונאסרה וחזרה והותרה – מותרת להתייבם (כז:).

ב: שני אחים נישואים ב' אחיות ומתו שניהם – אחת תחלוץ והשניה תתייבם. ואם לא ברור מי מת ראשון – שניהן חולצות (כז: אחיות איני יודע מי שנאן).

ואם היתה אחת מהן אסורה לבים (כח:).

איסור שניות, עשה או לאו – חולצות.

איסור ערווה – מייבם לשניה.

קעו

דין יבמה שאינה בת יבום משום ספק זקוקה, ודין נשי תערובות

ה: נתערבו ולד הכלה וחמותה וגדלו ונשאו ומתו – בני הכלה חולצין תחילה (דהוי ספק אחי אביו) ובני הזקנה יכולים לייבם ממ"נ (שם צט.).

ו: מתו האחים הוודאים – הספקות חולצין לנשי בני הזקנה, ונשי בני הכלה א' חולץ ושני מייבם (צט:).

ז: לא שהתה אחר בעלה – בניה מזה ומזה חולצין לאשת הספק. וכן הספק חולץ לנשותיהן ולא מייבם.

הי לראשון ולשני בנים מנשים אחרות – הספק חולץ להן או מייבם, והם א' חולץ ושני מייבם (ק.).

ח: חמש נשים שילדו במחבוא ונתערבו וולדותיהן (צח:).

א: קידש אחת משתי נשים ואינו יודע את מי – צריך גט לכל אחת. מת ולו אח אחד – חולץ לשתיהן. הי לו שני אחים – א' חולץ ואחד מייבם (יבמות כג:).

קדמו שניהם וכנסו – אין מוציאים מידם (שם).

ג: שנים שקדשו שתי אחיות ולא יודעים מי קידש את מי (כג:).

ד: מי שהלך למדינת הים ונישאת אשתו וחזר הבעל ומתו – אחים של והבעל ושל הבעל חולצים ולא מייבמים (פז: צא:).

קעז

הלכות אונס ומפתה

א: המפתה משלם קנס, בושט ופגם. והאונס מוסיף גם צער (כתובות לט.).

• **הבדלים בין אונס למפתה:**

א. אונס חייב שלאיתה אותה, משא"כ במפתה.
ב. אונס משלם גם צער, משא"כ מפתה.
ד. אונס משלם הקנס מיד, משא"כ מפתה שפטור אם נושאה.

• **הגה:** קנס בגילים: ג' – 12.5 (שתתבגר) – (כתובות מ: כחכמים).

המפתה שנא אותה – אין משלם קנס (לט.).
ב"ש – קנס רק בבתולה, אבל בושט אף בבעולה. כ"מ מהרמב"ם.

• **הנושא בעולת עצמו, כמה כתובתה?**

רמב"ם – 200 כמו בתולה. כ"כ רש"י (בחומש), הטור. **תוס' (ר' יהונתן)** – מנה.

• **ת' נו"ב:** הסביר מל"מ טעמו של הרמב"ם – שהוא גזרת הכתוב והכתובה תמורת הקנס.
ולפ"ז: כשאין קנס (בודרת) יש רק לה מנה.

• **כשפיתה אישה האסורה עליו ועבר וכנסה,** אף שכופים אותו לגרש מ"מ נפטר מהקנס כיון שכנסה (מל"מ).

ב: אונס ומפתה דנים בב"ד של ג' סמוכים בא"י (סנהדרין ב. ח.).

ולכן בימנו שאין סמוכים מנדים אותו עד שייפס ויתן לה מה שראוי לה (הרי"ף).

ג: האונס חייב לשאתה (דברים כב.).

והיא ואביה יכולים לעכב (כתובות לט:).
לפיכך אין לה כתובה – כיון שנותן הקנס ניד (לט:).

• **פת"ש:** לפ"ז אם הודה בקנס שהוא פטור האם מתחייב בכתובה?

לתו"ס – כיון שאין לה קנס יש לה כתובה.
לרמב"ם ולשו"ע – אין לה כתובה, כיון שהטעם העיקרי כיון שלא יכול לגרשה, ולכן אף שהודה בקנס פטור מכתובה.

ז: היתה אסורה עליו או מצא בה ערות דבר – אינו רשאי לשאתה ואם נשאה יגרשנה (לט.).

הגה: אנס אותה ואח"כ פיתה אותה (בין באותה ביאה או ביאה אחת - ב"ש) – חייב כאונס (מהרי"ק).

ה1: הנטען על הפנויה

רא"ש – לא רצוי לכונסה, כיון שהוא רק קול ויש לזות שפתיים. כ"פ המחבר בשם י"א.

הר"י – מצוה לכונסה כמו באנוסה.

כ"פ המחבר בשם י"א

• **הגה:** במקום שיש לחוש שתצא לתרבות רעה אם לא יכנסה – מותר לכונסה (מהרי"ק).

ודוקא בקול, אבל אם בא עליה בודאי – מצוה לכונסה.

ה2: **הגה:** זונה שתבעה שנדר באתננה – חייב להישבע (ריב"ש).

אסור להפקיר בתו כדי שיקבל כסף קנסה, ומקרי קדשה (רמב"ם).

רש"י ב"ד יכולים לקנוס הזנות, ומעשה בזונה שזינתה עם הגוי וחכתו חוטמה כדי לנולד (ת' הרא"ש).

קעח

הלכות סוטה

א: המקנה לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאת – אסורה לו עולמית (טור – לפי שבימנו א"א להשקותה).

ואז הפסדיה כתובתה (סוטה כ"ד. מתו בעליהן אין להן כתובה, כיון שא"א להשקות).

• **מ"מ** מה שהכניסה לו ותוספת שליש נוטלת (כנה"ג).

ב: כיצד קינוי

אפילו קינה לה מאביה (סוטה כ"ד), ומהשחוף (כו:). חוץ מהקטן (משנה כ"ד) ומן הבהמה (גמ כו: כרב פפא).

מקנה לארוסה וליבמה (כג:).

• **שחוף** שבא לא אשת איש (בלא קינוי):

ב"ש – נאסרה על בעלה

עצי ארזים – לא נאסרה (דלא מקרי ביאה) ורק בקינוי נאסרה שתלוי בהקפדת הבעל.

ג: **קטנה** שזינתה תחת בעלה:

רמב"ם – אם קידשה אביה אסורה לבעל, קידשה אחיה לא נאסרה כיון שיכול למאן, לפי שאין לה רצון.

כ"פ המחבר בשם י"א

ראב"ד – אפילו השיאה איבה לא נאסרה (שפיתוי קטנה אונס) אא"כ בבעלה כהן.

- **רשב"א:** אף שבלא עדים לא נאסרה, אם חושב שנטמאה מצוה לגרשה.
- פת"ש** – פירוש כשיש ב' עדים מגרשה בלא כתובה, וכשאינן ב' עדים מגרשה בכתובה.
- **ת' ב"ד:** אמר לאשתו 'תראי שלא תישארי לבד עם הפועלים' וכן אמר לאחיו לא להשאירה לבד. ואח"כ בא ומצא אחיו בחוץ ופועל אחד בבית – מותרת לבעלה: א. אין הלשון לשון קינוי. ב. קינוי בלשון רבים (פועלים) אינו קינוי. ג. לה היתה סתירה, כיון שהאח עלול להיכנס בכל רגע.
- ת:** עד אחד העיד שנסתרה שיעור טומאה, אם נאמן עליו יוציא בכתובה, ואם לאו – מותרת (קידושין סו, ההוא סמיא).
- ואם** היא מודה שזינתה – תצא בלא כתובה, וכ"ש אם הוא ראה אותה שזינתה (רמב"ם).
- וכשהוא** ראה שזינתה שאז טענתו ודאי יכול להשביעה בנק"ח שזינתה ותצא בלא כתובה אם תודה.
- הגה:** סתירה אחר קינוי נאסרת, ואין חילוק עם בעלה בעיר, או פתח פתוח לרה"ר (תה"ד).
- ט:** לא קינה לה וע"א מעיד שזינתה והיא שותקת. אם נאמן עליו **כשנים** – יוציא בכתובה, ואם לאו – מותרת (קידושין סו. ההוא סמיא).
- **מתי נאסרת - הבדלים בין קינא לה או לא:**

	קינא לה	לא קינא לה
1.	אף שהעיד שנסתרה	רק כשמעיד שזינתה
2.	רק שנאמן עליו	רק כשנאמן כשני עדים
3.	אף שמכחישה אותו	רק כששותקת

- **הגה:** בזה"ז שיש חרם רבנו גרשום לא לגרש אישה בע"כ, האם נאמן לומר שמאמינה שזינתה?
- **הגמ"י** – אינו נאמן שמאמינה שיכול לגרשה, שמא ענין נתן באחרת. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א.
- כ"כ מרדכי** וי"א שאף כופין אותו ומשמש עמה. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א.
- **סמ"ק** – אף בזה"ז נאמן לומר שמאמין לה ויוכל לגרשה בע"כ. **כ"פ** הרמ"א בשם י"ח.
- **הגה:** היתה קטטה בניהם – אנו נאמן לומר שמאמין לה כדי לגרשה בע"כ (מהרי"ו).
- **לענין כפיה לשמש עמה**
- מרדכי** – כופין ומשמש עמה. **כ"פ** הרמ"א בשם י"א.
- ת' נו"ב** – קשה לכופו, שהרי עשאה עליו חתיכה דאיסרא ואין להאכיל אדם דבר שאסור לו.
- יא:** שמם העם מרננים, אחר שקינא לה, עד שהנשים נושאות ונותנות בה שזינתה מאיש פלוני – יוציא בכתובה (סוטה לא).
- יב:** בעל שמחל על קינויו לפני שנסתרה – מהני (שם

- כ"פ** המחבר בשם וי"א.
- **מרן:** גדולה שזינתה בשוגג שחשבה שזה בעלה (שגגת הגוף) – מותרת לבעלה (רמב"ם).
- הגה:** אבל זינתה שסברה שמותר לזנות (שגגת איסור) אסורה לבעלה (מהרי"ק).
- **הגה:** אישה שנתייחדה עם אנשים בדרך ובאה ואמרה שנאנסה (מרדכי):
- יא(רבתי)** – נאמנת במיגו שלא נבעלה כלל, ומותרת לבעלה.
- וי"א(ר' שמחה)** – הואיל ונתייחדה אבדה המיגו שלה ונאסרה על בעלה.
- **פת"ש:** אישה שיצאה מדעתה וזינתה עם גוי מרצונה, ואח"כ נתרפאת, האם מותרת לבעלה?
- **ת' מקום שמואל** – נאסרה, שהרי יש לה תאוה זנות.
- **ת' כנסת יחזקאל** – מסתפק בזה.
- **בינת אדם** – לא נאסרה, תאוות זנות אינו עניין לרצון כלל, ושוטה דינה כקטנה שלא נאסרת.
- **שבט הלוי:** זוג חילוני שהתגרש בגירושין אזרחיים והלכה ונישאת לאחר, אח"כ חזרה בה וקיבלה גט כהוגן, האם נקרא אונס ומותרת לשני? **יש להתיר** - **רמב"ם** – התועים הקראים דינם כתינוק שנשבה דהוי אונס.
- מ"מ** בשבת (סח.) נחלקו בתינוק שנשבה אם הוי אונס.
- **מ"מ** כיון שעשתה בתמימותה יש לצדד להקל, כיון שאיסור לבועל רק מדרבנן.
- **ת' נו"ב:** יצא קול ע"י גויה שהסבא התייחד עם נכדתו הנשואה, וכשבא הבעל הודית שנאנסה, והיא צעקה וקולה לא נשמע – מותרת לבעלה:
- עדות הגויה אינו כלום.
- מה שהודתה, הרי טענה שאנסה היתה (והוי הפה שאסר הוא הפה שהתיר).
- ל"ד לאישה שנאנסה ע"י אנשים בדרך, כיון שאבדה מיגו שלה.
- ז:** כיצד היא הסתירה (סוטה ב.).
- זמן סתירה** – כדי לגמוע ביצה ולגומעה (לא).
- **ת' נו"ב:** באו עדים וראו אותם בסתר, צריך זמן סתירה בפניהם ולא מצטרף מה שנסתרו כבר קודם.
- ה:** קינה משנים – הוי קינוי (ירושלמי רמב"ם)
- פת"ש** – ואם נסתרה שיעור טומאה מאחד נאסרה.
- י:** כיצד מקנה לה (ב).
- אין** סתירה אוסרת בלא קינוי (כה).
- אפילו** נסתרה ע"ד ניאוף לא נאסרה (רא"ש).
- ז:** לא יאמר אדם לאשתו, אפילו בינו לבינה 'אל תסתרי עם פלוני' שמא קי"ל כר"י בר יהודה (ב).
- הגה:** ואם עבר וקינה לה ימחל לה מיד לפני סתירה (כ"ד).

ואם לא היה קינוי ובאו עדי כיעור והוציאה בעלה – גם אסור לנחשד, ואם עבר ונשאה ויש לה ילדים ממנו – לא תצא (רמב"ם).

יח: אבל כשיש עדים שזינתה תצא מבעלה אף שי לא בנים ממנו (יבמות כ"ד).

יט: לכתב ר"ת – אין חייבים מיתה על בעילת גוי, דרחמנא אפקריה לזרעיה (והוי כנבעלת לחמור).

לכן א"א שנבעלה לגוי וגרשה בעלה והתגייר הגוי – מותרת לו. ול"א נאסרה לבעל כיון שביאתו כבהמה.

וכן נראה לריב"ם.

והרא"ש – הביא טעם אחר, דבזינתה בעלמא נאסרה לבעל רק בגלל הבעילה באיסור, אבל בלא"ה מותרת לו. אבל בגוי שאף בלא בעילה אסורה לו ולא נקראת 'נטמאה נטמאה' א' לבעל וא' לבעל, לא נאסרה על הגוי.

הגה: מ"מ אדם שבא על אחות אשתו הנשואה בחיי אשתו ואח"כ גרשה בעלה – אסורה לבעל אף אחר מיתת אשתו (אף שלפי טעם הרא"ש צ"ל מותרת שהיתה ממילא היתה אסורה לבעל מחמת אחות אשתו), לפי שראויה היתה אחר מות אחותה (מרדכי).

• **פת"ש:** ה"ה זינתה עם הקטן ואח"כ גדל אסורה לו (לפי שתהיה ראויה לאחר שידל).

כ: אשת איש שטוענת על איש שרודף אחריה והוא מכחיש – אין להאמינה, אלא יגזרו עליו נידוי ולא ידבר עמה ולא יגור בשכונתה.

ואם הוא מוחזק לחשוד על העריות – גוערים בו בנזיפה ומאיימים עליו (ת' הריב"ש).

כה). ואם גרשה הוי כמחל ואם החזירה צריך קינוי מחדש (תו"ס בשם ירושלמי).

יג: אלו שב"ד מקנים לה: חרש, שוטה וחבוש בבית האסורים. ואם נסתרה נאסרה וכשיתרפא בעלה יגרשנה (כ"ד).

• **ת' נו"ב:** אישה שנחשדה ושלחו ב"ד להתרות בה ובבעלה שלא תתייחד עם הנחשד ולא רצה הבעל – אי אפשר לאוסרה אם נסתרה, לפי ש –

א. ב"ד מקנא רק כשהבעל לא יכול לקנות, וכאן יכול לקנות אלא שאינו רוצה.

ב. ב"ד לא יכול לקנות ע"י שליח.

יד: עד אחד שהעיד שנטמאה אחר סתירה – תצא בלא כתובה, ואפילו עבד ושפחה נאמנים (לא).

• **ב"י:** דווקא כשקינא לה (שיש רגלים לדבר) ע"א נאמן להפסיד כתובתה, אבל בלא קינוי לא נאמן.

טו: חמש נשים ששונאות אותה נאמנות לומר שנטמאה לאוסרה אבל לאל להפסיד כתובתה (לא).

רש"י – שהתורה באמינה לכל עד ('עד אין ברכת בה').

טז: מה צריכים לראות עדי טומאה:

בה"ג – כמחול בשפופרת.

להר"ח – די שיהיו דבוקים זב"ז כדרך הנואפים. כ"כ רי"ף ורא"ש.

יז: אישה שנאסרה על בעלה ע"י קינוי וסתירה – אסורה לנחשד (סוטה כז).

ואף אם עבר ונשאה תצא בגט (יבמות כ"ד). כ"פ הרמב"ם.

קנה

עד איזה זמן הקטנה ממאנת, ויתר דיני מיאון

א: בקרובותיה, ואסורה לכהן (כתובות קא).
ואם נשיאת לאחר ומיאנה בו אסורה לחזור אליו (יבמות קח: דלא אתי מיאון של אחרון ועוקר גט הראשון).

יא: הממאנת בבעל מותרת באביו, מיאנה ביבם אסורה לאביו מפני שנראית ככלתו בשעת נפילה (יבמות קז:).

- **מין:** מאינה ביבם האם מותרת לשאר אחים (שם):
- **רשב"א** – מותרת לאחים. **רב אמר** – אסורה לאחים.
- **האם מותרת לשאר קרובים?**

רמב"ם – מותרת לשאר קרובים. **כ"פ** מין בסתם.
רמב"ן, רשב"א – אסורה. **כ"פ** מין בשם י"א.

יב: קטנה ממאנת עד שתביא ב' שערות אחר יב (נידה נב). **או** עד תלד (יבמות יב: בנים הרי הם כסימנים).
• **הגה:** וכבר משעת הריון דינה כדולה ולא יכולה למאן (תו"ס).

• **מין:** כשלא הביאה סימנים עד מתי דינה כקטנה (נידה מז:).

עד 12 : קטנה, אף שהביא סימנים (שומא נינהו).
12-19 : קטנה כל שלא הביאה ב' שערות.

20-35 : הביאה סימני איילונות – דינה כגדולה איילונות לא הביאה – דינה כקטנה.

35+ : אף שלא הביאה סימני איילונות דינה כדולה איילונות.

• **מין:** שנת העשרים שיצאו ממנו ל' יום היא כשנת העשרים (נידה מד:).

טור – פירוש 19 ל' יום. **כ"פ** המחבר.

רמב"ם – 20 פחות ל' יום. **כ"פ** מבר בשם י"א

• **מין:** בת עשרים שהביאה סימני איילונות דינה כגדולה למפרע מגיל י"ב.

ב"ש: קשה, איך לפני זה ממאנת ומותרת לשוק, שמא יתברר שהיא איילונות ותהיה גדולה למפרע ולא יכלה למאן והוי א"א?

פרישה – מיירי שלא בא עליה אחר י"ב, דהוי הכל דרבנן, וכיון שאיילונות לא שכיחא לא חששו.

יד: הביאה ב' שערות לפני יב" שומא נינהו (נידה מה: תוך הזמן כלפנים. פירש הרא"ש צריכה ב"ש אחר י"ב).
מיהו אם מצאנו שערות אחר הזמן לא חיישינן שהיו כבר לפני הזמן ודינה כגולה אף לחלוץ (רמב"ם).

טו: בדיקת שערות אפילו ע"י אישה אחת (נידה מח:; רמב"ם).

א: קטנה יוצאת במיאון (יבמות קז:).

הגה: לכתחילה אין לב"ד להשיא יתומה קטנה במקום שנראה שתבוא למיאון (הגמ"י).

ב: גיל שממאנת (גיטין סה. – ג' מידות בקטן וכפסק הרמב"ם):

פחות מ 6 – אף מיאון א"צ

6-10 בודקים אותה אם יודעת לשמור גיטה צריכה מיאון.

10-12 בכל גוונא צריכה מיאון.

ג: כיצד ממאנת: 'אי אפשר בבעלי' או שהלכה ונתקדשה לאחר (יבמות קח:).

ד: ממאנת בין מהאירוסין או מהנישואין בין בפני בעלה בין לא בלבד בפני ב' עדים (יבמות קז:).
הגה: וי"א בפני ג' (ר"ח).

ה: גם בפני היבם ממאנת, וכן יכולה לממאן בפני כמה בעלים (קז:).
כתיבת גט מיאון (שם).

ז: צריך ב' עדים שמאינה בפניהם שיכירו אותה ואת בעלה, לכן מי שראה שמיאנה בפני ב' יכול לכתוב לה גט מיאון (קו:).
בדיעבד אף הכרת האישה לבד סגי (ב"י).

ט: אותם שמיאנה בפניהם צריך שיתברר אצלם שהיא קטנה (ע"פ נוסח גט מיאון).

י1: ממאנת אין לה עיקר כתובה, אבל תוספת יש לה (יבמות ק:).

כיצד: ממאנת אין לה מזונות.

- כגון שהלך בעלה למדינת הים ועמדה ולוותה ומיאנה (קז:).

- יוצאה במיאון הבעל אוכל פירות התלושין אפילו הם בעין (תו"ס והרא"ש).

- נכסיה שהעין נוטלת (כתובות קא:).

ואם אבדו: נ"מ – פטור. נצ"ב – חייב

- הוא מותר בקרובותיה וכן הפוך (כתובות קי)

- א"צ להמתין ג' חודשים (כתובות קי).

- מותרת לחזור לראשון אחר גרושיה מהשני (כתובות קח:).

י2: המגרש את הקטנה בגט – יש לה כתובה, ואסור

הרי"ף – ולכן גם אם קידשה אחר צריכה גט מהשני לחומרה.

כא: הביאה ב' שערות אחר י"ב ולא בעל – הוי ספק קידושין (נידה מו.).

הרי"ף – כיון שלא נפסקה הלכה (רב * שמואל) אם קיבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם.

כב: האידנא יש להחמיר שלא תמאן אחר י"ב אף שלא הביאה סימנים ולא בעל (שיתכן שיש גומות ואנו לא בקיאים בגומות, ועוד יתכן שגם שערות בגבה מהני וא"א לבדוק כל הגוף) – סה"ת.
הגה: אבל מתחת ל י"ב גם בזה"ז ממאנת (ר' יעקב פוליק לאפוקי הרב מיזבורק).

טז: ב' שערות צריך שיהיו בעיקרן גומות, ואפילו שתיהן בגומא אחת (נידה נב.).
נמצאו ב' גומות ללא שערות הוי סימן (שם).

יז: ב' שערות אפילו אחת על הכף והשניה על הכרס. ורבנן אמרי במקום אחד (נב:).

ה"ה – מקום אחד במקום ערוה. **כ"פ** המחבר (י"א).
וי"מ – אפילו לא במקום ערוה. **כ"פ** המחבר (וי"א).

יח: שיעור אורך שערות (נידה נב:).

יט: אם לא בדקנוה אחר י"ב מסתמא הביאה סימנים (חזקה דרבא) ולא יכולה למאן, מ"מ גם לא יכולה לחלוץ עד שיתברר ב' שערות אחר י"ב (נידה מו.).

כ: אף שלא הביאה סימנים אם בעלך אחר י"ב חיישין שמא נשרו השערות ולא יכולה למאן (יבמות קט: מחלוקת רב ושמואל ולחומרא).